

CITADELA

A.DŽ. Kronin

Roman koji je promenio
zdravstveni sistem
Ujedinjenog Kraljevstva

– TIME MAGAZINE

KONTRAST

CITADELA

A. Dž. Kronin

KONTRAST

Naziv originala:
The Citadel A. J. Cronin

Copyright © A. J. Cronin Estate
Copyright © 2015 ovog izdanja, KONTRAST izdavaštvo

Savjest

Prvi dzo

I.

Jednog kasnog popodneva, godine 1924, jedan mladić u pohabanom odelu gledao je ukočenim pogledom kroz prozor odeljenja trećeg razreda gotovo praznog voza koji je dolazio iz Svonsea i s mukom se probijao kroz dolinu Penovel. Menson je dolazio sa Severa: iako je ceo taj dan putovao, menjajući voz u Karlajlu i u Šruzberiju, poslednji deo tog dosadnog putovanja u Južni Vels još više ga je uzbuđivao razmišljanjem o izgledima njegove službe, prve u njegovoj medicinskoj karijeri, u toj čudnoj, izobličenoj zemlji.

Napolju, između planinskih lanaca koji su se dizali s obe strane uske železničke pruge, lila je teška kiša. Planinski vrhovi bili su skriveni u sivoj pustoši neba, ali njihove strane, izbrazdane rudarskim oknima, ocrtavale su se crne i ojađene, uprljane velikim gomilama šljake po kojima je tumaralo nekoliko prljavih ovaca u pustoj nadi za ispašom. Nijednog žbuna, nijedne vlati rastinja. Drveće je, u sutonu koji je nastajao, ličilo na izgladnele i zakržljale sablasti. Iza jedne krivine sinu crveni bljesak neke livnice gvožđa, osvetlivši dvadesetak radnika, golih do pojasa, napetih tela, ruku podignutih da udare. Mada je prizor brzo iščezao iza razbacanih gornjih postrojenja nekog rudnika, osećanje snage je ostalo, napeto i živo. Menson je duboko udahnuo. Osetio je, kao odgovor, iznenadnu i neobuzdanu radost, talas poleta, koji kao da su mu odjednom ulili nadu i obećanje budućnosti.

Pola sata kasnije, kad lokomotiva dahćući uđe u Drinefi, poslednji gradić u dolini i kraj železničke pruge, mrak je već bio pao, pojačavajući neobičnost i udaljenost ovog kraja. Najzad je stigao. Zgrabivši svoju torbu, Menson iskoči iz voza i pođe hitro peronom, gledajući željno ne bi li spazio neki znak dobrodošlice. Kod staničnog izlaza, ispod svetiljke koju je ljuljao vetar, čekao je jedan starac žutog lica, u kišnoj kabanici koja je ličila na spavaću košulju i s četvorougaoim šeširom na glavi; pogledao je Mensona znalački i progovorio mrzovoljnim glasom:

„Novi pomoćnik doktora Pejdža?”

„Tačno. Doktor Menson, Endrju Menson.”

„Hm! Ja sam Tomas. Obično me zovu Čiča Tomas, bestraga im glava! Tamo je dvokolica. Uskačite, ako ne mislite da plivate!”

Menson ubaci svoju torbu i pope se u rasklimanu dvokolicu iza visokog crnog mršavog konja. Tomas se pope za njim, uze dizgine i oslovi konja: „Napred, Tafi!”

Povezoše se kroz gradić, koji, ma koliko se Endrju upinjao da mu nazre konture, odavaše samo, kroz jaku kišu, zamagljenu hrpu niskih sivih kuća poredanih ispod visokih i uvek prisutnih planina. Nekoliko trenutaka stari konjušar nije progovorio ni reč, već je i dalje, ispod oboda svog pokislog šešira, bacao pesimističke poglede na Endrjua. Nije nimalo ličio na nalickanog kočijaša nekog Iekara kome dobro ide, već je naprotiv, smežuran i aljkav, zaudarao sve vreme na ustajalu mast. Najzad progovori:

„Vi ste, izgleda, tek položili ispite, zar ne?”

Endrju potvrdi.

„Znao sam ja to.”

Čiča Tomas pijunu. Ovaj uspeh učinio ga je sklonijim ozbiljnom razgovoru. „Poslednji pomoćnik otišao je pre deset dana. Oni obično ne ostaju dugo.”

„A zašto?” Uprkos zebnji, Endrju se smešio.

„Pa, prvo i prvo, izgleda da pos’o nije baš lak”

„A drugo?”

„Videćete i sami!” Trenutak kasnije Tomas podiže bič i, kao što bi neki vodič pokazivao kakvu divnu katedralu, pokaza na kraj jednog reda kuća odakle je, kroz mali osvetljeni ulaz, izbijao oblak pare. „Vi’te ono tamo! To je naša prodavnica. Moja i gospođina. Prodajemo prženi krompir s ribom. Pržimo dva put nedeljno.” Neko skriveno zadovoljstvo iskrivilo mu je dugu gornju usnu. „I vi ćete, izgleda, uskoro biti naša mušterija!”

Na tom mestu završavala se glavna ulica. Skrenuli su u jedan kratki džombasti bočni sokak i truckali se preko neke ledine, dok najzad nisu izašli na uzan puteljak ka jednoj kući koja je, iza tri čileanska bora, stajala izdvojena od susednih redova. Na vratima je bila ploča s imenom mesta „Brangover”.

„Tu smo”, reče Tomas i zaustavi konja.

Endrju siđe. Dok se na ulazu pribirao, odjednom se spoljna vrata naglo otvoriše, i on se nađe u osvetljenom predsoblju u kome ga dočeka bujicom dobrodošlice jedna oniska, punačka, nasmejana žena četrdesetih godina, svetla lica i svetlih žmirkavih očiju.

„Vidi! Vidi! Vi ste, bez sumnje, doktor Menson. Uđite, dragi doktore, uđite! Ja sam gospođa Pejdz, doktorova žena. Nadam se, svakako, da se niste mnogo umorili na putu. Baš mi je mило što vas vidim. Dolazilo mi je da izludim otkako nas je ostavio onaj grozni čovek kojeg smo ranije imali. Da ste ga samo videli! Prava propalica to vam ja mogu reći. Oh! Ali, svejedno sad glavno je da ste došli! Hajde, ja ću vas povesti u vašu sobu.” Endrjuova soba bila je jedna mala prostorija na prvom spratu, s mesinganim krevetom, s niskim žutim ormarom, s fijokama i stočićem od bambusa, s umivaonikom i bokalom na njemu. Gledajući po sobi, dok su ga njene crne i sitne oči posmatrale ispitivački, on reče, učtivo:

„Soba izgleda vrlo udobno, gospođo Pejdz.”

„Da, zar ne?” Ona se nasmešila i materinski ga potapšala po ramenu. „Vi ćete se ovde sjajno osećati, dragi doktore. Budite samo prema meni pažljivi, pa ću i ja biti pažljiva prema vama: kratko, jasno i pošteno, zar ne? A sada, hajde da vas odmah predstavim doktoru.” Zastala je gledajući ga ispitivački i trudeći se da sačuva nemaran, običan ton. „Ne znam da li sam vam to u pismu spomenula, ali u poslednje vreme doktor se ne oseća baš najbolje.”

Endrju je pogleda iznenađeno.

„Oh, nije ništa naročito”, nastavi ona brzo, pre nego što je on mogao bilo šta da progovori. „Leži već nekoliko nedelja. Ali ozdraviće uskoro. U to nemojte da sumnjate.”

Zbunjen, Endrju pođe za njom do kraja hodnika, gde ona, otvorivši jedna vrata, viknu veselo: „Evo, došao je doktor Menson, Edvarde, naš novi asistent. Hoće da te pozdravi.”

Kad je Endrju ušao u prostoriju, dugu spavaću sobu sa spuštenim zavesama u kojoj je tinjala vatra u kaminu, Edvard Pejdz se okrenuo polako u postelji; izgledalo je da je pritom učinio veliki napor. Bio je to krupan, koščat čovek, možda šezdesetih godina, oštarih crta lica i umornih, svetlih očiju. Na celom licu mu je bio otisnut pečat patnje i neke vrste umorne trpeljivosti. Svetlost petrolejke koja mu je obasjavala uzglavlje otkrivala je jednu polovinu njegovog bezizražajnog, voštanog lica. Leva polovina njegovog tela bila mu je oduzeta, a leva šaka mu se, ležeći na šarenom pokrivaču, bila zgrčila. Primitivši te znakove žestokog i ne baš skorašnjeg udara, Endrju se zaprepasti. U sobi je bila neugodna tišina.

„Nadam se da će vam se ovde svideti”, primeti najzad doktor Pejdz, izgovarajući reći sporo i pomalo nerazgovetno, „i da vam praksa neće biti prenaporna. Vi ste mlad čovek.”

„Napunio sam upravo dvadeset i četiri godine, gospodine”, reče Endrju zbunjeno. „Priznajem, ovo mi je prva služba, ali ja se ne plašim rada.”

„Eto vidiš, Edvarde“, zračila je gospođa Pejdž, „zar ti nisam rekla da ćemo sa sledećim asistentom biti bolje sreće?“

Pejdžovo lice kao da utonu u još dublju nepokretnost. On se zagleda u Endrju i onda, kao da ga ništa više ne zanima, progovori umorno: „Nadam se da nas nećete ostaviti.“

„Bože blagi!“, uzviknu gospođa Pejdž. „Šta ti pada na pamet!“ Onda se okrete Endrjuu pravdajući, s osmehom na licu, svog muža:

„To on kaže samo zato šta je danas malčice neraspoložen. Ali on će se uskoro pridići, pa na posao! Zar ne, pilence moje?“ Nagnuvši se, ona poljubi srdačno svoga muža. „Eto tako! Eni će ti doneti večeru čim mi budemo gotovi.“

Pejdž ne odgovori ništa. Skamenjen izgled njegovog lica kao da mu je iskrivio usta. Zdrava ruka mu je tražila knjigu koja je ležala na stočiću pored kreveta. Endrju pročitao naslov: Divlje ptice Evrope. I pre nego što je paralizovani čovek počeo da čita, on je osetio da je razgovor završen.

Kad je sišao na večeru, njegove su misli bile pometene. On se prijavio za to mesto na osnovu jednog oglasa u Lansetu. U prepisci, do koje je zatim došlo između njega i gospođe Pejdž, nije bilo uopšte pomena o bolesti doktora Pejdža. A Pejdž je bio bolestan, nije bilo nikave sumnje u ozbiljnost moždanog udara koji ga je onesposobio. Proći će meseci pre nego što on opet bude sposoban za rad, ako uopšte više ikad i bude.

Endrju silom potisnu iz svojih misli te slutnje. Bio je mlad, snažan pa nije imao ništa protiv viška posla koje mu je bolest doktora Pejdža mogla nametnuti. I zaista, u svom oduševljenju, odjednom zažele da dobije čitavu bujicu poziva.

„Srećni ste, dragi doktore“, primeti gospođa Pejdž kad upade veselo u trpezariju. „Možete odmah da bacite nešto u kljun. Večeras nema klinike. Daj Dženkins je obavio sve preglede.“

„Daj Dženkins?“

„Da, on je naš laborant“, reče gospođa Pejdž nemarno. „Okretan mali čovek. I poslušan, boga mi. Neki ga zovu čak „mali doktor“, mada se on, razume se, ne može porediti s doktorom Pejdžom. Poslednjih deset dana

on vrši sve preglede na klinici, pa i vizite.“

Endrju je opet pogleda zapanjeno. Sve što mu je bilo rečeno, sva upozorenja koja je dobio u pogledu sumnjive lekarske prakse u tim udaljenim velškim dolinama, sinuše mu u sećanju. I opet se teškom mukom naterao da oćuti.

Gospođa Pejdž je sedela u čelu stola, leđima okrenuta vatri. Kad se udobno uglavila u stolicu s jastučetom, ona uzdahnu u prijatnom raspoloženju i protrese zvonice koje je stajalo pred njom. Jedna sredovečna služavka, bleđa i dobro umivena lica, unese večeru, pogledavši pritom krišom Endrjuu.

„Hajde, Eni“, uzviknu gospođa Pejdž, mažući maslacem parče mekog hleba i puneći njim usta, „ovo je doktor Menson.“

Služavka ne odgovori ništa. Uzdržano i nemo posluži Endrjuu tankim parčetom hladnog kivanog mesa. Za gospođu Pejdž, međutim, bio je tu vreo biftek s lukom i boca piva. Kad je podigla poklopac sa svoje naročite zdele i zasekla sočno meso, voda joj pođe na usta u očekivanju zalogaja, pa je objasnila:

„Nisam bog zna šta ručala, doktore. Osim toga moram da pazim i na dijetu. Malokrvnost. Zato moram popiti i po koji gutljaj piva.“

Endrju je snažno žvakao žilavo meso i pio hladnu vodu. Posle trenutne uvređenosti trebalo je da savlada osećanje podsmeha. Njena lažna invalidnost bila je tako uočljiva da je s mukom uspevao da suzdrži neodoljiv nagon za smehom.

Za vreme obroka gospođa Pejdž jela je svojski, pri čemu je malo govorila. Najzad, natopivši hleb istopljenom mašću, bila je gotova s biftekom i, mljacnuvši usnama posle

poslednjeg gutljaja piva, zavalila se u stolicu, dišući pomalo otežano, zajapurenih i svetlih, okruglih obraza. Sad je izgledala raspoložena da ćaska za stolom, sklona da se poverava, a možda i da, na svoj smeli i drski način, pokuša da oceni Endrjua, da vidi „koliko je težak“. Posmatrajući ga, videla je u njemu mršavog, nespretnog mladića, prilično oštarih crta lica, visokih jagodica, pravilne vilice i plavih očiju. Njegove su oči, kad bi ih podigao, gledale i pored nervozne zategnutosti njegovog čela, neobično staloženo i ispitivački. Mada ga Blodvin Pejdž nije još bliže poznavala, ona je u tom momentu videla u njemu tipičan keltski tip. Iako je na njegovom licu prepoznala krepkost i živu inteligenciju, njoj je najviše prijalo to što je bez prigovora uzeo mršav komad mesa, star tri dana, a suv kao đon. Razmišljala je o tome kako, iako izgleda izgledalo, ipak neće biti teško hraniti ga.

„Uverena sam da ćemo se nas dvoje odlično slagati“, objavi ona ponovo veselo, čisteći zube ukosnicom. „Pa treba i meni jednom da se nasmeši sreća, bar za promenu!“ Smekšavši, ona počela da mu priča o svojim nevoljama i u nejasnim crtama objasni mu lekarsku praksu svoga muža i svoj položaj. „To je bilo grozno, dragi doktore. Vi to ne znate. Nešto bolest doktora Pejdža, pa zli i nevaljali asistenti u kuću se ne unosi ništa, a iznosi se sve pa... Ali vi ne biste verovali! Pa muke koje sam imala dok sam odobrovoljila upravnika rudnika i radničke poverenike. Preko njih se, znate, isplaćuje lekarima novac za praksu, onoliko koliko ga ima“, dodade ona žurno. „Ovako vam to ide u Drinefiju: Društvo ima na svom spisku tri lekara, ali je, upamtite, doktor Pejdž najbolji među njima. Osim toga, koliko je on vremena ovde! Blizu trideset godina, pa čak i više, a to je ipak nešto, ja bar tako mislim! Tako, dakle: ova tri lekara mogu uzeti sebi koliko hoće asistenata, doktor Pejdž ima vas, a doktor Nikols ima nekog nazovi lekara Denija, ali asistenti nisu nikad na spisku Društva. U svakom slučaju, kao što rekoh, Društvo oduzima toliko i toliko od nadnice svakog radnika zaposlenog u rudnicima, pa se tako isplaćuju lekari sa spiska, već prema tome koliko se ljudi prijavilo kome lekaru.“

U naporu svoje neukosti i pretovarenog želuca, ona zastade u svom izlaganju.

„Čini mi se da shvatam organizaciju posla, gospođo Pejdž.“

„E, pa onda!“, nasmeja se ona veselo. „O tome više ne treba da lupamo glavu. Sve što imate da upamtite to je da vi radite za doktora Pejdža. To je glavno, doktore. Ne zaboravite samo to da vi radite za doktora Pejdža, pa ćemo se nas dvoje odlično slagati.“

Menson je ćutao, ali je imao utisak da ona pokušava da izazove u njemu samilost i da uspostavi svoju prevlast nad njim, a sve pod vidom neusiljene srdačnosti. Možda je ipak osetila da se suviše zatrčala. Bacivši pogled na sat, ona se ispravi i zadenu ukosnicu u masnu crnu kosu. Onda ustade. Glas joj se odmah izmenio, postao je gotovo presudan:

„Uzgred rečeno, zvali su iz Glajdar Plejsa broj 7. Zvali su još posle pet. Najbolje će biti da to odmah završite.“

2.

Endrju pođe odmah da poseti bolesnika, osećajući se čudno, kao da mu je laknulo. Bio je srećan što mu se ukazala prilika da se oslobodi neobičnih i protivrečnih emocija koje su ga obuzimale od dolaska u Brangover. U njemu se već bio javio trag sumnje u pogledu toga kako će ga Blodvin Pejdz iskoristiti da sama vodi praksu svog onesposobljenog šefa. Nalazio se u čudnom položaju, veoma različitom od svih onih romantičnih slika koje je nekad njegova fantazija stvarala. Pa ipak, na kraju krajeva, mislio je on, ono što je važno to je njegov rad, a sve drugo, upoređeno s tim, neznatno je i beznačajno. Čeznuo je za radom. Neosetno požuri, razdragan mišlju daje to njegov prvi, da, njegov prvi bolesnik.

Još je padala kiša kad pređe prljav komad zemljišta i pođe ulicom Cepel, pravcem kojim gaje maglovito uputila gospođa Pejdz. Dok je išao kroz mrak, varošica se pred njim uobličavala. Prodavnice i crkvice Zion, Čepel, Hebron, Betel, Betsuda; prošao je pored tuceta njih, pa onda velika nabavljачka zadruga i filijala banke „Vestern kantriz“, sve tako duž glavne ulice, koja je ležala duboko u dnu doline. Osećaj kao da je zakopan, duboko dole u toj planinskoj pukotini, čudno ga je gušio. Na ulici je bilo malo sveta. S obe strane ulice Čepel, pod pravim uglovima, prolazili su pored njega redovi i redovi radničkih kuća s plavim krovovima. S one strane, pod klisurom, ispod bljeska koji se kao ogromna lepeza širio u neprozirno nebo, nalazio se rudnik hematita „Bleneli“ sa svojim postrojenjima.

Stigavši do broja 7 Glajdar Plejsa, pokucao je zadihan na vrata i odmah je bio uveden u kuhinju, gde je, pozadi, u ložnici, ležala bolesnica. Bila je to mlada žena, supruga jednog kovača čelika po imenu Vilijams. Kad je prišao postelji, srce mu je snažno tuklo, i on neodoljivo oseti značaj tog časa, istinske polazne tačke njegovog života. Kako je on nekad u svojoj mašti zamišljao taj čas, dok je u gomili studenata posmatrao neku demonstraciju u odeljenjima profesora Lemploua! Sad tu nije bilo drugova da ga osokole, ni lakog razlaganja. Bio je sam, s bolesnicom pred sobom, čijoj bolesti treba da postavi dijagnozu i sam da je leči, bez ičije pomoći. Obuzet strepnjom oseti odjednom da je uzbuđen, da je neiskusn, da je potpuno nespreman za takav zadatak.

Dok je muž stajao u njegovoj blizini, on je s krajnjom brižljivošću pregledao bolesnicu u onoj zbijenoj, loše osvetljenoj sobi s kamenim podom. Sumnje nije bilo, žena je bila bolesna. Žalila se na nesnosnu glavobolju. Temperatura, puls, jezik sve je govorilo o bolesti, ozbiljnoj bolesti. Ali kakva je to bolest bila? Napetih živaca, Endrju postavi sebi to pitanje dok ju je po drugi put pregledao. Njegov prvi bolesnik! Oh, bio je on svestan da je preterano zabrinut! Ali zamislimo da napravi nekakvu omašku, neku užasnu grešku? Još gore: zamislimo da se oseti nesposobnim da postavi dijagnozu? Ništa mu nije promaklo. Ništa. Pa ipak, on se još uvek mučio da nađe neko rešenje problema, upinjavao se da svrsta simptome pod zaglavlje neke poznate bolesti. Najzad, svestan da svoja istraživanja ne sme više da razvlači, on se polako uspravi i sklapajući stetoskop, ušeptrlja se tražeći reči:

„Da li je imala nazeb?“, upita gledajući u pod.

„Da, zaista“, odgovori revnosno Vilijams koji je izgledao uplašen za vreme tog nekako dugog pregleda. „Pre tri-četiri dana, doktore. Bio sam uveren daje nazebla.“

Endrju klimnu glavom, upinjući se da u sebi stvori samopouzdanje koje nije osećao. On promrmlja:

„Uskoro će sve biti dobro. Dođite u dispanzer kroz pola sata. Daću vam flašicu leka.“

Oprostio se od njih i oborene glave, razmišljajući u očajanju, uputio se umorno prema dispanzeru, jednoj oronuloj baraci koja se nalazila na ulazu u Pejdzov sokak. Ušavši u baraku, on upali gasno osvetljenje. Koraćajući tamo-amo pored plavih i zelenih boca koje su se nalazile na prašnjavim policama, naprezao je svoj um kao da pipa u mraku. Nema nika-kvih naročitih simptoma. Mora biti, pa da, u pitanju je stvarno običan nazeb. Ali u sebi je bio

svestan da nije u pitanju nazeb. On jauknu u ogorčenju, ljutit i zaprepašćen svojom vlastitom nekompetentnošću. Morao je, i protiv svoje volje, da okleva. Profesor Lemplou, kad bi u svojim odeljenjima naišao na neki nejasan slučaj, imao je jednu malu finu formulu: P. N. P. infekcija nepoznatog porekla to nije obavezivalo, a bilo je tačno i još je tako lepo i naučno zvučalo!

Ojađen, Endrju uze iz pregrade ispod tezge jednu bocu od šest unci i počeo, mrk od pribranosti, da sprema neki lek protiv groznice. Salitra, salicilat sode, gde je, do đavola, salicilat sode? Aha, evo ga! Pokušao je da se razvedri razmišljanjem da su sve to sjajne, odlične droge koje će sigurno delovati dobro i od kojih mora da padne temperatura. Profesor Lemplou je često govorio da nema droge čija je vrednost tako opšta kao što je salicilat sode.

Taman je bio završio sa pravljenjem leka i već je pisao uputstvo s blaženim osećanjem uspeha, kad zvonce oštro zazvoni, spoljna vrata se naglo otvoriše i unutra uđe omalen, snažno građen čovek crvenog lica, tridesetih godina, praćen psom. Začas nastade tišina: crnomrki melez čučnu na blatnjave zadnje noge, a došljak, odeven u staro odelo od končane kadife, u dugim čarapama i potkovanim cipelama, ogrnut preko ramena pokislom kabanicom od voštanog platna, počeo da meri Endrju od glave do pete. Njegov glas, kad je progovorio, bio je učtivo ironičan i dosadno otmen.

„Prolazeći ovuda, video sam svetlost u prozoru, pa rekoh da svratim i da vam poželim dobrodošlicu. Ja sam Deni, asistent uvaženoga doktora Nikolsa, L. D. A. To vam je, ako niste znali, L. Icenca Društva apotekara, najlepša titula poznata bogu i ljudima.”

Endrju ga je gledao u nedoumici. Filip Deni uze cigaretu iz jednog zgužvanog paketića, upali je, baci šibicu na pod i koraknu drsko prema Endrjuu. Uzevši flašicu s lekom, pročitao adresu i uputstva protiv groznice, otvori je, pomirisa, opet je zatvori, spusti je na tezgju, a crveno mu namćorasto lice poprими izraz lažne zadivljenosti.

„Sjajno! Dali ste se odmah na posao! Po jednu kašiku svaka tri sata. Bože blagi, kako je utešno videti opet sve te stare prevare! Ali, doktore, zašto ne tri puta dnevno? Ne mislite li da po strogom starom verovanju lek treba da se pije tri puta dnevno?” A zatim nastavi, još uvredljivije, u svom lažno poverljivom tonu. „A sada, recite mi, doktore, šta je to? Šalitra, sudeći po mirisu. To vam je čudesni lek, dobra stara šalitra. Čudesan, čudesan, moj dragi doktore! Protiv nadimanja, nadražujući, dobar za mokrenje i može se popiti čitava flaša. Sećate li se šta ono piše u maloj crvenoj knjizi? Kad niste sigurni, dajte šalitru, ili malo joda? Vidi, vidi, izgleda da sam zaboravio neke od najvažnijih principa.”

Opet je u drvenoj baraci nastala tišina koju je remetilo samo dobovanje kiše po limenom krovu. Odjednom se Deni nasmeja smetenom izrazu mladog lekara i upita ga podrugljivo:

„Na stranu nauka, doktore, ali mogli biste da zadovoljite moju radoznalost. Zašto ste došli ovde?”

Sad je već i Endrjuu bilo dosta, i on odgovori nabusito:

„Imao sam nameru da pretvorim Bleneli u lečilište, u neku vrstu vazdušne banje, razumete?”

Deni se opet nasmeja. Njegov smeh je zvučao kao uvreda, i Endrju zaželi da ga udari. „Duhovito, vrlo duhovito, dragi doktore. Pravi škotski humor. Na žalost, ne mogu da preporučim ovdašnju vodu kao idealno pogodnu za banju. A što se tiče gospode lekara, moj dragi doktore, oni su vam, u ovoj dolini, rita i ološ jedne zaista sjajne i plemenite profesije.”

„Ubrajate li tu i sebe?”

„Upravo tako!” klimnu glavom Deni. Zaćuta ćaskom i stade da posmatra Endrju ispod svojih pepeljastih obrva. Zatim prestade da ga gleda podrugljivo, ironično, a ružne mu crte opet poprимиše namrgođen izraz. Njegov ton, iako ogorčen, bio je sad ozbiljan. „Čujte, Mensone! Ja znam da ste vi ovde tek na prolazu za ulicu Harlev, ali, dok ste tu, treba da znate jednu ili dve stvari koje se odnose na ovo mesto. U njemu nije baš sve saobrazno

najboljim tradicijama romantične prakse. Nema bolnice, nema ambulante, nema rendgena, nema ničega. Ako treba da operišete, moraćete to da uradite na kuhinjskom stolu. Posle toga, opraćete se u slivniku u kom se peru sudovi. O sanitarnom uređenju i da ne govorim. U suvo leto dečica umiru kao muve od dečije kolere. Pejdz, vaš gazda, bio je dobar stari lekar, ali njega je sredila ona njegovog kučka Blodvin, i s njim je zauvek završeno. Moj gospodin Nikols je pohlepna babica koja samo juri za parama. Bromvel, Srebrni kralj, zna samo nekoliko ganutljivih recitacija i Psalme Solomonove. Što se mene tiče, bolje će biti da sam preduhitrim vesele novosti ja pijem kao smuk. Oh, i Dženkins, vaš pitomi magistar, taj vam usput vodi lepu malu trgovinu olovnim pilulama za ženske bolesti. Eto, to vam je otprilike sve. Hajde, Hokinse, idemo." On pozva meleza i uputi se odlučno prema vratima. Tu zastade: pogled mu je opet šetao između flašice na tezgi i Mensona. Glasom bezbojnim i potpuno ravnodušnim, reče mu: „Usput da vam kažem, da sam na vašem mestu, ja bih u Glajdar Plejsu pogledao da li je možda u pitanju trbušni tifus. Neki slučajevi nisu naročito tipični."

„Ping", zazvoni opet zvono na vratima. Pre nego šta je Endrju mogao išta da odgovori, doktor Filip Deni i Hokins nestadoše u kišnoj noći.

3.

Te noći Endrju je spavao loše, ali ne zbog neudobnog vunenog dušeka, već zato što je u njemu rasla zabrinutost za bolesnicu u Glajdar Plejsu. Da ne boluje ona možda od trbušnog tifusa? Denijeve poslednje reči pobudile su u njemu nove sumnje i u njegovom i inače neodlučnom umu izazvale nova strahovanja. Bojeći se da nije prevideo nekakav važan simptom, on se s mukom uzdrža da ne ustane u cik zore i ode da ponovo poseti bolesnicu. Zaista, dok se kroz dugu i besanu noć bacakao i preturao po krevetu, dolazilo mu je da se pita: ima li on uopšte pojma o medicini?

Mensonova narav bila je neobično bujna; verovatno ju je nasledio od svoje majke, koja je bila Škotlandanka, pa je u svom detinjstvu posmatrala iz svoje kuće u Ulapulu igru severne svetlosti na mračnom nebu. Njegov otac, Džon Menson, mali farmer u Fifeširu, bio je trezven, radan i uredan čovek. Ali posao sa zemljom nikad mu nije išao od ruke i kad je u poslednjoj godini rata poginuo, njegovo malo imanje ostalo je u bednom stanju. Godinu dana Džesi Menson borila se da održi farmu kao mlekaru, pa je čak i sama raznosila mleko na svojim kolicima kad bi videla da je Endrju suviše zauzet svojim knjigama. I onda joj se kašalj, koji je ona godinama podnosila, ne sluteći ništa, pogoršao, i ona je odjednom umrla od plućne bolesti koja hara među ljudima nežne kože i crne kose.

U osamnaestoj godini Endrju je ostao sam. Bio je student prve godine na univerzitetu Sv. Endrjua i imao stipendiju od četrdeset funti godišnje, a inače je bio bez pare u džepu. Njegov spas bila je zadužbina Glen, tipična škotska ustanova, koja je u naivnoj terminologiji pokojnog Ser Endrjua Gleda pozivala vredne, a siromašne studente, koji su na krštenju dobili ime Endrju, da se obrate za pozajmicu koja nije smela biti veća od pedeset funti godišnje za pet godina, s time da se obavežu da će pozajmljenu svotu savesno i pošteno vratiti po završenim studijama.

Zadužbina Glen omogućila je Endrjuu da, pored nešto malo gladovanja koje je on veselo podnosio, završi ostatak svojih studija u Sv. Endrjuu, pa onda i u Medicinskoj školi u gradu Dandiu. Zahvalnost prema zadužbini, udružena s nesnosnim osećanjem poštenja, naterala ga je da požuri u Južni Vels, gde tek imenovani lekari mogu da dođu do izvanrednih položaja, i da uzme mesto sa platom od 250 funti godišnje, mada je u svom srcu više voleo klinički rad u bolnici „Rojal” u Edinburgu, uz honorar koji bi bio deseti deo te svote.

A sad je bio u Drinefiju: ustao je, brijao se, umivao, pun briga za svoju prvu bolesnicu. Doručkovao je brzo i opet je otrčao gore u svoju sobu. Otvorio je svoju torbu i izvadio iz nje jednu malu kutiju od plave kože. Otvorio ju je i zagledao se zaneseno u medalju koja je ležala u njoj: bila je to Hanterova Zlatna medalja kojom se svake godine nagrađivao najbolji student u kliničkoj medicini. On, Endrju Menson, bio je njom nagrađen. Cenio ju je iznad svega, smatrao je svojom amajlijom, nadahnućem koje će mu osigurati sjajnu budućnost. Ali jutros ju je gledao s manje ponosa, a s više čudne, potajne molećivosti, kao daje preklinje da mu vrati samopouzdanje. I onda požuri napolje na jutarnje preglede.

Kad je stigao u drvenu baraku, Daj Dženkins je već bio došao, pa je sipao vodu iz slavine u veliki zemljani bokal. Bio je to hitar, sitan dobričina upalih obraza s modrim žilicama, s očima koje su stalno žmirkale na sve strane, mršavih nogu u uskim pantalonama, kakve Endrju nije nikad dotada video. On pozdravi Mensona s preteranom učtivošću:

„Ne morate dolaziti tako rano, doktore. Ja mogu sam, pre nego što vi dođete, da napravim lekove, ionako su stalno isti, i da vam pripremim uverenja. Gospođa Pejdz je dala da se izradi gumeni pečat s doktorovim potpisom kad se doktor razboleo.”

„Hvala vam”, odgovori mu Endrju, „ja bih ipak voleo da vidim bolesnike sam.” Pritom zastade, trgnut iz svoje zabrinutosti laborantovim radom. „Šta to radite?”

Dženkins mu namignu. „Ovako ima bolji ukus. Mi znamo šta znači dobra, stara aqua simplex, zar ne, doktore? Ali bolesnici ne znaju. Pa ja bih izgledao kao prava budala, zar ne, kad bih punio flašice iz česme, a oni stoje tu i gledaju.”

Bilo je jasno da je sitni laborant želeo da se pokaže pričljivim, ali u taj čas se prolomi glas sa zadnjih vrata kuće, udaljene četrdeset metara.

„Dženkins! Dženkins! Dođite odmah.”

Dženkins skoči kao dresiran pas na zvižduk gospodara i zameketa:

„Oprostite, doktore! Eto, zove me gospođa Pejdz. Moram... Da, moram da trčim.”

Srećom, na jutarnjem pregledu bilo je malo sveta i Endrju završi svoj posao u pola jedanaest, pa sa spiskom poseta koji je dobio od Dženkinsa, krenu odmah s Tomasom u dvokolici. S gotovo bolnim nestrpljenjem reče kočijašu da ga poveze do broja 7 u Glajdar Plejsu.

Dvadesetak minuta zatim izađe iz broja 7 čvrsto stisnutih usana i s čudnim izrazom na licu. Zatim pođe dvoja vrata dalje, u broj 11, koji je takođe bio na spisku. Iz broja 11 pređe u broj 18, a iz broja 18 ode oko ugla na Radnor Plejs, gde je imao još dve posete, koje je Dženkins bio preneo sa spiska prethodnog dana. Sve u svemu, za jedan sat završio je sedam poseta u neposrednom komšiluku. Pet od njih, uključujući i broj 7 u Glajdar Plejsu, koji je sad pokazivao karakteristično osipanje, bili su jasni slučajevi trbušnog tifusa. Poslednjih deset dana Dženkins ih je sve lečio krečom i opijumom. I sad, ma kakva bila njegova pometenost one noći, shvati s jezom da mora da se bori protiv epidemije tifusne groznice.

Ostatak poseta završio je što je brže mogao, u duševnom stanju koje se graničilo s panikom. Za vreme ručka, dok se gospođa Pejdz predala izvrsnim telećim šniclama čije je poreklo veselo objasnila: „Naručila sam ih za doktora Pejdz, ali izgleda nekako da se njemu ne sviđaju”, on je razmišljao utonuvši u ledeni muk. Osećao je da bi mu gospođa Pejdz mogla dati neko objašnjenje o toj epidemiji, ali mu ne bi s tim nimalo pomogla. Odluči zato da priča s doktorom Pejdzom lično.

U doktorovoj sobi zavese su bile spuštene, i Edvard je, iznuren jakom glavoboljom, ležao modrog čela izbornog bolom. Mada je svom posetiocu pokazao rukom da se sedne, Endrju je osećao da bi bilo okrutno uznemiravati ga sada svojom mukom. Pošto je posedeo malo pored postelje, ustade ograničivši se samo na pitanje:

„Doktore Pejdz, šta treba uraditi u slučaju da se pojavi zaraza?”

Posle kratke pauze, Pejdz mu odgovori zatvorenih očiju i ne mičući se, kao da se boji da će govorom povećati svoju glavobolju:

„To je stara poteškoća. Mi nemamo bolnicu, pa ni zaraznog odeljenja. Ako stvar postane ozbiljnija, telefonirajte Grifitsu u Toniglen. To je mesto petnaest milja daleko odavde. On je okružni zdravstveni inspektor.” Posle druge pauze, duže od prve, dodade: „Ali bojim se, Endrju, da će od njega biti malo koristi.”

Ohrabren tim obaveštenjem, Endrju požuri dole u predsoblje i pozva telefonom Toniglen. Dok je stajao sa slušalicom na uvu, ugleda Eni, služavku, kako ga gleda kroz kuhinjska vrata.

„Halo! Halo! Je li tamo doktor Grifits iz Toniglenu?” Najzad dobi vezu. Jedan muški glas odgovorio mu je vrlo obazrivo:

„Ko ga traži?”

„Ovde je Menson, asistent doktora Pejdz iz Drinefija.” Glas mu je zvučao grozničavo. „Ja imam pet slučajeva tifusne groznice, pa molim doktora Grifitsa da dođe odmah ovamo.”

Posle kratkotrajnog muka odjednom mu se odazvao neko s pravim velškim naglaskom, punim izvinjavanja. „Vrlo mi je žao, doktore, zaista, vrlo mi je žao, ali doktor Grifits je morao da otputuje zbog važnog službenog posla u Svonsi.”

„Kada će se vratiti?”, prodra se Menson, jer je linija bila loša.

„Zaista, doktore, ne bih vam mogao tačno reći.”

„Ali, čujte...”

S drugog kraja ču se samo jedno „klik”. Sagovornik je mirno spustio slušalicu. Ogorčen, Menson opsova:

„Boga mu, uveren sam da je to bio Grifits lično.”

Pozva ponovo, ali ne dobi vezu. Uzjogunjen i uporan, taman je hteo da ponovo pozove, kad primeti da je u predsoblje ušla Eni i da ga ozbiljno posmatra ruku prekrštenih na kecelji. Bila je to žena kojoj je moglo biti četrdeset i pet godina, vrlo čista i uredna, ozbiljnog i mirnog lica.

„Slučajno sam čula kako pričate telefonom, doktore”, reče ona. „U to doba dana nećete nikad naći doktora Grifitsa u Toniglenu. On ide gotovo svako popodne u Svonsi na partiju golfa.”

On odgovori ljutito:

„Sve mi se čini da je on bio na telefonu.”

„Može biti.” Ona se nasmeši blago. „Ali i kad ne ide u Svonsi, ja sam ga više puta čula kako govori na telefonu da je otišao.” Ona ga je gledala dobroćudno pa na polasku dodade: „Da sam na vašem mestu, ja ne bih gubila vreme s njim.”

Endrju obesi slušalicu, besan i ojađen, i vrati se psujući svojim bolesnicima. Već je bilo došlo i vreme za večernje preglede u klinici. Sat i po vremena sedeo je u maloj sobi koja se zvala kabinet za preglede i rvao se s prepunom klinikom, čiji su se zidovi već bili oznojili, a prostor postao zagušljiv od isparavanja vlažnih tela rudara s povređenim kolenima, isečenim prstima, očnim bolestima, s hroničnim reumatizmom njihovih žena i dece, s kašljevima, nazebima, uganućima i drugim sitnim ljudskim boljkama. U drugoj prilici on bi sa zadovoljstvom mirno i svestrano pregledao te crnpuraste ljude blede kože koji su ga, on je to osećao, stavljali na probu. Ali sada, zauzet krupnijim problemom, njega je obuzimala vrto- glavica od njihovih beznačajnih pritužbi. Pa ipak, sve vreme dok je pisao recepte, kucao po grudima i davao savete, on je razmišljao i stvarao odluku: „Da, on hoće da me proveri. Mrzim ga. Sam je đavo u njemu, ali pogodio je. I šta ja tu mogu? Moraću da odem do njega.”

U pola deset, pošto je i poslednji bolesnik otišao, on izađe iz svoje jazine:

„Dženkins, gde stanuje doktor Deni?”

Dženkins zatvori brzo spoljna vrata iz straha da se ne bi još neko uvukao unutra, pa se okrete sa izrazom zaprepašćenja na licu, izgledajući pritom gotovo komično:

„Ne mislite, valjda, da idete kod tog čoveka, doktore? Gospođa Pejdz ga ne voli.”

Endrju ga upita jetko:

„A zašto ga gospođa Pejdz ne voli?”

„Iz istih razloga ih kojih ga i drugi ne vole. Bio je prema njoj drzak.” Pritom zastade, pa onda, pročitavši Mensonov pogled, dodade, kao da se čudi:

„Pa, ako baš hoćete da znate, on stanuje kod gospođe Sidžer, ulica Čepel broj 49.”

Opet je bio na ulici. Ceo dan je bio na nogama, osećaj odgovornosti i teret svih onih oboljenja bio se svalio na njega i pritiskao mu ramena. Stigavši u ulicu Čepel, zateče Denija u stanu, pa oseti izvesno olakšanje. Stanodavka ga uvede. Videvši ga, Deni se iznenadi, ali priкри taj osećaj. Pogleda ga samo dugim, upitnim pogledom:

„Dakle, jeste li već nekoga poslali na onaj svet?”

Stojeći na pragu tople, neuredne sobe, Endrju pocrvene, ali svladavši plahovitost i ponos, reče naglo:

„Bili ste u pravu. To su sve sami slučajevi tifusne groznice. Trebalo bi me streljati kad to nisam odmah video. Imam pet slučajeva. Nisam baš naročito veseo što sam morao da dođem kod vas, ali ja sam ovde još neupućen. Zvao sam telefonom okružnog zdravstvenog inspektora, ali od njega nisam mogao iščupati ni reči. Došao sam kod vas da vas pitam za

savet." Deni se upola okretnuo na stolici na kojoj je sedeo pored vatre i slušao ga, s lulom u zubima, pa najzad reče zlovoljno: „Pa, uđite, molim vas“, i dodade razdraženo: „I, za ime božje, uzmite stolicu. Stojite tu kao prezviterijanski pop koji tek što nije objavio da ne dozvoljava brak. Hoćete li nešto da popijete? Ne! Znao sam.”

Mada se Endrju odazvao pozivu i seo na stolicu, pa čak zapalio i cigaretu, Deniju kao da se nije žurilo. Sedeći, milovao je vrhom pocepane papuče svog psa Hokinsa. Najzad, kad Menson popuši cigaretu, on klimnu glavom i reče:

„Pogledajte ono tamo, ako hoćete!”

Na stolu koji mu je pokazao stajao je mikroskop, divan Zajs i uz njega nekoliko pločica. Menson uze jednu, stavi je pod mikroskop, dotera fokus i odmah prepozna bakterije u obliku štapića.

„Dabome, sve je to vrlo grubo izrađeno”, reče Deni brzo i cinično, kao da želi da preduhitri kritiku. „Sasvim primitivno. Ali, hvala bogu, ja nisam laboratorijski pacov. Ako sam išta, hirurg sam. Ali pod ovim našim prokletim sistemom čovek mora da bude svaštar. Mada, u ovom slučaju ne možete se prevariti i da gledate golim okom. Ja sam ih skuvao na želatinu u svojoj peći.”

„I vi imate ista oboljenja?”, upita Endrju veoma zainteresovano.

„Četiri slučaja! Svi u istom reonu gde su i vaši.” On zastade. „A ove vam stenice dolaze iz bunara u Glajdar Plejsu.”

Endrju ga je gledao sabrano. Goreo je od nestrpljenja da mu postavi mnoštvo pitanja, shvatajući da u radu tog čoveka ima izvesne istinitosti; bio je razdragan što mu je ukazao na žarište epidemije.

„Vidite”, nastavi Deni s istom hladnom i gorkom ironijom; „paratifus je ovde manje-više endemičan. Ali uskoro, i to vrlo brzo, imaćemo jedno lepo malo iznenađenje. Krivac je glavni kanal koji odvodi nečistoću. On grozno curi i cedi se u polovinu niskih bunara u donjem delu grada. Ja sam Grifitsu o tome trubio do iznemoglosti. Ali ta lenja, nesposobna i pobožna svinja stalno vrda. Poslednji put kad sam pričao s njim preko telefona, kazao sam mu da ću mu rascopati glavudžu kad ga sledeći put vidim. I zato vam se verovatno danas izmigoljio.”

„Gad jedan, sram ga bilo”, planu Endrju, zaboravljajući se u naglom nastupu besa.

Deni slegnu ramenima.

„On se plaši da bilo šta traži od Saveta iz straha da mu to ne bi skinuli od njegove jadne plate.”

Endrju ne odgovori, ali je žarko želeo da se razgovor nastavi. I pored svog neraspoloženja prema Deniju, on je nalazio čudan podstrek u pesimizmu tog čoveka, u njegovom skepticizmu, njegovom hladnom i odmerenom cinizmu. Ali nije nalazio razlog da bi produžio posetu. Ustade sa svoje stolice pored stola i pođe ka vratima, zadržavajući za sebe svoja osećanja i nastojeći da bude učtivo zahvalan i da pokaže koliko mu je laknulo.

„Vrlo sam vam zahvalan na obaveštenju. Kazali ste mi na čemu sam. Razmišljao sam o poreklu zaraze i mislio sam da bi u pitanju mogao biti neko ko je raznosi, ali kako ste vi utvrdili da je u pitanju bunar, stvar je mnogo prostija. Od danas svaka kap vode u Glajdar Plejsu moraće da se kuva.”

I Deni, ustavši takođe, promrmlja:

„Grifitsa bi u stvari trebalo skuvati.” I onda, vraćajući se svom satiričnom humoru, dodade: „A sada, molim vas, doktore, pustimo svaku dirljivu zahvalnost. Pre nego što se ta stvar završi, verovatno ćemo morati malo više da se uzajamno podnosimo. Dođite i posetite me kad god vam to ne bude neprijatno. Mi u ovom susedstvu nemamo baš mnogo društvenog života.” On pogleda svog psa i zaključi bezobzirno: „Čak i neki škotski lekar dobro bi došao. Zar nije tako, gospodine Džone?” Gospodin Džon Hokins udarao je repom

po ćilimu, plazeći na Endrjua svoj rumeni jezik, kao da mu se ruga.

Pa ipak, odlazeći kući, Endrju svrati u Glajdar Plejs, gde izda stroga uputstva u pogledu snabdevanja vodom, pa oseti da mu Deni nije tako mrzak kao što je mislio.

4.

Endrju se baci u borbu protiv tifusne groznice svim žarom svoje plahe i strastvene prirode. On je voleo svoj posao i smatrao se srećnim što mu se tako brzo pružila takva prilika u njegovoj karijeri. Tokom prvih nedelja boravka u svom novom boravištu on je veselo radio. Radio je sam svu svakodnevnu praksu i kad bi s njom bio gotov, sav bi se predavao svojim tifusnim bolesnicima.

Možda ga je sreća poslužila u tom njegovom prvom napadu. Kad se kraj meseca već bližio, svi njegovi tifusni bolesnici su se već oporavljali, pa je izgledalo da je zarazu lokalizovao. Kad je pomislio na mere opreza koje je preduzeo i tako ih strogo sprovodio kuvana voda, dezinfekcija i izolacija, ponjave natopljene karbolnom kiselinom preko svakih vrata, funte kreča koje je kupovao na račun gospođe Pejdž i lično bacao u pomijare i jame on je ushićeno uzviknuo: „To je rad! Ja zbog toga ne zaslužujem pohvale, ali, tako mi boga, ja uspevam!” Oseti u sebi i mrsko zadovoljstvo u činjenici da se njegovi bolesnici oporavljaju brže od Denijevih.

Deni ga je još uvek zbunjivao i ljutio. Njihovi bolesnici živeli su u blizini, pa su se često viđali. Deniju je prijalo da obaspe svom snagom svoje ironije posao kojim su se bavili. O sebi i Mensonu govorio je kao o „neustrašivim zatvorenicima koji vojuju protiv epidemije”, pa je osvetničkim uživanjem ponavljao taj kliše. Ali i pored sve svoje zajedljivosti i ismejavanja („Ali ne zaboravite, doktore, da mi branimo čast jedne zaista sjajne i plemenite profesije”), on je prilazio svojim bolesnicima, sedao je na njihove postelje, dodirivao ih svojim rukama i sate provodio u njihovim bolesničkim sobama.

Ponekad bi Endrju stvarno osećao da ga voli zbog neke njegove prostosrdačnosti i skromnosti, a onda bi opet sve pokvarila neka nabusita i zajedljiva reč. Uvređen i zbunjen, želeći da se informiše o tom čoveku, Endrju uze u ruke Medicinski godišnjak koji je bio našao na polici doktora Pejdža. Knjiga je bila zastarela, od pre pet godina, ali obaveštenje koje je u njoj našao zaprepastilo ga je: Filip Deni imao je diplomu medicinskih studija na univerzitetu u Kembridžu, imao je doktorat hirurgije Univerziteta u Londonu i u to vreme imao je mesto hirurga u vojvodskom gradu Liborou.

Onda, desetog novembra, Deni ga neočekivano pozva telefonom:

„Mensone, želeo bih da se vidim sa vama. Da li biste mogli da dođete kod mene u tri. Važno je.”

„Dobro, doći ću.”

Za vreme ručka Endrju je bio zamišljen. Dok je jeo svoju mršavu paštetu, on oseti da ga Blodvin Pejdž gleda strogo i nadmeno.

„Ko je to bio na telefonu? Da, to je bio Deni, zar ne? Kakvog vi to posla imate s tom osobom? Njegovo vam društvo ne treba.”

On joj odvrati hladno:

„Naprotiv, ja mislim da mi je ono veoma korisno.”

„Ma hajde, doktore!” Kao i obično, kad bi joj se neko suprotstavio, Blodvin je postajala još prkosnija. „On je pravi osobenjak. Obično uopšte ne daje lekove. Kad je Megan Morgan, ona što je celoga života morala da pije razne lekove, otišla kod njega da je pregleda, zamislite šta joj je kazao da svakoga dana šeta dve milje uz brdo i da prestane da guta splačine! To joj je kazao, od reči do reči. Posle toga prešla je kod nas i od tada je popila bog zna koliko flašica lepih lekova koje joj je Dženkins spremao. Oh, to vam je zajedljiv nevaljalac. Ima, negde, čini mi se, i ženu, po svemu sudeći... Ali ona ne živi s njim. Vidite! I onda, skoro uvek je pijan. Ostavite se vi njega, doktore, i upamtite da vi radite za doktora Pejdža.”

Kad mu ovako tresnu u lice tu već dobro poznatu preporuku, Endrju oseti kako ga hvata napad besa. Radio je sve što je mogao da joj ugodu, ali njena izvoljevanja kao da nisu

imala granica. Njen stav, čas sumnjičav, čas veseo, uvek je bio sračunat na to da iz njega iscedi poslednju kap, a da ona zauzvrat daje što je moguće manje. Njegov mesečni honorar bio je već tri dana u zakašnjenju, možda je bila u pitanju puka zaboravnost i to ga je u priličnoj meri naljutilo. Gledajući tu ženu, zadriglu od zdravlja i dobrog življenja, i slušajući je kako izriče presudu nad Denijem, nije mogao da se uzdrži i da joj ne dobaci oštro:

„Bez sumnje, gospođo, ja bih mnogo bolje upamtio da radim za doktora Pejđža kad bih dobio svoju mesečnu platu.”

Ona tako naglo pocrvene da je on bio uveren da je i ona sama već na to mislila, pa je zato zabacila glavu prkosno i rekla:

„I dobićete je. Vaša smelost nema granica.”

Zatim se sve vreme za ručkom durila, nije ga ni pogledala kao da je uvređena. Ali posle ručka, kad ga je pozvala u salon, bila je umiljata, nasmejana i vesela.

„Uzmite, dakle, novac koji vam pripada, doktore. Sedite i budite dobri. Vi i ja se moramo slagati, drugačije ne ide!”

Ona je sedela u zelenom naslonjaču, a u njenom punačkom krilu bilo je dvadeset funti u novčanicama, a pored još i njen crni kožni novčanik. Uzevši novčanice, ona počne da ih polako odbrojava u Mensonovu šaku. „Jedna, dve, tri, četiri.” Kako se bližila kraju svežnja, bila je sve sporija, a njene lukave crne oči žmirkale su prepredeno. Kad je došla do osamnaeste, ona prestade sasvim i uzdahnu tužno, kao da jadikuje nad samom sobom: „Ah, doktore, dragi doktore, to je mnogo novca za ova teška vremena! Šta vi kažete? Moje je geslo oduvek bilo uzmi i daj. Dakle, da zadržim ove poslednje dve za sreću?”

On je samo ćutao. Njeno cicijašenje bilo mu je odvratno. Znao je da je praksa donosila prilično novca. Ceo jedan minut ona je tako sedela, pogleda uprtog u njegovo lice, ali kad joj on odgovori kamenom tvrdoćom, ona mu mrzovoljno dobaci preostale novčanice i reče oštro:

„Pa onda se potrudite da to zaradite!”

Zatim ustade naglo s namerom da izađe iz sobe, ali je Endrju zadrža pre nego što je stigla do vrata.

„Stanite za čas, gospođo Pejđž.” Glas mu je bio uzrujan, ali odlučan. Ma koliko da mu je to bilo mrsko, on je rešio da ne dopusti da ga ona ili njena srebroljubivost tako izigraju. „Dali ste mi svega dvadeset funti, što znači dve stotine i četrdeset godišnje, iako smo se dogovorili da će moja nagrada biti dve stotine i pedeset. Vi mi dugujete još šesnaest šilinga i osam penija, gospođo Pejđž.”

Ona poblede kao smrt od besa i razočarenja.

„Tako!”, ciknu. „Vi hoćete, dakle, zbog sitnice da se svađate. S pravom kažu ljudi da su Škoti cicije. Sad znam i ja to. Evo vam! Uzmite vaše prljave šilinge i bakaruše, uzmite ih!”

Prsti su joj podrhtavali, a očima je sevala na njega dok je iz svoje nabubrele kese odbrojavala novac. Onda ga još jednom, na kraju, preseče pogledom i izlete iz sobe zalupivši vratima.

Endrju izađe iz kuće uzavreo od srdžbe. Njene uvrede dojmiše ga se utoliko jače što ih je smatrao nezaslužnim. Zar nije mogla ona da uvidi da nije u pitanju ta jadna svotica, već princip pravde? Osim toga, nije tu bio u pitanju samo moral nego i jedna urođena crta njegovog karaktera, rešenost čoveka sa Severa, da nikada, dokle god diše, ne dozvoli nikome da od njega pravi budalu.

Čim stiže do pošte, kupi novčano pismo kojim posla zadužbini Glen dvadeset funti, sitniš zadrža, to mu je bio džeparac, pa se odmah oseti bolje. Stojeći na stepeništu pošte, primetio je doktora Bromvela, koji mu je dolazio u susret i lice mu se razvedri. Bromvel je išao polako: stupao je pločnikom dostojanstveno svojim velikim stopalima, bio se isprsisio u svom crnom pohabanom odelu, preko umašćene kragne padali su mu čuperci nepodrezane

sede kose, a pogled mu je bio prikovan za knjigu koju je držao u ispruženoj ruci. Kad stiže do Endrjua, koga je ugledao još na polovini ulice, on se teatralno trgne, kao da ga je tek prepoznao:

„O, Mensone, dragi moj dečače! Umalo te nisam primetio, toliko sam se zaneo!”

Endrju se nasmeši. On je već bio u prijateljskim odnosima sa doktorom Bromvelom, koji ga je suprotno Nikolsu, drugom titularnom lekaru, srdačno primio kad je došao. Bromvelova praksa nije bila velika, pa mu nije dozvoljavala raskoš asistenta, ali njegovo je držanje bilo dostojanstveno, a neki njegovi stavovi bili su dostojni nekog čuvenog lekara.

Sklopi knjigu tek pošto prljavim kažiprstom označi pažljivo mesto gde je stao, a onda stavi, slikovito, slobodnu šaku u rever svog izbledelelog kaputa. Njegovo držanje je jedva izgledalo stvarno, ličilo je više na igru glumca u nekakvoj opereti. Pa ipak, on je stajao tu, u glavnoj ulici Drinefija. I nije bilo nikakvo čudo što ga je Deni nazvao Srebrnim kraljem.

„Pa, dragi moj dečače, kako ti se sviđa naša mala zajednica? Kad si nas ono posetio, moju dragu ženu i mene, u „Mom miru”, rekao sam ti da je prijatnije nego što na prvi pogled izgleda. I mi imamo naše talente, našu kulturu. Moja draga žena i ja činimo sve što možemo da bismo je podržali. Mi nosimo baklju, Mensone, mada živimo u pustinji. Moraš da nam dođeš jedno veče. Pevaš li?”

Endrju se jedva uzdrža od smeha. Bromvel nastavi ganutljivo: „Naravno, mi smo svi čuli o tvom izvrsnom radu na suzbijanju tifusa. Drinefi se diči tobom, moj mladi prijatelju! Ja samo žalim što slučaj nije hteo da se meni ukaže ta prilika. Ali ako ti ikad u kakvom težem slučaju mogu bilo kako pomoći, računaj na mene.”

Neka vrsta griže savesti, jer ko je on da se sme podsmevati jednom starom lekaru, natera Endrjua da odgovori:

„Zaista, doktore Bromvel, imam jedan veoma zanimljiv slučaj sekundarnog mediastinitisa među mojim bolesnicima, nešto veoma neobično. Da li biste hteli da ga pogledate sa mnom, ako ste slobodni?”

„Da?”, ušeptrlja se Bromvel već manje oduševljen. „Ne bih želeo da vas uznemiravam.”

„To je odmah tu iza ugla”, reče Endrju gostoljubivo. „Ja sam još pola sata slobodan pre nego što pođem kod doktora Denija. Bićemo tamo za sekundu.”

Bromvel se pokoleba, za čas je izgledalo kao da hoće da odbije poziv, ali najzad učini mlitav pokret, u znak pristanka. Uputiše se prema Glajdar Plejsu i udoše da vide bolesnika.

Kao stoje Menson rekao, slučaj je bio neobično zanimljiv, jer se radilo o retkom primeru zapaljenja grudne žlezde. On je bio naivno ponosan što je postavio dijagnozu, pa je s mnogo žara pozvao Bromvela da podeli s njim uzbuđenje koje je osetio pri tom svom otkriću.

Ali doktor Bromvel, uprkos svojim izjavama, kao da nije mario da iskoristi priliku. Ušao je nerado za Endrjuom u odaju, udišući kroz nos i zazirući od postelje kao stidljiva nevesta. Zastao je na sigurnom odstojanju i više letimično pregledao bolesnika. Nije bio rapoložen da se duže zadržava. Tek kad su izašli iz kuće i kad je udahnuo dug dah čistog i svežeg vazduha, vratila mu se njegova uobičajena rečitost. Okrenuvši se Endrjuu zračio je od zadovoljstva:

„Drago mi je, mladiću, što sam zajedno s tobom pregledao tog bolesnika, prvo zato što smatram da je dužnost lekara da nikad ne uzmakne pred opasnošću zaraze, i drugo zato što se neizmerno radujem svakoj prilici da doprinesem unapređenju nauke. Verovao ti ili ne, to je najlepši slučaj zapaljenja pankreasa koji sam ikad video.”

Pošto se rukovaše on se brzo udalji, ostavivši Endrjua sasvim zbunjenog. Pankreas, mislio je Endrju zaprepašćeno. Nije tako krupnoj grešci uzrok mogla biti samo Bromvelova omaška u govoru. Celokupno njegovo držanje kod bolesnika odavalo je njegovo neznanje. Endrju protrlja čelo. Jedan kvalifikovan lekar, u čijim su rukama životi stotine ljudskih bića, ne razlikuje pankreas od grudne žlezde, kad je jedna u stomaku, a druga u grudima pa to je

zaista smušenost, darmar!

Išao je polako ulicom ka Denijevom stanu, osećajući još jednom kako se njegovi sređeni pojmovi o medicinskoj struci ruše oko njega. Bio je svestan da je sam početnik, još bez iskustva i zato kadar da pravi greške. Ali Bromvel nije bio neiskusni i zato je njegovo neznanje bilo neoprostivo. Nesvesno, Endrju se u mislima obraćao Deniju koji nikad nije propuštao priliku da se naruga struci kojoj su pripadali. U početku duboko ga je vređalo Denijevo neumorno upozoravanje da širom Britanije ima hiljade nesposobnih lekara koji se ističu jedino svojom očajnom glupošću i stečenom sposobnošću da obmanjuju svoje bolesnike. Sad je počeo da se pita ima li možda istine u Denijevim rečima. Odlučio je da to popodne opet povede razgovor o tome s Denijem.

Ali kad je ušao u Denijevu sobu, odmah je video da nije prilika za akademske rasprave. Filip ga dočeka turobnim mukom neveselog oka i mračnog čela, a onda reče:

„Jutros je umro mali Džons, u sedam. Perforacija“, govorio je tiho, s mirnim, hladnim besom. „Ja imam još dva slučaja tifusa u ulici Istrad.“ Endrju obori pogled pun sažaljenja. Nije znao šta da kaže.

„Nemojte tako zadovoljno da se kezite“, nastavi Deni ogorčeno. „Vi uživate kad vidite da se stanje mojih bolesnika pogoršava, dok se vaši oporavljaju. Ali neće vam biti tako prijatno kad onaj prokleti kanal procuri i na vašu stranu.“

„Ne, ne! Dajem vam časnu reč, meni je vrlo žao“, reče Endrju naglo. „Tu se mora nešto učiniti. Da pišemo Ministarstvu zdravlja?“

„Mogli bismo napisati desetine pisama“, odvrati Filip s uzdržanim besom, „ali sve što bismo od toga dobili bio bi neki izlapeli inspektor koji bi došao ovamo tek posle šest meseci. Ne! Ja sam o svemu razmislio. Ima samo jedan način da se oni nateraju da saznaju nov kanal.“

„Koji?“

„Baciti bombe u stari!“

Endrju se pitao da li je Deni poludeo. Ali onda uoči njegovu čvrstu nameru. Gledao ga je zaprepašćeno i najzad promrmlja:

„Biće nezgodno ako nas uhvate.“

Deni ga pogleda oštro.

„Ne morate ići sa mnom, ako ne želite.“

„Oh, ja ću poći s vama“, odgovori Endrju polako.

Celo to popodne Menson se motao oko svog posla i kajao se zbog obećanja koje je dao. Taj Deni je luđak koji će ga, pre ili kasnije, uvući u neku ozbiljnu nepriliku. To što on sada predlaže je strašna stvar, krivično delo i, ako se otkrije, imaće posla s policijom, a može čak i biti isključen iz Komore i izbrisan iz spiska lekara. Drhtaj prave groze prođe kroz Endrju kad pomisli na svoju lepu karijeru, koja se tako blistavo pružala pred njim, a koja bi time mogla biti tako naglo presečena, upropašćena. Psovao je žestoko Filipa i po deset puta zaricao se u sebi da neće poći s njim. Pa ipak, iz nekog čudnog, neobjašnjivog razloga, on nije hteo, nije mogao da uzmakne.

U jedanaest sati te noći, Deni i on, s melezom Hokinsom, krenuše prema kraju ulice Čepel. Bilo je vrlo mračno, i vetar im je na uglovima ulica nanosio u lice kapljice sitne kiše. Deni je brižljivo napravio svoj plan. Noćna smena ušla je u rudnik pre jednog sata. Nekoliko mladića motalo se još oko Čiča Tomasove prodavnice pržene ribe, ali ulica je inače bila pusta.

Dva čoveka i pas kretali su se u tišini. U džepu svog teškog ogrtača Deni je imao šest fišeka dinamita, koje je Tom Siger, sin njegove stanodavke, za njega ukrao to popodne iz barutane kamenoloma. Endrju je nosio šest limenih kutija za kakao, svaka je imala rupu na poklopcu, električnu svetiljku i nešto fitilja. Šunjajući se tako, podignute kragne, gledajući obazrivo na sve strane, dok su se u njemu sukobljavala uzbuđenja, on je odgovarao nabusito

na Denijeve kratke opaske. Pitao se smrknuo šta bi sada Lamplou, onaj dobroćudni ortodoksni profesor mislio o njemu, upletenom u tu besomučnu noćnu pustolovinu.

Odmah iznad Glajdar Plejsa stigoše do glavnog otvora kanala sa zarđalim gvozdanim poklopcem, smeštenog u izanđalom betonu, i dadoše se na posao. Zarđali poklopac nije bio diran godinama, ali posle izvesnog rada na njemu, uspeše da ga podignu. Onda Endrju smotreno osvetli smradne dubine u kojima je kroz trošan kameni zid tekla prljava i blatnjava vodurina.

„Divno, zar ne?“, reče Deni promuklim glasom. „Pogledajte one pukotine tamo. Pogledajte ih, Mensone, poslednji put.“

Ni reč više ne izmeniše. Endrjuovo raspoloženje bilo se na neobjašnjiv način promenilo, on je osećao neko silno uzbuđenje, odlučnost ravnu Denijevoj. Svet je umirao od te smrdljive gadosti, a sitna birokratija bila je nemoćna da bilo šta učini. Nije bilo vremena da se okleva kao pred bolesničkom posteljom i kad se prepisuju flašice beznačajnih lekova.

Ubrzo se dadoše na posao: u svaku limenu kutiju staviše po jedan fišek dinamita i povezaše ih fitiljima razne dužine. Jedna šibica bijesnu u tami u drhtavim Denijevim rukama i osvetli njegovo bledo i otvrdlo lice. Onda prvi fitilj zapucketa. Jedna za drugom, limene su kutije bile bačene u smrdljive dubine, one s najdužim fitiljima prve. Endrju nije mogao da vidi jasno. Njegovo je srce snažno udaralo od uzbuđenja. To možda nije bila prava medicina, ali to je bio njegov najlepši doživljaj. Kad je i poslednja kutija sa svojim kratkim fitiljem koji je pucketao bila bačena, Hokins je uvrteo sebi u glavu da treba da goni jednog pacova. Međutim, dok je pas kevtao, a uprkos strahu od pomisli na mogućnost eksplozije pod vlastitim nogama, oni su jurili i hvatali psa. Zatim ponovo namestiše poklopac i odjuriše tridesetak metara uz ulicu.

Jedva stigoše do ugla ulice koja je vodila na Radnor Plejs, pa onde zastadoše da se osvrnu, kad BANG! prva kutija je eksplodirala.

„Tako mi boga“, klikne Endrju prigušenim, ali ushićenim glasom, „uradili smo stvar kako treba, Deni!“ Imao je prema Deniju osećaj pravog drugarstva, želeo je da mu stisne ruku, da viče na sav glas. I onda su brzo, veličanstveno, jedna za drugom, usledile i ostale zaglušujuće eksplozije, druga, treća, četvrta, peta i najзад poslednja i najslavnija detonacija koja je morala odjeknuti bar četvrt milje niz dolinu.

„Tako!“ reče Deni prigušenim glasom, kao da se sva skrivena gorčina njegovog života srušila u ovu jednu reč. „S tim smo se obračunali bar što se tiče jednog dela truleži.“

Jedva je to izgovorio, kad se na ulici oseti uznemirenost. Vrata i prozori otvarali su se širom, bacajući svetlost na mračnu ulicu. Svet je istrčavao iz svojih kuća. Odjednom je ulica bila puna. U prvi mah tvrdilo se da se u rudniku dogodila eksplozija, ali to je bilo ubrzo demantovano činjenicom da su detonacije dopirale iz doline. Nastadoše prepirke i dokazivanja. Jedna grupa ljudi uputi se sa svetiljkama u istraživanje. Noć je brujala od buke i uzbune. Pod zaštitom mraka i opšte zbunjenosti, Deni i Menson, vrludajući, uputiše se kući sporednim ulicama. U Endrjuovim žilama krv kao da je pevala pobjedi.

Sledećeg jutra, pre osam sati, na pozornicu stiže autom doktor Grifits, ugojen, bleđ, skoro pa izbezumljen od straha: iz njegove tople postelje, uz mnogo psovki, izvadio ga je glavom i bradom savetnik Glin Morgan. Grifits je mogao odbiti pozive mesnih lekara, ali nikako goropadnu naredbu Glina Morgana. I zaista, Glin Morgan je imao razloga da se razgoropadi. Savetnikova nova vila, udaljena pola milje niz dolinu, bila je, u toku noći, kao opkoljena srednjovekovnim kanalom oko zamaka. Pola sata je savetnik, potpomognut svojim pristalicama Hamarom Dejvisom i Dinom Robertsom, govorio svom zdravstvenom inspektoru rečima dovoljno glasnim, tako da su mnogi mogli čuti šta on o njemu zapravo misli.

Na kraju, brišući čelo, Grifits otetura prema Deniju, koji je, zajedno s Mensonom, stajao

u zainteresovanoj i dostojanstvenoj gomili. Videći ga kako mu prilazi, Endrju oseti odjednom izvesnu nelagodnost. Nemirna noć kao da je bila stišala njegovo oduševljenje. U hladnoj svetlosti jutra, postićen pred onom pustoši raspukle ulice, on se osećao neprijatno i uznemireno. Ali ni Grifits sada nije bio u stanju da sumnja.

„Čoveče, čoveče“, zavapi on prema Filipu, „moraćemo sada bez odlaganja da vam napravimo novi kanal.“

Denijevo lice ostade bezizražajno.

„Ja sam vas na to upozorio, pre mnogo meseci“, reče on ledeno. „Zar se ne sećate?“

„Da, da, zaista! Ali kako sam ja mogao da pogodim da će taj prokleti kanal tako odjednom da odleti u vazduh! Za mene je prava misterija kako se sve to dogodilo.“

Deni ga hladno pogleda.

„A gde je vaše znanje o javnoj higijeni, doktore? Zar ne znate da su plinovi u kanalizaciji zapaljivi?“

Zidanje novog kanala poče sledećeg ponedeljka.

5.

Bilo je lepo martovsko popodne tri meseca kasnije. U lakom povetarcu koji je čarlijao preko padina, po kojima je izbilo zelenilo, prkoseći ružnoći nagomilane šljake, osećao se dah proleća. Pod vedrim i plavim nebom čak je i Drinefi bio lepo mesto.

Kad je pošao da poseti bolesnika u ulici Riskin broj 3, gde je tek bio pozvan, Endrju oseti kako mu srce bije u skladu s lepim danom. On se postepeno privikavao na taj neobični gradić, primitivan i izdvojen, zakopan među planinama, bez ikakvih mesta za zabavu, čak i bez bioskopa, bez ičega osim onog svog opakog rudnika, svojih kamenoloma, svojih livnica, svog niza crkvice i čemernih redova kućeraka. Bila je to čudna i učmala zajednica.

Pa i ljudi su bili čudni. Endrju ipak nije mogao, iako je uviđao da su ti ljudi čudni, a da ne oseti toplu naklonost prema njima. Osim trgovačkog sveta, sveštenika i još nekoliko stručnih lica, svi su oni bili neposredno zaposleni u rudarskoj kompaniji. Na kraju i na početku svake nove smene učmale ulice bi se odjednom probudile i odjekivale bi od koraka ljudi s potkovanom obućom, neočekivano oživele od vojske rudara u pokretu. Odelo, obuća, ruke, čak i lica ljudi iz rudnika hematita, sve se to rumenelo od svetlocrvenog praha rude. Radnici iz kamenoloma imali su na sebi odela s vatiranim malim odbojnicima i naročite štitnike za kolena. Kovači su se isticali svojim pantalonama od plave jake tkanine.

Oni su govorili malo, i to mahom na velškom narečju svog rodnog kraja. Činilo se kao da, povučeni u sebe, u svojoj izdvojenosti, sačinjavaju neku rasu za sebe. Pa ipak, bio je to ljubazan svet. Razonode i zabave tih ljudi bile su proste, bezazlene, a odvijale su se obično u njihovim vlastitim domovima, u tremovima kapela, na malenom fudbalskom igralištu na kraju grada. Njihova najjača strast bila je, možda, ljubav prema muzici, i to ne prema plitkim modernim melodijama, već prema staroj klasičnoj muzici. Često se dešavalo da Endrju, hodajući noću ulicom, čuje iz neke od tih siromašnih kuća zvuk klavira, neku Betovenovu sonatu ili koji Šopenov preludijum, divno odsvirane, kako trepere kroz noćnu tišinu, uzdižući se iznad one tajanstvene planine.

U pogledu klijentele doktora Pejdzā, Endrju je jasno uviđao svoj položaj: njegov šef neće nikad više videti nijednog bolesnika. Ali ljudi nisu hteli da ga ostave na cedilu posle trideset i više godina verne službe i staranja o njima. Drska Blodvin, pretvarajući se i ulagujući se Votkinsu, direktoru rudnika, preko koga su se isplaćivali radnički zdravstveni ulozi, postigla je da se Pejdzā zadrži na spisku Kompanije, pa je primala lep dohodak, od kojeg je možda tek jednu šestinu isplaćivala Endrjuu, koji je radio sav posao.

Endrju je iskreno žalio Edvarda Pejdzā. Edvard, nežan i prostosrdačan, bio se oženio s punačkom, doteranom i prepredenom malom Blodvin koju je upoznao u nekoj čajdžinici u Abertsvitu i ne sluteći, siromah, šta se skriva iza onih nemirnih i crnih očiju, nalik na dve kupine. Skrhan i vezan za postelju, bio je sad ostavljen njoj na milost i nemilost, i ona je postupala s njim sad mazno, sad s nekom grubijanskom veselošću. Ali nije se moglo reći da ga ona nije volela: na svoj, poseban način, ona ga je volela. On, doktor Pejdzā, pripadao je njoj. Kad bi ulazila u sobu, dok bi Endrju sedeo pored bolesnika, ona bi mu prilazila i, kao da se smeši, uzviknula bi s čudnim osećanjem ljubomore i lične pripadnosti:

„Hej, o čemu to vas dvojica tako živo razgovarate?”

Bilo je nemoguće ne voleti Edvarda Pejdzā: u njemu su se tako vidno ispoljavale duševne osobine, požrtvovanost i nesebičnost. On je ležao u postelji bespomoćan, iznemogao, i podnosio je mirno razgalamljeno dvorenje tog drskog, crnpurastog i nesnosnog stvorenja koje mu je bilo žena: bio je žrtva njene pohlepe, njene istrajne i besramne nametljivosti.

Nije bilo nikakvog razloga zašto da ne ostavi Drinefi i otputuje negde gde će podneblje biti blaže i toplije. Jednom, kad ga Endrju upita: „Imate li neku želju, gospodine doktore?”,

on uzdahnu:

„Voleo bih da odem odavde, dragi mladiću. Čitao sam da će na ostrvu Kapriju izgraditi sklonište za ptice.” Onda okrenu glavu ka uzglavlju. U njegovu tužnom glasu osećala se čežnja za tim dalekim ostrvom.

Nikad nije govorio o svojoj praksi, samo bi ponekad rekao umorno: „Ja nisam mnogo znao, ali sam radio najbolje što sam umeo.” I ležao bi tako satima potpuno miran i gledao u ivicu prozora na koji je Eni svako jutro predano stavljala mrvice hleba, kožuricu od slanine i istruganu koru kokosovog oraha. Stari rudar Enoč Dejvis, dostojanstven u svom izlizanom crnom odelu, s okovratnikom od celuloida, dolazio je nedeljom popodne da posedi kod Pejdzja. Njih dvojica posmatrali bi ptice u tišini. Jednom prilikom, na stepeništu, Endrju je sreo Enoča vrlo razdraganog:

„Rođeni moj”, doviknu mu stari rudar, „jutros smo imali pravi užitek: dve senice su nas, molim lepo, zabavljale svojim šeretlucima čitavjedan dobar sat!” Enoč je bio jedini Pejdzov prijatelj. On je imao jak uticaj na rudare i stalno se kleo da nijedan čovek neće ostaviti doktora Pejdzja sve dok u tom njihovom lekaru i prijatelju bude ijedan dah života. Nije bio svestan kakvu lošu uslugu njegova odanost pravi nesrećnom Edvardu Pejdzju.

Drugi čest posetilac kuće bio je direktor banke „Vestern kantriz”, Onrin Riz, ćelav dugajlija, prema kom je Endrju, već pri prvom susretu, osetio nepoverenje. Riz je bio vrlo uvažen građanin koji nije nikad nikome gledao u oči. On je dolazio, forme radi, na pet minuta razgovora s doktorom Pejdzjom, a zatim se čitav jedan sat zatvarao u sobu s gospođom Pejdz. Ti su razgovori bili savršeno moralni, predmet im je, naime, bio novac. Endrju je bio uveren da je Blodvin dobar deo novca uložila na svoje ime i da je s vremena na vreme, pod znalačkim direktivama Onrina Riza, promućurno povećavala svoj kapital. U to vreme, novac za Endrjua nije mnogo značio. On se zadovoljavao time što je mogao da redovno šalje otplate Zadužbini. U džepu mu je ostajalo nekoliko šilinga za cigarete, a uz to je nalazio zabavu u svom poslu.

On oseti sad više nego ikad šta je za njega značio klinički posao. Samo znanje bilo je tu, ono je postojalo kao neka uvek prisutna unutrašnja svest koja je bila poput vatre na kojoj se grejao kad je bio umoran, utučen, zbunjen. Međutim, odskora počele su ga obuzimati neobične zebnje, salećući ga jače nego ikad ranije. Kao lekar, počeo je da misli svojom glavom. Možda je uglavnom za to bio odgovoran Deni, sa svojim radikalnim i rušilačkim pogledima. Denijev zakon bio je sušta i doslovna suprotnost svemu onome što je Menson učio. Sažet u tri reči, „ja ne verujem” i uramljen, zaista bi bio dobro geslo da mu visi nad krevetom.

Formiran kao pravi predstavnik svoje medicinske škole, sa pouzdanjem kojim može da gleda u budućnost, Menson je imao samo temeljnu udžbeničku spremu. Imao je nešto površnog znanja o fizici, herniji i biologiji bar je, u najmanju ruku, sekao i proučavao glistu. Otada je bio dogmatično kljukan znanjem primljenim iz utvrđenih doktrina. Znao je sve bolesti, zajedno sa spiskom simptoma, kao i lekove protiv njih. Uzmimo, na primer, kostobolju. Možete je izlečiti colchicumom. Kao da još gleda profesora Lamploua kako slatko prede u svojoj predavaonici: „Vinum colchici, gospodo, dvadeset do trideset kapi najmanje, aposolutno siguran lek protiv kostobolje.” Nego, da li je baš tako, pitao se on sada. Mesec dana ranije, on je isprobao taj lek u visokoj dozi u jednom jasnom slučaju „sirotinjske” kostobolje, bolnom i ozbiljnom. Ishod je bio bedan neuspeh.

A šta da kažem za polovinu, tri četvrtine „lekova” u farmakopeji? Ovoga puta kao da je čuo glas doktora Eliota, docenta predmeta „materia medica”: „A sada, gospodo, prelazimo na smolu elemi, jedno smolasto lučenje čije je botaničko poreklo neodređeno, ali je verovatno Canarium commune, uvozi se uglavnom iz Manile, primenjuje se u obliku melema, jedan prema pet, odlično sredstvo za draženje, kao i za dezinfekciju rana.” Brbljarije! Da, puste

brbljarije! On je to sada znao. Da lije Eliot ikad isprobao melem elemi? Bio je uveren da nije. Sva ta učena obaveštenja bila su uzeta iz neke knjige, pisac ove uzeo ih je opet iz neke druge, i tako unazad, verovatno sve do srednjeg veka.

Deni mu se narugao ono prvo veče kad je onako naivno spremao flašicu s lekom: on je uvek ismejavao spremanje lekova i smatrao je da je samo pet do šest droga od neke koristi, a sve ostalo nazivao je „bućkuriš“. S takvim se Denijevim gledištem nosio Endrju u besanim noćima, pa je samo bledo naslućivao do koje će razgranatosti stići njegove misli.

Razmišljajući tako, stiže u ulicu Riskin i uđe u kuću broj 3. Tamo vide da je bolesnik jedan mali devetogodišnji dečak, po imenu Džoj Hovels, koji je imao lak, sezonski napad ospica. Bolest je bila beznačajna, ali, zbog domaćih prilika koje su bile jadne, na pomolu su bile veće neprijatnosti za Džojevu majku. Otac, radnik u kamenolomu, već tri meseca je ležao od zapaljenja plućne maramice, bez prava na ikakvu pomoć, i sad je gospođa Hovels, i sama nežnog zdravlja i već spala s nogu negujući jednog bolesnika, pored svog posla čistačice morala da se brine i za drugog.

Po završenom pregledu, dok su još razgovarali pored vrata, Endrju primeti sa žaljenjem:

„Vi imate pune ruke posla. Šteta što morate Idriza da zadržite kod kuće.“ Idriz je bio Džojev mlađi brat.

Gospođa Hovels podiže brzo glavu: to je bila mala žena, pomirena sa sudbinom, crvenih prstiju, oteklih od rada.

„Ali gospođica Barlou je kazala da ga ne moram zadržavati kod kuće.“ Uprkos saosećanju, Endrju se ljutnu.

„Oh?“ upita on. „A ko je gospođica Barlou?“

„Ona je učiteljica u školi. U ulici Bank“, odgovori bez podozrevanja gospođa Hovels. „Dolazila je jutros da nas poseti. Kad je videla u kakvoj smo neprilici, dopustila je da mali Idriz ostane u svom razredu. Bog sveti zna šta bih uradila da mi je još i on pao na vrat preko dana.“

Endrju je hteo da joj kaže da ona mora da sluša njegova uputstva, a ne učiteljice, koja se petlja u stvari koje se nje ne tiču, ali je odmah uvideo da gospođa Hovels nije kriva. On ne reče ništa, ali kad se pozdravi s njom, i pođe niz ulicu Riskin, njegovo lice bilo je smrknuto. Mrzeo je kad se neko meša u tuđe stvari, naročito kad se neko meša u njegov posao, a iznad svega je mrzeo žene koje se petljaju u ono što se njih ne tiče. Što je više o tome mislio, to se više ljutio. Zadržati Idriza u školi, kad njegov brat Džoj boluje od ospica jasna je povreda sanitetskog pravilnika. Odjednom, odluči da poseti tu nametljivu gospođicu Barlou i da celu stvar raščisti s njom.

Pet minuta kasnije on se peo uz ulicu Bank, ušao je u školu i, pošto se raspitao kod poslužitelja, našao se pred učionicom prvog razreda. Zakucao je na vrata i ušao.

To je bila prostrana odaja, dobro provetrena, s užarenom peći u jednom uglu. Sva su deca bila ispod sedam godina i, pošto je upravo bio popodnevni odmor, pred svakim je detetom bila čaša mleka, deo pomoći koju je davala Zajednica doma i škole. Odmah je spazio učiteljicu. Ona je bila zaposlena ispisivanjem brojki na školskoj tabli, okrenuta leđima prema njemu, i nije ga odmah primetila. Ali odjednom se okrete.

Toliko se razlikovala od nametljive žene kakvom je on zamišljao, da se odmah pokolebao. Ili ga je možda zbunio izraz iznenađenja u njenim zagasitim očima, pa se osetio neprijatno. On upita, pocrvenevši:

„Jeste li vi gospođica Barlou?“

„Jesam.“ Bila je malena rastom, u mrkoj suknji od tvida, vunanim čarapama, i malim, ali jakim cipelama. Bila je njegovih godina, mislio je on, ne, mlađa, oko dvadeset i dve godine. Ona ga je gledala upitno, pomalo s neizvesnošću, lako se smešeći kao da, već

umorna od dečje aritmetike, rado prihvata da se ovog lepog prolećnog dan nečim pozabavi. „Zar niste vi novi asistent doktora Pejdža?”

„Ne radi se o tome sada”, odvrati on kruto, „mada sam u stvari doktor Menson. Mislim da ovde imate jedno dete u čijoj je kući zaraza. To je Idriz Hovels. Vi znate da njegov brat boluje od ospica.”

Nastade pauza. Njene oči, iako su gledale upitno, zadržase svoj ljupki izraz. Začešljavši rukom nekoliko nestašnih pramenova kose, ona odgovori:

„Da, znam.”

Ponovo ga ražesti to što devojka njegovu posetu ne uzima ozbiljno.

„Ne shvatate li da je to što je on ovde sasvim protivno pravilima?”

Lice mlade devojke porumene na taj njegov ton i izgubi izraz đugarstva. Menson nije mogao a da ne primeti kako je njena koža čista i sveža s jednim majušnim mrkim mladežom upravo boje njenih očiju. U beloј bluzi izgledala je tako krhka i smešno mlada. Sada je disala prilično ubrzano, ali je, polako, odmah odgovorila:

„Gospođa Hovels je već izgubila glavu. Većina dece ovde već su imala ospice. Ona koja nisu, imaće ih pre ili posle. Da je Idriz izostao iz škole, izgubio bi svoj obrok mleka koji mu toliko prija.”

„Sad nije mleko u pitanju”, odseče on suvo. „On treba da bude izdvojen.”

Ona mu odgovori jogunasto:

„Ja sam ga izdvojila na određeni način. Ako mi ne verujete, pogledajte sami.”

Menson je sledio njen pogled. Idriz, petogodišnji dečak, sedeo je sam na klupici pored vatre i izgledao je neobično zadovoljan životom. Svojim svetloplavim očima on je blaženo gledao svoju čašu mleka.

Prizor razbesne Endrjua. On se prezrivo, uvredljivo nasmeja:

„To se možda slaže s vašim pojmom izolovanosti. Na žalost, ja mislim drugačije. To dete morate odmah da pošaljete kući.”

Neka svetlost bijesnu u njenim očima.

„A ne pada li vama na pamet da sam ja starešina u ovom razredu? Vi ste možda u položaju da izdajete naređenja u nekim uzvišenijim sferama, ali ovde se moja reč sluša.”

U njegovom pogledu plamtela je besna dostojanstvenost.

„Vi kršite članove zakona! Ovde ne možete zadržati to dete. Ako ga ne pošaljete kući, moraću da vas prijavim.”

Nastade kratka tišina. On je mogao da vidi kako joj prsti stežu kredu. Taj znak njene emocije pojača njegov bes prema njoj, pa i prema sebi samom. Ona odvrati prkosno:

„Pa onda me prijavite. Ili naredite da me uhapsu. To će vam bez sumnje pričiniti ogromno zadovoljstvo.”

Besan, nije mogao ništa da joj odgovori, jer je osećao da je zauzeo sasvim pogrešan stav. Pokušao je da se pribere, pogleda je u oči i zagleda se u nju ne bi li je naterao da ona obori svoje, ali iz njenih očiju tukle su ga ledene iskrice. Za čas su stajali jedan prema drugom, licem u lice, tako blizu da je mogao da vidi nežno kucanje njenog vratnog pulsa, sjaj njenih zuba između poluotvorenih usana. Onda ona reče:

„Prema tome, s tim smo gotovi, zar ne?” Ona se okrenu hitro prema razredu. „Deco, ustanite lepo i kažite zbogom gospodinu doktoru. Hvala vam što ste došli”

Stolice zalupaše, i deca u horu ponoviše njene ironične reči. Uši su mu gorele dok ga je ona pratila do vrata. Osećao se nelagodno do razdraženosti, utoliko više što je sad uviđao da je bilo ružno što je izgubio hladnokrvnost, dok je ona tako lepo gospodarila sobom. Tražio je neku poražavajuću reč, neku kojim će je zastrašiti, ali pre nego što je tu reč našao, vrata su se tiho zatvorila pred njegovim nosom.

6.

Te večeri Menson je uzrujano nakitio zdravstvenom inspektoru tri žestoka pisma, ali ih je jedno za drugim cepao, a onda je pokušao da celu epizodu zaboravi. Njegov zdrav smisao, koji je bio izgubio u ulici Bank, govorio mu je sada da je njegovo ponašanje bilo sitničavo. Boreći se sa svojim neukrotivim samoljubljem, najzad zaključi da nije bio u pravu pa, prema tome, nije više ni mislio da prijavi slučaj, a najmanje nemogućem Grifitsu. Međutim, iako je pokušao, on nije mogao da iz svojih misli potisne sećanje na Kristin Barlou.

Bilo je besmisleno da jedna mala učiteljica tako obuzme njegove misli, kao da je njemu stalo do toga šta će ona o njemu misliti. Govorio je sebi da je u pitanju samo glupost uvređenog samoljublja. Bio je svestan da je u ženskom društvu uvek sramežljiv i nespretan; ipak nikakvo umovanje nije moglo da izmeni činjenicu daje sada postao nemiran i pomalo razdražljiv. U trenucima kada nije bio na oprezu, kao, na primer, kad bi ga već hvatao san, slika prizora u učionici sinula bi živo kroz njegovu svest, i on bi se u mraku mrštio. Još uvek ju je video kako drobi kedu prstima, a zagasiće oči joj svetlucaju od besa. Na njenoj bluzi, napred, bila su tri biserna dugmeta. Telo joj je bilo vitko i čilo i govorilo je Endrjuu o mnogo trčanja i neumornog skakutanju u njenom detinjstvu. On se nije pitao da li je lepa. Bilo je dovoljno što je ona stajala, vitka i živa pred njim, pred njegovim očima, i njegovo bi srce uzdrhtalo, a da on toga nije bio uopšte svestan, obuzeto slatkim osećanjem koji ranije nije poznavao.

Dve nedelje zatim išao je ulicom Čepel, zanesen nekim svojim razmišljanjima, i gotovo je naleteo na gospođu Bromvel na uglu Stanične ulice. Produžio bi i ne prepoznavši je, da ona nije odjednom zastala, oslovila ga i ljubazno mu se nasmešila.

„Gle, doktor Menson! Upravo čovek koga tražim. Ja priređujem večeras jedan od mojih malih društvenih sastanaka. Doći ćete i vi, zar ne!”

Gledis Bromvel, sa svojih trideset i pet godina, kose žute poput žita, dobro građena, dečijih plavih očiju, ponašala se kao curica. Sebe je romantično nazivala „ženom samo jednog čoveka”, ali blenelijska ogovaranja služila su se jednom drugom rečju. Njen muž luduje za njom, šaputalo se, i samo njegova šlepa ljubav ne da mu da vidi njene više nego sumnjive odnose s doktorom Gabelom iz Toniglana.

Endrju je u brzini tražio izgovor.

„Bojim se, gospođo, da večeras neću moći da dođem.”

„Nemojte se izgovarati! Morate doći. Večeras će biti tako prijatno. Dolaze gospodin i gospođa Votkins, iz rudnika, i”, svestan je osmeh izdade, „doktor Gabel iz Toniglana. Oh, skoro sam i zaboravila, i mala učiteljica, Kristin Barlou.”

Mensona kao da podiđoše žmarci, i on se budalasto nasmeši:

„Pa, onda, doći ću, naravno. Hvala vam što ste me pozvali, gospođo Bromvel.” Uspeo je nekako da održi razgovor još nekoliko trenutaka, dok se nisu oprostili, ali toga dana nije mogao da misli ni o čemu drugom nego o činjenici da će opet videti Kristin Barlou.

Iz obzira prema gospodi lekarima, koji bi mogli biti zadržani duže u svojim dispanzerima, sastanak kod gospođe Bromvel bio je zakazan za devet sati... Kad je Endrju završio s pregledom poslednjeg bolesnika, bilo je u stvari devet i petnaest. On se brzo ispljuska u dispanzerskom umivaoniku, začeslja kosu prebijenim češljem i pohita u „Moj mir”. Uprkos svom idiličnom imenu, to je bila mala kuća od crvenih opeka, usred gradića. Kad je stigao na sastanak, svi pozvani su već bili došli, pa ga gospođa Bromvel veselo ukori, a zatim ga povede zajedno s drugim svojim gostima, u pratnji svog supruga, u trpezariju.

Večera je bila hladna, servirana na malim papirnatim stolnjacima na stolu od hrastovine. Gospođa Bromvel laskala je sebi da, kao domaćica, daje ton u Bleneliju, pa je sebi dozvoljavala da „šminkanjem” zaprepasćuje javno mnjenje i bila je uverena da „stvara

raspoloženje" ako mnogo govori i mnogo se smeje. Uvek je nastojala da stvori utisak kao da je u životu, do udaje za doktora Bromvela, bila navikla samo na najveću raskoš. To več, kad su svi posedali za sto, ona zacvrkuta:

„Dakle, ima li svako sve što mu treba?”

Endrju, zadihan od žurbe, bio je isprva vrlo zbunjen. Punih deset minuta nije se usudio da pogleda Kristin. Oborio je pogled, sav obuzet mislju da ona sedi na kraju stola, između doktora Gabela, crnomanjastog kicoša u gamašama, prugastim pantalonama i s bisernom iglom u kravati, i gospodina Votkinsa, direktora rudnika, s čupavom kosom, koji joj se udvarao u šali na svoj „narodski” način. Najzad, izazvan veselim Votkinsovim pitanjem: „Jeste li vi još uvek moja cura iz Jorkšira, gospođice Kristin?”, on podiže glavu i pogleda je ljubomorno; ali kad je vide onako nežnu, u bledosivoj haljini s belim okovratnikom i manžetnama, brzo skrenu pogled od straha da ona ne pročita njegove misli.

Da bi se odbranio, jedva znajući šta govori, on se sasvim posveti svojoj susetki, gospođi Votkins, jednoj maloj ženi koja je donela sa sobom i svoje

Sve vreme ručka bio je na mukama, primoran da zabavlja jednu osobu, dok je čeznuo da govori s drugom. Mogao je da odahne, kao da mu je teret pao s leđa, tek kad je doktor Bromvel, koji je predsedavao u čelu, dobroćudno pogledao ispražnjene činije, i uz napoleonski pokret izjavio: „Čini mi se, mila moja, da smo gotovi. Hoćemo li preći u salon?”

Kad su svi u salonu zauzeli svoja mesta (gosti uglavnom malu garnituru fotelja) bilo je jasno da dolazi na red muzika. Bromvel pogleda zaljubljeno svoju ženu i povede je ka klaviru.

„Čime ćemo da poslužimo naše goste, srce moje?”, upita je listajući pritom note na pultu i pevušeći.

„Zvona hrama”, predloži Gabel. „Tu bih melodiju mogao uvek da slušam, draga gospođo.”

Gospođa Bromvel sede na pokretni stočić i poče da peva i svira, dok je njen muž, jedne ruke zabačene na leđa, a druge ispružene kao kad se uzima burmut, stajao pored nje i spretno okretao note. Gledis je imala pun kontraalt i pevala je iz dubine grudi, podižući pritom malo bradu. Posle ljubavnih pesmica otpeva još Zalutali i Ja sam samo devojčica.

Bila je nagrađena velikim aplauzom, Bromvel je zaneseno i razdragano šaputao: „Večeras joj je glas izvanredan.”

Onda nekako uspeše da nagovore doktora Gabela da skoči na noge junačke. Pošto se poigra prstenom, i zagladi rukom dobro zamašćenu, ali još uvek neposlušnu kosu, crnpurasti mangup se ljubazno poklonio domaćici kuće pa, stisnuvši šake pred sobom, zanjista uverljivo Ljubav u Sevilji, i još, na opšti zahtev, Toreadora.

„Vi pevate te španske pesme s istinskim žarom”, reče ljubazno gospođa Votkins.

„Imam ih, valjda, u svojoj španskoj krvi”, odgovori skromno doktor Gabel, sedajući na svoje mesto.

Endrju primeti šeretski osmeh u Votkinsovim očima. Stari direktor rudnika, pravi Velšanin, razumeo se u muziku, prošle zime pomogao je svojim ljudima da izvedu jednu od manje poznatih Verdijevih opera i sad je, dremajući s lulom u zubima, zagonetno uživao. Endrju nije mogao a da ne pomisli da se Votkins sigurno mnogo zabavlja posmatrajući u svom rodnom gradiću ove strance kako misle za sebe da šire kulturu pevanjem jeftinih sentimentalnih pesmica. Kad je Kristin, smešeći se, odbila da nešto odsvira, starac joj se okrete s jedva приметnim osmehom:

„Vi, drago dete, kao da ličite na mene. Suviše volite klavir da biste svirali na njemu.”

Onda zablista zvezda večeri. U središte pozornice stupi doktor Bromvel. Malo se nakašlja da bi pročistio grlo, izbaci jednu nogu napred, zabaci glavu, stavi ruku glumački u rever kaputa i objavi:

„Gospode i gospodo: Ugašena zvezda, muzički monolog.“ Gledis zasvira na klaviru i on poče.

Pesma je dirljivo opisivala promenljivost sreće u životu nekada slavne glumice, koja je najzad zapala u strašnu bedu, tugaljiva i sladunjava preko svake mere i Bromvel je otpeva sa bezmalo istinskim bolom u duši. Kad je drama rasla, Gledis je udarala duboke akorde, a kad se patos stišavao, treperili su trileri. Bližeći se vrhuncu, Bromvel se sabra i s poslednjim stihom glas mu jeknu snažno: „I eto je tu...” pauza. „Gladuje na ulici...” još duža pauza, „ugašena zvezda!”

„Jadna, jadna žena! Oh, doktore Bromvele, vi tu pesmu uvek najlepše pevate”, reče mala gospođa Votkins, gledajući ga suznim očima i ne primetivši da joj je pletivo palo na pod.

Kad su unešene čaše s pićem, nastade promena. Bilo je već prošlo jedanaest sati i, kako je postojao prećutan sporazum da bi posle Bromvelovog poduhvata svaki drugi pokušaj izgledao suviše smelo, društvo se spremalo na razlaz. Bilo je još smeha, učtivih izjava zahvalnosti i kretanja prema predsooblju. Dok je oblačio svoj kaput, Endrju je razmišljao ojađeno o tome kako celo veče nije izmenio s Kristin nijednu reč.

Napolju zastade kod kapije. Osećao je da mora da govori s njom. Pomisao na dugo, upropašćeno veče u kojem se nadao da će moći tako lako, tako prijatno, da se izmiri s njom, pritiskala ga je poput olova. Mada se nije činilo da ga je ona gledala, ipak je bila onde, u njegovoj blizini, u istoj sobi, a on je, glupan, buljio u vrhove svojih cipela! „Oh, bože!”, govorio je samom sebi utučeno, „ja sam gori od one ugašene zvezde. Najpametnije će biti da idem kući da spavam.”

Ali ne ode. Ostade, a srce poče naglo da mu bije, kad je spazi kako silazi niz stepenice i ide prema njemu, sama. Sabra svu odvažnost i zamuca: „Gospođice Barlou, smem li vas otpratiti do kuće?”

„Na žalost”, i ona pritom zastade, „obećala sam gospodinu i gospođi Votkins da ću ih sačekati.”

Srce mu se zgrčilo. Hteo je da beži, kao išiban pas. Ali nešto ga ipak zadrža. Bio je bled, ali crte njegovog lica bile su odlučne. I reći mu navreše, jedna za drugom:

„Hteo sam samo da vam kažem da mi je žao zbog onog slučaja sa Hovelsom. Hteo sam na jeftin način da pokažem kakva sam ja sila. I zato bi me trebalo žestoko istući. Ono što ste vi učinili za dečaka bilo je sjajno. Na kraju krajeva, uvek je bolje postupiti po duhu nego po slovu zakona. Oprostite mi što vam time dosađujem, ali morao sam vam to reći. Laku noć!”

Nije joj video lice ni sačekao njen odgovor. Brzo se okrenuo i pošao ulicom. Prvi put, posle mnogo dana, osećao se srećno.

6.

Kancelarija rudnika bila je poslala polugodišnji iznos honorara, a to je gospođi Pejdz dalo povoda za ozbiljna razmišljanja, pritom pruživši joj priliku za novu diskusiju s Onrinom Rizom, direktorom banke. Prvi put posle godinu i po dana brojke su pokazivale skok. Na „spisku doktora Pejdz“ bilo je sedamdeset ljudi više nego što ih je bilo pre Mensonovog dolaska.

Iako se Blodvin radovala većem čeku koji je primila, izjedala ju je jedna skrivena misao. Za vreme ručka Endrju ju je neopreznu hvatao kako ga ispitivački i sumnjičavo posmatra. U sredu posle sastanka kod gospođe Bromvel, Blodvin uđe u trpezariju neobično vesela:

„Dakle“, izjavi ona, „upravo mislim nešto o vama: uskoro će biti četiri meseca kako ste kod nas, doktore. Ne kažem ništa, ne tvrdim da smo nezadovoljni vašim radom, i ne žalim se. Ali drugo je, opet, doktor Pejdz. Pa, bože moj! Baš mi neki dan reče gospodin Votkins kako svi jedva čekaju da se doktor Pejdz vrati na dužnost. Kaže, on je tako dobar lekar, gospođo, pa nam ne pada uopšte na pamet da uzmemo nekoga drugog umesto njega.“ Opisujući u slikovitim pojedinostima neobičnu umešnost i sposobnost svog muža, odjednom razrogači oči i uzviknu:

„Vi to nećete možda verovati: nema toga čega se on ne bi prihvatio ili što ne bi uradio. Operacije! To je trebalo da vidite. Samo ovo da vam kažem, doktore: jedanput je jednom čoveku izvadio mozak i opet ga namestio. Da! Gledajte me koliko god hoćete, ali doktor Pejdz je zaista taj mozak očistio i opet ga lepo vratio na svoje mesto.“

Zavalila se pritom u svoju stolicu i posmatrala ga, pokušavajući da pročita delovanje svojih reči, a zatim se poverljivo nasmešila:

„U Drinefiju će biti veliko slavlje kad se doktor Pejdz vrati na posao. A to će, verujte mi, biti uskoro. Na leto, kažem gospodinu Votkinsu, na leto će doktor Pejdz opet na posao.“

Krajem iste nedelje, vraćajući se s popodnevno obilaska bolesnika, Endrju je bio preneražen kad spazi Edvarda zgrčenog na stolici pred ulaznim tremom: bio je potpuno obučen, s čebetom preko kolena, s nakrivljenom kapom na klimavoj glavi. Duvao je oštar vetar, a aprilsko sunce u kom se kupala tragična Pejdzova pojava, bilo je blede i zubato.

„Eto, vidite“, banu ispod trema gospođa Pejdz pobednički pred Mensona. „Vidite, zar ne? Doktor je ustao! Upravo sam telefonirala gospodinu Votkinsu i rekla sam mu da je doktoru bolje. On će uskoro opet biti na svom poslu, zar ne, pilence moje?“

Endrju oseti kako mu krv jurnu u čelo.

„Ko ga je smestio ovde?“

„Ja“, reče prkosno Blodvin. „I zašto da ga ne smestim? On je moj muž. Njemu je ovde bolje.“ „On mora biti u krevetu. Vi to dobro znate“, dobaci joj Endrju prigušenim glasom. „Učinite šta vam kažem. Pomozite mi da ga odnesem u krevet, odmah.“

„Da, da“, reče Edvard nemoćno. „Nosite me u krevet. Meni je ovde hladno. Nije mi dobro. Ja se osećam loše.“ I bolesnik počeo da jauče.

Blodvin se odmah rasplaka i, kleknuvši pored muža, zagrlila ga s obe ruke i zajeca:

„Ništa, ništa, pilence moje. Odmah ćeš ti lepo u krevet, mučeniče. Blodvin će tebe opet lepo smestiti, Blodvin se stara o tebi. Blodvin tebe voli, anđele moj.“

I ona obasu vlažnim poljupcima njegove nepomične obraze.

Pola sata kasnije, kad su Edvarda opet udobno smestili u postelju, Endrju uđe u kuhinju. Bio je besan.

Eni je sad bila njegov istinski prijatelj. U toj istoj kuhinji oni su se jedno drugom poveravali i, kad su obroci bili naročito mršavi, ona bi mu jabuku ili kolač iz ostave tutnula u ruku. Neki put ona bi, kao poslednjem pribežištu, trknula do Tomasove prodavnice i gospodski bi se počastila dvostrukom porcijom ribe, uz svetlost sveće na kuhinjskom stolu.

Eni je bila kod Pejdzovih već gotovo dvadeset godina. Ona je u Drinefiju imala mnogo rodbine, bio je to uredan svet, a jedini razlog što je tako dugo ostala u toj službi bila je njena odanost prema doktoru Pejdzu.

„Donesite mi moj čaj ovamo, Eni“, reče Endrju. „Sad ne bih mogao da podnesem Blodvin.“

Ušavši u kuhinju, nije primetio da Eni ima goste, svoju sestru Olven i njenog muža Emlina Hjudžiza. On ih je već ranije upoznao. Emlin je bio miner. Imao je pošteno, dobroćudno, bledunjavo lice.

Videvši ih, Menson je za čas oklevao, ali Olven, živahna mlada žena crnih očiju, reče odjednom:

„Ne obazirite se na nas, gospodine doktore, ako želite da popijete ovde vaš čaj. Upravo smo razgovarali o vama kad ste naišli.“

„Da?“

„Da, zaista!“, Olven sevu oćima prema svojoj sestri. „Ne hajem ja što me ti tako gledaš, Eni; hoću da kaŹem ono što mislim. Svi ljudi govore, gospodine Mensone, kako već godinama nisu imali tako dobrog mladog lekara kao što ste vi i kako ih vi predano lećite. Pitajte Emlina, ako meni ne verujete. I oni su gotovo besni na gospođu Pejdz. KaŹu da praksa stvarno pripada vama i da biste vi morali da radite samostalno. Ona je to ćula i zato je, molim vas, digla iz kreveta jadnog starog doktora. ToboŹe, bolje mu je, đavola! Siroti starac!“

Ćim popi čaj, Endrju se povuće. Osećao se nelagodno posle Olveninih neposrednih reći, ali ipak se osećao polaskanim kad je ćuo da ga svet u Drinefiju voli. Kada ga je nekoliko dana zatim posetio sa Źenom DŹon Morgan, prvi bušilac u rudniku hematita, on je to smatrao posebnim znakom paŹnje.

Morganovi su bili sredovećni par, gotovo dvadeset godina u braku. Iako nisu bili imućni, bili su vrlo cenjeni u ćitavom onom kraju. Endrju je ćuo da će uskoro otputovati u juŹnu Afriku, gde je Morganu bio obećan posao u rudnicima Johanesburga. Nije bilo neobićno da dobre bušioce mame zlatni rudnici Randa, gde je posao bio uglavnom isti, a zarada mnogo veća. Endrju je bio uveliko iznenađen kad mu Morgan, sedeći sa Źenom u malom kabinetu za pregled, izloŹi svrhu svoje posete:

„Vidite, doktore, izgleda da smo najzad uđesili stvar kako treba. Moja Źena, koju vidite, imaće uskoro bebu, i to posle devetnaest godina, molim lepo. To je za nas velika radost, doktore. Odlućili smo da odloŹimo odlazak do posle radosnog događaja. Što se lekara tiće, naumili smo da molimo vas. To dete znaći za nas mnogo, doktore. I biće tu belaja, dabome. Mojoj Źeni je ćetrdeset i treća. Ali, eto, mi znamo da ćete vi ućiniti za nas sve što moŹete.“ Endrju primi ovu duŹnost s toplim osećajem ukazane ćasti. Bio je to ćudan osećaj, ćist i duševan i, zbog stanja u kom se nalazio, dvostruko blagotvoran. Od nedavno se osećao izgubljen, sasvim ucveljen. Neobićne struje vitlale su njim, nemirne i bolne. Bilo je ćasova kad je u srcu osećao ćudan potmuli bol, u ćije postojanje dotle kao lekar nije mogao da veruje.

Ranije nije nikad ozbiljno mislio o ljubavi. Dok je bio na univerzitetu, bio je suviše siromašan, suviše bedno obućen i, zbog ispita, suviše predan svom radu, da bi mogao da dolazi mnogo u dodir s drugim polom. Na univerzitetu St. Endrju ćovek je morao biti „lać“, kao njegov prijatelj i školski drug Fredi Hamson, da bi mogao odlaziti u krugove koji su plesali, priređivali zabave i uopšte šepurili se svojom društvenom otmenošću. On je bio lišen svega toga. Pripadao je, u stvari, izuzimajući njegovo prijateljstvo s Hamsonom, gomili onih koji stoje po strani, bez kaputa, rade bez odmora, puše i povremeno se zabavljaju, ali ne u klubovima, već za jeftinim bilijarskim stolovima, po kafanicama u donjem gradu.

NeizbeŹne romantićne slike iskrsavale su, doduše, u njegovoj svesti, ali, zbog njegovog siromaštva, one su se obiće odraŹavale s nekim basnoslovnim bogatstvom u pozadini.

Međutim, sada, u Drinefiju, on je zamagljenim očima gledao kroz prozor svoje barake dispanzera u prljavu gomilu šljake i iz sveg srca čeznuo za malom učiteljicom gradske osnovne škole. Glupost nekadašnjih sanjarija izazivala je u njemu smeh.

On se uvek ponosio svojim praktičnim duhom, svojim jakim urođenim ponosom, pa je pokušavao odlučno, u vlastitom interesu, da se razlozima oslobodi svojih osećanja. Ona nije lepa, rastom je malena i mršava. Na licu ima mladež, a gornja usna joj je, to se lepo vidi kad se smeje, malo nepravilna. Osim toga, ona ga verovatno i mrzi.

Govorio je samom sebi da ne bi bilo pametno da se tako slabički prepusti svojim osećanjima. On ima nameru da se posveti svom radu. Još je samo asistent. Kakav će on biti lekar ako već sada, na početku svoje karijere, stvara jednu takvu vezu koja će sigurno smetati njegovoj budućnosti i koja ga evo već sada koči u radu?

U nastojanju da se pribere, smišljao je razne razbibrige. Zavaravajući se da mu nedostaju stari drugovi s univerziteta, on napisa dugo pismo Frediju Hamsonu, koji je nedavno bio postavljen za lekara u jednoj londonskoj bolnici. Vrlo često tražio je Denijevo društvo. Ali Filip, mada neki put prijateljski raspoložen, češće je bio hladan, sumnjičav, ispunjen gorčinom čoveka koga je život povredio.

Ma koliko Endrju želeo, on nije mogao da istisne Kristin iz svojih misli i iz svog srca tu slatku čežnju. Nije je video još od one svoje ispovesti pred kapijom „Mog mira”. Šta je ona o njemu mislila? Da li je uopšte mislila o njemu? Činilo mu se da je to bilo kad ju je video poslednji put, iako ju je stalno očekivao kad god bi prolazio ulicom Bank, pa je već očajavao šta li će je ikada sresti.

Onda je u subotu popodne, 25. maja, kad je već bio izgubio svaku nadu, dobio sledeće pismo:

Dragi doktore Mensone,

Gospodin i gospođa Votkins dolaze kod mene na večeru sutra uveče, u nedelju. Ako nemate nešto pametnije da radite, da li bi vam bilo prijatno da im se pridružite? U sedam i trideset.

Iskreno,

Kristin Barlou

Vrisnuo je od radosti tako da je Eni dotrčala iz kuhinje.

„Eh, doktore,” reče mu ona prekorno, „vi se zaista neki put ponašate budalasto.”

„To je istina, Eni”, odgovori on još uvek razdragan. „Ali mislim... mislim da je to već prošlo. Čujte, draga Eni, hoćete li mi još večeras ispeglati pantalone? Ja ću ih okačiti na vrata kad pođem na spavanje.”

Sledeće veče bila je nedelja pa nije bilo večernjih pregleda, on se uzbuđeno predstavi u kući gospođe Herbert, kod koje je Kristin stanovala, u blizini škole. Došao je rano, znao je to, ali nije mogao više da čeka.

Vrata mu otvori i dočeka ga sama Kristin, ljupka i nasmejana.

Da, ona se smešila, zaista se smešila. A on je mislio da ona za njega ne mari! Bio je toliko uzbuđen da je jedva mogao da govori.

„Danas je bio divan dan, je li?” ušepRTLja se on, idući za njom u salon. „Divan”, složila se ona. „Ja sam popodne išla u divnu šetnju, čak preko Pandija, i našla nekoliko rosopasa.”

Sedoše. Bilo mu je navrh jezika da je upita da li voli šetnje, ali odustade na vreme od te lude namere.

„Gospođa Votkins mi je upravo javila”, reče Kristin, „da će ona i njen muž zakasniti. On se malo duže zadržao u kancelariji. Vama neće biti neprijatno što ćemo morati da pričekamo?”

Da mu bude neprijatno! Dođe mu da se nasmeje od puste sreće. Da ona zna kako je nestrpljivo čekao sve te dane da je vidi, kako mu je divno ovde s njom. Gledao je krišom oko sebe. Njena soba, nameštena njenim vlastitim stvarima, razlikovala se od ma koje sobe koju

je video u Drinefiju. U njoj nije bilo ni baršuna ni konjske dlake, nijednog od onih svetlih satenskih jastuka, koji su tako upadljivo ukrašavali salon gospođe Bromvel. Pod je bio obojen i izglancan, s mrkom jednobojnom prostirkom pred kaminom. Nameštaj je bio tako nenametljiv, da se jedva primećivao. Nasred stola postavljenog za večeru, nalazio se običan sud bele boje u kom su plovili, kao maleni vodeni cvetovi, rosopasi koje je ona nabrala. Utisak je bio jednostavan i lep. Na prozoru se nalazila jedna drvena poslastičarska kutija, ispunjena zemljom, iz koje su izbijale tanke vlati zelene biljke. Iznad kamina visila je sasvim neobična slika koja je prikazivala malu dečju drvenu stolicu, crveno obojenu i, po njegovom mišljenju, krajnje loše nacrtanu. Sigurno je primetila da ga je ta slika iznenadila, jer se nasmeja: „Nadam se da ne mislite da je to original.”

Zbunjen, nije znao šta da joj odgovori. Njena ličnost ogledala se u celoj toj sobi. Uverenje da ona zna stvari koje premašuju njegovo znanje, sasvim ga zbuni. Ali njegovo je interesovanje za nju bilo već u tolikoj meri probuđeno da je bio sasvim zaboravio koliko je nespretn, ali je ipak izbegao glup i banalan razgovor o lepom i ružnom vremenu i raspitivao se o njoj samoj.

Ona mu je odgovarala otvoreno. Poreklom je bila iz Jorkšira. Majka joj je umrla kad joj je bilo petnaest godina. Otac joj je bio zamenik direktora jednog od velikih Bromvelovih rudnika uglja. Njen jedini brat Džon spremao se za rudarskog inženjera u istom rudniku uglja. Pet godina kasnije, kad joj je bilo devetnaest godina i kada je završila učiteljsku školu, njen otac je postavljen za direktora rudnika uglja u Port Pitu, dvadeset milja daleko od Drinefija, niz dolinu. Ona i brat pošli su s njim u Južni Vels, ona da bi održavala kuću, a on da pomogne ocu. Šest meseci posle njihovog dolaska desila se eksplozija u rudnika uglja. Džon, koji se nalazio u rudniku, pod zemljom, ubijen je na mestu. Njen otac, čuvši za tu nesreću, odjuri odmah u rudnik, ali i on bi ugušen gasovima. Nedelju dana zatim bili su zajedno iznešeni.

Kad je ona završila svoju tužnu priču, neko su vreme oboje ćutali.

„Žao mi je”, reče Endrju saosećajno.

„Svet je prema meni bio dobar”, reče ona pribrano, „naročito gospodin i gospođa Votkins. Dobila sam ovde mesto u školi.” Na trenutak zastade, a lice joj se ponovo razvedri. „Ali ja sam, ipak, kao i vi, još uvek stranac ovde.”

„Potrebno je mnogo vremena da čovek navikne na ove doline”, reče joj Endrju i pritom je pogleda kao da traži reč koja bi makar i malo nagovestila njegova osećanja prema njoj, nešto što bi obazrivo skrenulo njihov razgovor s prošlosti i uputilo ga prema srećnoj budućnosti.

„Čovek se ovde oseća tako udaljen od sveta, usamljen. Ja sam svestan toga, često osećam to. I toliko puta poželim da imam nekog s kim bih mogao da porazgovaram.”

Ona se nasmeši. „A o čemu biste voleli da razgovarate?”

On pocrvene, osećajući se kao sateran u ugao.

„Oh, pa o mom radu, naravno.” Zastade, smatrajući da treba da te reči objasni. „Izgleda mi kao da idem nasumce. Iz jedne teškoće zapadam u drugu.”

„Hoćete li da kažete da imate teških slučajeva u svom lekarskom radu?”

„Ne, nije to.” Posle izvesnog oklevanja, on nastavi: „Došao sam ovamo s punom glavom formula, stvari u koje svako veruje, ili se pretvara da veruje: na primer, da otečeni zglobovi znače reumatizam, da reumatizam znači salicilat. Ma znate sva ta ortodoksna načela medicine! A ja sam polako uviđam da su neka od njih sasvim pogrešna. Uzmimo, recimo, lekove. Meni se čini da od nekih bolesnik ima više štete nego koristi. To vam je sistem. Bolesnik vam dođe u dispanzer. On očekuje svoju „fлаšicu leka”. I on je dobija, svejedno da li je to samo ispržen šećer, soda bikarbona ili dobra čista voda. Zato se recepti i pišu na latinskom da ih bolesnici ne bi razumeli. To nije ništa, to nije nauka. I još nešto. Meni

se čini da isuviše mnogo lekara uzimaju bolest empirijski, to jest razmatraju simptome pojedinačno. Ali neće da se pomuče da sve simptome slože zajedno pa tek onda da izvuku dijagnozu. Oni vam kažu, vrlo brzo, zato što su obično u žurbi: „Ah! glavobolja, probajte ovaj prašak“, ili „Vi ste malokrvni, morate uzeti malo gvožđa.“ Umesto da se upitaju šta prouzrokuje glavobolju ili malokrvnost.“ On zastade naglo. „Oh, oprostite! Ja vam dosađujem!“

„Ne, ne“, prihvati ona brzo. „To je vrlo zanimljivo.“

„Ja sam tek početnik, još uvek lutam“, nastavi on ponesen silovito njenim interesovanjem. „Ali, časna reč, ja mislim da čak i u udžbenicima iz kojih sam učio ima suviše zastarelih, nazadnih pogleda, beskorisnih lekova i simptoma koje je označio neko čak tamo u srednjem veku. Možda ćete reći da to nije naročito važno za lekara opšte prakse, ali zašto bi taj lekar morao da se ograniči samo na prepisivanje toplih obloga i sredstava za čišćenje. Vreme je da nauka stupi u prve borbene redove. Mnogi misle da nauka leži na dnu epruvete. Ja tako ne mislim. Ja verujem da se i malom lekaru, onome što trčkara po predgrađu, pruža prilika da uoči stvari, da iskoristi priliku i primeti prve simptome nove bolesti pre nego što mogu da ih utvrde lekari u ma kojoj bolnici. Dok jedan slučaj dođe do bolnice, prvi stadijumi bolesti obično su već prošli.“

Upravo je htela da mu živo odgovori, kad spoljno zvonce zazvoni. Ona ustade pa, potisnuvši ono što je htela da kaže, reče uz lak osmeh:

„Nadam se da nećete zaboraviti da ste mi obećali da ćete mi o tome više pričati nekom drugom prilikom.“

Votkins i njegova žena uđoše izvinjavajući se što su zakasnili. Vrlo brzo sedoše da večeraju.

Večera se ovoga puta mnogo razlikovala od hladne večere za kojom su se poslednji put skupili: pripremili su im kuvanu teletinu u tiganju s pire krompirom, začinenim maslacem, zatim kolač od rabarbare s kremom, na kraju sir i kafu. Iako sasvim obično, svako je jelo bilo odlično, a bilo ga je u izobilju. Posle mršavih ručaka kojima ga je služila Blodvin, za Endrjuu je ovo bila prava gozba: hrana je bila topla i ukusna. On uzdahnu:

„Vi imate sreće s vašom stanodavkom, gospođice Barlou. Ona sjajno kuva!“

Votkins, koji se vragolasto smeškao Endrjuovom apetitu, odjednom se gromko nasmeja:

„To je odlično!“ Onda se okrenu ženi: „Jesi li ga čula, mamice? Kaže da gospođa Herbert sjajno kuva!“ Kristinu obli lako rumenilo.

„Ne obazirite se na njega“, reče ona Endrjuu. „To je najlepši kompliment koji mi je ikad dat jer je učinjen nenamerno. U stvari, večeru sam spremila ja. Ja upravljam kuhinjom gospođe Herbert. Volim kad nešto sama spremim. I navikla sam na to.“

Posle tog njenog objašnjenja, direktor rudnika još se bučnije razveseli. U njemu se više nije mogao prepoznati onaj ćutljiv čovek koji je kod gospođe Bromvel stoički podnosio razne šale. Otvoren i prostodušan, on se naslađivao dobrom večerom, mljackao usnama dok je jeo kolač, stavljao laktove na sto i veselim pričama zasmeyavao sve.

Veče prođe brzo. Kad Endrju pogleda na sat, zaprepasti se videvši da je blizu jedanaest. A bio je obećao da će još u toku večeri, pre pola jedanaest, posetiti jednog bolesnika u Blein Plejsu.

Kad je sa žaljenjem ustao da se oprost, Kristin ga otprati do vrata. U uskom hodniku on nehotice dodirnu njeno bedro. Podiđe ga pritom slatka jeza. Ona se svojim mirom, svojom nežnošću, svojim pametnim crnim očima, toliko razlikovala od svih žena koje je ikad upoznao. Bog neka mu oprost što se usudio ikad da pomisli da mu je neprijatna!

On promrmlja malo zadihano:

„Nemam reči da vam dovoljno zahvalim što ste me pozvali večeras. Smem li vas još nekada videti? Ja ne govorim uvek samo o svom radu. Hoćete li, Kristin, hoćete li da pođete

sa mnom jedanput u bioskop u Toniglan?"

Ona se smešila, prvi put je u njenom pogledu bilo malo ženske nestašnosti.

„Pokušajte da me pozovete.”

Dug ćutljiv minut na pragu pod visokim zvezdama. Vazduh mu je mirisao na rosu i hladio mu užarene obraze. On je osećao njen sladak dah, čeznuo za njom, goreo od želje da je poljubi. Stisnu joj ruku nezgrapno, okrenu se i pođe, nošen krilatim mislima, stazom koja gaje vodila njegovoj kući, istom onom vrtoglavom stazom kojom su išli već milioni, verujući da su jedini predodređeni, jedini blagosloveni. Oh, ona je divna! Kako ga je razumela kad joj je govorio o svojim teškoćama! Ona je i pametna, daleko pametnija od njega! Kako samo sjajno kuva! I on je nazva Kristin!

8.

Mada je Kristin obuzimala njegov um sada više nego ikad, ceo tok njegovih misli bio je promenjen. Više se nije osećao malodušno; bio je srećan, zanesen, pun nade. Ta promena u njegovom raspoloženju ogledala se i u njegovu radu. Bio je dovoljno mlad pa je u svojoj mašti stvarao stalno nove slike: kako ga ona posmatra dok pregleda bolesnike, kako bdi nad njegovim metodičnim i savesnim istraživanjima, kako hvali njegovu smišljenost i tačnost dijagnoza. Svakom iskušenju da na brzu ruku pregleda bolesnika i dođe do zaključka pre nego što mu oslušne pluća, odmah bi se oteo, misleći na nju: „Blagi bože, to ne! Šta bi ona o meni mislila kad bih tako radio?”

Više puta osetio bi na sebi Denijev satiričan i pronicljiv pogled. Ali on nije na to obraćao pažnju. Na svoj pedantan, idealistički način, upleo bi Kristin u svoja stremljenja, i ona bi nesvesno postala snažan podstrekač u njegovoj borbi s nepoznatim.

Priznavao je samom sebi da on, zapravo, i ne zna ništa. Ali učio se da misli svojom glavom i da u iznalaženju neposrednih uzroka usmeri svoja istraživanja i preko onog što mu se činilo očiglednim. Nikad ga još nije ideal nauke tako moćno privlačio. Molio je boga da nikad ne postane aljkav ili da radi samo za platu, da ne stvara neproverene zaključke i nikad ne dozvoli sebi da prepisuje recepte kao ranije. Hteo je da pronalazi, da se bavi naukom, da bude dostojan Kristin.

Obuzet tim prostodušnim žarom, često se žalio na svakidašnju praksu, koja mu je odjednom, kao za inat, pružala samo dosadne i beznačajne slučajeve. Hteo je da se vere po planinama, a sledećih nekoliko nedelja imao je pred sobom samo beznačajne krtičnjake. Bolesti s kojima je trebalo da se nosi bile su neznatne, očajno nezanimljive: uganuće zglobova, posećeni prsti, nazebi... Vrhunac svega doživeo je kad ga je pozvala neka baba koja je stanovala dve milje daleko od njegove kuće i, gvirajući u njega ispod svoje flannelske kape, molila da joj odseče žuljeve.

Osećao se budalasto, sekirao se što mu se ne pruža prilika da se istakne svojim znanjem i priželjkivao je vior i buru.

Počeo je da sumnja i u samog sebe i pitao se da li je uopšte moguće da lekar, u tom zabačenom kraju, bude bilo šta drugo do sićušan, bedan najamnik. I onda, kad mu se zanos bio već srozao do najniže tačke, dogodio se jedan slučaj koji je živu njegovog verovanja podigao do neba.

Krajem poslednje nedelje meseca juna, prolazeći preko staničnog mosta, srete doktora Bromvela. Srebrni kralj bio je upravo ušao na zadnja vrata železničke kafane i krišom brisao gornju usnu nadlanicom. Imao je običaj da bokalom ili čašom piva oprezno ublažuje svoj jad kad bi Gledis, vesela i obučena u najlepše ruho, odlazila u svoje tajanstvene „kupovine” u Toniglan.

U prvi mah bio je pomalo zbunjen time što ga je Endrju primetio, ali se ipak sjajno snađe:

„Ah, Mensone! Milo mi je što te vidim. Upravo su me zvali kod Pričarda.” Endrju je pet minuta ranije video Pričarda kako šeta sa svojim psom. Nije hteo da iskoristi priliku. On je voleo Srebrnog kralja, čije su visokoparne reči i herojsko komični pokreti bili u tako ljudskoj suprotnosti s njegovom bojažljivošću i s rupama na čarapama koje je vesela Gledis zaboravljala da zakrpi.

Pošavši ulicom zajedno, počeli su da govore o svojim poslovima. Bromvel je uvek bio spreman da govori o nevoljama svojih bolesnika, i sad je tonom punim ozbiljnosti rekao Endrjuu da se Emlin Hjudžis, Enin zet, nalazi pod njegovim staranjem. Emlin je, reče, u poslednje vreme počeo da se ponaša vrlo čudno: imao je nepraviliku u rudniku, pa je izgubio pamćenje i postao svađalica i nasilnik.

„Ne dopada mi se to, Mensone“, klimao je zabrinuto glavom Bromvel. „Viđao sam ja i ranije slučajeve umne poremećenosti, pa mi to mnogo liči na tako nešto.“

Menson mu izrazi svoje žaljenje. On je uvek smatrao Hjudžisa smetenjakom, ali dobričinom. Seti se da je Eni u poslednje vreme izgledala zabrinuto: i kad je upitao za razlog, ona mu je, mada inače sklona brbljanju, osim o porodičnim stvarima, izjavila neodređeno da je zabrinuta zbog svog zeta. Rastajući se od Bromvela, on reče da se nada da će stanje tog siromaška krenuti nabolje.

Ali sledećeg petka, u šest ujutru, probudi ga kucanje na vratima njegove sobe. Bila je to Eni, koja mu, već potpuno odevena i crvena oko očiju, uruči jedno pismo. Endrju pocepa omot i pročita poruku doktora Bromvela:

Dođite odmah. Potrebno je da sa mnom potpišete uverenje o slučaju opasnog ludila.

Eni se borila sa suzama.

„Radi se o Emlinu, doktore. Desilo se nešto strašno. Molim vas da dođete odmah.“

Za tri minuta Endrju je bio spreman. Prateći ga niz ulicu, Eni mu ispriča, kako je najbolje umela, sve o Emlinu. Bolovao je tri nedelje i ponašao se nekako čudno, ali noćas je postao naročito silovit i izgubio je sasvim pamet. Nasrnuo je na ženu s kuhinjskim nožem. Olven je jedva uspela da pobegne na ulicu, u spavaćici. Uzbudljiva priča bila je dovoljno jeziva i ovakva kakvu je Eni na brzinu ispričala, žureći pored njega kroz sivu svetlost jutra, a on nije nalazio reči kojima bi je umirio. Kad su stigli Hjudžisovoj kući, zatekli su u prednjoj odaji doktora Bromvela, neobrijanog i zabrinutog, bez okovratnika i kravate. On je sedeo za stolom, s perom u ruci, a pred njim je bio poluispunjen tabak modričastog papira.

„Ah, Mensone, ljubazno je od vas što ste došli tako brzo. Vrlo žalostan slučaj, ali brzo ćemo biti gotovi.“

„O čemu se radi?“

„Hjudžis je poludeo. Mislim da sam vam već pre nedelju dana kazao da se plašim toga. I eto, vidite, nisam se prevario: akutno ludilo!“ Bromvel je kotrljao reči preko jezika, svestan tragične uzvišenosti tog časa. „Ubilačko ludilo u najvećem stepenu. Moraćemo ga odmah poslati u Pontinvad. Za to su potrebna dva potpisa, moj i vaš, rodbina je tražila da pozovem vas. Formalnosti su vam poznate, zar ne?“

„Da“, potvrdi Endrju. „A kakav je vaš nalaz?“

Pročistivši grlo, Bromvel počeo da čita ono što je na formularu bio iscrpan i tačan opis Hjudžisovog ponašanja tokom prošle nedelje, koji je u svemu ukazivao na umnu poremećenost. Pročitavši ga, Bromvel podiže glavu:

„Dakle, nalaz je, mislim, jasan!“

„Izgleda da se radi o ozbiljnom slučaju“, reče Endrju polako. „Pa, pogledaću ga.“

„Hvala vam, Mensone. Mene ćete naći ovde kad budete gotovi“, i Bromvel nastavi upisivanje daljih pojedinosti u svoj izveštaj.

Emlin Hjudžis je ležao u postelji, a pored njega su sedeli za slučaj potrebe dvojica njegovih drugova iz rudnika. U dnu postelje stajala je Olven, čije je lice, obično tako živahno i nasmejano, sada bilo bledo i izobličeno od suza. Ona je izgledala potpuno ucveljeno, u sobi je vladala takva snuždenost i metež da je Endrju časkom osetio ledenu jezu, gotovo strah.

Prišao je Emlinu i u prvi čas ga je jedva prepoznao. Nije se bio mnogo promenio, bio je to Emlin, dabome, ali jedan izobličen i na neki čudan, tajanstven način, izmenjen Emlin, ogrubelih crta. Lice mu je bilo podbulo, nozdrve su mu bile zadebljale, a koža poprimila voštanu boju, osim jedne crvene mrlje preko nosa. Čitava njegova pojava odavala je teškog i apatičnog čoveka. Endrju ga oslovi, i on promrmlja nekoliko nerazumljivih reči. Zatim, stisnuvši pesnice, izgovori bujicu nasrtljivih ludorija koje su, kao dodatak Bromvelovom izveštaju, suviše jasno ukazivale na potrebu za njegovom internacijom.

Nastade tišina. Endrju je osećao da bi trebalo da bude uveren u bolest tog čoveka. Pa

ipak, i sam ne znajući zašto, on nije bio zadovoljan. Zašto, zašto, pitao se on, zašto Hjudžis govori tako? Zamislimo da je čovek zaista poludeo, ali šta je onda uzrok tome? On se uvek osećao srećnim, i na svoj je način bio zadovoljan, bezbrižan i veseo. Zašto se onda, bez vidljivog razloga, tako promenio?

Mora da postoji neki razlog, mislio je Menson tvrdoglavo, simptomi se ne pojavljuju tek sami od sebe. Gledajući one otekle crte lica i tražeći neko objašnjenje toj zagonetki, on nagoni ispruži ruku i dodirnuvši ono podbulo lice, primeti pritom da pritisak njegovih prstiju ne ostavlja nikakav otisak na otekloj obrazu.

Odjednom, kao munja, sinu mu misao. Zašto otekline ne reaguju na pritisak? Zato srce mu snažno zakuca što to nije pravi edem već miksoedem. Tu smo; tako mi boga, tu smo! Ne, ne, ne sme da žuri. Čvrsto obuzda sebe. Ne sme na brzinu izvoditi zaključke. Mora ići pažljivo, polako, sigurno!

Obuzdavši se, on podiže Emlinovu ruku. Da, koža je bila suva i gruba, prsti malo otečeni na vrhovima. Temperatura ispod normale. Izvrši pregled metodički, odbijajući od sebe svaki talas oduševljenja koji bi ga mogao poneti. Svi znaci i svi simptomi slagali su se divno, kao u kakvoj složenoj zagonetki s ukrštenim rečima. Zbunjen govor, suva koža, maljav prsti, podbulo neelastično lice, defektno pamćenje, sporo mišljenje, napadi razdražljivosti s vrhuncem u pokušaju ubistva. Oh, taj osećaj pobeđivanja nad konačnom slikom bio je uzvišen!

Ustavši, on siđe u sobu u kojoj ga dočeka doktor Bromvel stojeći na prostirci, leđima okrenut vatri:

„Dakle? Jeste li zadovoljni? Pero je na stolu.”

„Slušajte, Bromvele...” Endrju je gledao u stranu i borio se da savlada pobeđivački ton u svom glasu, „ja mislim da ne treba da potpišemo taj izveštaj o Hjudžisu.”

„Šta, kako?” Bledilo je postepeno nestajalo s Bromvelova lica, i on se ljutnu, sav zaprepasćen: „Pa, čovek je pošao!”

„Ja tako ne mislim”, odgovori Endrju mirno, još uvek obuzdavajući svoje razdragano oduševljenje. Nije, naime, bilo dosta postaviti dijagnozu: trebalo je i s Bromvelom postupati obazrivo i ne stvarati od njega neprijatelja suprotstavljanjem. „Po mom mišljenju, Hjudžis je bolestan duševno samo zato što je bolestan telesno. On pati od umanjene rada štitne žlezde, apsolutno jasan slučaj myxoedema.”

Bromvel je zurio u njega staklastim pogledom. Bio je prosto preneražen. Pokušao je da kaže nešto, ali mu je glas samo čudno šumio, kao kad sneg pada s krova.

„Najzad”, nastavi Endrju uverljivo, upirući pogled u prostirku, „Pontinevda je tako užasno mesto. Ako Hjudžis uđe tamo, nikad više neće odatle izaći. Pa čak ako bi i izašao, celog bi života bio strašno žigosan. Zato, da probamo prvo s lečenjem štitne žlezde.”

„Pa, doktore”, zakmeča Bromvel, „ja vas ne razumem.”

„Pomislite kako bi to doprinelo vašem ugledu”, brzo ga preseče Endrju, „ako bi vam pošlo za rukom da ga izlečite. Ne mislite li da bi vredelo pokušati? Dakle, ja ću sad pozvati gospođu Hjudžis. Ona se jadnica ubi plačući, jer misli da će Emlin biti odveden. Možete joj objasniti da ćemo pokušati s nekim novim načinom lečenja.”

Pre nego što je Bromvel mogao da negoduje, Endrju je izašao iz sobe. Nekoliko minuta kasnije, kad se vrati s gospođom Hjudžis, Srebrni kralj je došao k sebi. Šepureći se na prostirci, on na dostojanstven način obavesti Olven „da još postoji jedan tračak nade”, a Endrju, međutim, stojeći mu iza leđa, zgužva ispunjen formular u okruglu lopticu i baci ga u vatru. Zatim ode da telefonira u Kardif za tiroidin.

Prođe nekoliko dana velike uznemirenosti i grozničavog iščekivanja pre nego što se na Hjudžisu primeti delovanje lečenja. Ali kad je jednom počelo, bilo je čarobno. Četrnaest dana zatim Hjudžis ustade iz postelje, a na kraju drugog meseca već je bio na svom poslu. Jedne

večeri dođe, mršav i čio, u dispanzer u Brangoveru, zajedno s nasmejanom Olven, da kaže Endrjuu da se nikad u životu nije bolje osećao.

Olven reče:

„Za sve to mi dugujemo vama, doktore. Zato ćemo ostaviti Bromvela i preći ćemo kod vas. Emlin je bio kod njega na spisku još pre nego što smo se uzeli. On bi moga Emlina poslao u pa znate već kuda da nije bilo vas i vaše brige”

„Ne smete da menjate lekara, Olven”, odgovori Endrju. „To bi pokvarilo sve.” Zatim ostavi ozbiljan lekarski ton i reče s istinskom mladićkom nestašnošću: „Ako samo i pokušate da to učinite ja ću vas goniti onim kuhinjskim nožem.”

Kad je Bromvel jednom posle toga sreo na ulici Endrjua, reče mu našepureno:

„Zdravo, Mensone! Jesi li video Hjudžisa! Ha! Oboje su mi vrlo zahvalni. Laskam sebi da nikad dosad nisam imao lepši slučaj izlečenja.”

Eni reče:

„Šta se onaj matori Bromvel kočoperi po gradu kao da mi je on neko. On je obična neznalica. A ona njegova žena! Oh, to vam je prava napast za posluđu.”

Gospođa Pejdz reče:

„Doktore, ne zaboravite da vi radite za doktora Pejdz.”

Deni primeti:

„Mensone, ti si sada toliko uobražen da je nemoguće podneti te. Ti ćeš pući od nadmenosti, i to brzo, vrlo brzo.”

Ali Endrju, žureći Kristin, obuzet radošću zbog pobede svoje naučne metode, čuvao je samo za nju sve ono što je imao da kaže.

9.

U julu te godine godišnja skupština Britanskog lekarskog društva održala se u Kardifu. To društvo bilo je slavno zbog svojih godišnjih skupština, a sam profesor Lamplau uvek je, u svom oproštajnom predavanju, ukazivao studentima na potrebu da svaki ugledni lekar bude član tog društva. Sjajno organizovane, te su skupštine pružale članovima i njihovim porodicama sportske, društvene i naučne razonode, popuste u svim hotelima, osim najboljih, besplatne autobuske izlete do porušenih susednih opatija, razne podsetnike u „divot-izdanjima“, spomen-kalendare vodećih fabrika hirurških instrumenata i farmaceutskih proizvoda i naročite povlastice u najbližoj banji. Prethodne godine, pred sam kraj skupštine pune slavlja, svi lekari i njihove žene dobili su, kao besplatan uzorak, izdašnu kutiju biskvita protiv debljanja.

Endrju nije bio član Društva, jer je članarina od pet zlatnika tada još uvek premašivala njegove mogućnosti, ali je, pomalo zavidljivo, pratio njegov rad izdaleka. To mu je dalo povoda da još jače oseti u kojoj je meri zabačen i izgubljen u Drinefiju. Slike u mesnim listovima koje su prikazivale uparađene doktore, svrstane na nekoj tribini okićenoj zastavama, kako slušaju pozdravne govore, ili kako igraju golf na igralištu Penart, ili se guraju u parobrodu na izletu u Vestonu na moru sve je to činilo da se oseti još jasnije isključen i po strani.

Ali sredinom te nedelje stiže za Endrjua jedno pismo s adresom nekog kardifskog hotela u zaglavlju, koje ga je prijatno iznenadilo. Bilo je to pismo njegovog prijatelja Fredija Hamsona. Fredi je, kao što se moglo i očekivati, učestvovao na skupštini i, izražavajući želju da se vidi s Mensonom, pozivao ga da sledeće subote večera s njim.

Endrju pokaza pismo Kristini. Već je bio navikao da joj se poverava. Prošla su gotovo dva meseca od one večeri kod nje, a on je bio zaljubljeniji nego ikad. Sada, kad je mogao da se s njom često sastaje i bio uveren da su i njoj ti sastanci dragi, bio je srećniji nego ikad u životu. Ona je, verovatno, delovala na njega umirujuće. Bila je malo stvorenje vrlo pozitivnog duha, savršeno neposredna i bez senke koketerije. Često bi joj došao zabrinut i razdražen, a otišao bi od nje smiren i vedar. Umela je, na sebi svojstven način, da mirno sasluša ono što bi on imao da joj kaže i možda bi napravila kakvu umesnu ali zabavnu primedbu. Imala je mnogo zdravog smisla za humor i nikada mu nije laskala.

Ponekad, uprkos njenoj mirnoći, oni su vodili živahne rasprave, jer je i ona imala svoje poglede. Rekla mu je jednom, smešeći se, da je tu sklonost ka protivrečju nasledila od neke škotske babe. Možda je njen slobodan duh bio istog porekla. On je često primećivao da je ona vrlo hrabra, i to ga je sekiralo i ispunjavalo željom da je zaštititi. Zaista, ona na svetu nije imala nikoga sem jednu bolesnu tetku u Bridlingtonu.

Subotom i nedeljom popodne, kad bi vreme bilo lepo, išli su u duge šetnje u pravcu Pandija. Jednom su otišli u bioskop u Toniglan da vide Čaplinovu Poteru za zlatom, a jednom opet, na njen predlog, da čuju orkestarski koncert. Ali od svega toga on je najviše voleo one večeri kad bi Kristini dolazila gospođa Votkins, jer mu se tada pružala prilika da u prisnoj atmosferi njenog stana uživa u njenoj prisutnosti. Tada bi se mahom povele i one njihove velike rasprave, dok bi gospođa Votkins mirno plela, čvrsto rešena da joj vunica istraje do kraja „zasedanja“, ograničena u svojoj ulozi časne „tampon države“ između njih.

Sada, planirajući taj izlet do Kardifa, želeo je da i ona pođe s njim. Njena se škola raspuštala za letnji raspust krajem te nedelje i ona je zatim odlazila na odmor kod svoje tetke u Bridlington. On je osećao da bi taj rastanak trebalo nekako naročito proslaviti.

Kad je pročitala pismo, on je upita:

„Hoćete li da pođete sa mnom? To je samo sat i po vozom. Ja ću naterati Blodvin da me pusti s lanca u subotu uveče i možda će nam poći za rukom da vidimo bar nešto od

skupštine. U svakom slučaju, voleo bih da se upoznate s Hamsonom."

Ona potvrdi:

„Ja bih volela da idem."

On je bio ohrabren njenim pristankom, pa mu ne pade uopšte na um da bi gospođa Pejdz mogla da mu osujeti taj plan. I pre nego što joj je prišao u vezi s tom stvari, bio je stavio u prozor dispanzera uočljivu objavu:

U subotu uveče zatvoreno.

I ušao je u kuću veselo.

„Gospođo Pejdz, prema Statutima o lekarskim asistentima koje sam pročitao, ja imam pravo na pola slobodnog dana jednom u godini. Ja bih želeo da to svoje pravo iskoristim u subotu. Odlazim u Kardif."

„Dakle, slušajte vi, doktore", naroguši se ona na njegov zahtev, nalazeći da mu je i ton nekako drzak i nadmen; ali pošto ga sumnjičavo pogleda, progunda: „Oh, pa idite, na kraju, kad baš hoćete." Odjednom joj sinu jedna misao, oči joj se zasvetleše, i ona mljacnu usnama: „Donećete mi svakako malo Perijevih pašteta: ništa, čini mi se, toliko ne volim kao njegove paštete."

U subotu, u pola pet Kristin i Endrju sedoš u voz koji je išao za Kardif. Endrju je bio razdragan i bučan i dozivao nosača i činovnika na blagajni. S osmehom je gledao u Kristin koja je sedela na suprotnom sedištu. Imala je na sebi teget kostim koji joj je izvanredno pristajao, i male crne cipele. Iz njenih blistavih očiju, kao i iz cele njene pojave, zračila je radost. Gledajući je tako razdraganu zbog tog izleta, oseti prema njoj nežnost i neodoljivu čežnju. To njihovo drugarstvo, mislio je on, lepo je i divno, ali on je želeo nešto više: želeo je da je zagrlji, da je oseti toplu i ustreptalu, prisno uz sebe. Nehotice reče:

„Bez vas ću se osećati izgubljen kad odete na letovanje."

Ona lako porumene, gledajući kroz prozor.

„Možda nije trebalo da to kažem?", upita je on nervozno.

„U svakom slučaju, drago mi je što ste rekli", odgovori ona ne okrećući se. Bilo mu je na vrhu jezika da joj kaže da je voli i da je pita, uprkos smešnoj nesigurnosti svog položaja, da li bi se udala za njega. S iznenadnom vidovitošću shvatio je da je to jedino neizbežno rešenje za njih. Ali nešto ga zadrža i on shvati intuitivno da nije pravi trenutak. Odluči da će joj o tome govoriti u vozu, kada se budu vraćali.

Nastavi međutim, malo uzdrhtalim glasom:

„Večeras bi trebalo da se sjajno provedemo. Hamson je dobričina i veseljak, divan dečko. Jednog dana sećam se", oči mu zasvetleše od te uspomene, „bila je u Dandiju neka dobrotvorna zabava u korist bolnice: na programu su bile sve same zvezde iz Liceuma, pravi artisti, znate. I ne biste verovali, Hamson je izveo jednu tačku, igrao je i pevao, i, tako mi boga, dvorana se prolomila od aplauza!"

„Prema tome", reče ona smešeći se, „on liči više na nekog operetskog junaka nego na lekara."

„Nemojte, Kris, da se tako šalite. Vama će se Fredi dopasti."

Voz je ušao u kardifsku stanicu u šest i petnaest i oni odoše pravo u hotel „Palas". Hamson je obećao da će ih sačekati u pola sedam, ali kad dođoše u hol, on još nije bio stigao.

Stajali su zajedno i posmatrali prizor. Dvorana je bila prepuna lekara i njihovih žena koji su brbljali i smejali se, a srdačni pozivi leteli su tamo-vamo.

„Doktore, večeras da sedite s gospođom do nas"

„Hej, doktore, šta ćemo s onim pozorišnim ulaznicama?"

Bilo je tu mnogo trčkanja. Gospoda sa crvenim značkama u rupicama od kaputa važno su žurila preko dvorane, noseći u ruci neke papire. U jednom uglu jedan funkcioner je ponavljao snažnim monotonim glasom: „Sekcija za otorinolaringologiju, ovuda, molim

lepo!" Iznad hodnika koji je vodio u neku sporednu prostoriju nalazio se natpis „Medicinska izložba". Bilo je u dvorani i palmi, pa i jedan gudački orkestar.

„Prilično otmeno", reče Endrju malo zbunjen opštom vrevom i metežom. „A Fredi kasni, kao i obično, mangup jedan. Hajde da vidimo izložbu."

Pregledaše sve s interesovanjem, i Endrju je uskoro imao pune ruke otmene literature. Smešeći se, pokaza Kristin jednu brošuru. Doktore! Da li je vaša ordinacija prazna? Mi vas možemo naučiti kako da je napunite. Bilo je tu još devetnaest različitih prospekata koji su preporučivali najnovija umirujuća i analgetička sredstva.

„Izgleda", reče Endrju mršteći se, „kao da su narkotične droge poslednja reč u medicini."

Kad su hteli već da izađu, zaustavi ih učtivo jedan mladić i pokaza im neki mali svetli instrument, sličan satu.

„Gospodine doktore, mislim da će vas zanimati naš novi indeksometar. Od njega možete imati bezbroj koristi, savršeno je tačan, izvanredno impresionira bolesnika, a cena mu je samo dva zlatnika. Dozvolite, doktore! Vidite, napred je indeks trajanja inkubacije. Jedan okret kazaljke i dobijate trajanje zaraze. Unutra", kutijica škljocnu i otvori se, „imate odličan indeks hemoglobina u boji, dok s druge strane, u vidu tabele..."

„Moj pokojni deda je imao jedan isti takav, pa ga se oslobodio", prekide ga Endrju, naglo.

„Siromah čovek", reče ona, „niko se dosada nije usudio da ismejava njegovu slatku malu spravu!"

U taj čas uđoše ponovo u hol, a Fredi je upravo bio stigao i skočio lako iz taksija, dok je za njim jedan dečak nosio njegove štapove za golf.

„Zdravo, zdravo! Dakle, tu si! Izvini što sam zakasnio. Morao sam da se ponesem s protivnikom u takmičenju za Listerov pehar. E, što je tog čoveka služila sreća! Da, da! Radujem se što te opet vidim, Endrju. Još uvek onaj isti stari Menson. Ha! Ha! A što ne kupiš sebi nov šešir, stari druže?" Tapšao je Endrju po ramenu, srdačno, drugarski, obuhvatajući i Kristin svojim nasmejanim pogledom. „Upoznaj me, klipračino, sa svojom damom. Kud si se, do đavola, zaneo?"

Sedoše za jedan od okruglih stolova. Hamson im reče da moraju nešto popiti. Pucketanjem prstima dozva užurbanog konobara. Onda im, uz čašicu šerija, ispriča detaljno kako je tekla njegova partija golfa, kako je, apsolutno, trebalo da on dobije, ali je njegov protivnik stalno slao u rupu sve njegove „mashie" udarce.

Svež, plave kose zalepljene briljantinom, u lepo skrojenom odelu, s dugmadima od opala u dobro izvučenim manžetama od košulje, Fredi je ostavljao prijatan utisak: nije bio lep, jer su mu crte lica bile vrlo obične, ali je bio dobroćudan i otmen. Možda je izgledao malo uobražen, ali, kad je hteo, umeo je da bude vrlo privlačan. Lako je sklapao prijateljstva, ali i pored toga jednom mu je na univerzitetu doktor Mur, patolog i cinik, natmureno rekao pred studentima: „Vi ne znate ništa, gospodine Hamson. Ceo vaš mozak ispunjen je, kao neki balon, samo egoističnim gasom. I vas ništa ne iznenađuje. Pođe li vam za rukom da se nekako promigoljite kroz dečje igre, koje se ovde zovu ispiti, ja vam proričem veliku i blistavu budućnost."

Kako niko od njih nije bio u večernjem odelu, otišli su u „grilrum" da večeraju, mada ih je Fredi obavestio da će morati kasnije, u toku večeri, da obuče frak zbog nekog bala, „pravi kuluk i gnjavaža, ali, eto, moraću bar da se pojavim."

Pošto naruči nehajno večeru s jelovnika koji je postao strahovito lekarski potaž Paster, tabinja Madam Kiri, goveđa pečenica a la Conference Medicale on se s dramatičnim žarom priseti starih dana.

„Tada nisam mogao ni pomisliti", završi on tresući glavom, „da će se moj stari Menson

tako zakopati u doline Južnog Velsa."

„Mislite li da je sasvim zakopan?" upita Kristin, a osmeh joj je pritom bio prilično usiljen. Nastade pauza. Fredi je premeravao pogledom prepunu dvoranu pa onda, iskrivivši usta, upita Endrjua:

„Pa kako ti se sviđa skupština?"

„Mislim da je i to zgodan način da čovek ostane u toku", odgovori mu Endrju s izvesnim oklevanjem.

„U toku tandara-mandara! Ja nisam još bio ni najednom sekcijском sastanku u poslednje vreme. Ne, ne, stari druže, ono što je važno to su ljudi s kojima se ovde upoznaš, dolaziš u dodir, mešaš se. Nemaš ti pojma s kakvim sam se sve uticajnim ljudima upoznao ove nedelje. Zato sam i došao ovde. A kad se vratim u London, ja ću lepo da ih potražim preko telefona, pa s njima na golf. A kasnije pazi šta ti govorim to znači lep posao."

„Ne razumem te sasvim, Fredi", reče Menson.

„Pa to je bar prosto. Zasad imam svoju službicu, ali bacio sam oko na jedan mali stančić u zapadnom kraju Londona na čijim bi vratima jedna mala mesingana pločica na kojoj bi pisalo „Dr Fredi Fiamson" mnogo lepo pristajala. I kad se jednog lepog dana ova pločica pojavi, ovi će mi ljudi, moji drugovi, slati pacijente. Ti znaš kako se to radi: uzajamnost, brate. Počeš ti mene po leđima, pa ću i ja tebe." Fredi gucnu znalački malo vina pa nastavi: „A osim toga, isplati se održavati prijateljske veze i sa sitnom braćom iz predgrađa. Nekad i oni mogu da ti pošalju robu. Ama, kroz godinu ili dve i ti ćeš mi, stari kučku, slati u London bolesnike iz tvog zabačenog Blen... kako li se već zove to tvoje mestašće."

Kristin pogleda u isti čas Hamsona, kao da hoće da nešto zausti, ali se uzdrža. Obori pogled i prikova ga za tanjir pred sobom.

„A sad mi reci nešto o sebi, Mensone", nastavi Fredi nasmejano, „kakvi su tvoji doživljaji u tom tvom mestu, brate moj rođeni?"

„Oh, ništa naročito nemam da ti pričam. Ja vršim preglede u jednoj drvenoj baraci, napravim prosečno trideset poseta dnevno, pacijenti su većinom rudari i njihove porodice."

„To mi ne zvuči baš najlepše", reče Fredi tresući glavom sažaljivo.

„Ja uživam u tome", odgovori Endrju blago.

„I bavite se pravim poslom", umeša se Kristin.

„Da, imao sam nedavno jedan zaista vrlo zanimljiv slučaj. Poslao sam o tome belešku u Žurnal"

Ispriča pritom ukratko Hamsonu slučaj Emlina Hjudžisa. Mada se Fredi pritom pravio kao da ga ta stvar mnogo zanima, njegov je pogled neprestano lutao.

„To je prilično zanimljivo", primeti on kad Menson završi. „A ja sam mislio da gušavosti ima samo u Švajcarskoj ili tamo negde. Nadam se bar da si im poslao dobro zapapren račun. To me podseća na jednog kolegu koji je baš danas pričao da je najbolji način da se to pitanje honorara reši..." počeo opet da izlaže nadugačko čitav jedan plan, koji je od nekoga čuo, po kom bi se svi honorari isplaćivali odmah, u gotovom. Večera je već bila privedena kraju, pre nego što je on završio svoju glagoljivu disertaciju. On ustade, odbacivši pritom salvetu.

„Da popijemo kafu napolju. Možemo još malo da proćeretamo."

U petnaest do deset, kad je već bio popušio cigaru i iscrpeo svoju zalihu priča, Fredi lako zevnu i pogleda na svoj ručni sat od platine.

Ali Kristin je bila brža. Ona pogleda značajno Endrjua i reče:

„Zar nije već skoro vreme za naš voz?"

Možda je upravo hteo da negoduje, da kaže da imaju još pola sata vremena, kad Fredi reče:

„I ja moram već da mislim na onaj prokleti bal. Ne smem da ostavim na cedilu svoje

društvo s kojim sam se dogovorio.”

Otprati ih zatim do pokretnih vrata, opraštajući se od oboje dugo i srdačno.

„Pa, stari druže”, mrmljao je stežući Endrjuu ruku po poslednji put i tapšući ga prijateljski po ramenu, „kad zakucam onu pločicu negde u zapadnom kraju Londona, u nekoj otmenoj ulici, javiću ti to jednom kartom.” Izašavši napolje, na topli večernji vazduh, Endrju i Kristin hodali su ulicom bez reči. On je mutno osećao da večer nije prošlo onako kako se on nadao i da, u najmanju ruku, nije odgovaralo Kristininim očekivanjima. Čekao je da prvo ona progovori, ali ona je ćutala. Najzad reče bojažljivo: „Bojim se da vam je moralo biti prilično dosadno slušati sva ona stara bolnička naklapanja?”

„Ne”, odgovori ona, „nije mi bilo ni najmanje dosadno.”

Posle kratke pauze on je ponovo upita:

„Zar vam se Hamson nije svideo?”

„Ne naročito.” Okrenuvši se prema njemu i ne uzdržavajući se više, očiju koje su joj plamtele iskrenim besom, nastavi: „Baš je drzak taj gospodin s navoštenom kosom i banalnim osmehom! Celo večer držao se tako pokroviteljski prema vama.”

„Pokroviteljski?”, upita on začuđeno.

„Da, to je već bilo nepodnošljivo”, potvrdi ona žustro. „Jedan kolega mi je pričao da je najbolji način da se pitanje honorara... I to upravo kad ste mu ispričali o vašem čudesnom uspehu s Emlinom. I on to naziva gušavost! Čak i ja znam da je to sušta suprotnost. A ono mu je bilo prosto veličanstveno kako ćete mu vi slati bolesnike u London”, reče ona i napući pritom usne, dodavši ljuteći se još više: „Oh, prosto nisam mogla više da ga podnesem, gledajući ga kako se pravi važan i gleda vas s visine.”

„Nije valjda baš tako gledao...”, usprotivi se Endrju zbunjeno. Posle kraće pauze on nastavi: „Priznajem, večeras je izgledao prilično samouveren. Možda je to bilo trenutno raspoloženje. Ali on je velika dobričina. Na univerzitetu smo bili dobri prijatelji. I stanovali smo zajedno.”

„Verovatno je video da mu možete biti od koristi”, reče Kristin s neobičnom ogorčenošću. „Iskorišćavao vas je u svom radu.”

On je negodovao, kao da mu je žao prijatelja.

„Ne budite tako zli, Kris.”

„To ste vi”, odvrati ona, a suze besa svetlucale su joj pritom u očima. „Čovek bi morao biti slep pa da ne vidi kakva je to osoba. On je upropastio naš mali izlet. Sve je bilo tako lepo dok on nije došao i počeo da razglaba o sebi. A večeras je bio divan koncert u Viktorija Holu, na koji smo mogli da odemo. Ali propustili smo ga, a sad je suviše kasno da bismo mogli bilo gde poći mada je on upravo na vreme pošao na svoj idiotski bal!”

Uputiše se zatim do udaljene železničke stanice. To je bilo prvi put kad je video Kristinu ljutitu. I on se bio razljutio, bio je ljut na sebe, na Hamsona, da, i na Kristinu. Ipak, ona je bila u pravu kad je rekla da im je večer propalo. I sada, dok je kradom posmatrao njeno bledo, suzdržano lice, zaista oseti očaj neuspeha.

Uđoše u stanicu. Odjednom, dok su išli prema gornjem peronu, Endrju spazi na drugoj strani dve osobe koje odmah prepozna, gospođu Bromvel i doktora Gabela. U taj čas stiže lokalni voz koji je vozio do morskog kupališta Portkovl. Gabel i gospođa Bromvel uđoše zajedno u taj voz, smešeci se jedno drugome. Lokomotiva zviznu i voz se izgubi u oblaku pare.

Endrjua odjednom obuze osećaj jada. Brzo pogleda Kristin, u nadi da ona nije videla ništa. Tog istog jutra sreće Bromvela koji mu, trljajući zadovoljno svoje koščate ruke i primetivši da je vreme zaista lepo, ispriča da je njegova žena otputovala, na dan ili dva, svojoj majci u Šrevsberi.

Endrju je oborio glavu i ćutao. Bio je toliko zaljubljen da ga je prizor koji je video, sa

svim onim što je obuhvatao, vređao kao fizički bol i izazivao u njemu gađenje. Samo je još ta epizoda nedostajala da dopuni taj dan pun razočaranja. Njegovo raspoloženje kao da se odjednom preokrenulo. Neka je senka pala na njegovu sreću. Želeo je svom dušom da dugo i mirno porazgovara s Kristinom, da otvori pred njom svoje srce, da izgladi njihov beznačajni, glup nesporazum. Želeo je, iznad svega, da bude sasvim sam s njom. Ali voz koji je upravo stigao, bio je pretrpan. Morali su se zadovoljiti jednim odeljenjem punim rudara koji su gromko raspravljali o fudbalskoj utakmici gradskog tima.

Bilo je kasno kad su stigli u Bleneli, i Kristin je izgledala vrlo umorno. On je bio uveren da je i ona videla gospođu Bromvel i Gabela. Bio je nesposoban da joj bilo šta više kaže, pa mu nije preostajalo ništa drugo nego da je isprati do kuće gospođe Herbert i da joj, sav ojađen, poželi laku noć.

Mada je bilo već gotovo pola noći kad je Endrju stigao u Brangover, zatekao je Džoa Morgana kako ga čeka, hodajući kratkim koracima gore-dole između zatvorenog dispanzera i ulaska u kuću. Lice nezgrapnog bušioca se razvedri čim spazi doktora.

„Oh, doktore, hvala bogu što vas vidim. Šećkam ovuda već dobar jedan sat. Mojoj ženi ste potrebni, došlo je pre vremena.”

Naglo trgnut u razmišljanjima o svojim vlastitim brigama, Endrju reče Morganu da pričekaj pa on uđe u kuću po svoju torbicu, a zatim pođoše zajedno u Blejn Teras 12. Noćni vazduh bio je svež i pun mirne tajanstvenosti. Endrju, obično tako pristupačan, sad se osećao tupo, bio je ravnodušan. Ničim nije predosećao da će se ta noćna poseta pokazati neobičnom, a još manje da će imati uticaja na čitav njegov budući život u Drinefiju. Njih dvojica su išli, a da nisu ni reči progovorili, i tek kad dođoše do broja 12, Džo zastade.

„Ja neću ulaziti”, reče on glasom koji je odavao njegovu uzbuđenost. „Ali ja znam, doktore, da ćete učiniti za nas sve što možete.”

Unutra su uske stepenice vodile u malu spavaću sobu, čistu, ali siromašno nameštenu, osvetljenu petrolejkom. Tu su majka gospođe Morgan, visoka seda starica od blizu sedamdeset godina, i gojazna starija babica, stajale pored porodilje i vrebale Endrjuove izraze dok se on okretao po odaji.

„Dopustite, doktore, da vas poslužim šoljicom čaja”, reče starica posle nekoliko časaka.

Endrju se blago nasmeši. Bio je shvatio da je starica, mudra iskustvom, znala da mora naići period čekanja, pa je strahovala da on ne ode s obećanjem da će doći kasnije.

„Ne uznemiravajte se, majko. Ja neću otići.”

Dole u kuhinji popi šoljicu čaja kojom ga starica posluži. Mada je bio premoren, bio je svestan da ni časa neće zaspati ako ode kući, a i da će taj porođaj zahtevati svu njegovu pažnju. Bila ga je obuzela čudna obamrlost duha, pa odluči da ostane tamo dok se sve ne završi.

Sat vremena zatim vratio se gore, pogledao kako stvar napreduje, pa je sišao opet dole i seo pored kuhinjske vatre. Svuda je vladala tišina. Čulo se samo pucketanje žeravice u ognjištu i kucanje zidnog sata. Ne, čuo se još jedan zvuk: odjek Morganovih koraka po pločniku ulice. Starica, u svojoj crnoj haljini, sedela je nasuprot Endrjuu, potpuno nepokretna, a očima, neobično živim, neprestano je i neumorno vrebala njegov lik.

Bile su ga obuzele teške i bolne misli. Epizoda koju je video na stanici u Kardifu progonila ga je sumorno. Mislio je o Bromvelu, odanom ženi koja ga gnusno vara, o Edvardu Pejdzju, vezanom za svadljivu Blodvin, o Deniju, koji živi nesrećno, odvojen od svoje žene. Razum mu je govorio da su svi ti brakovi samo žalosni porazi. Taj ga zaključak zaprepasti. Smatrao je brak idiličnim stanjem, i zaista, sa slikom Kristin pred sobom, on ga drugačijim nije ni mogao smatrati. Njene blistave oči, koje su ga uporno posmatrale, nisu ni dopuštale drugačiji zaključak. Sukob između njegovog otvorenog duha, u kojem su se rađale sumnje, i njegovog prepunog srca bio ga je zbunio i uznemirio, pa je spustio podbradak na prsa, opružio noge i zamišljeno gledao u vatru.

Sedeo je dugo u tom položaju, a misli su mu bile tako obuzete Kristinom da se trgao kad ga je starica odjednom oslovila. Njene su misli imale drugi pravac.

„Suzan je rekla da joj ne date hlороform, ako bi to škodilo bebi. Ona tako mnogo želi to dete, doktore.” U njenim staračkim očima pojavila se neka toplina: „Da, i mi mu se svi radujemo, dabome.”

On se s naporom sabra.

„Narkoza neće bebi nimalo škoditi”, reče on ljubazno. „Sve će biti dobro.”

Odjednom se začu glas babice koja je zvala s vrha stepenica. Endrju pogleda na sat: bilo

je tri i po. Ustade i pope se u sobu, gde je utvrdio da bi već mogao da pređe na zahvat.

Proteče, međutim, još jedan sat. Bila je to duga i surova borba. I onda, kad su prvi zraci zore počeli da prodiru kroz poderotine na zavesi, rodi se dete, beživotno.

Gledajući to telo, Endrju se naježio od groze. Posle svega onog što je bio obećao! Njegovo lice, zajapureno od vlastitih napora, odjednom se sledi. On se kolebao, razdiran između želje da pokuša da oživi dete i obaveze prema majci koja je i sama bila u očajnom stanju. Stvar je bila hitna pa je nije mogao rešiti svesno. Naslepo, nagonski, dodade dete babici, a sam se zabavi Suzanom Morgan, koja je, kao smrvljena, ležala po strani, gotovo bez pulsa i još pod delovanjem etera. Njegova je žurba bila očajna, luđačka trka protiv sila koje su ženi oduzimale životnu snagu. Trebalo mu je samo tren da slomi staklenu ampulu i porodilji da injekciju pituitrina. Odbacivši potkožnu štrcaljku, radio je svim silama da vrati u život onesvešćenu porodilju. Posle nekoliko minuta njegovog grozničavog napora, ženino srce ojača, i on uvide da je bez opasnosti može ostaviti. Okrenu se, zavrnutih rukava, kose zalepljene za znojavo čelo.

„Gde je dete?”

Babica učini plašljiv pokret: bila ga je stavila pod krevet.

Brzo, poput munje, Endrju se baci na kolena: rijući po starim, prljavim novinama ispod kreveta, on izvuče dete. Bio je to dečak, savršeno razvijen. Mlohavo, toplo telo bilo je belo i meko kao da je od loja. Pupak, u brzini presečen, visio je kao slomljena stabljika. Koža je bila glatka i nežna. Glava se klatila na tankom vratiću. Udovi su izgledali kao da nemaju kostiju.

Još uvek klečeći, Endrju je unezvereno gledao dete. Belina je značila samo jedno: asphyxia pallida. Neobično bodar duhom, seti se jednog slučaja koji je video u porodilištu i postupka koji je bio tada primenjen.

„Donesite vrele i hladne vode!”, viknu on babici. „I umivaonike! Brzo! Brzo!”

„Ali, doktore”, promuca ona gledajući pomodrelo telo deteta.

„Brzo!”, zaurla on.

Zgrabivši jedan pokrivač, on položi dete na njega i primeni odmah naročitu metodu disanja. Babica donese posude, umivaonik i veliki gvozdeni kotao. On poče besomučno da naliva hladnu vodu u jednu, a vrelu, koliko je mogao da izdrži rukama, u drugu posudu. I onda, kao pomahnitali opsenar, stade premetati dete iz jedne u drugu posudu, gnjurajući ga čas u vodu hladnu kao led, čas u onu koja se pušila.

Prođe tako četvrt sata. Endrjuu je znoj ulazio u oči, zaslepljivao ga. Jedan mu se rukav bio sasvim spustio, sav moker. Dahtao je. Ali mlitavo dečje telo još nije davalo znake života. Endrju je pritiskao očajan osećaj poraza, puste beznadežnosti. Video je babicu kako ga posmatra zaprepašćeno, dok je tamo, stisnuta uza zid gde je sve vreme stajala bez glasa, a oči joj pritom plamtele, stajala starica. Setio se njene čežnje za unučetom, isto tako jake kao i njene kćeri za detetom. I sada je sve upropašćeno, uzaludno, nepovratno izgubljeno.

Pod je bio u neredu. Spotakavši se preko jednog mokrog ubrusa, Endrju gotovo ispusti dete koje mu je, mokro i ljigavo, kao neka čudna bela riba, ležalo na rukama.

„Za ime božje, doktore”, zavapi babica, „pa ono je mrtvo rođeno.”

Endrju se nije obazirao na nju. Poražen, očajan, posle pola sata uzaludnog truda, bio je još uporan u svom poslednjem naporu: trljao je dete grubim ubrusom, gnječio mu i oslobađao malene grudi sa obe ruke, upinjući se da u to malo, mlohavo telo unese dah života.

I onda, kao da se desilo čudo, te malene grudi koje su njegove ruke obuhvatile, kratko su i grčevito uzdahnule. Još jednom. I još jednom. Endrju oseti vrtoglavicu. Od osećaja života koji je nicao ispod njegovih prstiju posle tolikog pustog upinjanja, bio se gotovo obeznanio. On udvostruči grozničavo svoje napore. Dete je sad disalo, sve dublje i dublje. Mehurić služi pojavi se na jednoj malenoj nozdrvi, jedan sjajan veseo mehurić. Udovi nisu bili više bez

kostiju. Glava nije više bespomoćno visila, bela koža dobijala je polako ružičastu boju. I onda se odjednom začu dečji radostan cik.

„Oče naš koji si na nebu...”, grcala je babica histerično. „Ono je živo... Živo je!”

Endrju joj uruči dete. Osećao se slab i ošamućen. Soba oko njega bila je u groznom neredu: pokrivači, peškiri, posude, zamrljani instrumenti, potkožna štrcaljka zabodena iglom u linoleum, prevrnut umivaonik, izvrnut kotao u bari vode. Na zgužvanoj postelji majka je još u narkozi sanjala svoj san. Starica je još uvek stajala pored zida. Ali njene su ruke bile sklopljene, usne se micale nemo. Ona se molila.

Endrju spusti nesvesno rukave i obuče kaput.

„Kasnije ću doći po torbicu”, reče on babici.

Siđe u kuhinju. Usne su mu bile suve. Žedno se napi vode. Dohvati šešir i kaput.

Napolju zateče Džoa kako stoji na pločniku, s izrazom punim iščekivanja-

„Sve je u redu, Džo”, reče mu živo. „Oboje su dobro.”

Bilo se već sasvim razdanilo. Blizu pet sati. Nekoliko rudara već je išlo ulicom: prva noćna smena odlazila je kućama. Dok je Endrju hodao s njima umorno i lagano, a koraci mu s njihovim odjekivali pod jutarnjim nebom, on je slepo mislio, zaboravljajući sav drugi svoj rad u Drinefiju: „Veliki bože, najzad sam nešto postigao, nešto istinski.”

11.

Kad se obrijao i okupao, zahvaljujući Eni bilo je uvek dosta tople vode u kupatilu, osetio se manje umornim. Ali gospođa Pejdz, primetivši da mu je postelja ostala nedirnuta, bila je za vreme doručka lakrdijaški sarkastična utoliko više što je on primao njene žaoke nemo.

„Aha! Vi mi krasno izgledate jutros, doktore. Samo ste kao malo potamneli ispod očiju! Izgleda ste tek jutros došli iz Kardifa, a? I vi ste se setili, vidim, da mi donesete paštete od Perija. Pa, dabome, išli ste malo u šaranje! Tako je to, ne prevariste vi mene, mladiću! Ispod mire sto đavola vire. Svi ste vi asistenti na jedan kalup. Još nisam videla nijednog koji nije bio ili ispičutura ili već kakav drugi obešenjak!”

Posle jutarnjih pregleda u dispanzeru i prepodnevni poseta, Endrju svrati da vidi porodilju. Bilo je upravo prošlo pola jedan kad je okrenuo u Blejn Teras. Onde su se bile okupile male skupine žena koje su ćaskale pred otvorenim kapijama, a kad on naiđe prestadoše da ćaskaju i, smešeći se, prijateljski ga pozdraviše sa „Dobar dan, doktore”. Kad se približio broju 12, učini mu se da je iza prozora ugledao nečiji lik. Tako je i bilo. Oni su ga očekivali. Čim zakorači na tek oprani prag, vrata se širom otvoriše i starica, s čijeg je smežuranog lica zračila neverovatna radost, uvede ga svesrdno u kuću.

Zaista, da bi mu posvedočila svoju zahvalnost, toliko se bila ustumarala da je jedva nalazila reči. Pozvala ga je da uđe prvo u gostinsku sobu da se malo okrepi, a kad se zahvalio, ona se ušeptrlja:

„Dobro, dobro, doktore, sinko. Neka bude tako kako vi hoćete. Kad siđete, možda ćete imati malo vremena za čašicu likera od zovinog semena i parče kolača.” Potapšavši ga drhtavom rukom po ramenu, isprati ga uz stepenice. Kad uđe u spavaću sobu, malena odaja, doskora kokošinjac, bila je sada izribana i izglačana, da se sva blistala. Svi njegovi instrumenti, precizno razvrstani, blještali su na politiranom stočiću. Njegova torbica bila je pažljivo namazana gušćjom mašću, a ručke na njoj tako uglačane da su se sijale kao srebro. Posteljina na krevetu bila je promenjena, a u postelji je ležala majka: bila je okrenula, s izrazom neme sreće, svoje sredovečno lice prema njemu, dok joj je detence, mirno i toplo, sisalo iz pune dojke.

„Dabome!”, osmehnu se usrdno gojazna babica, ustavši sa svog sedišta pored postelje. „Sada izgleda da im je oboma svejedno, jel* da, dragi doktore? Ne znaju prosto kakvu su nam muku zadali. Ne tiče ih se to, zar ne?” Ovlaživši usne, Suzan Morgan pokuša da mucajući izrazi svoju zahvalnost, ali toplina njenih očiju bila je rečitija.

„Bogme, pravo kažeš,” potvrdi babica, nastojeći da se i njen autoritet primeti. „I ne zaboravi, curo moja, da u tim godinama nikad više ne bi mogla imati bebu: bilo je sad ili nikad, što se tebe tiče!”

„Mi to znamo, gospođo Džons”, upadne joj u reč starica koja se u taj čas pojavila na pragu. „Mi ne zaboravljamo da sve dugujemo gospodinu doktoru.”

„Je li moj Džo bio već kod vas, doktore?”, upita majka bojažljivo. „Nije? E, pa on će već doći, budite u to uvereni. On je van sebe od sreće. Kaže, kad budemo u južnoj Africi, samo ćete nam vi nedostajati da se o nama starate.” Ostavivši kuću, propisno osvežen kolačem od anisa i domaćim likerom od zovinog semena (starici bi bilo prepuklo srce da je odbio da nazdravi njenom unuku) Endrju nastavi da pregleda bolesnike, osećajući pritom neku čudnu toplinu oko srca. „I da sam kralj Engleske”, mislio je on ponosno, „ne bi me mogli dočekati s većom pažnjom.” Taj uspeh bio je izbrisao, na neki način, nemilo sećanje što ga je u njemu bio pobudio onaj prizor na peronu u Kardifu.

Mnogo se moglo reći u prilog braku i porodici u kojima vlada takva sreća kakva je bila ta što je ispunjavala Morganov dom. Dve nedelje zatim, pošto Endrju učini i poslednju vizitu

broju 12, Džo Morgan dođe kod njega. Njegovo držanje je bilo nekako svečano i ozbiljno, i, mučeći se da nađe reči, on najzad diže ruke od toga i reče prostosrdačno:

„Doktore, rode moj, do đavola uvijanja! Ja nisam nikakav govornik. Novcem se ne može platiti ono što ste učinili za nas. Ali svejedno, žena i ja želimo da vam damo ovaj mali poklon.” I pruži Endrjuu listić papira: bio je to ček Građevinskog društva na pet zlatnika.

Endrju se zabezeknu. Morgani su, kako se govorilo, bili ljudi „koji nisu oskudevali”, ali su ipak bili daleko od bogatih. Ta svota, uoči njihovog odlaska, s putnim troškovima koje je trebalo podneti, morala je predstavljati veliku žrtvu, plemenitu darežljivost. Dirnut, Endrju reče:

„Ne mogu to da primim, Džo, prijatelju.”

„Morate da primite”, reče Džo ozbiljno i uporno, stisnuvši mu ruku, „ili ćete smrtno uvrediti moju ženu i mene. To je poklon vama. To nije za doktora Pejdzā. On je godinama i godinama primao od mene novac, a ovo je prvi put da smo mu se obratili. On je dobro plaćen. Ovo je poklon vama doktore, rode. Razumete li me?”

„Da, razumem vas, Džo”, reče Endrju i nasmeja se.

Savi ček, metnu ga u džep od prsluka i zaboravi na njega nekoliko dana. Onda, sledećeg utorka, prolazeći pored banke „Vestern kantriz”, zastade, razmisli časkom i uđe. Kako ga je gospođa Pejdzā uvek isplaćivala u novčanicama, koje je u novčanim pismima slao kancelariji Zadužbine, nije bilo prilike da ima posla s bankom. Ali sada, sećajući se prijatno svog malog imetka, odluči da Džoovim darom otvori u banci svoj račun. Na blagajni potpisa ček, ispuni neke formulare i predade ih mladom blagajniku, primetivši s osmehom:

„Nije bogzna šta, ali početak svakako.”

U taj čas primeti Onrina Riza kako se šunja u pozadini i posmatra ga. Upravo je hteo da se okrene i ode, kad dugoglavi direktor stupi pred nju. U ruci je držao ček. Gladeći ga nežno, gledao je postrance preko naočara.

„Dobar dan, doktore Mensone. Kako ste?” Pauza. Kroz žute zube srkao je vazduh.

„Dakle vi želite da se ovo unese u račun koji smo vam otvorili?” „Da.” Menson je bio malo iznenađen. „Da nije, možda, svota suviše mala da bi se otvorio račun?”

„Oh, ne, ne, gospodine doktore. Nije suma u pitanju. Nama je vrlo drago što imamo ovu čast.” Riz se kolebao i zagledao se u ček, pa se onda uneo svojim sitnim, lukavim očima Endrjuu u lice. „Dakle vi želite da ga unesete na vaše vlastito ime?”

„Pa, sigurno.”

„U redu, u redu, gospodine doktore.” Njegov se izraz iznenada rasplinu u vodnjikav osmeh. „Ja sam samo, takoreći, pitao. Hteo sam da budem siguran. Kakvo lepo vreme za ovo doba godine.

Klanjam se, doktore Mensone. Klanjam se!”

Menson izađe iz banke zbunjen, pitajući se šta je hteo taj ćelavi i do grla zakopčani prepredenjāk. Prođe nekoliko dana pre nego što je čuo odgovor na to pitanje.

Bilo je već prošlo nedelju dana otkako je Kristin otišla na svoj letnji raspust. On je bio toliko zauzet, naročito oko gospođe Morgan, da ju je, na dan njenog odlaska, video tek na nekoliko časaka. Jedva da je koju reč progovorio s njom. Ali sada, kad je otišla, on je čeznuo za njom svim svojim srcem. Leto je u gradiću bilo izuzetno nesnosno. Zelenilo proleća odavno je bilo svelo. Vazduh nad planinama je poigravao, a svakodnevne detonacije su odjekivale u rudniku i u kamenolomima, pa je izgledalo da pritiskaju dolinu svodom usijanog zvuka. Rudari su dolazili iz rudnika puni prašine rdaste boje. Deca su se bezbrižno igrala. Čiča Tomas, kočijaš, oboleo je od žutice, pa je Endrju morao da obilazi bolesnike pešice. Idući zažarenim ulicama, on je mislio na Kristin. Šta radi ona sada? Misli li možda na njega, bar malo? I kakva je njihova budućnost, kakvi su izgledi da jednom zasnuju porodicu na zajedničkoj sreći. I onda, sasvim neočekivano, dobi poziv od Votkinsa da ga poseti u kancelariji Kompanije.

Direktor rudnika primi ga ljubazno, ponudi ga da sedne i doturi mu preko stola kutiju s cigaretama. „Čujte, doktore“, reče on prijateljskim tonom, „već duže vreme želim govoriti s vama i najbolje će biti da to svršimo pre nego što sastavim svoj godišnji izveštaj.“ Zastade časkom da otre s jezika trun duvana. „Ima jedna grupa momaka koja navaljuje na mene da vas predložim za titularnog lekara. Predvode ih Emlin i Ed Vilijams.“

Endrju se isprsi u stolici, obradovan i uzbuđen.

„Vi mislite da ja preuzmem mesto doktora Pejdzha?“

„Pa, ne baš tako, doktore“, reče Votkins polako. „Vidite, položaj je vrlo težak. Ja moram da vodim računa o željama radničkih organizacija ovde. Doktora Pejdzha ne bih mogao da uklonim sa spiska, jer jedan broj radnika za to ne bi hteo ni da čuje. Ja sam mislio, u vašem najboljem interesu, da vas nekako, na tih način, uguramo unutra i stavimo u spisak; pa bi onda oni koji žele da ostave doktora Pejdzha i da pređu kod vas, mogli to da učine lako.“

Endrju nabra čelo, još uvek ispršen; izraz radosti potamne na njegovom licu.

„Vi svakako uviđate da ja na to ne bih mogao pristati. Ja sam došao ovamo kao Pejdzhov asistent. Kad bih sad ja postao njegova konkurencija... ali tako nešto ne bi mogao da učini nijedan častan lekar.“

„Drugog načina nemam.“

„A zašto ne prepustite meni njegovu praksu?“, reče Endrju živo. „Ja bih bio spreman da mu isplaćujem nešto od svojih dohodaka. Eto, to bi bio jedini način.“

Votkins odmahnu glavom:

„Blodvin neće o tome ni da čuje. Ja sam joj već u tom smislu govorio. Ona zna da je njen položaj jak: maltene svi stariji ljudi, kao na primer Enroh Dejvis, na Pejdzhoj strani. Oni veruju da će on ozdraviti. Pa ja bih ovde imao štrajk kad bih samo pokušao da ga dirnem.“ Zatim zastade. „Razmislite do sutra, doktore. Ja šaljem sutra izveštaj u Svonzi. Kad jednom ode, više ne možemo uraditi ništa za sledećih dvanaest meseci.“

Endrju obori časkom pogled, pa onda napravi lagan pokret odricanja. Njegove nade, koje su do maločas bile tako visoko uzletele, sad su ležale u prašini, smrvljene. „Kakva korist od toga? Ja to ne mogu da primim, pa makar razmišljao i nedelju dana.“

Velikim naporom je došao do te odluke i ostao pri njoj, uprkos Votkinsovoj prijateljskoj naklonosti prema njemu. Pa ipak, nije se moglo uteći od činjenice da je u Drinefi došao kao asistent doktora Pejdzha. Da se suprotstavi kao konkurent svome šefu, čak i u izuzetnim okolnostima koje su postojale, nije se moglo ni zamisliti. Zamislimo da Pejdz nekim slučajem ozdravi i preuzme svoju praksu, kako bi on onda krasno izgledao: da otima starcu njegove pacijente! Ne, ne, on to ne može, on to neće da primi. Čitav taj dan bio je utučen i neveseo, ljutit na Blodvin zbog njenog besramnog iskorišćavanja, svestan da je uhvaćen, da je u

nemogućem položaju, pa bi najviše voleo da mu ponuda nikad nije ni učinjena. Uveče, oko osam sati, ode obeshrabren kod Denija. Nije se bio video s njim već duže vreme, pa je osećao da će ga razgovor s Filipom ohrabriti: možda će ga bar on uveriti da je postupio ispravno. Stigao je do Filipovog stana oko pola devet i po običaju ušao u kuću bez kucanja. Upao je u sobu. Filip je ležao na divanu. Na prvi pogled, u slaboj svetlosti, Menson pomisli da se odmara posle napornog dnevnog rada. Ali Filip čitav taj dan nije radio ništa. Izvaljen na leđa, ruke zabačene preko lica, disao je teško. Bio je mrtav pijan. Okrenuvši se, Endrju spazi za sobom stanodavku koja ga je gledala zabrinuto.

„Čula sam kad ste ušli, doktore. On je ovakav već ceo dan. Ništa nije jeo. Ja ne znam šta da radim.”

Endrju prosto nije znao šta da kaže. Stajao je i gledao Filipovo besvesno lice i sećao se one njegove cinične primedbe prve noći kad su se sreli u dispanzeru.

„Ima već deset meseci od poslednjeg rusvaja”, nastavi stanodavka. „Otada nije ni okusio alkohola, ali kad jednom počne, onda nema granica. Stvar je utoliko gora što ni doktor Nikols nije ovde. On je na odmoru. Izgleda da ću morati da mu pošaljem telegram.”

„Pošaljite Toma ovamo”, reče najzad Endrju. „Smestićemo ga u postelju.” Tom, stanodavkin sin, mladi rudar koji je celu tu stvar posmatrao sa šaljive strane, pomože mu da Filipa svuku, da mu navuku pidžamu i da ga teška i otupela odnesu kao vreću u spavaću sobu.

„Glavna je stvar da nastojite da mu ne date da pije više, razumete li? Zaključajte ga, ako bude potrebno”, reče on stanodavki kad su se vratili u sobu. „A sada, najbolje će biti da date meni spisak bolesnika.”

Sa dečje tablice koja je visila u predsoblju, prepisa spisak bolesnika koje je Filip trebalo da poseti toga dana. Zatim izađe. Ako požuri, mogao bi još pre jedanaest sati da obavi sve te posete. Sledećeg jutra, odmah posle pregleda u dispanzeru, otišao je u njegov stan. Stanodavka ga dočeka lomeći prste. „Ja ne znam otkud mu opet piće. Ja nisam kriva. Učinila sam sve što sam mogla.”

Filip je bio pijaniji nego ranije, težak, bezuman. Posle dugog drmusanja i pokušaja da ga otrezne pomoću jake kafe, koju najzad prevrnu i proli po čitavoj postelji, Endrju je opet morao da se lati spiska bolesnika. Proklinjući vrućinu, Tomasovu žuticu i Denija, on je i toga dana radio dvostruki posao. Pred veče se vratio iscrpljen, ali gnevno rešen da Denija otrezni. Ovoga puta zateče ga kako sedi postrance na stolici, u pidžami, još uvek pijan i drži dugo predavanje Tomu i gospođi Siger. Kad Endrju uđe, Deniju zastade reč, i on ga pogleda pretećim i podrugljivim pogledom. Glas mu je bio hrapav. „Aha! Dobri Samarićanin. Čujem da ste posetili moje bolesnike. Veoma plemenito. Ali zašto ste to učinili? Zašto je onaj Nikols uhvatio maglu, a mi da radimo?”

„Ja to ne znam.” Endrju je gubio strpljenje. „Samo znam da bi mi bilo mnogo lakše da ste i vi uradili svoj deo.”

„Ja sam hirurg. Ja nisam nikakva babica celokupnog lekarstva. C. L. Uh! Šta to znači? Jeste li se ikad to zapitali? E, onda ću vam ja reći. To je poslednji, najstereotipniji anahronizam, najgori i nagluplji sistem koji je ikad bogom stvoreni čovek izmislio. Drago, staro C. L! I drago, staro B. J! To je britanska javnost, ako niste znali. Ha!” Smejao se izazivački. „Ta javnost ga je stvorila. Ona ga obožava. Ona plače nad njim.” Klatio se u stolici, i njegov vatren pogled bio je postao opet ogorčen i nabusit. Nastavio je da izlaže pijano:

„I šta može taj ubogi đavo da uradi? Taj vaš C. L. ubogi svaštar koji, tobože, sve zna? Možda je dvadeset godina prošlo otkad je doktorirao. Kako može da poznaje medicinu i veštinu babičenja i bakterilogiju i sav napredak moderne nauke, i hirurgije takođe! Oh, da! Ne zaboravimo hirurgiju! S vremena na vreme on pokušava da izvrši kakvu malu operaciju

u nekoj seoskoj bolnici. Ha! Ha!" Opet se pakosno nasmeja. „Recimo operaciju dojke. Operacija traje ravno dva i po sata! I kad naiđe na gnoj, on se smatra spasiocem čovečanstva. Kad ga ne nađe, bolesnica se lepo sahrani." Zatim podiže glas. Bio je ljut, podivljalo, pijano ljut. „Do davalo s tim, Mensone. To tako traje stotinama godina. Zar nikad ne poželeti da se taj sistem promeni? Kakva je korist od toga? Kakva je korist, pitam ja vas? Dajte mi još jedan viski. Svi smo mi pobenavili. A izgleda da sam ja i pijan."

Nekoliko časaka vladala je tišina, a onda Endrju, savlađujući svoju razdraženost, reče: „Sad bi trebalo da legnete u postelju. Hajdete, mi ćemo vam pomoći."

„Ostavite me na miru", reče Deni nabusito. „Ne primenjujte na meni vaše krasne lekarske dosetke. Znam ja to isuviše dobro i sam sam ih toliko puta primenio." Ustade naglo pa, posrnuvši, zgrabi gospođu Siger za rame i svali je na stolicu. Zatim, klateći se na nogama i benaveći, oslovi uplašenu ženu pritvornom ljubaznošću: „Pa kako ste mi danas, moja draga gospođo? Izgleda malo bolje. Puls je nešto jači. Jeste li dobro spavali? Hm! Hm! Onda moramo prepisati malčice nekog sredstva za umirenje živaca." Osećala se u tom lakrdijaškom prizoru neka čudna, nespokojna nota zdepaste pojave Filipa koji, neobrijan i u pidžami, majmuniše ponašanje lekara „otmenih krugova" i klati se u poniznoj snishodljivosti pred uplašenom ženom jednog rudara.

Tom se nervozno zacereka. Deni se brzo okrenu prema njemu i žestoko ga čuši.

„Tako je! Smej se! Cerekaj se do mile volje. Ja sam pet godina svog života utrošio u takvom radu. Gospode! Kad na to pomislim, dođe mi da umrem od stida." Zatim ih pogleda sve pa zgrabi jednu vazu koja je stajala na kaminu i tresnu je o pod. Sledećeg trenu, bila mu je i ona druga u ruci i on je zavitla o zid. A onda koraknu napred izbezumljenog pogleda, spreman na pustošenje.

„Za ime božje", zacvile gospođa Siger, „zadržite ga, zadržite ga!" Endrju i Tom Siger baciše se na Filipa koji se odupirao svom divljom neobuzdanošću pijanice, pa se onda odjednom preobrazi, stiša se, rasplaka se i razneži.

„Mensone", slinio je, obesivši se Endrjuu o vrat, „ti si dobar drug. Volim te kao brata rođenog, više nego brata. Eh, kad bismo se nas dvojica držali zajedno, mogli bismo da spasemo ceo lekarski stalež." Stajao je, a pogled mu je lutao izgubljeno. Onda obori glavu. Telo mu se otrombolji, i on dozvoli Endrjuu da ga povede u susednu odaju, i smesti u postelju. I dok mu se glava kotrljala na uzglavlju, uputi mu poslednju plačljivu molbu: „Obećaj mi jednu stvar, Mensone! Za ime božje, nemoj nikad da se oženiš damom!"

Sledećeg jutra bio je pijaniji nego ikad. Endrju je digao ruke od njega. On je upola sumnjao da mladi Siger krijumčari u kuću alkohol, mada se dečak, kad je stao da ga isputuje, kleo, bled u licu, da o tome ne zna ništa. Cele te nedelje Endrju se, pored svojih, nosio još i s Denijevim bolesnicima. U nedelju, posle ručka, otišao je u ulicu Čepel. Filip je bio ustao: obrijan, obučen i besprekornog izgleda, mada malo uveo i nesiguran, ali je bio potpuno trezan.

„Saznao sam da ste vi radili moj posao umesto mene, Mensone." Bilo je nestalo one prisnosti tih poslednjih dana. Njegovo je ponašanje bilo uzdržano, ledeno i kruto.

„To nije ništa", odgovori Endrju nespretno.

„Naprotiv, to vam je moralo zadati dosta truda."

Denijevo držanje bilo je tako nemoguće da Endrju pocrvene. Ni reči zahvalnosti, pomisli on, ništa osim te krute, nesnosne nadmenosti. „Ako baš zaista hoćete da znate", prasnu on, „i jeste mi zadalo đavolskog truda, i još kako."

„Možete računati da će vam to biti nadoknađeno."

„A za koga vi mene smatrate!" odvrati Endrju živo. „Za nekakvog bednog kočijaša koji očekuje vaš bakšiš! Da nije bilo mene, gospođa Siger bi telegrafisala doktoru Nikolsu i vi biste bili izbačeni naglavačke. Zaslužujete dobru pesnicu po njušci."

Deni upali cigaretu, a prsti su mu toliko podrhtavali da je jedva držao šibicu. On se kezio: „Lepo je od vas što ste izabrali baš taj čas da mi ponudite fizičku borbu. Pravi škotski osećaj prikladnosti. Možda ću kojom drugom prilikom moći da vas uslužim.”

„Oh, ne trabunjajte gluposti”, reče Endrju. „Evo vam spiska bolesnika. One s krstićem treba da posetite u ponedeljak.” Potom izjuri iz kuće kao pomaman. Do đavola, ljutio se, ko je taj čovek što dozvoljava sebi da se ponaša kao da je Svemogući! Izgleda kao da je on meni učinio uslugu što mi je dozvolio da radim njegov posao!

Ali dok je išao kući, njegova se mržnja polako hladila. On je u stvari voleo Filipa i sad je već bolje razumevao njegovu složenu narav. Samo zato je sad izbacio iz sebe svoju tvrdokornost. Sećanje na skorašnje pijančenje, i kako se tih dana ponašao, i sada mu je sigurno izazivalo bol koji ga je pekao. I opet je Endrju bio zbunjen paradoksom tog sposobnog čoveka koji je u Drinefiju našao pribežište u kojem se mogao osloboditi konvencija. Kao hirurk, Filip je bio izuzetno darovit. Endrju ga je video, pomažući mu s narkozom, kad je u kući jednog rudara, na kuhinjskom stolu, dok mu je znoj kapao s crvenog lica, maljavim rukama izvršio operaciju žučne kese, savršeno brzo i tačno. Takvom čoveku može se štošta progledati kroz prste. Pa ipak, kad se vratio kući, Endrju je još patio zbog uvrede koju mu je Filip bio naneo svojim hladnim držanjem. I tako, kad je ušao na glavna vrata i obesio šešir na vešalicu, jedva da je bio raspoložen da čuje glas gospođe Pejdz, koja ga je dozivala:

„Jeste li vi to, doktore? Doktore Mensone! Dođite ovamo!” Endrju se ne obazre na njen poziv i pope se u svoju sobu. Ali tek što je stavio ruku na ogradu stepeništa, Blodvinin se glas ponovo začu, sad jače i oštrije. „Doktore! Doktore Mensone! Dođite smesta ovamo!”

Endrju se okrenu i spazi gospođu Pejdz u času kad je izjurila iz trpezarije, neobično bleđa u licu, dok su joj crne oči plamtele žestokim uzbuđenjem. Ona mu priđe. „Jeste li vi gluvi? Zar niste čuli da sam vas zvala?” „Šta vam je, gospođo Pejdz?”, reče on razdražen.

„Šta mi je, jel’ da?” Jedva je mogla da diše. „To mi se baš sviđa! Vi mene pitate! A ja bih upravo htela vas da nešto upitam, moj dragi doktore Mensone!”

„Dakle, šta hoćete?” odseče Endrju.

Takvo njegovo držanje kao da je prenerazi, bila je van sebe:

„Hoću ovo. Da, moj krasni, mladi gospodine! Možda ćete biti ljubazni pa ćete mi objasniti ovo.” Iz svojih jedrih prsiju izvuče komadić papira i, ne puštajući ga, mlatarala je njime preteći ispred Endrjuovih očiju. On primeti u njenim rukama ček Džoa Morgana. Onda, podignuvši glavu, spazi Riza kako licemerno izviruje iza vrata trpezarije.

„Da, čudite se, je F da?”, nastavi Blodvin. „Vidim da vam stvar nije nepoznata. Ali biće bolje da nam objasnite, i to odmah, kako to da vi unosite na svoje ime novac koji, kao šta vam je dobro poznato, pripada doktoru Pejdzu.”

Endrju oseti da mu je krv naglo jurnula u uši. „To je moj novac. Džo Morgan mi ga je poklonio.”

„Poklonio! Ha! Ha! To mi se sviđa. Dabome, čovek sad nije ovde, pa ne može da to porekne.”

On procedi kroz stisnute zube: „Možete mu pisati ako sumnjate u moju

„Ja imam prečeg posla od pisanja pisama na sve strane.” Gubeći i poslednji stupanj uzdržanosti, ona viknu: „Ja zaista sumnjam u vašu reč. Vi mislite da ste neki pametnjaković. Ma, molim vas! Došli ste ovamo da radite za doktora Pejdz, a mislite da možete i da umešate prste u prihode prakse, možda i da ih sasvim prigrabite! Ali to dovoljno pokazuje ko ste vi. Vi ste lopov, to ste vi, običan lopov!” Pljunuvši mu, takoreći, u lice, ona se, kao da očekuje podršku, upola okrenu prema Rizu, koji je stajao u dovratniku i mumlao grlene prekore, sivlji u licu nego obično. Endrju je, u stvari, shvatio da je Riz podstrekač u čitavoj toj stvari: nekoliko dana je ševrdao u neodlučnosti, a onda je dotrčao da obavesti Blodvin.

Stisnuo je gnevno pesnice i, sišavši sa poslednje dve stepenice, uputio se prema njima gledajući pretećim pogledom u Rizove beskrvne usne. Pomodreo od besa, želeo je tuču.

„Gospodo Pejdz“, reče on uzdržavajući se s naporom, „vi ste izneli optužbu protiv mene. Ako je za dva minuta ne povučete i ne izvinite se, tužiću vas za uvredu i tražiću odštetu. Na sudu će se saznati i izvor vašeg obaveštenja. Ne sumnjam da će upravni odbor gospodina Riza biti veoma zainteresovan da čuje kako gospodin direktor otkriva poslovne tajne banke.“ „Ja, ja sam samo činio što mi je dužnost“, promrmlja direktor banke, još sivlji u licu nego ranije.

„Ja čekam, gospodo Pejdz.“ Reči su Endrjuu navirale na usne i gušile ga. „Ako ne požurite, vaš

direktor banke dobiće od mene takve batine kakve još u životu nije dobio.“

Ona uvide da je otišla suviše daleko i kazala mnogo više nego što je nameravala. Njegova pretnja i njegov zlokobni stav plašili su je. Bilo je gotovo moguće slediti tok njenog brzog umovanja: Odšteta! Pozamašna odšteta! Oh, gospode, mogli bi joj uzeti mnogo novca! Ona se gušila, gutala pljuvačku, i najзад promucala:

„Povlačim, povlačim reč. Ja vam se izvinjavam.“

Bilo je gotovo smešno videti tu punačku, malu oštrokondžu tako odjednom i neočekivano pripitomljenu. Ali za Endrjuu u tome nije bilo ništa smešno. On je shvatio, odjednom, ogorčeno do dna duše, da je dostigao vrhunac svoje izdržljivosti: on nije mogao više da podnese to dosadno i svadljivo stvorenje. Duboko udahnu, zaboravi sve osim gnušanja koje je prema njoj osećao, pusti srcu na volju, obuzet divnom radošću oslobođenja:

„Gospodo Pejdz, samo još jednu ili dve stvari hteo bih vam reći. Prvo, poznata mi je činjenica da, zahvaljujući mom trudu, vi imate godišnji prihod od hiljadu i pet stotina funti. Od toga mi vi isplaćujete bednu svoticu od dve stotine i pedeset funti, a kao dodatak učinili ste sve što ste mogli da kod vas crkavam od gladi. Možda će vas još zanimati da saznate da je prošle nedelje izaslanstvo rudnika umolilo direktora rudnika da me predloži za samostalnog lekara. Može vas još zanimati i činjenica da sam ja iz etičkih razloga o kojima vi nemate ni pojma definitivno odbio tu ponudu. I sada, gospodo Pejdz, vi ste mi toliko dozlogrdili da ja više ne mogu da ostanem u vašoj službi. Vi ste podla, gadna i halapljiva kučka, jednom rečju, patološki slučaj. Ja vam sada ovde dajem mesečni otkaz.“

Ona ga je gledala otvorenih usta, iskolačenih sitnih okruglih očiju. Onda odjednom ciknu:

„Ne, vi meni ne otkazujete! Ne! Ne! To su sve laži. Ja vama otkazujem. Vi ste najureni. Još nijedan asistent nije meni dao otkaz. I kakva drskost, kakav bezobrazluk govoriti ovako sa mnom! Ja sam vama prva otkazala. Vi ste najureni, eto to je, najureni, najureni, najureni.“

Izliv je bio urnebes, histeričan, ponižavajući. Odjednom ga nešto preseče: gore na spratu, vrata Edvardove sobe polako se otvoriše i čas kasnije pojavi sa sam Edvard, čije su mršave cevanice provirivale ispod spavaće košulje. Toliko je neobična i neočekivana bila njegova sablasna pojava da je gospođa Pejdz zastala, obamrla, usred reči. Iz hola, ona je gledala gore put njega, kao uostalom i Riz i Endrju, dok se bolesni čovek, povlačeći za sobom paralisanu nogu, polako i s mukom dovukao do ivice stepeništa.

„Mogu li ja imati malo mira?“ Glas mu je, iako uzrujan, bio oštar. „Šta se tu događa?“

Blodvin proguta ponovo pljuvačku pa onda raspali svoju plačevnu i žučnu optužbu protiv Mensona, završivši rečima: „I tako... I tako sam mu dala otkaz.“ Menson nije hteo da opovrgne prikaz događaja. „Hoćeš li da kažeš da on odlazi?“, upita Edvard, tresući se sav od uzrujanosti i napora da stoji na nogama. „Da, Edvarde“, odgovori mu ona. „Ti ćeš se ionako uskoro vratiti na posao.“

Nastade tišina. Edvard odustade od svega što je hteo da kaže. Zaustavi pogled na Endrjuu u nemom izvinjenju, pogleda Riza, zatim odvrati odmah pogled od njega i uputi ga

Blodvini, da bi ga najzad zaustavio tužno negde u prostoru. Izraz bespomoćnosti, ali i dostojanstvenosti, ocrtao mu se na napaćenom licu. „Ne“, reče on najzad. „Ja se nikad više neću vratiti. Ti to znaš, svi vi to znate.“ Ne reče ništa više. Okrenu se polako i, pridržavajući se za zid, odvuče se nemoćno u svoju sobu. Vrata se za njim bešumno zatvoriše.

13.

Sećajući se one radosti i onog uzvišenog osećaja koje je uspeh kod Morganovih izazvao u njemu, a koje je Blodvin Pejdz s nekoliko ružnih reči bila pretvorila u nešto gnusno, Endrju je ljutito razmišljao i pitao se ne bi li trebalo da stvar tera dalje, da piše Džou Morganu, i da zahteva nešto više od prostog izvinjenja. Ali odbaci tu pomisao koja je više pristajala Blodvini nego njemu. Najzad izabra jednu od najsiriomašnjih dobrotvornih ustanova u tom kraju i s dubokom ogorčenošću uputi sekretaru pet zlatnika, s nalogom da priznanicu pošalje Onrinu Rizu. Posle toga osećao se bolje. A želeo je da vidi Riza kako čita priznanicu.

I sada, kako se njegov posao svršavao krajem meseca, pa je trebalo da ostavi Drinefi, počeo odmah da traži neko novo mesto. Listao je zadnje stranice Lancete i obraćao se svuda gde mu se činilo da bi se moglo naći neko podesno mesto. U rubrici „traže se asistenti” bilo je bezbroj oglasa. Javio se na više mesta, poslao je prepiše svojih svedočanstava pa čak, kao što se često tražilo, i svoje fotografije. Do kraja prve nedelje, pa i do kraja druge, nije dobio ni jedan jedini odgovor. Bio je iznenađen i razočaran. Deni mu je to kratko i jezgrovito objasnio: „To je zato što si radio u Drinefiju.”

Endrjuu puče pred očima: sa zaprepašćenjem shvati daje osuđen samo zato što je vršio praksu u tom zabačenom velškom rudarskom gradiću. Niko nije hteo asistenta iz „te pustinje”, bili su ozloglašeni.

Kad je prošlo četrnaest dana od njegovog otkaza, Endrju se ozbiljno zabrinu. Šta, za ime boga, da radi? Dugovao je još preko pedeset funti Zadužbini „Glen”. Oni će mu, razume se, dopustiti da odloži plaćanje. Ali, bez obzira na to, od čega će živeti ako ostane bez posla? Imao je dve-tri funte u gotovini, ništa više: ni odelo, ni ušteđevine. Otkada je došao u Drinefi, nije kupio sebi čak nijedno novo odelo, a ono koje je nosio bilo je već dovoljno pohabano kad je stigao u to mesto. Doživljavao je časove istinskog užasa kad je u mislima video sebe kako pada u bedu. Okružen teškoćama i neizvesnošću, čeznuo je za Kristinom. Od pisama nije bilo nikakve koristi: nije imao dara da se izražava na papiru; sve što bi napisao moglo je proizvesti pogrešan utisak. A ona se vraćala tek u prvoj nedelji septembra. Nemirnim je i gladnim okom listao kalendar i brojao dane koji su ga još delili od ponovnog susreta s njom. Trebalo je još dvanaest da ih prođe. „Kamo sreće da i njih nije”, govorio je samome sebi malodušno, „jer jalove su nade da će išta dobro doneti.”

Uveče tridesetog avgusta, tri nedelje posle otkaza gospođi Pejdz, kad je već počeo iz puke nužde da se zanosu misli da primi mesto nekog laboranta, išao je pokunjeno ulicom Čepel i odjednom sreo Denija. Za poslednjih nekoliko nedelja njihovi su odnosi bili hladni, učtivi i Endrju se iznenadi kad ga Deni zaustavi. Istresavši lulu udarom o petu, Filip se zagleda u nju kao da ona traži potpunu njegovu pažnju. „Meni je vrlo žao što odlazite, Mensone. Vaš boravak ovde značio je za mene dosta.” Oklevao je časak. „Čuo sam danas popodne da Društvo za lekarsku pomoć u Aberlou traži novog asistenta. Aberlou vam je zapravo trideset milja odavde, na drugom kraju doline. To vam je jedno sasvim pristojno Društvo, ukoliko, razume se, te organizacije to mogu da budu. Mislim da je glavni lekar Hjualin sasvim koristan čovek. A kako je i Aberlou „dolinski” gradić, neće moći da mnogo zameraju čoveku koji dolazi otuda. Mogli biste pokušati!”

Endrju ga je gledao kolebljivo. Njegova su očekivanja bila nedavno tako visoko uzletela, a onda se tako beznadno srušila, da je izgubio svaku veru u svoju sposobnost da uspe.

„Pa, ako je tako, mogao bih baš da pokušam”, saglasi se on polako. Posle nekoliko minuta išao je kući, kroz žestoku kišu koja je sada padala, da napiše prijavu za novo mesto. Šestog septembra bio je sastanak svih članova odbora Društva za lekarsku pomoć u Aberlou, sa zadatkom da se izabere naslednik doktoru Lesliju koji je nedavno bio dao ostavku, jer je

primio mesto lekara na nekoj plantaži gume na malajskim ostrvima. Bilo se prijavilo sedam kandidata i svi su bili pozvani da se „lično predstavle“.

Bilo je letnje popodne, a na tornju velike Nabavljачke zadruge bilo je skoro četiri sata. Hodajući gore-dole po pločniku ispred prostorija Društva za lekarsku pomoć, na glavnom trgu u Aberlou, Endrju je bacao nervozne poglede na šestoricu drugih kandidata i nestrpljivo je očekivao prvi udar sata. Sada, kad su se njegovi predosećaji pokazali donekle netačni, a on je već bio došao tamo i bio uzet u obzir kao kandidat, želeo je svim srcem da uspe. Koliko je mogao da vidi, Aberlou mu se sviđao. Nalazio se na samom kraju doline Getliv, takoreći izvan nje. Mesto se nalazilo na priličnoj visini, bilo je zdravo, znatno veće od Drinefija, otprilike dvadeset hiljada stanovnika, mislio je, s lepim ulicama i dućanima, dva kinematografa, sa zelenim poljima na periferiji koja su ostavljala utisak široke prostranosti. Posle zagušljive stešnjenosti drinefijevske uvale, Aberlou mu je izgledao kao pravi raj.

„Ali ja to mesto neću nikad dobiti“ vajkao se on koračajući gore-dole „nikad, nikad, nikad.“ Ne, nije on te sreće! Svi ostali kandidati izgledali su mu kao da imaju više izgleda na uspeh, lepše izgledaju, pouzdaniji su. Iz doktora Edvardsa, naročito, zračila je samouverenost, i Endrju oseti da je omrznuo tog debeljuškastog sredovečnog čoveka, imućnog izgleda, koji je maločas, u opštem razgovoru u predsoblju kancelarije, otvoreno rekao da je upravo prodao svoju praksu dole u dolini da bi ovde „istakao“ svoju kandidaturu. Đavo da ga nosi, gundao je Endrju u sebi, ne bi on prodavao vrapca iz ruke da mu i golub nije siguran!

Gore-dole, gore-dole, hodao je on, oborene glave, ruku zabijenih u džepove. Šta će Kristin misliti o njemu ako propadne? Ona je trebalo da se vrati u Drinefi danas ili sutra, u pismu koje mu je pisala nije još bila sasvim sigurna. Rad u školi počinjao je sledećeg ponedeljka. Mada je nijednom rečju nije bio obavestio o tom svom planu, ipak bi značilo da se ne nada uspehu kad bi izišao pred nju sumoran, ili još gore, pritvorno vedar, i to upravo u času kad je želeo, više nego išta na svetu, da osvoji njen tih, prisan i srdačan osmeh.

Najzad četiri sata. Kad se uputio ulazu, jedan raskošan automobil bešumno je kliznuo trgov i zaustavio se pred kancelarijom Društva. Sa zadnjeg sedišta podigao se omalen, kočoperan čovek i nasmejao se kandidatima bodro, ljubazno, pa ipak s izvesnom nehajnošću. Pre nego što se popeo uz stepenice, prepoznao je Edvardsa i klimnuo mu glavom:

„Kako ste, Edvardse!“ Onda je dodao kao u stranu: „Biće sve u redu, ja se nadam.“

„Hvala vam, veliko vam hvala, doktore Levelin“, reče ponizno.

„Gotovo!“ reče Endrju u sebi ogorčeno.

Čekaonica je bila mala, prazna i zagušljiva odaja, smeštena na kraju kratkog hodnika koji je vodio u dvoranu za odborske sednice. Endrju je bio treći po redu. Ušao je u veliku dvoranu, mrzovoljan i kiseo: ako je mesto već obećano nekome, on se neće grčiti ni previjati ni pred kim. Seo je mirno i bezizražajno na stolicu koja mu je bila ponuđena. Oko trideset rudara ispunjavalo je dvoranu; svi su pušili i gledali ga s grubom, ali ne i neprijateljskom radoznalošću. Za jednim malim stolom sa strane sedeo je jedan bledunjav, tih čovek izrazitih i pametnih crta, po čijem se licu, išaranom modrikastim tačkicama, naslućivao nekadašnji rudar. To je bio sekretar Oven. Nesvesno naslonjen na ivicu stola, sedeo je doktor Levelin i dobroćudno se smešio Endrjuu.

Razgovor je počeo. Oven je tihim glasom objasnio uslove: „To vam je, doktore, vidite, ovako: po pravilniku naše organizacije, radnici iz Aberloa ovde su dva rudnika antracita, fabrika čelika i u okolini rudnik uglja uplaćuju nedeljno iz svojih nadnica izvesnu svotu Društvu. S tim novcem Društvo vrši potrebnu lekarsku službu, održava jednu malu, lepo uređenu bolnicu, dispanzere, snabdeva bolesnike lekovima, podmiruje razne druge potrebe i tako dalje. Osim toga, Društvo bira sebi lekare. Doktor Levelin je glavni fizik i hirurg, a tu su još i četiri asistenta i jedan zubni lekar koji se finansira od glavnice, već prema tome koliko se

ljudi nalazi na njihovim spiskovima. Mislim daje doktor Lesli zarađivao nešto oko pet stotina funti godišnje kad nas je ostavio." Zastao je na kratko. „Sve u svemu, nama izgleda da je sistem dobar." Čuo se žagor i odobravanje od strane tridesetorice odbornika. Oven podiže glavu i okrenu se prema njima. „A sad, gospodo, ima li neko nešto da pita?"

Endrju je bio zasut kišom pitanja. Trudio se da odgovara hladno, bez preuveličavanja, istinito. Jednom je bio srećne ruke. „Govorite li velški, doktore", upita ga jedan uporan mlađi rudar, po imenu Čenkin.

„Ne", reče Endrju, „ja sam kao dete bio odgojen na škotskom."

„Od toga bi mnogo koristi imali ovde!"

„Meni je to uvek koristilo kad sam pozeleo da ispsujem svoje bolesnike", odgovori Endrju hladno, a smeh se prolomi na Čenkinov račun.

Najzad se ispitivanje završi. „Hvala vam, doktore Mensone", reče Oven. Endrju se ponovo nađe u maloj, zagušljivoj čekaonici; dok je gledao ostale kandidate kako ulaze, osećao se kao da se njime poigravaju valovi uzburkanog mora.

Edwards, koji je bio pozvan poslednji, zadržao se dugo, vrlo dugo. Izašao je široko nasmejan, a pogled kao da mu je jasno govorio: „Žalim slučaj, braćo moja, ali ja već imam imenovanje u džepu."

Nastade beskrajno čekanje. Ali najzad se vrata odborske dvorane otvoriše i iz oblaka dima izađe Oven, sekretar, s nekim papirom u ruci. Njegov se pogled zaustavi na Endrjuu sa istinski prijateljskim izrazom. „Hoćete li da uđete na čas, doktore Mensone! Odbor bi želeo da vas ponovo vidi." Bledih usnica, dok mu je srce snažno udaralo, Endrju se uputi za sekretarom u dvoranu. To ne može biti, ne, ne, nije moguće da oni misle na njega. Kad je ponovo seo na svoju stolicu, kao na optuženičku klupu, video je osmehe i znake ohrabrenja koje su mu rudari upućivali. Doktor Levelin, međutim, nije ga gledao. Oven, glavni govornik ovoga skupa, počeo:

„Doktore Mensone, govorićemo otvoreno svama. Odbor je malo neodlučan: na osnovu saveta doktora Levelina, odbor je mnogo naklonjen jednom drugom kandidatu koji je stekao znatno stručno iskustvo u dolini Getli."

„Taj Edwards je suviše ugojen, k'o krmak", upade jedan prosedi rudar koji je sedeo pozadi. „Voleo bih da ga vidim kako se penetra do onih kuća na brdu Merdi."

Endrju je bio suviše zaokupljen svojim mislima da bi se na to nasmejao. Bez daha on je čekao šta će Oven dalje da kaže. „Ali moram vam reći", nastavi sekretar, „da je Odbor danas vrlo raspoložen u vašu korist. Kao što se Tom Ketles maločas vrlo spretno izrazio, Odboru su potrebni mladi i vredni ljudi." Smeh i poklici: „Čujmo! Cujmo!" i „Živeo stari Tom!"

„Osim toga, doktore Mensone", nastavi Oven, „mogu vam reći da su na Odbor učinile najbolji utisak dve preporuke, mogu čak da kažem dve preporuke koje vi niste tražili i koje zato u očima ove gospode imaju utoliko veću vrednost, a koje smo tek jutros dobili poštom. To su preporuke dvojice lekara iz vašeg mesta, hoću da kažem iz Drinefija. Jedna je od doktora Denija, koji ima doktorat hirurgije, vrlo visoku kvalifikaciju, kao što to priznaje doktor Levelin, koji te stvari treba da zna. Drugu, koja je bila priložena zajedno s preporukom doktora Denija, potpisao je doktor Pejdz, čiji ste, koliko znam, za sada asistent. Dakle, doktore Mensone, ovaj je Odbor imao do sada veliko iskustvo s raznim preporukama, ali ova pisma svedoče o vama tako toplim i istinitim rečima da su na ovu gospodu ovde učinila vrlo jak utisak." Endrju se ugrize za usnu i obori pogled, saznajući prvi put za plemenitu uslugu koju mu je Deni učinio.

„Ima samo jedna poteškoća, doktore Mensone", reče Oven, i pritom zastade povlačeći bojažljivo ravnalo po stolu. „Iako je odbor jednoglasno raspoložen u vašu korist, ovaj položaj sa svojim odgovornostima namenjen je manje-više oženjenom čoveku. Vidite, pored toga što ljudi pretpostavljaju oženjenog lekara kad se radi o ukazivanju lekarske pomoći članovima

njihovih porodica, postoji još i kuća, i to lepa kuća zvana „Dolinica“, koja se stavlja na raspolaganje onome ko to mesto dobija. Ta kuća ne bi bila podesna za čoveka samca.”

Nastade neprijatna tišina. Endrju uzdahnu duboko i sabra svoje misli, kao snop blještave bele svetlosti, oko slike Kristin. Svi, čak i doktor Levelin, gledali su u njega i čekali njegov odgovor. I ne misleći potpuno nezavisno od svoje vlastite volje, čuo je sebe kako mirno izjavljuje:

„U stvari, gospodo, ja sam zaručen s jednom devojkom iz Drinefija. Ja sam samo... Mi smo samo... čekali kakvo pogodno mesto kao ovo, na primer, pa da se venčamo.”

Oven tresnu lenjirom od zadovoljstva. Udaranjem teškim cokulama rudari dadoše maha svom odobravanju. Ketles, uvek spreman na šalu, uzviknu:

„Bravo, moj mladiću! Aberlou je retko lepo mesto da se u njemu provede medeni mesec!”

„Dakle, gospodo, ja smatram da ste saglasni”, nadviknu Oven veseli žagor koji tad nastade. „Doktor Menson je jednoglasno izabran.”

U snažnom odobravanju koje u taj čas nastade, Endrju oseti divan zanos pobede.

„Kad možete da stupite na dužnost, doktore Mensone? Što pre, to bolje, što se nas tiče.”

„Mogao bih da počnem već početkom iduće nedelje”, odgovori Menson. Onda ga sledi pomisao: „Ali zamisli da te Kristin odbije? Zamisli da je izgubiš, a s njom i ovo prekrasno mesto.”

„Onda je sve u redu. Hvala vam, doktore Mensone. Uveren sam da vam Odbor želi, kao i budućoj gospođi Menson, svaku sreću i uspeh na vašem novom položaju.” Odobravanje. Svi su mu sad čestitali: članovi, Levelin, a vrlo srdačnim stiskom ruke i Oven. Kad se opet našao u čekaonici, trudio se da ne pokaže svoju radost i nastojao je da izgleda kao da ne primećuje Edvardsovo otromboljeno lice puno neverice.

Ali bilo je to uzalud, sasvim uzalud. Dok je išao pešice ka železničkoj stanici, srce mu je raslo od radosti zbog pobede. Hodao je brzo i lako. S njegove desne strane, kad je silazio s brega, ostajao mu je malen, zeleni park s fontanom i kioskom za muziku! Pomisli samo: kiosk za muziku! U Bleneliju je jedino uzvišenje, jedini ukras čitavog kraja, bila gomila šljake. Pa onaj kinematograf tamo, oni lepi veliki dućani, pa ovaj odličan drum kojim ide, a koji i ne liči na one džombaste planinske puteljke! I nije li Oven nešto rekao i o nekoj bolnici, o maloj lepo uređenoj bolnici? Oh! Pomislivši šta će bolnica značiti za njegov rad, Endrju duboko, uzbuđeno uzdahnu. Baci se u jedno prazno odeljenje kardifskog voza i, dok se vozio tamo, on je klicao od radosti.

14.

Mala udaljenost od Aberloua do Drinefija nije bila velika u vazdušnoj liniji; preko planina, železnička pruga je zaobilazila i voz se zaustavljao na svakoj stanici. Voz za dolinu Peneli, u koji je prešao u Kardifu, prosto kao da nije hteo da se miče. Mensonovo se raspoloženje promenilo. Zbijen u jednom uglu, nemiran, goreo je od nestrpljenja da već jednom stigne, mučen svojim mislima. Prvi put uvide sad koliko je bio sebičan tih poslednjih nekoliko meseci, kad je sve posmatrao samo sa svog stanovišta. Sve njegove sumnje u pogledu braka, njegovo oklevanje da se pred Kristinom izjasni, poticali su iz njegovog osećanja nesigurnosti. Šta ako se strašno prevario, ako ga ona ne voli? Video je sebe, odbijenog, kako očajan piše pismo Odboru u kojem obaveštava članove da „silom okolnosti, nezavisnih od njegove volje, ne može da primi povereni položaj”. Video ju je sada živo pred sobom. Kako je on dobro poznao onaj njen laki upitni osmeh, onaj njen stav kad bi se naslonila na ruku, onu mirnu otvorenost njenih zagasitih očiju! Prože ga talas čežnje. Draga Kristin! Ako bi morao da je se odrekne, malo bi ga se ticalo šta će s njim biti.

U devet sati voz se dokotrlja do Drinefija. Ubrzo je već bio na peronu i hitao Železničkom ulicom. Mada se nije nadao Kristini do jutra, postojala je ipak izvesna mogućnost da je doputovala. Već je bio u ulici Čepel... Još samo da zaobiđe ugao škole... Uzdrhta od sreće kad ugleda osvetljen prozor njenog stana.

Mada je nastojao da samog sebe uveri da je to verovatno samo gospođa Herbert, koja priprema sobu, on jurnu u kuću, ulete u salon. Da, to je bila Kristin! Klečala je u uglu nad nekim knjigama i svrstavala ih na najnižu policu. Kad je to završila, počela je da sprema trake i papire koji su ležali na podu pored nje. Na stolici je bila njena putna torba s kaputom i šeširom na njoj. Shvatio je da je upravo stigla.

„Kristin!”

Ona se odmah okrenu, još uvek klečeći, a jedan joj pramen kose pade pritom preko čela. Skoči s malim krikom radosnog iznenađenja. „Endrju! Kako je lepo od vas što ste došli!”

Priđe mu, lica ozračenog radošću i pruži mu ruku. Ali on joj uze obe ruke i čvrsto ih zadrža u svojim. Gledao ju je s divljenjem. Naročito mu je bila mila u toj suknji i bluzi koje je imala na sebi: u njima se još jače isticala vitkost njenog tela, nežna lepota njene mladosti. I opet mu srce snažno zakuca.

„Kris! Ja vam moram nešto reći.”

Ona ga pogleda uznemireno. Posmatrajući s istinskom zabrinutošću njegovo blede i od puta potamnelo lice, upita ga brzo:

„Šta se dogodilo? Nove neprijatnosti s gospođom Pejdz? Odlazite li?” On klimnu glavom i još jače stegnu njene male ruke u svojim, kao da hoće da iz zarobi. Onda izusti naglo:

„Kristin! Ja sam dobio novo mesto... najlepše koje se može zamisliti... u Aberlou. Danas sam bio na sednici Odbora. Pet stotina funti godišnje i stan u zasebnoj kući. Kuća, Kristin! Oh, mila... Kristin... Da li biste mogli... Da li biste hteli... da se udate za mene?”

Ona je pobledela, oči joj zablistaše, a dah kao da joj zastade u grlu. Onda reče nemoćno:

„A ja sam mislila... Ja sam mislila da imate da mi kažete nešto strašno.” „Ne, ne”, reče on plaho, „to su najlepše vesti, mila moja. Oh, samo da vidite to mesto! Prostrano i čisto, sa zelenim poljima i lepim dućanima, s ulicama i parkom, i oh, Kristin, s pravom bolnicom! Kad biste hteli da mi budete žena, mila moja, mogli bismo odmah ići tamo.”

Meke joj usnice zadrhtaše. Ali oči su joj se smešile nekim čudesnim bljeskom i gledale ga radosno.

„Da li je to vaša želja zbog Aberloua ili zbog mene?”

„Zbog vas, Kris. Oh, pa vi znate da vas ja volim, ali možda vi mene ne volite.”

Iz grla joj dopre jedva primetan šum: ona mu priđe, zagnjuri glavu u njegove grudi. U njegovom zagrljaju ona se osmehivala kroz suze sreće, a reči su joj bile isprekidane.

„Oh, dragi, dragi, ja sam vas volela... Oduvek sam vas volela... Još od prvog časa kad ste ušli u onu glupavu učionicu.”

Drugi dzo

1.

Istrošeni teretnjak Gvilijama Džona Losina truckao se i drmusao penjući se planinskim putem. Pozadi je visila cerada i padala preko zarđale tablice s brojem, preko uljanog fenjera koji se nikad nije palio, i povlačila meku brazdu u prašini. Na bokovima su labavi blatobrani klepetali u ritmu s drvenim motorom. Spređa, veselo zbijeni na šoferskom mestu, s Gvilijamom, sedeli su doktor Menson i njegovog žena.

Oni su se toga jutra venčali. To su bila njihova svadbena kola. Pod arnjevima je bilo nekoliko komada Kristininog nameštaja, jedan polovan kuhinjski sto kupljen u Drinefiju za dvadeset šilinga, nekoliko novih lonaca i tiganja, i njihovi kovčezi. Kako nisu bili oholi, smatrali su da su ta vašarska kola Gvilijama Džona najbolje i najjeftinije sredstvo da sebe i sveukupna svoja zemaljska dobra prenesu u Aberlou. Dan je bio lep i vedar, a svež povetarac poigravao se malim oblacima na plavom nebu. Smejali su se i šalili, a Gvilijam bi ih katkad uslužio svojim naročitim izvođenjem Nedlovog „Larga” na automobilske sireni. Zaustaviše se kod usamljene krčme duboko u planini, u klancu Rutin, da bi im Gvilijam nazdravio kriglom piva.

Gvilijam, zrikavi sitni veseljak, nazdravi im nekoliko puta i popi još i kapljicu džina za svoj vlastiti račun. Posle toga, njihov silazak niz Rutin, s dvema strmoglavih krivinama nad provalijama dubokim pet stotina metara, bio je samo kušanje nečastivog.

Najzad savladaše i poslednji uspon. Bio je to trenutak pun zanosa. Grad se pružao pred njima s obe strane doline, sa svojim dugim i krivudavim linijama krovova, sa svojim dućanima, crkvama i kancelarijama načičkanim u gornjem delu, a u donjem s rudnicima, fabrikama, stalno zadimljenim dimnjacima, zdepastim kondenzatorima iz kojih su šikljali oblaci pare i sve, sve je to blistalo na podnevnom suncu.

„Pogledaj, Kris, pogledaj!”, šaputao je Endrju stežući joj čvrsto ruku.

Isticao se marljivošću jednog turističkog vodiča. „Divno je to mesto, zar ne? Eno, ono je trg! A ono tamo je plinara! Nema više petrolejskih lampi, mila moja. Da mi je znati gde je naša kuća!” Zaustaviše nekog rudara u prolazu, i ovaj ih odmah uputi ka „Dolinici” koja se nalazi, reče im, u istoj ulici, upravo na ivici grada. Još jedan minut, i oni će stići tamo.

„Oh!”, uzviknu Kristin, „zaista, zaista je lepa, zar ne.”

„Da, mila moja. Izgleda prekrasna kućica.”

„Tako mi boga”, reče Gvilijam zabacivši kapu na teme, „pa to je nešto kolosalno!”

„Dolinica” je zaista bila neobično zdanje, na prvi pogled nešto između švajcarskog letnjikovca i škotskog lovačkog skrovišta, grubo okrečena, s pola jutra opustošenog vrta, u kojem su bujali korov i kopriva, kroz koje je, preko raznih limenih kutija, skakutao potočić s oronulim šumskim mostićem preko njegovog srednjeg toka. Možda tada nisu znali da je „Dolinica” predstavljala prvi uzorak raznolikih moći i svakojakog sveznalaštva Odbora, koji je u „ludoj” 1919. Godini, kad su uložili pljuštali sa svih strana, velikodušno odlučio da sazida jednu kuću, jedno velelepno zdanje koje će Odboru činiti čast, nešto u dobrom stilu i zaista jedinstveno... Svaki član Odbora imao je svoje lične poglede na ono što je trebalo da bude „zaista jedinstveno”. „Dolinica” je bila rezultat ukusa tridesetorice njih. Ma kakav utisak da je na njih ostavila spoljašnost te kuće, odmah se snađoše kad uđoše u nju. Kuća je bila u odličnom stanju, s dobrim podom i čistim zidnim tapetama. Ali broj odaja ih zaprepasti. Oboje odmah shvatiše, mada nijedno od njih ne reče ništa, da će ono malo Kristininog nameštaja jedva biti dovoljno za dve od tih odaja.

„Dakle, da vidimo, dragi”, reče Kristin kad su se posle prvog žurnog razgledanja vratili

u hol, pa je ona, kao dobra domaćica, počela da broji odaje na prstima ruke, „ovde u prizemlju imamo trpezariju, salon, biblioteku, oh, ili sobu za rad, kako već hoćemo da je nazovemo, i pet spavaćih soba na spratu.”

„Tačno”, nasmeja se Endrju. „Nije onda ni čudo što su tražili oženjenog čoveka.” Onda se odjednom snuždi. „Zaista, Kris, mene je stid. Ja sam bez prebijene pare, a koristim se tvojim lepim nameštajem. Izgleda prosto kao da te iskorišćavam; sve ja od tebe primam, kao da se to samo po sebi podrazumeva; i još sam te navrat-nanos dovukao ovamo, ne dajući čestito vremena onima u školi da ti nađu zamenu. Ja sam sebičan luđak. Trebalo je da sam prvo dođem ovamo i da pristojno uredim stan.”

„Endrju Mensone, da se nisi usudio na trenutak da me ostaviš!”

„U svakom slučaju, ja ću već preduzeti nešto u tom pravcu”, reče on uporno. „Dakle, slušaj, Kris.”

Ona ga prekide s osmehom:

„Dragi, ja ću sada da ti spremim omlet po receptu Madame Pulard, bar onako kako piše u mom kuvaru.”

Presečen na početku svoje izjave, on ju je gledao otvorenih usta. Onda se polako opet razvedri i pođe nasmejan za njom u kuhinji. Nije mogao da se odvoji od nje. Njihovi koraci u praznoj kući odjekivali su kao u kakvoj sabornoj crkvi.

Poslaše Gviliama da kupi jaja pre nego što se od njih oprost i omlet je bio brzo gotov, vreo, mirisan i divno rumen. Jeli su, sedeći zajedno na ivici stola, i on uzviknu živo:

„Boga mu! Oprosti, mila moja, zaboravio sam da nisam više momak, boga mi! Ti baš umeš da kuvaš! Gle, onaj kalendar tamo, ne izgleda baš nimalo loše na onom zidu. To je lep ukras. Dopada mi se slika, one ruže su zaista lepe. Ima li još malo omleta? A ko je bila Madam Pulard? Čoveku dođe da pomisli na kokošku, tako joj nekako ime zvuči. Hvala, mila moja. Sto mu muka, ti ni ne slutiš kako sam željan da započnem s radom! Tu bi nešto moglo da se uradi, pružaju nam se sjajne mogućnosti!” Odjednom zastade i pogled mu se zaustavi na drvenoj lakiranoj kutiji koja je stajala pored njihovog prtljaga. „Je li, Kris, šta je ono tamo?”

„Oh, ono!” Trudila se da joj glas izgleda ravnodušan. „Ono je svadbeni poklon od Denija!”

„Od Denija!” Njegovo se lice promeni. Filip je bio krut i nemaran kad je Endrju požurio da mu zahvali što mu je pomogao da dobije ono mesto i da mu saopšti da će se venčati s Kristinom. Tog jutra nije došao čak ni da ih isprati. To je Endrjua zbolelo i stvorilo u njemu osećaj da je Filipova narav suviše složena, suviše nerazumljiva, da bi ostao njegov prijatelj. Prišao je kutiji sporo, s oklevanjem, sumnjajući da bi u njoj mogla biti možda neka stara cipela takav je bio Denijev smisao za šalu. Tad otvori kutiju, i dah mu zastade od goleme radosti. U njoj nađe Denijev mikroskop, odličan Zeiss, i jednu poruku:

Meni zaista ova stvar nije potrebna; već sam vam kazao da sam ja hirurg. Srećno vam bilo!

Nije se imalo šta reći. Zamišljen, gotovo skrušen, Endrju pojede omlet, gledajući neprestano u mikroskop. Onda ga odnese u sobu iza trpezarije. Tu ga svečano spusti na sredinu, na goli pod.

„To nije biblioteka, Kris, ni radna soba, ni kabinet, ništa od svega toga.

Zahvaljujući našem dobrom prijatelju Filipu Deniju, ja danas ovu odaju krstim imenom laboratorija.” Tek ju je bio poljubio, da bi svečanost bila potpunija, kad zazvoni telefon, dug i prodoran zvuk koji je čudno odjekivao u praznom holu. Oni se pogledaše upitno, uzbuđeno. „Možda me zovu zbog nekog bolesnika, Kris. Pomisli moj prvi pacijent u Aberlou!” On jurnu u predsoblje. Međutim, u pitanju nije bio bolesnik, već doktor Levelin, koji mu je telefonirao s drugoga kraja grada da bi mu pozeleo dobrodošlicu. Njegov otmeni glas čuo se jasno, tako

da je Kris, izdižući se na prste preko Endrijuovog ramena, mogla savršeno da čuje ceo razgovor.

„Zdravo, Mensone! Kako ste? Ne uznemiravajte se, ništa službeno. Hteo sam samo da vama i gospođi prvi poželim dobrodošlicu.”

„Hvala vam, doktore Levelin, veliko hvala. To je vrlo ljubazno od vas. Ne bih imao ništa protiv i da je službeno.”

„Ta, ta, ta! To mi i ne pada na um dok se ne sredite”, dobaci mu brzo Levelin. „Čujte, ako večeras niste zauzeti, dođite nam s gospođom na večeru, bez ceremonija, u sedam i po, biće nam vrlo drago. Tom prilikom moći ćemo i da proćeretamo malo. Dakle, u redu? Do viđenja večeras.”

Endrju spusti slušalicu vrlo zadovoljan.

„Zar to nije lepo od njega, Kris? Odmah ovako tek što smo stigli! I to, ne zaboravi, glavni fizik i čovek koji ima sve moguće naučne titule. Potražio sam njegovo ime u lekarskom godišnjaku: lekar londonskih bolnica, član Kraljevske hirurške akademije, doktor filozofije i tako dalje. Koliko blistavih titula! I kako je samo prijateljski govorio sa mnom. Verujte mi, gospođo Menson, mi ćemo ovde stvoriti nešto veliko.” Obuhvativši je oko pasa, razdragano zaigra s njom oko predsoblja.

2.

Te večeri u sedam sati, kroz ulice kojima je vrveo svet, krenuše u Glinmor, gde je stanovao doktor Levelin. To je bila ohrabrujuća šetnja. Endrju je s oduševljenjem posmatrao svoje nove sugrađane.

„Vidiš onog čoveka što ide, tamo, Kristin? Brzo! Onog tamo što kašlje?”

„Da, dragi, pa šta?”

„Oh, ništa!” Onda dodade ravnodušno: „On će verovatno biti moj pacijent.”

Bez teškoća nađoše Glinmor, divnu vilu s brižno negovanim vrtom; otmena kola doktora Levelina stajala su pred kućom, a na vratima od kovanog gvožđa blistala se sjajna skromna tablica s njegovim imenom i svim titulama. Uzbuđeni odjednom tolikom otmenošću, zazvoniše i uđoše. Doktor Levelin, zračeći od srdačnosti, bio je izišao iz salona da ih dočeka, kočoperniji nego ikad, u fraku i s tvrdim manžetnama sa zlatnim dugmetima.

„Izvol’te! Izvol’te! Baš se radujem! Osobita čast, gospođo! Nadam se da će vam se Aberlou svideti. Nije loše mestašce, verujte. Izvolite, ovuda. Gospođa Levelin će stići odmah.”

Gospođa Levelin dođe odmah, srdačna kao i njen muž. Bila je to riđokosa žena, između četrdeset i pedeset godina, bledunjavo pegavog lica. Pošto se pozdravi s Mensonom, okrenu se Kristini s mnogo nežnosti.

„Oh, mila moja! Vi krasni mali stvore! Odmah ste mi zaplenili srce. Moram vas poljubiti. Moram. Vi to dozvoljavate, mila moja, zar ne?” I ne čekajući, ona zagrlila Kristin i onda je zadrža na dohvat ruke, gledajući je zaneseno. Negde na kraju hodnika zabruja gong i oni odoše da večeraju. Večera je bila odlična: čorba od krompira, dva punjena pečena pileta s kobasicama i sultan-puding. Doktor Levelin i njegova žena, nasmejani, ćaskali su sa svojim gostima.

„Vi ćete brzo ući u stvar, Mensone”, govorio je Levelin svom gostu. „Dabome, ja ću vam pomoći koliko god budem mogao. Uzgred da kažem, drago mi je što onaj Edvards nije izabran. Ne bih ga nikako mogao podneti, mada sam mu, priznajem, bio napola obećao da ću progovoriti reč-dve za njega. Šta sam ono hteo da kažem? Oh, oh! Vi ćete biti u Zapadnoj klinici, to je vaš kraj sa starim doktorom Urgahartom, to je umešan čovek, uveravam vas, a Gejdž će vam biti laborant. U Istočnoj klinici imamo doktora Medleja i doktora Oksboroua. Oh, to su divni ljudi. Svideće vam se. Igrate li golf? Mogli bismo neki put da se izvezemo do igrališta u Fernli, to je svega devet milja dolinom. Dabome, ja ovde imam mnogo posla. Da, da, verujte mi. Ja lično s klinikama nemam nikakve veze. U mojim je rukama bolnica, ja dajem stručno mišljenje Kompaniji za sve nesrećne slučajeve za koje se traži odšteta, ja sam gradski fizik, lekar plinare, hirurg sirotinjskog doma i šef službe za vakcinaciju, takođe. Ja vršim sve društvene inspekcije i mnoge ekspertize u okružnom sudu. Oh, da, ja sam i kriminalni islednik u smrtnim slučajevima. A osim toga ja imam i dosta privatne prakse u slobodnim časovima.”

„Lista je prepuna”, reče Menson.

Levelin je zračio od zadovoljstva. „Pa moramo nekako da sastavljamo kraj s krajem, doktore Mensone. Ona mala kola što ste videli pred kućom staju neznatnu svoticu od hiljadu i dve stotine funti. A što se tiče... Oh, svejedno, pustimo to sada! Nema razloga da i vi ne zaradite ovde koliko vam treba za pristojan život. Recimo okruglo tri ili četiri stotine funti godišnje.” Zastade pritom, a glas mu postade poverljiv, pun meke iskrenosti. „Ima upravo još jedna stvar s kojom, mislim, treba da vas upoznam. Svi lekari i asistenti ovde, po utvrđenom običaju, isplaćuju meni jednu petinu svojih prihoda.” Zatim nastavi brzo, bez trunke zlobe: „A to samo zato što ja vodim nadzor nad njihovim bolesnicima: kad ih njihovo stanje zabrine, oni potraže moju pomoć. Ona im je uvek dobrodošla, verujte.”

Endrju ga pogleda pomalo iznenađen:

„Da li je to predviđeno Pravilnikom Društva za lekarsku pomoć?

„Pa, bože moj, ne baš izričito”, reče Levelin izvivši obrve. „Sami lekari su se tako među sobom sporazumeli, već davno.”

„Ali...?”

„Doktore Mensone”, pozvala ga je u tom trenu slatko gospođa Levelin s drugog kraja stola, „baš sad govorim vašoj slatkoj maloj ženici da se nas dve moramo često sastajati. Tu i tamo moraće da mi dođe na čaj. Vi ćete mi je prepustiti ponekad, zar ne, doktore? Neki put odvešćemo se kolima dole do Kardifa. To će baš biti prijatno, je 1’ da, mila moja?”

„Dabome”, nastavi Levelin neodoljivo, „kad vi budete imali svoje pacijente... Leslie... Kolega koji je bio ovde pre vas, to vam je bila lenština. Oh, neznalica, gotovo kao i onaj Edvard. Taj vam nije umeo ni da da pristojnu anesteziju! Vi ste, doktore, nadam se, dobar anestetičar? Znaite, kad imam neku ozbiljnu operaciju, ja apsolutno moram da imam dobrog anestetičara. Ali, bože blagi, o tome nećemo sad da razgovaramo. Pa vi niste još ni počeli! Nije pravo da vam time sad dosađujem!”

„Idrise!”, uzviknu gospođa Levelin svome mužu s nekom vrstom radosne senzacije, „pa oni su se tek jutros venčali! Gospođa Menson mi je to upravo rekla. Ona je mala nevesta! Aman, pa ko bi to mogao pomisliti, slatka dečica!”

„Gle, gle, gle!”, topio se Levelin.

Gospođa Levelin pomilova Kristini ruku. „Jagnje moje malo! Kad pomislim na posao koji vas čeka da onu glupavu „Dolinicu” dovedete u red! Doći ću neki put da vam pomognem.”

Menson lako porumene, ali pokuša da se sabere. Osećao se kao da su se nekako Kristin i on pretvorili u neku meku malu loptu kojom se spretno i lako poigravaju tamo-amo doktor i gospođa Levelin. Ipak, prosudi da je poslednja primedba pala u dobar čas.

„Doktore”, reče on odlučno „sasvim je tačno to što gospođa Levelin kaže. Voleo bih da znam, meni je mrsko što to moram da tražim, da li bih mogao da dobijem dva dana odsustva da otputujem sa ženom u London radi nabavke nameštaja za našu kuću i još drugih stvari.” Video je kako je Kristin, iznenađena, raširila oči. Levelin mu, međutim, milostivo klimnu glavom u znak odobravanja. „Zašto da ne? Zašto da ne? Kad jednom počnete, to već neće tako lako ići. Uzmite sutra i prekosutra, doktore Mensone. Vidite, eto, da sam vam ja od koristi. Ja mogu mnogo da pomognem asistentima. Govoriću Odboru o vama.”

Endrju ne bi imao ništa protiv da i sam govori Odboru ili Ovenu, ali ne reče ništa. U salonu popiše kafu iz šoljica, kako gospođa Levelin reče, „rukom oslikanih”. Levelin je nudio cigarete iz svoje zlatne kutije. „Pogledajte, doktore Mensone, to se zove poklon! Od zahvalnog pacijenta. Teška je, zar ne? Vrednost najmanje dvadeset funti.”

Oko deset sati doktor Levelin pogleda na svoj lepi sat, tačnije, on ga je posmatrao ushićeno, jer je umeo da se divi i beživotnim stvarima, naročito ako su bile njegovo vlasništvo, s onom milom srdačnošću koja mu je bila svojstvena. Menson pomisli časkom da će i u vezi sa satom ispričati kakvu prisnu pojedinost, ali, umesto toga, Levelin reče: „Ja moram svratiti do bolnice. Čir na dvanaestopalačnom crevu koji sam jutros operisao. Kako bi bilo da pođete sa mnom autom i da pogledate taj slučaj?”

Endrju reče revnosno:

„S velikim zadovoljstvom, doktore Levelin.”

Pošto je i Kristin bila obuhvaćena pozivom, oni se oprostiše od gospođe Levelin, dok im je usrdno mahala sa stepeništa, i popeše se u auto, koji ih s bešumnom otmenošću poveze glavnom ulicom, pa onda uz neki uspon levo.

„Snažni farovi, zar ne?”, primeti Levelin paleći ih njima u čast. „Marka Luksit. Ja sam ih posebno naručio.”

„Luksit!“, reče Kristin odjednom, slatkim glasom. „Sigurno su vrlo skupi, doktore?“

„Skupi, dabome“, potvrdi Levelin, naglasivši odgovor. Pitanje mu je godilo. „Koštaju, ni manje ni više, nego čitavih trideset funti.“ Uzdržavajući se, Endrju se ne usudi da pogleda u oči svoju ženu.

„Dakle, tu smo“, reče Levelin dva minuta zatim. „To je moje duhovno ognjište.“

Bolnica je bila zdanje od crvenih opeka, lepo građena, a prilazilo joj se alejom posutom šljunkom, oivičenom žbunjem lovora. Čim uđoše, Endrjuu se oči zasvetleše. Iako mala, bolnica je bila moderna, dobro snabdevena. Dok im je Levelin pokazivao amfiteatar, odeljenje za rendgen, dvoranu za operacije, dve lepe vazdušne dvorane za bolesnike, Endrju je stalno klicao u sebi: „To je savršeno, savršeno kakva razlika prema Drinefiju! Bože, ala će se moji bolesnici ovde oporavljati!“

Uz put sretoše glavnu sestru, visoku koščatu ženu, koja ne pogleda uopšte Kristin, Endrjua pozdravi mrzovoljno, a pred Levelinom se topila od ljubaznosti. „Mi ovde dobijamo uglavnom sve što nam treba, zar ne, sestro?“, reče Levelin. „Samo se obratimo Odboru. Da, da, uzevši sve u svemu, članovi nisu tako rđavi. Kako je moj bolesnik, sestro?“

„Oseća se vrlo prijatno, gospodine doktore“, promrmlja ona.

„E, dobro! Doći ću da ga vidim kroz jedan minut.“ Zatim isprati Kristinu i Endrjua do trema.

„Da, priznajem, Mensone, ja se ponosim tom ustanovom. Smatram je svojom. Ne može mi se zbog toga ništa prebaciti. Vi ćete umeti sami da nađete put do kuće, zar ne? Čujte, kad se vratite u sredu, javite mi se telefonom. Možda ćete mi trebati za jednu anesteziju.“

Išli su putem čuteći neko vreme, a onda Kristin uze Endrjuu ruku.

„Dakle?“ upita ga.

On je osećao njen osmeh uprkos tmini.

„Meni se on sviđa“, reče on brzo. „Mnogo mi se sviđa. Jesi li primetila sestru, samo što mu nije poljubila rub haljine. Ali, tako mi boga, to je divna mala bolnica. I večera kojom su nas počastili bila je dobra. Nisu to zli ljudi. Samo, oh, ja ne znam zašto bih morao da mu plaćam petinu svoje zarade? To mi se ne čini pravičnim! I nekako imam osećaj kao da sam bio mažen i glađen i da mi je rečeno da moram da budem dobar dečak.“

„Dobro si uradio što si kao dobar dečak zatražio ona dva dana. Ali, zaista, dragi, kako ćemo? Pa nemamo novca da kupujemo nameštaj bar za sada.“

„Ti samo gledaj i uživaj“, odgovori on zagonetno.

Svetlost grada ostade za njima i čudna se tišina uvuče među njih dok su se bližili „Dolinici“. On je uživao u dodiru njene ruke. Osećao je prema njoj neizmernu nežnost. Mislio je na nju, venčanu na brzu ruku u jednom rudarskom selu, odvučenu u rasklimatanom kamionu preko planina, dovedenu u polupraznu kuću, gde će im bračna ložnica biti njena devojačka postelja. Ona je podnosila sve te nevolje hrabro, nasmejana. Ona ga voli, veruje mu, uzda se u njega. A on je doneo veliku odluku: on će joj nadoknaditi sve to, pokazaće joj svojim radom da je vera koju mu je poklonila bila opravdana. Pređoše preko drvenog mostića. Žubor potoka, čije je prljave obale krila meka tmina noći, godio im je. On izvadi iz džepa ključ, ključ njihove kuće i otključa vrata. Predsoblje je bilo utonulo u gotovo potpun mrak. Zatvorivši vrata, on se okrenu prema njoj i nejasno joj nazre lice: ona je bila spremna da ga bez odbrane dočeka. On je nežno zagrl i šapnu joj nekako čudno:

„Kako se zoveš, mila moja?“

„Kristin“, odgovori ona u čudu.

„Kristin, i kako još?“

„Kristin Menson.“ Ona je disala brzo, brzo, a dah joj je bio topao na njegovim usnama.

3.

Sledećeg popodneva njihov voz stiže na londonsku stanicu Paddington. Svesni svoje neiskusnosti u tom velikom gradu, u kom ni on ni ona nisu bili nikad, Endrju i Kristin uputiše se peronom kao u pustolovinu.

„Vidiš li ga?“, upita je Endrju brižno.

„Možda će biti kod izlaza“, reče Kristin.

Oni su tražili čoveka s katalogom.

Endrju joj je u vozu objasnio u pojedinostima lepotu, jednostavnost i neobičnu dalekovidnost svog plana, kao i to kako je on, uviđajući njihove potrebe i pre njihovog odlaska iz Drinefija, ostvario kontakt sa firmom „Ridžensi“ u istočnom Londonu, koja se bavila prodajom novog i starog nameštaja na otplatu. „Ridžensi“ nije bila neka velika trgovačka kuća, neka nemoguća veleprodavnica, već malo, pristojno skladište, čiji je vlasnik bio jedan čovek, a specijalitet joj je bilo davanje robe na otplatu uz prilično cenkanje. Imao je u džepu nedavno vlasnikovo pismo.

„Ah!“ uzviknu on zadovoljno. „Eno ga!“

Jedan otrcan sitan čovek u plavom odelu, s polucilindrom, koji je u ruci držao veliki zeleni katalog sličan školskoj nagradi, izgledao je kao da ih je nekim tajanstvenim podvigom telepatije prepoznao u onoj gomili putnika. On im priđe:

„Gospodin doktor i gospođa Menson?“, upita ih skinuvši ponizno šešir. „Ja sam predstavnik firme „Ridžensi“. Jutros smo dobili vaš telegram, gospodine doktore. Auto nas čeka pred stanicom. Smem li vam ponuditi cigaru?“

Dok su se vozili kroz neobične, uzavrele ulice, Endrju je osetio lak nemir sumnje, gledajući jednim krajem oka neupaljenu poklonjenu cigaru. On promrmlja:

„Ovih se dana mnogo vozikamo automobilima. Ali ovoga puta sve će ići dobro. Oni jamče za sve, računajući i besplatan prevoz od stanice i natrag.“

Pa ipak, i pored tog uverenja, njihova vožnja kroz izukrštane i mnogo puta bedne prolaze očigledno ih je uznemiravala. Najzad, stigoše. Radnja je ipak bila naočitija nego što su oni mislili; bilo je onde dosta brušenog stakla, uglačanog mesinga, naročito s ulice. Neko im otvori vrata od automobila i uz dubok poklon sprovede ih do skladišta.

Ispostavilo se da su ih onde očekivali. Jedan stari prodavač u fraku, s visokim okovratnikom, koji je sa svojim upadljivo otmenim držanjem ličio na pokojnog kneza Alberta, dočeka ih kraljevski.

„Izvolite ovuda, gospodine, izvolite, izvolite, gospođo. Vrlo sam srećan što mogu da uslužim jednog člana medicinske struke, gospodine doktore. Bili biste iznenađeni brojem specijalista iz ulice Arli koje sam imao čast da uslužim. Pa zahvalnice koje sam od njih dobio! Nego, gospodine doktore, šta biste želeli?“

Onda se baci na pokazivanje nameštaja, hodajući pritom veličanstveno iz jednog krila skladišta u drugo. Pominjao je cene koje su bile nezgodno visoke, i imena Tjudor, Jakobin i Luj XVI. A ono što im pokaza bilo je trošno lakirano pokućstvo.

Kristin se ugrize za usnicu, i lice joj poprimi još brižniji izgled. Ona je svim srcem želela da se Endrju ne prevari i ne naruži njihovu kuću tim groznim stvarima.

„Dragi“, šaputala mu je ona tiho, kad bi se „knez Albert“ okrenuo leđima, „ne valja to, ništa ne valja.“

Mesto odgovora on bi jedva primetno zgrčio usta. Pregledaše još nekoliko komada. Onda Endrju mirno, ali s iznenađujućom grubošću, oslovi prodavača.

„Slušajte vi! Mi smo došli prilično izdaleka da bismo kupili kod vas nameštaj. Kažem nameštaj, a ne ovaj bofl.“ Pritisnu zatim silovito palcem vrata obližnjeg ormara koja se, kako su bila sastavljena od šperploča, uguše i zlokobno zaškripaše.

Prodavač se gotovo stropošta. To što su njegove uši čule, kao da mu je lice govorilo, to prosto ne može da bude istina.

„Ali, doktore“, zavapi on, „pa ja sam vama i gospođi pokazao najbolju robu koju imam u dućanu.“

„Onda nam pokažite najgoru“, odvrati Endrju. „Pokažite nam polovan nameštaj, samo pod uslovom da vredi.“

Pauza. Sapućujući sebi u bradu, prodavač reče:

„Gazda će mi već pokazati ako vam ne prodam ništa!“ i udalji se ojađen, pa se više ne vrati. Nekoliko časaka zatim dođe, sav užurban, jedan onizak crvenko u običnom odelu. On raspali:

„Šta vi hoćete?“

„Dobar, polovan nameštaj i jeftin.“

Crvenko pogleda Endrjua. Potom se bez reči okrenu i povede ih do poslovne dizalice u dubini dućana koja ih, ubrzo, spusti u ledeno podzemlje, nabijeno do tavanice polovnim stvarima.

Čitav jedan sat preturala je Kristin po prašini i paučini, pronalazeći sad čvrst ormar ovde, sad dobar običan sto onde, sad malen presvučen našlonjač pod gomilom vreća, dok se Endrju, idući za njom, tvrdoglavo cenjkao s crvenkom.

Najzad se spisak upotpuni i Kristin, umazana ali srećna lica, stisnu pobednički Endrjuu ruku dok su se peli dizalicom.

„Upravo ono što nam je trebalo“, šapnu mu.

Crvenko ih uvede u kancelariju gde, spustivši knjigu s narudžbinama na vlasnikov sto, s izgledom čoveka koji je poslovao najbolje što je mogao, reče: „To je onda sve, gospodine Ajzak.“

Gospodin Ajzak se počesa po nosu. Njegove vodnjikave oči na grubom licu tužno su proučavale narudžbinu.

„Žao mi je, ali te stvari ne dajemo na otplatu, doktore Mensone. Vidite, to su sve same polovne stvari.“ Pritom sleže ramenima kao da potcenjuje kupca. „Mi tako ne vodimo poslove.“

Kristin poblede, ali Endrju sede odlučno na stolicu kao čovek koji ima nameru da onde ostane.

„Oh, da, dajete, gospodine Ajzače. Bar tako piše u začelju vašeg pisma, crno na belo: prodajem nov i stari nameštaj pod naročito povoljnim uslovima.“

Nastade pauza. Crvenko, nagnut nad uho gospodina Ajzaka, nešto se na brzinu dogovarao s njim i mlatarao rukama. Kristin ču jasno nekoliko neučtivih reči koje su svedočile o žilavosti njenog muža i o upornoj tvrdoglavosti njegove škotske rase.

„Pa, doktore Mensone“, nasmeši se kiselo gospodin Ajzak, „neka bude kako vi hoćete. Samo da ne kažete da kod „Ridžensija“ niste bili potpuno usluženi. Ne zaboravite da to kažete svojim pacijentima. Smit, obračunaj sve to na otplatnim formularima i gledaj da se doktoru Mensonu pošalje račun prvom jutarnjom poštom!“

„Hvala vam, gospodine Ajzače.“

Još jedna pauza. Nakon toga gospodin Ajzak, da bi označio kraj razgovora, doda:

„Onda je sve u redu. Roba će vam stići u petak.“

Kristin je već htela da pođe, ali Endrju se ne maknu sa stolice. On reče polako:

„A sada, gospodine Ajzak, šta će biti s našim troškovima prevoza?“

Kao da je u kancelariji pukla bomba, crvenko Smit toliko je bio pocrveneo da je izgledalo kao da će mu svi krvni sudovi popucati!

„Bog s vama, doktore Mensone!“, uzviknu Ajzak. „Šta vama pada na um! Tako ne možemo da poslujemo. Što je pravo, pravo je, ali nisam ni ja budala! Troškovi prevoza,

paz'te, molim vas!"

Endrju izvadi neumoljivo novčanik iz džepa i reče umerenim, iako ponešto ustreptalim glasom:

„Ja imam ovde vaše pismo, gospodine Ajzače, u kojem piše crno na belo da plaćate putne troškove svakoj mušteriji iz Engleske i Hejlsa koja naruči robe u vrednosti preko pedeset funti.”

„A ja vama kažem”, negodovao je Ajzak, kao da je podivljao, „da ste vi kupili stvari samo u vrednosti od pedeset i pet funti, i to sve polovnu robu.” „U vašem pismu, gospodine Ajzače...”

„Ostavite se vi moga pisma, molim vas”, nastavi Ajzak podižući ruke. „Ostavite se vi svega toga. Kvarim pazar. Nikada još u životu nisam imao takvu mušteriju. Mi smo navikli na mlade bračne parove s kojima se može ljubazno razgovarati. Vi prvo vređate moga gospodina Klepa, pa onda moj gospodin Smit ne zna šta će s vama i, najzad, dolazite kod mene da mi kidate srce vašim prevoznim troškovima. Mi s vama ne možemo da zaključimo nikakav posao, doktore Mensone. Ako je po volji, izvol'te, probajte na drugom mestu!”

Kristin pogleda očajno, uplašeno Endrjua. Pogled joj je govorio da je sve izgubljeno. Ovaj njen strašni muž odbijao je sad sve koristi koje je tako mučno bio izvojevao. Ali Endrju, pretvarajući se da je i ne vidi, sklopi natmureno svoj novčanik i stavi ga u džep.

„Vrlo dobro, gospodine Ajzače. Onda ćemo vam reći zbogom. Ali ja vas uveravam da to neće napraviti baš najbolji utisak na moje brojne pacijente i njihove prijatelje. A to se mora raščuti. Pozvali ste nas u London s obećanjem da će vaša firma podneti troškove prevoza, a međutim, kad smo mi...” „Prestanite, prestanite”, zavapi Ajzak, kao da je pomahnitao. „Koliko iznose ti vaši troškovi? Isplatite ih, gospodine Smit! Isplatite ih, isplatite ih, isplatite ih! Samo nemojte nikad kazati daje „Ridžensi” prekršio svoje obećanje. Eto tako! Jeste li sad zadovoljni?”

„Hvala vam, gospodine Ajzače. Mi smo sasvim zadovoljni. Očekivaćemo isporuku u petak. Zbogom, gospodine Ajzače.”

Menson se s njim ozbiljno rukovao pa, uzevši Kristin pod ruku, pohita prema vratima. Napolju ih je čekala stara limuzina u kojoj su se bili dovezli, i Endrju, kao daje zaključio najveću narudžbinu u istoriji trgovine „Ridžensija” naredi:

„Vozite nas u hotel „Mjuzeum”, vozaču!”

Krenuše odmah i napuštajući Istočni kraj, uputiše se u pravcu Blumsberija. Kristin, koja se dotada čvrsto držala ruke svoga muža, tek sada pokuša da je se oslobodi.

„Oh, dragi”, šaputala je ona, „sjajno si to izveo. Upravo kako sam ja mislila.”

On zatrese glavom, još uvek prkosno isturene vilice.

„Ta bagra je tražila kavgu. Ja sam imao njihovo obećanje, njihovo pismeno obećanje.” Okrenuo joj se usplamtelih očiju. „Ne radi se tu o tričavim troškovima prevoza. Ti to znaš. U pitanju je princip. Ljudi treba da održe svoju reč. Ono što me je nakostrešilo bio je način na koji su nas dočekali, misle: Evo dva žutokljunca, laka zarada. To se na kilometar daleko moglo videti. Oh, pa cigara što mi je onaj tutnuo u ruku, sve su to bila čista kaišarska posla.”

„Pa ipak, uspeali smo da dođemo do onoga što nam je bilo potrebno”, reče ona zadovoljno.

On klimnu glavom. Još je bio suviše uzrujan, suviše uzavreo u uvređenom ponosu, da bi mogao da gleda na stvar sa šaljive strane. Ali u njihovoj sobi u hotelu postade mu očigledno koliko je sve to bilo smešno. Kad zapali cigaretu i pruži se po postelji, posmatrajući je kako uređuje kosu, on odjednom poče da se smeje. Smejao se toliko da se zasmejala i ona.

„Onaj izraz na licu staroga Ajzaka”, tresao se on od smeha, da su ga već rebra bolela, „pa to je bilo da čovek vrišti od smeha.”

„Onda kad si zatražio od njega da nam plati prevoz”, jedva izgovori ona, gušeći se i

sama u smehu.

„Ne možemo, veli, s vama da zaključujemo poslove.” Opet ga je spopao smeh. „Jesam li ja budala, veli. Oh, gospode! Budala.”

„Da, dragi”, jedva izusti ona, držeći češalj u ruci, dok su joj suze tekle niz obraze, „a meni je najsmješnije od svega bilo kako si ti to stalno ponavljao. Ja to imam ovde, crno na belo, dok sam ja, dok sam ja. Oh, dragi! dok sam ja, međutim, sve vreme znala da si pismo ostavio kod kuće na kaminu.”

On se uspravio u postelji, zablenuo se u nju, pa se onda svali uz urnebesno smeh. Valjao se po postelji, gurao jastuk u usta, bespomoćan, nesposoban više da vlada sobom, dok se ona, držeći se ogleдалa, tresla, iznemogla od smeha, i molila ga da prestane, jer će inače izdahnuti.

Kasnije, kad su se smirili, otišli su u pozorište. Pošto joj je on bio prepustio slobodan izbor, ona izabra „Svetu Ivanu”. Celog svog veka, reče, želela je da vidi jedan Šoov komad.

Dok je sedeo uz nju u prepunom parteru, komad ga je manje privlačio („Suviše istorijski”, rekao joj je on kasnije, „i šta, najzad, misli taj gospodin So, ko je on?”), nego laka rumen na njenom zanesenom, ushićenom licu.

Bio je to njihov prvi zajednički odlazak u pozorište, pa neće, bogme, biti ni poslednji, daleko od toga. Pogled mu je lutao po punom gledalištu. Jednog dana oni će opet biti ovde, ali ne više u parteru, već u jednoj od onih loža tamo. On će se zato postarati: pokazaće on još celom tom svetu šta zna i ume. Kristin će tada imati na sebi duboko izrezanu večernju haljinu, a ljudi će ga gledati i podgurkivati se: „To je Menson, znate, onaj doktor koji je napisao ono znamenito delo o plućnim bolestima.” Odjednom se sabra i za vreme pauze kupi Kristini jedan sladoled.

Zatim je bio kneževski rasipan. Izašavši iz pozorišta, osećali su se potpuno izgubljeno, ošamućeni svetlostima, omnibusima, ustumaralom ruljom. Endrju podiže zapovednički ruku. Šćućureni i sigurni povezoše se u svoj hotel, zamišljajući blaženo da su pioniri koji tek otkrivaju nekakvo prijatno skrovište pruža jedan londonski taksi.

4.

Posle Londona vazduh u Aberlou izgledao je oštar i svež. Kad je u četvrtak ujutro pošao iz „Dolinice“ na svoju novu dužnost, Endrju oseti kako mu hladan povetarac briše obraze. Bio je u svojoj revnosti pun oduševljenja. Video je pred sobom rad koji ga je tamo očekivao, rad pošten i častan, rad vođen uvek njegovim načelom: naučnom metodom.

Zapadna klinika, koja nije bila udaljena od njegove kuće više od tri stotine metara, bila je visoko zasvođena građevina s krovom od belih opeka i svojim izgledom nejasno je nagoveštavala izvesnu zdravstvenu ustanovu. Njen glavni i središnji deo sačinjavala je čekaonica. U donjem delu, odvojenom od čekaonice pokretnim vratima, bili su uz dispanzer, dve sobe za preglede: jedna od njih nosila je ime doktora Urgaharta, a druga, sveže obojenim slovima koja su tajanstveno privlačila pažnju, ime doktora Mensona.

Endrju oseti izvesno zadovoljstvo kad vide tu odaju njemu namenjenu, koja je, iako nevelika, imala bar lep pisaći sto i udoban kožni divan za preglede. Oseti se polaskanim kad vide gomilu sveta koja ga je čekala, takvu gomilu od koje je bilo jasno da treba odmah na posao i ne upoznavši se prethodno s doktorom Urgahartom i laborantom Gejdžom, kao što je nameravao.

Kad sede za sto, dade znak da prvi bolesnik uđe. Bio je to čovek koji je prosto tražio lekarsko uverenje, dodavši naknadno, kao slučajnu misao, da ga boli koleno. Endrju ga pregleda, nađe da pati od povrede kolena i dade mu uverenje da je nesposoban za rad.

Potom uđe drugi bolesnik. I ovaj je tražio uverenje zbog nistagmusa. Treći: uverenje, bronhitis. Četvrti: uverenje, povređen lakat.

Endrju ustade, u želji da sazna kako stvari stoje. Ti pregledi radi uverenja uzimali su mnogo vremena. On ode do vrata i upita:

„Ko još traži uverenje, neka ustane, molim.“ Pred vratima čekalo je možda četrdesetoro ljudi. Ustadoše svi. Endrju brzo promisli kako će mu uzeti najbolji deo dana ako hoće da ih sve pregleda kako treba, nemoguće je. Nevoljno odluči da odloži obavljanje svestranijeg pregleda za drugu priliku.

I ovako, međutim, bilo je deset i po kad je završio s poslednjim bolesnikom. Kad podiže glavu, vide kako mu, trupkajući, prilazi jedan stariji čovek osrednjeg rasta, lica boje opeke s malom sedom isturenim bradicom. Malo pogrbljen, glave izbočene napred, imao je ratoboran izgled. Na sebi je imao pantalone od jakog kudeljino platna i kaput od čupave tkanine čiji su bočni džepovi bili nabijeni lulom, maramicom, jednom jabukom i sondom od gume. Oko njega širio se miris lekova, karbola i jakog duvana. Endrju pogodi da je to doktor Urgahart pre nego što ovaj i progovori.

„Sto mu muka, mladiću“, oslovi ga Urgahart, ali mu ne pruži ruku i ne predstavi mu se, „gde ste vi ova dva dana? Ja sam morao da zapnem umesto vas i da završim i vaš posao. Ali ne mari, ne mari ništa! Nećemo više o tome govoriti. Hvala bogu, sad ste tu, a izgledate mi zdrav duhom i telom. Pušite li?“

„Pušim.“

„Bogu hvala i na tome! Svirate li na violini?“

„Ne.“

„Ne sviram ni ja, ali ja umem da ih gradim, i to valjano. Skupljam i keramiku. Pominju mi ime u jednoj knjizi. Pokazaću vam je kad mi jednom dođete. Moja se kuća nalazi upravo pored klinike, morali ste je primetiti. A sad, hajdete da vas upoznam s Gejdžom. To vam je ubog đavo, ali zna svoj posao.“

Endrju pođe za Urgahartom kroz čekaonicu u dispanzer, gde ga Gejdž pozdravi, klimnuvši mu sumorno glavom. Bio je to mršav dugonja mrtvačkog izgleda, ćelave glave, prošarane čupercima crne kose i tankih oborenih brkova iste boje. Imao je na sebi kratak

vunen kaput, pozeleneo od starosti i pun mrlja od raznih hemikalija, iz kojeg su mu virile koščate ruke i isturene lopatice. Izgledao je tužno, zajedljivo, umorno, držeći se kao najrazočaraniji čovek ovog sveta. Kad Endrju uđe u njegovu sobu, posluživao je upravo poslednjeg bolesnika, dobacivši mu kroz prozorčić kutijicu s pilulama kao da je u njoj mišomor. Izgledalo je kao da mu govori: „Uzeo ti, brajko, ovo, ne uzeo obrao si bostan u svakom slučaju!”

„Dakle”, reče Urgahart živahno, kad je upoznavanje bilo obavljeno, „sad ste se upoznali s Gejdžom i najgore je prošlo. Upozoravam vas da taj ne veruje ni u šta, osim možda u ricinusovo ulje i u Čarlsa Bradlaua. Sad, ima li nešto što biste želeli da znate?”

„Zabrinjava me broj uverenja koja sam jutros morao da izdam. Neki od tih ljudi izgledali su mi sasvim sposobni za rad.”

„Da, da, Lesli ih je navikao da mu se tako u gomili skupe pred vratima. Njegov način pregledanja bio je da uzme bolesnika za ruku i da mu ravno pet sekundi opipava bilo. Sve ostalo ticalo ga se koliko i lanjski sneg.”

„Pa šta onda ljudi mogu da misle o lekaru koji deli uverenja kao kupone za cigarete?”, odmah upita Endrju.

Urgahart ga pogleda, pa mu reče:

„Pazite, prijatelju, šta radite. Ozlovoljićete ih ako odbijete da im izdate uverenje kad ga traže.”

Prvi i poslednji put toga jutra Gejdž reče sumorno:

„To je zato što je polovina njih sam go zabušant.”

Celoga tog dana, dok je išao po kućama da pregleda bolesnike, Endrju je bio zabrinut zbog tih uverenja. Obilazak bolesnika nije mu bio lak, jer nije poznavao okolinu. Ulice su mu bile nepoznate, pa je više nego jednom morao da se vraća i da po drugi put prelazi preko istog prostora. Osim toga, četvrtina domova bolesnika ležala je bar svojim većim delom na brdu Merdi koje je bio pomenuo Tom Ketles, a to je značilo naporno pentranje između jednog reda kuća i drugog.

Pre popodneva, njegova razmišljanja su ga primorala da donese neprijatnu odluku. On nije hteo, niti je mogao ni po koju cenu da izdaje labava uverenja. Kad je otišao na večernje preglede, u čelo mu se bila usekla jedna bora koja je odavala zabrinutost i odlučnost.

Gomila sveta pred vratima njegove sobe mogla je biti samo veća od one što se bila okupila tamo toga jutra. Prvi koji je ušao bio je nekakva ljudina, zadrigao u salu, koji je jako zaudarao na pivo i izgledao kao da još nikada u životu nije obavio pun dnevni rad. Bilo mu je oko pedeset godina i žmirkao je sitnim krmećim očima na Endrjua.

„Uverenje”, reče bez ikakvog znaka uljudnosti.

„Za šta?”, upita ga Endrju.

„Stagmus.” On pruži ruku. „Ja se zovem Čenkin. Ben Čenkin.”

Sam ton Čenkinovih reči bio je razlog da ga Endrju pogleda s nepoverenjem. Dosta je bilo da ga letimično pogleda pa da se uveri da Čenkin ne boluje od stagmusa. Nezavisno od Gejdžovih reči, odmah mu bi jasno da neki od tih starih rudara „biju žicu sa stagmusom” i vuku novčane pomoći na koje još godinama ne bi imali pravo. Te večeri, međutim, bio je poneo sa sobom i svoj oftalmoskop. Odmah će proveriti. Ustade sa svoje stolice.

„Svucite se.”

Ovoga puta Čenkin zapita:

„Zašto?”

„Želim da vas pregledam.”

Čenkin otrombolji usta. Koliko se sećao, za svih sedam godina službovanja doktora Leslija nije bio nijedanput pregledan. Dureći se mrzovoljno, svuče kaput, maramu kojom je bio obmotao vrat, crvenu i plavu prugastu košulju i pokaza svoj kosmat, gojazan trup.

Endrju ga je dugo i svestrano pregledao, obrativši naročitu pažnju očima, ispitujući pažljivo obe mrežnjače svojom majušnom električnom sijalicom. Onda reče oštro:

„Obucite se, Čenkine.“ Sede za sto i, uzevši pero, počeo da piše uverenje.

„Ha!“, likovao je stari Ben, „znao sam ja već da ćete mi vi to izdati.“

„Dalje, ko je na redu, molim!“, pozva Endrju.

Čenkin gotovo zgrabi ružičast papir iz Endrjuove ruke i išeta pobedonosno napolje.

Pet minuta kasnije, vrati se pomodrela lica i ričući kao vo i progura se između ljudi koji su sedeli na klupama i čekali.

„Gledajte šta mi je taj nažvrljao! Pustite me unutra! Ej, vi! Šta znači ovo?“ Mlatarao je uverenjem pred Endrjuovim nosom.

Endrju uze uverenje, tobože da pročita ono što je svojom rukom maločas bio napisao:

Ovim potvrđujem da Ben Čenkiti pati od preteranog uživanja piva i drugih alkoholnih pića, ali je inače potpuno sposoban za rad.

Potpisati: dr. E. Menson!

„Pa šta?“, upita ga.

„Stagmus“, vikao je Čenkin. „Ja hoću da mi date uverenje. Ne možete vi nas da zavitlavate kako hoćete! Petnaest godina ja bolujem od stagmusa!“

„Više ne bolujete“, reče Endrju. Pred otvorenim vratima bila se skupila gomila. Endrju primeti kako Urgahartova glava radoznalo proviruje iz susedne odaje, kako Gejdž s uživanjem posmatra vrevu kroz svoje prozorče.

„Pitam vas posljednji put hoćete li da mi date to uverenje?“, urlao je Čenkin.

Endrju izgubi strpljenje.

„Neću“, prodera se, „i gubite se odavde dok vas nisam izbacio.“

Benu se podiže želudac. Izgledalo je kao da bi mogao Endrjuom obrisati pod. Onda obori pogled i, psujući i preteći, istrča iz klinike.

Brzo zatim dođe Gejdž iz dispanzera i, trljajući ruke s melanholičnom nasladom, reče Endrjuu:

„Znate li ko je taj što ste ga sad najurili? To vam je Ben Čenkin. Sin mu je krupna zverka u Odboru.“

5.

Čenkinov slučaj bio je ogromna senzacija i vest o njemu pukla je za tili čas kroz Mensonovu četvrt. Neki su govorili da je to „dobra stvar“, nekolicina ih reče „još kako dobra“ što je Benu onemogućeno dalje zabušanstvo i što je najzad i on dolijao. Ali većina ih je bila na Benovoj strani. Svi oni koji su vukli novčane pomoći radi „onesposobljenosti“ bili su naročito ogorčeni protiv novog doktora. Dok je obavljao posete po gradu, Endrju je primećivao natmurene poglede koji su mu bili upućivani. Uveče, na klinici, imao je da pogleda u oči jednoj još goroj činjenici koja je svedočila o njegovoj nepopularnosti.

Mada je, formalno uzevši, svaki asistent imao svoju četvrt, radnici te Četvrti imali su ipak pravo slobodnog izbora lekara. Svaki radnik imao je svoju kartu, pa ju je mogao zatražiti i preći s njom drugome lekaru.

Tom poniženju bio je sada često izložen Endrju. Svake večeri u toj nedelji upadali su mu u kliniku ljudi koje nikada nije ni video, oni koji su bili neskloni ličnom susretu s njim, čak su slali svoje žene i govorili su i ne gledajući ga:

„Doktore, ako nemate ništa protiv, ja bih hteo svoju kartu.“

Nesnosno i nepodnošljivo bilo je poniženje kad je morao da ustaje i da pretražuje po kutiji na stolu, da bi pronašao te karte. Svaka koju bi odneli značila je i odbitak od deset šilinga od njegove nagrade.

U subotu uveče pozva ga Urgahart svojoj kući. Starac koji je cele te nedelje išao s izrazom samouverenosti na svom ljutitom licu, počeo s izlaganjem blaga što ga je bio skupio za sve vreme svog četrdesetogodišnjeg lekarskog rada. Imao je, možda, dvadesetak žutih violina, koje je sam bio napravio; one su sve bile okačene po zidovima, ali su bile neznatna stvar u poređenju s njegovom divnom zbirkom stare engleske keramike.

To je bila veličanstvena zbirka: Spode, Wedgwood, Grown Derby i, najbolja od svih, stara Swansea, sve su bile u njoj zastupljene. Njegovi tanjiri i krčazi, njegove čaše, šoljice i bokali, ispunjavali su svaku njegovu odaju, pa čak i kupatilo, gde je Urgahart mogao, i kad se umivao, da posmatra s gordošću jedan starinski originalan pribor za čaj.

Keramika je zaista bila strast Urgahartovog života, a on je bio stari i oprobani majstor tanane veštine sakupljanja. Kad bi u kući bolesnika spazio neki „lep komad“, kako je sam govorio, on bi dolazio s neumornom revnošću, a sve vreme bi očima fiksirao željeni predmet, dok najzad očajna domaćica ne bi uzviknula:

„Doktore, izgleda da vam se onaj komad mnogo sviđa. Moram vam ga pokloniti!“

Urgahart bi onda žestoko negodovao, ali bi ipak na kraju poneo svoj ratni plen zamotan u novine i pobednički bi odskakutao svojoj kući, gde bi ga nežno stavio na policu.

Starca su u gradu smatrali osobenjakom. Govorio je da mu je šezdeset godina, mada mu je verovatno bilo preko sedamdeset, a možda i blizu osamdeset. Žilav, stalno je pešačio, prelazio je neverovatne udaljenosti, kočijaški psovao svoje bolesnike, ali je mogao i da se ženski razneži. Od smrti svoje žene, otada je bilo prošlo jedanaest godina, stanovao je sam, hraneći se gotovo jedino konzerviranom čorbom.

Te večeri, pošto je s ponosom pokazao Endrjuu svoju zbirku, odjednom primeti goropadno:

„Sto mu muka, prijatelju, meni vaši pacijenti ne trebaju. Dosta mi je i mojih. Ali šta mogu ja da radim kad mi oni neprestano dosađuju. Ne mogu svi u Istočnu kliniku, suviše je udaljena.“

Endrju pocrvene, ne znajući šta da kaže.

„Dragi moj, morate biti obazriviji“ nastavi Urgahart promenjenim glasom. „Oh, znam ja to, znam. Vi biste hteli da srušite zidove Vavilona, znam, bio sam i ja nekad mlad. Ali, svejedno, idite polako, oprezno, odmerite dobro pre nego što skočite! Laku vam noć!“

Pozdravite gospođu!”

Ove Urgahartove reči brujale su mu u ušima i on se svim silama trudio da bude obazriv. Pored svega toga, skoro ga snađe još veća nevolja.

Sledećeg ponedeljka otišao je kući Tomasa Evansa u ulici Cefan. Evans, kopač u Aberlouškom rudniku uglja, bio je prevrnuo kotao ključale vode i ozledio levu ruku. Opekotina, inače ozbiljna, naročito u predelu lakta, bila je obuhvatila veliku površinu. Kad je Endrju stigao tamo, video je da je reonska sestra, koja se bila zatekla u blizini u vreme nesrećnog slučaja, previla ranu lanenim uljem i onda otišla dalje svojim poslom.

Endrju pregleda Evansovu ruku, nastojeći pritom pažljivo da ne oda svoje zgražavanje nad površnim, prljavim načinom previjanja. Krajikom oka primeti bočicu s lanenim uljem, zalepljenu novinskim papirom, u čijoj je prljavo-beličastoj tečnosti mogao gotovo prostim okom da vidi svu silu bakterija.

„Sestra Lojd je to baš udesila, zar ne, doktore?” reče Evans nervozno. Bio je to čovek uzbudljive naravi, vrlo mlad i crnih očiju, a njegova žena, koja je stajala u blizini i revnosno posmatrala šta Endrju radi, bila je takođe nervozna, slična donekle svome mužu.

„Odlično”, reče Endrju pretvarajući se kao da je oduševljen. „Retko kad sam viđao uredniji rad. Samo, razume se, to je prvi zavoj. Sad ćemo pokušati sa malo pikrika.”

Ukoliko odmah ne upotrebi neko antiseptičko sredstvo bio je gotovo siguran da će se ruka inficirati, a onda neka se nebo smiluje tom zglobov lakta!

Posmatrali su ga nepoverljivo dok je brižljivo i nežno čistio Evansovu ruku i stavljao vlažni zavoj od pikrika.

„Eto, tako!”, uzviknu. „Zar se sad ne osećate ugodnije?”

„Pa ne znam kako da vam kažem...”, reče Evans. „Jeste li sigurni, doktore, da će sve biti u redu?”

„Potpuno! Prepustite vi to samo sestri i meni”, odgovori Endrju, smešeći se uverljivo.

Pre nego što ostavi kuću, napisao kratku belešku reonskoj sestri, trudeći se naročito da bude obazriv i mudar, da poštedi njeno samoljublje. Zahvali joj na odličnoj pomoći koju je ukazala bolesniku u tom hitnom slučaju i zamoli je da, kao meru protiv moguće sepse, produži s oblogom pikrika. Omot pažljivo zalepi.

Kad je došao sledećeg jutra, njegovi zavoji s pikrikom bili su bačeni u vatru, a ruka ponovo previjena lanenim uljem. Reonska sestra čekala ga je, spremna na borbu.

„Šta sve ovo treba da znači, ja bih htela da znam? Da nije moj rad za vas nedovoljno dobar, doktore Mensone?” Bila je to krupna žena, neuredne prosede kose, izduženih i umornih crta lica. Jedva je mogla da govori, koliko su joj se grudi nadimale.

Endrju pretrnu. Čvrsto se obuzdao i silom nasmešio. „Ali, sestro Lojd, nemojte da me pogrešno shvatite. Kako bi bilo da o tome porazgovaramo u drugoj sobi?”

Ona se izbeći, sevnu očima u pravcu gde su Evans i njegova žena, koja je kraj sebe držala šćućurenu trogodišnju curicu, slušali sa zebnjom, široko otvorenih očiju.

„Bogme ne, porazgovaraćemo mi ovde. Ja nemam šta da krijem. Moja je savest čista. Ja sam rođena i odgojena ovde u Aberlou, ovde sam išla u školu, udala sam se ovde, izrodila sam ovde decu, sahranila sam muža ovde i radim ovde dvadeset godina kao sestra. I niko mi još nije rekao da ne previjam lanenim uljem opekotine ili rane.”

„Ali, slušajte me, sestro”, preklinjao je Endrju, „laneno je ulje, možda, odlična stvar u nekim slučajevima. Ali u ovom slučaju postoji velika opasnost da ne dođe do zgrčenja.” Ukrutio joj je lakat radi boljeg prikaza. „Eto, zato bih hteo da pokušate s mojim načinom previjanja.”

„Nikad nisam ni čula za taj vaš izum. Stari doktor Urgahart ne primenjuje taj način previjanja. A to sam kazala i gospodinu Evansu. Baš mene briga za te novotarije što ih donosi neko ko je ovde jedva sastavio nedelju dana!”

Endrjuove su usne bile suve. Kad pomisli na dalje moguće nevolje, oseti se iznemogao, bolestan, jer je bilo opasno svađati se s sestrom koja je išla od kuće do kuće i svuda govorila ono što bi joj na um palo, pa bi bilo neminovno da taj događaj odjekne u gradu. Ali on nije mogao, nije se usuđivao da svoga bolesnika izloži opasnosti tog zastarelog načina lečenja. On reče tiho:

„Ako vi, sestro, nećete da previjate ranu, dolaziću ja ujutru i uveče i previjaću je sam.”

„To možete, što se mene tiče”, izjavi ona, a oči joj sevnuše. „Nadam se samo da će Tom Evans ipak ostati živ.”

U sledećem trenutku već zalupi vratima.

U mrtvoj tišini Endrju ponovo skinu zavoje. Gotovo pola sata ispirao je i previjao ozleđenu ruku. Opraštajući se, obeća da će opet svratiti oko devet uveče.

Ali te iste večeri, čim je ušao u svoju sobu na klinici, prva osoba koja mu je došla bila je gospođa Evans. Lice joj je bilo bledo, a crne su joj oči uplašeno krile pogled.

„Izvinite, gospodine doktore”, mucala je, „vrlo mi je žao što vas uznemiravam, verujte, ali molim vas da mi date Tomovu kartu.”

Talas beznadnosti zapljusnu Endrjua. On ustade bez reči, potraži Tomovu kartu i uruči joj je.

„Vi me razumete, doktore, ne treba više da dolazite.”

On reče nesigurno:

„Razumem, gospođo Evans.”

Ona se bila već uputila vratima, kad je on upita, bio je primoran da je upita:

„Je li na ruci opet laneno ulje?”

Posle klinike, Endrju je obično hitao kući što je brže mogao, ali te večeri on se uputi „Dolinici” tromo i umorno. Pobeda, razmišljao je ogorčeno, pobeda nad naučnom metodom! I onda, da li je tu u pitanju savesnost ili sam ja prosto nespretni? Nespretni i glup, glup i nespretni!

Za vreme večere govorio je vrlo malo. Kasnije, dok su sedeli na divanu pored vesele vatre u sad već udobnoj sobi, on nasloni prisno glavu na Kristinine grudi.

„Oh, mila moja”, jauknu, „napravio sam strašnu zbrku od samog početka.”

Dok ga je ona hrabrila i nežno mu milovala čelo, on oseti kako mu suze naviru na oči.

6.

Zima je te godine došla rano i neočekivano, s velikom snežnom vejavicom. Aberlou se nalazio na takvoj visini da, iako je bila tek sredina oktobra, žestoki i ledeni mrazevi stegoše grad gotovo pre nego što je lišće opalo. Meke lelujave pahuljice padale su celu noć. Kad su se Kristin i Endrju probudili, pozdravila ih je prostrana blještava belina. Ergela planinskih konja bila je provalila kroz polomljenu drvenu ogradu i skupila se oko stražnjih kućnih vrata. Na prostranim visoravnima oko Aberloua, gde je bilo često trave, te crnkaste, male, poludivlje životinje lutale su u velikom broju i bežale su od čoveka kad bi im se približio. Ali kada pade sneg, glad ih je gonila da se spuste u gradsku dolinu.

Kristin ih je hranila cele zime. U početku, one su bežale od nje, zazorljive i oprezne, ali posle su dolazile i jele joj iz ruku. Naročito je jedan od tih konjića, najlepši od svih, crne guste grive i nestašnih očiju, ne veći od šetlandskog ponija, postao njen ljubimac. Nazvali su ga Crnko.

Konjići su jeli svaku vrstu hrane: kore hleba, ljuske od krompira i jabuka, pa čak i narandžinu koru. Jednom je, u šali, Endrju pružio Crnku praznu kutiju šibica. Crnko ju je sažvakao i progutao i još oblizao njušku kao pravi poznavalac poslastica.

Iako su bili siromašni i uprkos svemu što su imali da podnesu, Kristin i Endrju bili su srećni. Endrju je samo bakarnim sitnišem zveckao u džepu, ali zato je dug Zadužbini bio već gotovo sav isplaćen, a i otplate za nameštaj redovno su se slale. Kristin je, pored sve njene tananosti i neiskusnog izgleda, imala dobre osobine žene iz Jorkšira, bila je domaćica. Uz pomoć samo jedne mlade devojkice, po imenu Dženi, kćeri nekog rudara iz susedne ulice, koja je dolazila svakodnevno za platu od nekoliko šilinga nedeljno, ona je održavala kuću tako da je sve blistalo u njoj. Mada za četiri sobe, koje su uvek bile smotreno zaključane nije bilo nameštaja, ona je od „Dolinice” bila napravila istinsko domaće ognjište. Kad bi Endrju došao umoran, gotovo iscrpljen dugim dnevnim radom, na stolu bi se uvek našlo toplo jelo koje bi mu brzo vratilo snagu.

Rad je Endrjuu bio očajno težak, ali ne zato što je imao mnogo bolesnika, već zbog snega, zbog teškog „pentranja” po visokim mestima njegove četvrti, zbog velike udaljenosti između bolesničkih stanova. Kad bi jugo pretvorio ulice u kaljuge, koje su se noću ponovo tvrdo smrjavale, hodanje je bilo teško i zamorno. Često je dolazio kući skroz mokrih nogavica, pa mu je Kristin kupila par kožnih gamaša. Uveče, kad bi se premoren spustio na stolicu, ona bi pre nego što bi mu dala papuče, klekla kraj njega, skinula bi mu gamaše, pa onda izuvala teške cipele. To je bio čin ljubavi, a ne službe.

Ljudi su ostali nepoverljivi, teški. Sva Cenkinova rodbina, a ona je bila brojna, jer su srodnički brakovi bili vrlo česti u dolinama, bila je kao zaverena, udružena u jednu neprijateljsku celinu. Sestra Lojd bila mu je otvoren i ogorčen neprijatelj i ogovarala ga uz čaj po kućama koje je posećivala, imajući za slušaoce obično još i pokoju ženu iz komšiluka.

Osim toga, morao je da se bori protiv nečega što mu je iz dana u dan postajalo sve nenosnije. Doktor Levelin obraćao mu se za anesteziju mnogo češće nego što je on mislio da je bilo potrebno. Endrjuu je taj posao bio mrzak, to je bio mehanički rad koji je zahtevao čoveka naročite naravi, mirnog i odmerenog temperamenta, kakav on svakako nije bio. On se nije ni najmanje protivio da asistira kad su bili u pitanju njegovi bolesnici. Ali kad se otišlo tako daleko da su ga pozivali i tri puta nedeljno, i to radi bolesnika koje nikad nije ni video, učini mu se da on podmeće rame pod tuđ teret. Pa ipak, iz straha da ne izgubi mesto, nije se usuđivao da se izloži opasnosti negodovanja.

Međutim, jednog novembarskog dana Kristin primeti da ga je nešto neobično uzrujalo. Bio se vratio kući te večeri, ne uskliknuvši veselo kao što je običavao, ali, iako se trudio da izgleda bezbrižan, ona ga je isuviše volela da ne bi primetila po dubokoj usečenoj bori

između obrva i mnogim drugim sitnim znacima, da je odnekud dobio neočekivan udar.

Za vreme večere nije htela da ga o tome pita, a posle jela bila se uposlila šivenjem kraj kamina. On je seo pored nje, zabavljen glodanjem lule, pa odjednom zametnu s njom razgovor:

„Mrzim gundanje, Kris! I mrsko mi je da ti dosađujem time. Bog sveti zna da se trudim koliko god mogu da se sam nosim s neprijatnostima koje me snalaze!” On joj je, međutim, svake večeri otvarao svoje srce i često joj se jadao. Kristin se ipak ne nasmeši njegovim rečima, i on nastavi:

„Ti znaš onu bolnicu, mila moja. Sećaš li se da smo je posetili odmah one prve noći. Sećaš se koliko sam se ja veselio i zanosio kako će mi se tu pružiti prilika za istinski rad. Ja sam o tome mnogo mislio, zar ne, mila moja? Imao sam sjajnih ideja za našu malu bolnicu u Aberlou.”

„Da, ja to znam.”

On nastavi tmurno:

„Nije trebalo da se zavaravam. To, na žalost, nije gradska bolnica. To je Levelinova bolnica.”

Ona je ćutala. Čekala je, zabrinutog pogleda, da još stvar objasni.

„Imao sam jutros jednog bolesnika, Kris!” Sada je govorio brzo, kao pod belim usijanjem. „Primetila si, sigurno, da sam rekao imao sam. Radilo se o jednom slučaju početnog zapaljenja plućnog krila i to kod jednog kopača antracita. Govorio sam ti već koliko me zanima stanje pluća kod tih radnika. Uveren sam da tu postoji široko polje za istraživački rad. I pomislio sam: evo mog prvog bolesnika za bolnicu, evo slučaja vrednog da se pažljivo i naučno prati. Pozvao sam Levelina na telefon i zamolio sam ga da dođe da vidi bolesnika, kako bih mogao da ga potom prenesem u bolnicu!” Zastade da bi udahnuo, a zatim brzo nastavi:

„Dobro, došao je Levelin. Bio je ljubazan koliko se samo može poželeti. I savestan kod pregleda, sto mu muka! Zna svoj posao odlično. Kažem ti, veliki je to majstor. Potvrdio je moju dijagnozu i, pošto mi je ukazao na jednu ili dve stvari koje sam bio propustio da uočim, potpuno se saglasio sa mnom da se bolesnik ima odmah prevesti u bolnicu. Počeo sam da mu se zahvaljujem, izjavljujući koliko sam srećan što ću moći da dolazim u bolnicu i da se koristim svim pogodnostima koje će mi tamo stajati na raspolaganju u vezi s lečenjem bolesnika.” Zastade ponovo stisnutih vilica. „Levelin me na to pogleda, Kris, prijateljski i ljubazno. Nije potrebno da se trudite i da dolazite, Mensone, reče mi, ja ću se od sada starati o tom bolesniku. Ne možemo dozvoliti da vi, asistent, klaparate po bolesničkim odajama (pogledao je u moje gamaše) u tim svojim potkovanim cipelama.” Zastade časkom, da bi zatim nastavio gušeći se: „Oh, šta vredi da ponavljam šta je sve rekao! Sve se svodi na to jedno da ja mogu da se zavlačim po rudarskim kuhinjama u svojoj prokisloj kabanici i prljavoj obući, da mogu da pregledam bolesnike pri slabom osvetljenju i da ih lečim pod rđavim prilikama, ali kad je u pitanju bolnica, eh, onda ja sam potreban samo da dajem eter!” Prekinu ga zvonjava telefona. Kristin ga pogleda saosećajno i malo zatim ustade da govori. Mogao ju je čuti kako govori u predsoblju. Ona se vrati neraspoložena.

„Na telefonu je doktor... jedini, jedini moj dragi. Trebaš mu sutra u jedanaest zbog... zbog anestezije.”

On joj ništa ne odgovori. Ostade glave očajno oborene između stisnutih pesnica.

„Šta da mu kažem, dragi?”, prošapta Kristin brižno.

„Kaži mu neka ide do đavola!”, doviknu joj. Ali, prešavši šakom preko čela dodade:

„Ne, ne, reci mu da ću biti tamo u jedanaest, tačno u jedanaest”, i nasmeši se gorko.

Na povratku ona mu donese šoljicu vrele kafe, jedno od njenih uspešnih sredstava kojim ga je umirivala u časovima utučenosti.

Pijući kafu, on joj se nevoljno nasmeši.

„Ja sam ovde tako srećan s tobom, Kris. Kad bi samo i posao hteo da ide kako treba! Oh, priznajem, nije to ništa neobično, niti ima išta lično u tome što me Levelin ne pušta u bolničke odaje. Tako je i u Londonu, u svim velikim bolnicama, svuda. To je sistem. Ali zašto je to tako, Kris? Zašto da se jednom lekaru oduzimaju njegovi bolesnici kad jednom uđu u bolnicu? On gubi svaku vezu s njima, kao da su nestali. To je deo našeg prokletog sistema, i to ne valja, ne valja nikako. Gospode! Ali šta ja tebi držim tu predavanje? Kao da nam nije dosta vlastitih briga. Kad pomislim s kakvim sam oduševljenjem počeo da radim ovde, šta sam sve zamišljao da ću učiniti! A umesto toga neuspeh za neuspehom!”

Ali krajem nedelje dobi jednog neočekivanog posetioca. Sasvim pozno, kad su Kristin i on već pomišljali na spavanje, zazvoni na vratima. Bio je to Oven, sekretar Društva.

Endrju preblede. Sekretarova poseta učini mu se najzlokobnijim od svih poslednjih događaja, vrhuncem nevolja koje su ga u tim teškim mesecima bile zadesile. Želi li možda Odbor da on da ostavku? Treba li da bude otpušten, najuren na ulicu zajedno s Kristinom, kao nesposoban bednik? Srce mu se grčilo dok je gledao u sekretarovo mršavo i skromno lice, koje se odjednom raširilo od olakšanja i radosti kad je Oven izvadio iz džepa jednu žutu kartu.

„Oprostite što vas uznemiravam tako kasno, doktore Mensone. Zadržao sam se dugo u kancelariji pa nisam imao vremena da vas potražim u klinici. Ne znam da li biste hteli da primite moju lekarsku kartu. U neku ruku izgleda čudno da ja, kao sekretar Društva, nisam do sada izdvojio vreme da se prijavim jednome od lekara. Poslednji put kad mi je trebala lekarska pomoć bio sam još u Kardifu. Ali sada, ako hoćete da me primite, ja ću biti vrlo srećan i počašćen time.”

Endrju je jedva mogao da govori. Do sada je bio izdao toliko karata, vajkajući se pritom u sebi, a sada kad je trebalo da primi jednu, i to od sekretara lično, bio je ophrvan radošću.

„Hvala vam, gospodine Ovene. Meni je to... meni je... naročito drago.” Kristin je stajala u predsoblju i brzo se umešala:

„Zar nećete da uđete, gospodine Ovene? Izvolite!”

Izražavajući bojazan da će ih uznemiriti, sekretar je ipak izgledao voljan da popusti nagovaranju da uđe u sobu. Kad je seo u naslonjač i zamišljeno gledao u vatru, izgledao je neobično spokojan. Mada se po odelu i izgovoru nije razlikovao od običnog radnika, njegova misaona mirnoća i gotovo providan lik ostavljali su utisak askete. Nekoliko časaka izgledalo je kao da sabira misli, a onda reče:

„Drago mi je što mi se dala prilika da porazgovaram sa vama, doktore. Nemojte da klonete duhom ako vam je početak pomalo težak. Ljudi su ovde ponešto kruti, ali dobra su srca. Polako, doći će oni već, malo pomalo!” Pre nego što je Endrju mogao išta da kaže, on nastavi:

„Niste ništa čuli o Tomu Evansu? Ne? Ruka mu se pogoršala, vrlo loše. Da, ono ulje na koje ste ih upozorili učinilo je upravo ono čega ste se vi bojali. Lakat mu se sasvim ukočio i iskrivio, rukom ne može da makne, pa je izgubio, siromah, mesto u rudniku. Da, i kako mu se ta nesreća desila kod kuće, ne dobija ni jedan peni pomoći.”

Endrju promrmlja nekoliko reči i izrazi svoje žaljenje. Nije tu bilo nikakve pizme prema Evansu. On je samo žalio što je taj beznačajni nesrećni slučaj, bez ikakve potrebe, imao tako žalostan kraj.

Oven ponovo ućuta, a zatim poče svojim tihim glasom da priča o svojim ranijim borbama: kako je kao petnaestogodišnji dečak radio pod zemljom; kako je posećivao večernje škole i postepeno se „obrazovao”, pa naučio daktilografiju i stenografiju: kako je, najzad, uspeo da dobije mesto sekretara Društva.

Endrju uvide da je ceo Ovenov život bio sasvim posvećen poboljšanju životnih uslova

radnika. Posao u Društvu bio mu je mio, jer je izražavao njegov ideal, ali on je hteo da taj rad obuhvati i nešto više, a ne samo lekarsku službu. Hteo je bolje stanove, bolje higijenske prilike, bolje i sigurnije uslove, i to ne samo za rudare već i za njihove porodice. Navodio je stopu infantilnog mortaliteta. Znao je napamet sve brojke, sve činjenice.

Ali on nije umeo samo da govori, umeo je i da sluša. Smejao se kad mu je Endrju ispričao svoje doživljaje u vezi s rušenjem kanala za vreme tifusne zaraze u Drinefiju. Veoma gaje zainteresovalo gledište da su radnici u rudniku antracita skloni plućnim oboljenjima više nego drugi podzemni radnici.

Izazvan Ovenovim prisustvom, Endrju se s mnogo žara upusti u izlaganje tog predmeta. Bilo mu je palo u oči, posle brojnih i temeljnih ispitivanja, kako veliki procenat radnika u rudniku antracita pati od prikrivenih oblika plućnih oboljenja. U Drinefiju su mnogi bušioc, koji su došli da mu se potuže na kašalj, ili na „malo sluzi u kanalu“, imali u stvari početne, ili čak otvorene slučajeve plućne tuberkuloze. Nalazio je da je takvih slučajeva bilo u Aberlou, pa je počeo da se pita nema li neke neposredne veze između vrste zanimanja i bolesti.

„Vidite šta hoću da kažem“, uzviknu zagrejano. „Ti ljudi rade po ceo dan u prašini, u škodljivoj kamennoj prašini tvrdih okana, i njihova su pluća zagušena njom. Meni se čini da je ta prašina otrovna. Bušioc, na primer, koji je najviše udišu, izgleda da češće oboljevaju nego, recimo, oni što toware. Oh, možda sam ja na krivom putu... ali ne bih rekao! Cela ta stvar privlači me utoliko jače što je to jedno polje rada na kom istraživanja nisu daleko odmakla. U zvaničnom spisku Ministarstva rada nema ni pomena o ovoj industrijskoj bolesti. I kad od nje obole, ovi ljudi ne dobijaju ni penija pomoći!“

Oven se bio zainteresovano nagnuo prema njemu, a na bledom mu se licu ocrtavala živa radoznalost.

„Blagi bože, vi ste mi zaista kazali nešto novo, doktore! Odavno nisam čuo nešto što bi bilo od većeg značaja.“

Upustiše se potom u živo pretresanje tog pitanja. Bilo je već kasno kad je sekretar ustao da ide. Izvinjavajući se što se tako dugo zadržao, svim srcem je navaljivao na Endrju da nastavi svoja istraživanja, obećavajući mu svaku pomoć koju bi on mogao da mu ukaže.

Kad su se ulazna vrata zatvorila za Ovenom, iza njega je ostao topao utisak iskrenosti i, kao na onoj odborskoj sednici kad je Oven objavio njegov izbor, Endrju je rekao sebi:

„Ovaj mi je čovek prijatelj.“

7.

Vest da je sekretar poverio svoju kartu Endrjuu raščula se brzo po četvrti i pomogla je donekle da se spreči dalje širenje nepopularnosti novog lekara.

Nezavisno od te materijalne koristi, Kristin i Endrju osećali su se bolje posle Ovenove posete. Dotad, oni su oboje bili potpuno van svakog dodira s gradskim društvenim životom. Mada Kristin to nije nikad ni pominjala, ipak je za vreme dugih Endrjuovih obilaženja bolesnika osećala usamljenost. Žene viših činovnika Kompanije smatrale su sebe suviše važnima da bi tražile društvo žena lekarskih asistenata. Gospođa Levelin, koja je bila obećala večitu ljubav, krasne male automobilske izlete do Kardifa, ostavljala je svoje posetnice kad Kristin nije bila kod kuće i od nje više nije bilo glasa. Žene doktora Medleja i Oksboroua iz Istočne klinike bile su vrlo odbojne: prva je bila učmala osoba koja je ličila na beloga zeca, druga fanatična bogomoljka koja je po čitav sat govorila o misionarstvu u zapadnoj Africi. Zaista, izgledalo je da nema jedinstva ni društvenog saobraćaja između lekarskih asistenata kao ni između njihovih žena. U svom stavu prema građu oni su imali izgled ravnodušnih, poniznih, pa čak i potlačenih ljudi.

Jednog decembarskog popodneva, kad se Endrju vraćao „Dolinici“ zadnjom ulicom koja je vodila krestom brega, opazi da mu dolazi u susret jedan mlad čovek njegovih godina, suvonjav i vižljast, u kome odmah prepozna Ričarda Vona. Prvo je hteo da pređe na drugu stranu da bi izbegao susret, ali onda nabusito pomisli: „Zašto? Baš me briga ko je on!“

Okrenu pogled u stranu, spreman da šmugne pored Vona, kad je, na svoje iznenađenje, čuo kako ga ovaj prijateljski i maltene veselo oslovljava.

„Zdravo! Vi ste, sigurno, lekar koji je Bena Čenkina vratio na posao, je Pte?“

Endrju stade, pogleda Ričarda, a izraz njegovih očiju kao da je govorio: „Pa šta je s tim? Ja to nisam učinio zbog vas.“ Mada je bio odgovorio prilično učtivo, pomisli u sebi da nije raspoložen da se ulaguje nikome, pa ni sinu Edvina Vona. Voni su bili stvarni vlasnici aberlouške Kompanije, vukli su sve prihode iz okolnih okana, bili su bogati, isključivi i nepristupačni. Sada, kad se stari Edvin bio povukao na jedno imanje blizu Brekona, Ričard, sin jedinac, bio je preuzeo upravu preduzeća. Nedavno se oženio i sagradio sebi veliku modernu kuću s pogledom na grad.

Posmatrajući Endrjua i gladeći svoje retke brkove, on reče:

„Bilo je divno videti lice staroga Bena.“

„Meni to nije izgledalo naročito zanimljivo.“

Iznenaden Endrjuovim krutim škotskim ponosom, Von se ugrize za usnicu, koju je skrivao rukom, ali reče navlaš:

„Pa, mi smo, takoreći, prvi susedi. Moja je žena bila u Švajcarskoj poslednjih nekoliko nedelja, ali sada, kad ste se već smestili, doći će da poseti gospođu.“

„Hvala“, reče Endrju suvo i produži put.

To večer, uz čaj, ispriča Kristini podrugljivo tu zgodu.

„Reci, molim te, šta je on samo hteo s tim? Viđao sam ga kako prolazi ulicom pa jedva odmahuje glavom Levelinu. Možda misli da mi zamaže oči, ne bih li mu vratio još kojeg čoveka u njegova prljava okna!“

„Nemoj biti krut, Endrju“, negodovala je Kristin. „Ti si uvek takav: nepoverljiv, strašno nepoverljiv prema ljudima.“

„Nepoverljiv, nego šta! Gospodin naduvenko valja se u parama, pod njuškom mu visi kravata sa starim koleškim bojama! Moja je milostiva, znate, jodlovala na Alpima dok ste vi ovde gacali po glibu brda Mardu; izvoleće da poseti milostivu! Uh, mogu da zamislim kako nam dolazi, mila moja! A dođe li ipak“, ražesti se odjednom, „pazi da ne dozvoliš da se vlada prema tebi s visoka!“

Kris odgovori hladnije nego što ju je ikad bio čuo za sve vreme tih prvih meseci nežnosti:

„Mislim da znam kako treba da se ponašam.”

Uprkos Endrjuovim predviđanjima, gospođa Von je zaista posetila Kristinu i, po svemu sudeći, ostala u poseti mnogo duže nego što je to zahtevala sama učtivost. Kad se Endrju vratio to veče kući, zateče Kristinu veselu, pomalo usplahirenu, pa bi se moglo reći da se prijatno zabavila. Prelazila je preko njegovih zajedničkih primedbi, priznajući da joj je poseta gospođe Von bila vrlo prijatna.

On joj se naruga:

Nadam se da si iznela staro porodično srebro, najbolji porcelan i pozlaćeni samovar. Ah, da, i kolače od Perija.”

„Ne”, odgovori mu ona istom merom. „Imali smo hleb i maslac, s čajem iz mrkog zemljanog čajnika.”

On podiže obrve podrugljivo. „I njoj se to svidelo?”

„Ja se nadam!”

Posle tog razgovora nešto je čudno kopkalo Endrjua u duši, neko uzbuđenje koje, i daje pokušao, ne bi umeo da objasni. Deset dana zatim, kad ga je gospođa Von preko telefona pozvala da s Kristinom dođe na večeru, bio je preneražen. Kristin je u taj čas pekla kolače u kuhinji, pa je odgovorio on.

„Oprostite”, reče joj on, „vrlo mi je žao, ali neće nam biti moguće. Ja sam zauzet u klinici svako veče, gotovo do devet.”

„Ali sigurno ne i nedeljom.” Glas joj je bio lak i mio. „Dođite nam na večeru sledeće nedelje. To je onda rešeno. Mi ćemo vas očekivati!”

On jurnu u kuhinju.

„Tvoji visoko uvaženi prijatelji izvoleli su nas pozvati na večeru. Ali mi ne možemo otići! Ja sam uveren da ću u nedelju imati jedan porođaj!” „Sada čuj ti mene, Endrju Mensone!” Oči joj zablistaše kad je čula da ih zovu, ali mu ipak oštro odgovori: „Ti moraš prestati s tim tvojim ludorijama. Mi smo siromašni, i to je svima poznato. Ti imaš na sebi staro odelo, a ja kuvam. Ali šta to mari? Ti si lekar, i to dobar lekar, a ja sam tvoja žena.” Začas nestade s njenog lica svojstven joj strog izraz. „Slušaš li ti mene? Možda će te to iznenaditi, ali ja imam svoju venčanicu tamo negde na dnu poslednje fijke. Vonovi imaju mnogo novca, to je tačno, ali to je samo jedna pojedinost, pored činjenice da su oni ljubazni, prijatni i inteligentni ljudi. Mi smo, dragi moj, ovde srećni i presrećni, ali ipak moramo imati prijatelja. I zašta onda da ne budemo u prijateljskim odnosima s njima, kad nam oni to nude? I nemoj da se stidiš svog siromaštva. Nemoj pridavati važnosti novcu, položajima i sličnim stvarima, navikni se da ceniš ljude po onome što oni stvarno jesu!”

„Oh, pa...”, naduri se on.

Bezvoljno, ali naizgled poslušno, pođe s Kristinom u nedelju Vonovima; bili su se već uputili urednim prilazom pored teniskog igrališta, kad on primeti krajičkom usta:

„Verovatno nas neće pustiti da uđemo kad vide da nemam kaput s repovima.”

Uprkos njegovom očekivanju, dočekaše ih srdačno. Von, koščata i grdna lica, smešio im se gostoljubivo dok je, iz nekog neobjašnjivog razloga, svojski mučkao neku srebrnu posudu. Gospođa Von pozdravi ih neusiljenom prostosrdačnošću. Bila su još dva gosta, profesor i gospođa Čalis, koji su došli da kod Vonovih provedu kraj nedelje.

Uzevši prvi koktel koji je ikad u životu popio, Endrju je premeravao dugu odaju zastrtu žućkastocrvenim ćilimom, s cvećem, knjigama i neobično lepim starinskim nameštajem. Kristin je veselo ćaskala s Vonom, njegovom ženom i gospođom Čalis, jednom starijom gospođom s čudnim borama oko očiju. Osećajući se upadljivo osamljen, Endrju priđe Čalisi koji je, i pored svoje duge bele brade, veselo praznio već treću čašicu.

„Da li će se naći kakav oštrouman mlad lekar da ljubazno ispita funkciju masline u martiniju?“, reče on Endrjuu nasmevano. „Ali pazite, ja vas unapred upozoravam da u to sumnjam. Šta mislite vi o tome, doktore?“ „Pa..“, zamuca Endrju, „ja... ja bih jedva umeo...“

„Moja je teorija“, prihvati Čalis, kome bi žao Endrjua, „da je tu posredi samo jedna zavera između vlasnika barova i negostoljubivih domaćina kao što je naš prijatelj Von. Oni prosto iskorišćavaju Arhimedov zakon.“ On brzo trepnu okom ispod svojih crnih, nakostrešenih obrva. „Prostom zapreminom istisnuća oni se nadaju da će uštedeti na piću!“

Endrju nije mogao da se nasmeje, jer je bio isuviše svestan svoje nespretnosti. On nije imao društvene uglađenosti i nikad još u životu nije bio u tako raskošnoj kući. Nije znao kuda će s praznom čašom, kuda s pepelom od cigarete, kuda sa svojim rođenim rukama. Laknu mu kad sedoš da večeraju, ali i tu je, opet, bio u neprilici.

Večera je bila skromna, ali odlično služena: šoljica vrelog bujona čekala je na svakom tanjiru, a zatim je došla pileća salata, sve samo belo meso, odlično začinjena. Endrju je sedeo do gospođe Von.

„Vaša žena je prekrasna, doktore Mensone“, primeti ona tiho kad sedoš. Ona je bila visoka, mršava i otmena žena, naizgled vrlo nežna, ni najmanje lepa, ali krupnih, pametnih očiju, i gospodski

neusiljenog ponašanja. Uglovi njenih usta, lako podvrnuti i nemirni, odavali su na neki način oplemenjenost roda.

Počela je da mu govori o njegovom radu pa mu reče da je njen muž više nego u jednoj prilici čuo o njegovoj temeljitosti. Pokuša ljubazno da ga uvuče u razgovor pa ga upita radoznalo šta bi po njegovom mišljenju trebalo učiniti za poboljšanje lekarske službe u tom kraju.

„Pa, kako da vam kažem“, i pritom proli nespretno malo supe. „Smatram, bilo bi dobro kad bi se više primjenjivao naučni metod.“

Krut i vezana jezika, iako je bila reč o njegovom omiljenom predmetu kojim je satima zanosio Kristin, on je uporno gledao u svoj tanjir, sve dok gospođa Von, kad je odahnuo, nije povel razgovor s Čalisom, koji joj je bio drugi sused.

Čalis, za koga je brzo saznao da je profesor metalurgije u Kardifu, predavač za isti predmet na Univerzitetu u Londonu i član čuvenog Saveta za rudarske radove, bio je veseo i razgovoran čovek. On je govorio svojim telom, rukama, bradom, dokazivao je, smejao se, praskao, grgotao, a uz put je proždirao ogromne količine hrane, kao ložač koji besomučno podjaruje paru. Ali njegovo je ćeretanje bilo zanimljivo, pa je izgledalo kao da zabavlja sve za stolom.

Endrju, međutim, nije hteo da prizna bilo kakvu vrednost tom razgovoru i zlovoljno je slušao kad je razgovor skrenuo na muziku, na Baha, pa onda, jednim Čalisovim gigantskim skokom, na rusku književnost. Razdražen, slušao je kako se pominju imena Tolstoja, Čehova, Turgenjeva, Puškina... Trice i kućine, besneo je on u sebi, sve same trice i kućine. Šta misli taj matori bradonja, ko je on? Voleo bih da ga vidim kako bi on lečio zapaljenje dušnika, recimo, u kakvoj mračnoj kuhinjici u ulici Cefan. Mnogo bi tu koristi video od Puškina!

Kristin se, međutim, odlično zabavljala. Bacivši pogled u stranu, Endrju primeti kako se ona smeši Čalisu, ču kako učestvuje u razgovoru, bez ikakva kaćiperstva, savršeno prirodna. Jednom ili dva puta pomenu i svoju školu u ulici Bank. Prenerazi ga kako bez zazora razgovora s profesorom, kao sa sebi ravnim, kako spretno i neusiljeno izlaže svoje poglede. Video je svoju ženu u novoj svetlosti. Kao da zna sve o tim ruskim veličinama, gundao je u sebi, samo je čudno što meni nikad ne govori o njima! A kasnije kad je Čalis povlađujući pomilovao Kristini ruku, pomisli: „K sebi šape, matori jarče! Imaš ti svoju vlastitu ženu!“

Jedan ili dva puta uhvati prislan pogled što mu ga je bila uputila Kristin, koja je nekoliko puta bila okrenula razgovor u njegovom pravcu.

„Mog muža veoma interesuju radnici iz rudnika antracita, gospodine profesore. On je počeo da se bavi ispitivanjem delovanja udisanja praha na organizam čoveka.”

„Tako, tako?”, unjkao je Čalis gledajući radoznalo Endrju.

„Je li tako, dragi?”, hrabrila ga je Kristin. „Pričao si mi o tome ne tako davno.”

„Oh, pa kako da kažem...”, ušeptrlja se Endrju.

„Verovatno u tome i nema ništa posebno. Ja nemam još dovoljno podataka. Možda ta tuberkuloza i ne dolazi zbog udisanja prašine.”

Bio je, naravno, besan na sebe. Taj bi mu Čalis možda mogao pomoći, pri čemu ne bi on, razume se, tražio njegovu pomoć, ali ipak, činjenica da je on član Saveta za rudarske radove mogla bi možda predstavljati za njega odličnu priliku. Iz nekog neobjašnjivog razloga, njegov je gnev bio uperen protiv Kristine. Kad su se posle sedeljke uputili pešice „Dolinici”, on je ljubomorno ćutao. Bez reči, otišao je pre nje u spavaću sobu.

Dok su se svlačili obično je to bilo uz lako ćaskanje o dnevnim događajima, dok bi mu naramenice visile, a u ruci držao četkicu za zube, ali on je tvrdoglavo gledao u stranu.

Kad Kristin primeti blago:

„Bilo je vrlo prijatno, zar ne, dragi?”, on joj odgovori vrlo učtivo:

„Oh, da, sjajno!”

U postelji se držao ivice, što dalje od nje, a na njene lake kretnje kojima je htela da mu se približi, odgovarao je dugim i teškim hrkanjem.

Sledećeg jutra nastavi se među njima isti nelagodan osećaj. On ode zlovoljno na svoj posao, ne ličeći na sebe. Oko pet sati popodne, dok su pili čaj, zazvoni zvono na ulaznim vratima. Vonov šofer bio je doneo hrpu knjiga, s velikim buketom cveća povrh nje.

„Od gospođe Von, gospođo”, reče on ljubazno, dodirnuvši štitić kape, i ode.

Kristin se vrati u sobu prepuna naručja i usplamtela lica.

„Pogledaj, dragi!”, uzviknu radosno. „Zar to nije preljubazno! Gospođa Von poslala mi je celokupna Troloпова dela, a ja sam uvek želela da ih sva pročitam! I tako krasno, prekrasno cveće.”

On ustade i reče joj jetko:

„Ljupko, zaista! Knjige i cveće od gospodarice zamka! Zamišljam da ti je to i potrebno da bi mogla nekako da podneseš život sa mnom. Ja sam ti, naravno, suviše dosadan. Nisam, na žalost, tako duhovit kao taj otmen svet s kojim si se sinoć tako lepo zabavljala. Ne poznajem ruske pisce! Ja sam, na žalost, samo ubogi lekarski asistent!”

„Endrju, kako možeš...” Bila je bleđa kao smrt.

„Pa, to je istina, zar možda nije? Puklo mi je sinoć sve pred očima, dok sam žderao onu prokletu večeru. Ja imam oči u glavi, Kris. Ti si me već sita. Ja samo umem da hodam po blatu, da prevrćem prljavo rublje, da sabiram buve. Za tvoj ukus, ja sam samo običan šmokljan!”

Njene tamne oči na bledom joj licu bile su vrlo tužne, a ona reče mirno:

„Endrju, kako možeš tako da govoriš? Ja te volim samo zato što si ti ti. I nikada neću voleti nikog drugog.”

„Ima mnogo izgleda”, dobaci joj on kroz zube i jurnu iz sobe, zalupivši vratima.

Pet minuta hodao je tamo-amo po kuhinji, durio se i grizao usnu. Onda se naglo okrenu i jurnu u sobu gde je ona stajala oborene glave i zurila očajno u vatru. Silovito je uze u naručje.

„Kris, mila moja!”, uzviknu, kajući se usrdno. „Mila, draga moja Kris, oprosti mi! Za ime božje, oprosti! Nisam bio svestan značenja svojih reči. Ja sam glupa, ljubomorna luda. Ja te obožavam, Kris!”

Mahnito i čvrsto se zagrljše.

„Zar ti ne znaš, dragi, da bih ja bez tebe umrla!”, jecala je ona.

Kasnije, kad je sela i priljubila svoj obraz uz njegov, on joj reče zbunjeno, dohvativši jednu knjigu:

„Pa ko je, najzad, taj Trolop? To ćeš me naučiti, mila moja. Ja sam običan neotesanko!”

8.

Zima je bila već prošla. U svom radu Endrju je sada bio podstican i ispitivanjima o delovanju antracitske prašine na pluća, koja je bio započeo sistematskim i metodičnim pregledima svih radnika koji su bili na njegovom spisku. U večerima koje su provodili zajedno, Kristin i on bili su srećniji nego ikad. Dok bi se on do kasno uveče zadržavao na klinici, ona bi mu, sedeći pored prijatne vatre, pomagala u sređivanju i prepisivanju njegovih beleški. Zahvaljujući mesnim prilikama, jeftinog je uglja uvek bilo u izobilju. Često su vodili druge razgovore i njega je, iako je ona bila nenametljiva, zaprepasćivao obim njenog znanja i njeno poznavanje književnosti. Počeo je, štaviše, da naslućuje u njoj istančanost instinkta, intuiciju koja je davala njenom sudu o književnosti, muzici, a nadasve o ljudima, čarobnu tačnost.

„Šta, do đavola“, zadirkirao ju je on, „pa ja tek sada počinjem da upoznajem svoju ženu! Ali ako ti postaneš nadmena, prekinućemo na pola sata i poraziću te u partiji piketa.“ Tu su igru bili naučili kod Vonovih.

Kad su dani postali duži, počela je, i ne govoreći mu o tome, da uređuje opusteli vrt. Dženi, devojka koja je kod njih posluživala, imala je dedu, nekog onesposobljenog starog rudara kojim se ona mnogo ponosila i koji je, za deset penija na sat, postao Kristinin vrtlar. Kad je Menson prelazio jednog martovskog popodneva oronulim mostićem, video ih je kako kraj potoka prave ršum među zarđalim limenim konzervama lososa kojih je tu bilo u izobilju.

„Hej, vi dole!“, uzviknuo im je s mosta. „Šta to radite? Kvarite mi ribolov!“

Na njegovu šalu, ona mu odgovori jogunasto:

„Polako, polako, videćeš već!“

Za nekoliko nedelja Kristin počupa korov i očisti staze. Korito potoka bilo je čisto, a njegove obale uređene i doterane. U dnu dolinice dizala se nova pećina napravljena od kamenja razbacanog po vrtu. Vonov vrtlar, Džon Roberts, stalno je dolazio, donosio lukovice i rasad i pomagao savetima. Kristin povede jednog dana pobedonosno Endrju za ruku da mu pokaže prve zelenkade.

I onda, poslednje martovske nedelje poseti ih neočekivano Deni. Dočekaše ga raširenih ruku. Kad je video opet tu zdepastu spodobu, to crveno i crnpurasto lice, Menson se obradova kao retko kad. Kad su mu sve pokazali, počastiše ga što su najbolje mogli i posadiše u najudobniju stolicu, pa ga stadoše radoznalo pitati za novosti.

„Pejdža više nema“, saopšti im Filip. „Da, siromah, umro je pre mesec dana. Još jedan udar. Bar se spasao muka.“ Povuče dim iz svoje lule, a svojstveni cinizam zatitra mu u očima. „Blodvin i tvoj prijatelj Res postaće verovatno srećni mladenci.“

„Zlatna svadba odmah s početka“, reče Endrju s neobičnom ogorčenošću. „Siromah Edvard!“

„Pejdž je bio dobar čovek“, reče Deni zamišljeno. „I dobar lekar opšte medicine. Ti znaš koliko mi je mrzak i sam zvuk tih dveju kobnih reči, kao i sve ono što one predstavljaju, ali je njemu ta titula časno pripadala.“ Tokom pauze koja nastade, sećali su se u mislima Edvarda Pejdža, koji je, kroz sve one mučne godine provedene među gomilama šljake u Drinefiju, čeznuo za Kaprijem i njegovim pticama i suncem.

„A šta je s tobom, Filipe?“, upita ga najzad Endrju.

„Oh, ne znam još ništa! Postajem nemiran“, nasmeja se Deni suvo, „Drinefi mi nekako ne izgleda kao ono isto mesto otkad ste vas dvoje uhvatili maglu. Mislim da ću poći negde u inostranstvo, na izlet. Možda kao brodski lekar, ako me koji jeftin teretnjak bude hteo.“

Endrju je ćutao, ponovo ožalošćen mišlju što ovaj umešan čovek, ovaj zaista darovit hirurk, upropašćuje svoj život nekom vrstom namerne okrutnosti prema samom sebi. Pa

ipak, upropašćuje li Deni zaista svoj život? Kristin i on često su razgovarali o Deniju i pokušavali da reše zagonetke njegove karijere. Znali su, otprilike, da je bio oženjen jednom ženom koja je pripadala višim društvenim krugovima, pa je nastojala da ga uobliči prema zahtevima otmene sredine, u kojoj se ne stiče nikakav glas ako se četiri dana u nedelji vrše odlične operacije, a uz to se ne ide u lov ostala tri. Posle pet godina truda s Denijeve strane, nagradila ga je time što ga je sasvim nemarno ostavila i otišla drugom čoveku. Zato i nije bilo čudno što se Deni povukao u gudure, što je prezirao društvene konvencije i mrzeo ortodoksnost u medicini. Možda će se, ipak, jednog dana vratiti civilizaciji.

Razgovarali su celo popodne. Filip se zadržao kod njih do poslednjeg voza. Zanimao ga je Endrjuov prikaz organizacije lekarske službe u Aberlou. Kad je Endrju, ozlojeđen, došao i do pitanja Levelinovih procenata koji se odbijaju od asistentskih nagrada, Filip reče s čudnim osmehom: „Pod takvim uslovima, ne vidim da ćeš se ti ovde dugo zadržati!”

Kad je Filip otišao, Endrju je sve više, kako su dani prolazili, osećao neku šupljinu, neku čudnu prazninu u svom radu. U Drinefiju, u Filipovoj blizini, bio je uvek svestan neke zajedničke veze, jedne određene svrhe koju su obojica u svom radu imali. Ali u Aberlou takve veze nije bilo, takvu uzajamnost nije osećao među lekarima, svojim drugovima. Doktor Urgahart, njegov kolega u Zapadnoj klinici, bio je, pored svoje goropadne naravi, ljubazan čovek. Pa ipak, on je bio star, prilično ukalupljen i bez trunke nadahnuća. Mada mu je veliko iskustvo omogućavalo da, kao što je govorio, „nanjuši zapaljenje pluća istog časa kad turi nos u bolesničku odaju”; mada je bio spretan u stavljanju obloga i melema i vešt u krstastom otvaranju čireva, i mada je ponekad uživao da pokaže da on ume da izvrši i neku manju operaciju, on je ipak bio, u mnogo čemu, strašno zaostao. Po Endrjuovom mišljenju, on je bio oličenje Denijevog „starog dobrog tipa porodičnog lekara”: vidovit, trudoljubiv, iskusan, voljen od svojih bolesnika i široke javnosti, iako već dvadeset godina nije bio otvorio nijednu medicinsku knjigu, pa je zato gotovo potresno bio zastareo. Mada je Endrju uvek bio raspoložen da zapodene razgovor s Urgahartom, starac je bio slabo raspoložen da govori o „poslu”. Kad bi završio svoj dnevni rad, popio bi svoju konzerviranu čorbu (onu od paradajza najviše je voleo), polirao bi novu violinu, pregledao staru keramiku i otrupkao do masonskog kluba, gde bi pušio i zabavljao se igrom.

Dvojica asistenata Istočne klinike ulivali su podjednako malo poleta. Stariji od njih, doktor Medli, čovek blizu pedeset godina, umna i osetljiva lica, bio je, nažalost, gotovo potpuno gluv. Da nije bilo tog nedostatka, koji je odnekud svetini izgledao uvek smešan, Čarls Medli bio bi daleko od toga da bude običan asistent u tom rudarskom kraju. Kao i Endrju, on je u stvari bio lekar. Bio je odličan dijagnostičar. Ali kad bi mu bolesnici nešto govorili on nije mogao da čuje ni reč. Naravno, bio je vešt u čitanju reči sa usana, ali je u tome bio bojažljiv, jer je često pravio smešne greške. Bilo je žalosno gledati njegov uznemiren, upitan pogled, očajno prikovan za micanje usana svog sagovornika. Zato što se bojavao da ne učini nekakvu ozbiljnu grešku, uvek je prepisivao samo najmanje doze bilo kog leka. Nije bio bogat, jer mu je brojna porodica stvarala razne nevolje i troškove, pa je postao, kao i njegova usahla žena, povučeno i ganutljivo stvorenje, uvek u strahu od doktora Levelina i Odbora da se odjednom nađe na ulici.

Drugi asistent, doktor Oksborou, bio je čovek sasvim druge naravi nego jadni Medli, i Endrju ga je mnogo manje voleo. On je bio krupan čovek, kratkih mesnatih prstiju, razgalamljeno srdačan. Endrju je često mislio da bi Oksborou, da je imao u sebi malo više srčanosti, mogao biti odličan profesionalac u trkačkim kladionicama. Ovako, međutim, Oksborou bi nedeljom popodne išao, u pratnji svoje žene koja je svirala na malom pokretnom harmonijumu, do obližnjeg mesta Fernlija, jer mu je etiketa zabranjivala da se u toj ulozi pojavljuje u Aberlou i tu bi, na nekoj zastrtoj tribini, pod vedrim nebom, držao religiozni sastanak. Oksborou je bio evangelist. Kao idealista koji veruje u najvišu silu koja upravlja

svetom, Endrju je mogao da se divi njegovom žaru.

Ali, jao! Oksborou je bio „dosadno uzbudljiv”. Iznenada i neočekivano mogao je da zaplače, a u molitvama bio je još nesnosniji. Jednom, kad je pred sobom imao slučaj teškog porođaja, koji je prevazilazio njegovu lekarsku veštinu, bacio se odjednom na kolena pred posteljom porodilje i, mucajući, preklinjao je boga da naredi da se dogodi čudo s tom jadnom ženom. Urgahart, koji je mrzeo Oksboroua, ispričao je taj slučaj Endrjuu, jer je Urgahart bio taj koji je, došavši u pomoć, skočio na postelju u cipelama i pomoću dugih klešta s uspehom oslobodio porodilju.

Što je više Endrju mislio o svojim kolegama asistentima, to je više želeo da ih među sobom zbliži. Ovako, među njima nije bilo jedinstva, ni smisla za saradnju, a vrlo malo prijateljstva. Oni su prosto bili nahuškani jedan protiv drugoga, na onaj običan takmičarski način koji postoji među lekarima opšte prakse u čitavoj zemlji, i svaki se trudio da prigrabi sebi što više pacijenata. Otvoreno nepoverenje i zlovolja često su bili ishod takvih odnosa. Endrju je, na primer, jednom video kad je jedan Oksborouvljev pacijent uručio svoju kartu Urgahartu; ovaj je onda uzeo od njega napola ispijenu bocu s lekom, otvorio je i pomirisao prezrivo, pa prasnuo:

„Dakle, to ti je Oksborou dao da piješ! Uh, sto mu muka! Pa on te je, čoveče, polako trovao!”

Dok su oni ovako vodili međusobne razmirice, doktor Levelin je mirno uzimao svoj deo od mesečne nagrade svakog od njih. Endrjua je sve to peklo i on je hteo da stvori drugačiji odnos, da uspostavi nov i bolji savez svih asistenata koji će omogućiti da ne povijaju kičmu i da Levelina više ne subvencionišu. Ali njegove vlastite nevolje, osećaj da je još novajlija u tom mestu, a pored svega i greške koje je napravio u svojoj vlastitoj četvrti, činile su ga obazrivim. Tek kad se upoznao s Konom Bolandom, odluči da učini velik korak i okuša sreću.

9.

Jednog dana početkom aprila Endrju otkri šupljinu u kutnjaku, pa zato jedno popodne sledeće nedelje ode da potraži zubara Društva. On se još nije upoznao s Bolandom, niti je znao kada on prima pacijente. Kad stiže do trga, gde se nalazila Bolandova mala ordinacija, nađe na zatvorenim vratima prikačenu cedulju na kojoj je pisalo crvenim mastilom Otišao poslom. Ako je hitno, javiti se kod kuće.

Posle kratkog razmišljanja, Endrju odluči da bi mogao, kad je već tu, bar da ugovori sastanak, pa kad su ga neki dečaci koji su se motali oko poslastičarnice uputili, on pođe zubarovoj kući. To je bila mala, napola izdvojena vila na gornjoj periferiji istočne strane grada. Kad se Endrju uputi neurednim puteljkom koji je vodio do ulaznih vrata vile, čuo je odjednom jako udaranje čekića, pa pogledavši kroz širom otvorena vrata neke oronule šupe koja je bila pored same kuće, spazi jednog riđeg čoveka kako zavrnutih rukava žestoko udara čekićem po raščerečenoj karoseriji nekog automobila. U isti čas i ovaj primeti njega.

„Zdravo!”, reče čovek.

„Zdravo!” odvrati Endrju oprezno.

„Šta vi to tražite?”

„Hteo bih da ugovorim sastanak sa zubarom. Ja sam doktor Menson.”

„Izvolite ovamo”, reče ovaj, mašući mu gostoljubivo čekićem. To je bio Boland.

Endrju uđe u šupu, prenatrpanu delovima jednog neverovatno starog automobila. Usred šupe, na drvenim sanducima od jaja, stajao je jedan prozorski okvir doslovno pretesterisan na dve polovine. Endrju pogleda taj čudan prizor, pa se onda okrenuo Bolandu:

„Je li to taj vaš posao?”

„Tako je”, potvrdi Kon. „Kad mi je dosta ordinacije, ja malo skoknem do garaže i pozabavim se mojim kolima.” Sa očiglednom gordošću on izgovori reči „garaže” i „kola”, od kojih je prva označavala oronulu i sklonu padu šupu, a druga istrošenu automobilsku olupinu.

„Biće vam teško da poverujete šta ja sad radim”, nastavi on, „to jest, ako i sami niste skloni mehaničarstvu kao ja. Ova kola koja vidite imam već pet godina, a imajte na umu da su bila su već tri godine stara kad sam ih kupio. Možda mi nećete verovati kad ih vidite ovako razglavljena, ali jure kao srna. Nažalost, Mensone, postala su već tesna za celu familiju. Sad ih baš produžujem. Presekao sam ih, kao što vidite, napola, pa ću među obe polovine uglaviti jedan dodatak od dve stope. Videćete samo kad bude sve gotovo, Mensone!” Zatim se maši svog kaputa. „Biće u njemu mesta za ceo puk. Hajdemo sad u ordinaciju da vidimo šta je s tim zubom.”

U ordinaciji, koja je bila gotovo u jednakom neredu kao i garaža i, mora se priznati, podjednako prljava, Kon je sve vreme, dok je punio zub Endrjuu, pričao. On je tako mnogo govorio i tako plahovito da su mu riđi gusti brkovi neprestano bili orošeni kapljicama pljuvačke. Čuperci njegove ruse kose, davno nedoterane, neprestano su padali Endrjuu po očima kad se zubar nad njim naginjao da bi utisnuo smesu koju je bio zamesio svojim prljavim noktima. Nije se potrudio da opere ruke, to je za Kona bila tričarija! Bio je nemaran, nagao i drag dobričina. Što ga je Endrju više upoznavao, to ga je više osvajala njegovog veselost, prostosrdačnost, polet i nesmotrenost. Bio je već šest godina u Aberlou, a nije imao ni penija ušteđevine. Pa ipak, život mu je tekao vrlo veselo. Ludovao je za „mehaničarstvom”, skupljao razne drangulije i bio je pošasavio za svojim automobilom. Već u samoj činjenici da Kon poseduje automobil bilo je nešto smešno, ali on je voleo šale, čak i kad su išle na njegov račun. Ispričao je Endrjuu kako je jednom, kad ga je neki uticajan član Odbora pozvao da mu izvadi natruo kutnjak, otišao njegovoj kući s uverenjem da u džepu

nosi svoja zubna klešta, a međutim, kad je tamo stigao, pokazalo se da je mesto njih uzeo engleski ključ od šest cola! Kad je s punjenjem zuba bio gotov, Kon ubaci svoje instrumente u jednu teglu za pekmez punu lizola: takvo je bilo njegovo lakoumno shvatanje antiseptike. Zatim je pozvao Endrju da pođu kod njega kući na čaj.

„Dakle, hajdemo“, navaljivao je on gostoljubivo. „Morate se upoznati s mojom familijom. Taman smo stigli na vreme, pet je sati.“

Međutim, Konova porodica je već bila za ručkom, ali svi su bili očigledno isuviše naviknuti na njegove nastranosti da bi ih dovođenje nepoznatog čoveka moglo da uznemiri. U toploj neurednoj sobi gospođa Boland sedela je u proćelju i dojila bebu. Do nje je sedela Meri, petnaestogodišnja devojka, tiha i sramežljiva, „jedina crnokosa u familiji i tatina ljubimica“, predstavio ju je Kon, koja je već imala pristojnu zaradu kao knjigovođa kod Džo Larkinsa, na trgu. Osim Meri, bila je tu još i Terens, dvanaestogodišnja devojčica, i još troje mlađe dece koja su se koprcala i drala, želeći da ih njihov otac primeti. Izuzimajući možda sramežljivu Meri, u ovoj porodici vladala je neka bezbrižna veselost koja je očaravala Endrju. O tome je sama soba sjajno svedočila. Nad kaminom, ispod obojene slike pape Pija X, ukrašene grančicom uskršnje palme, sušile su se bebine pelenice. Kavez s kanarinkom, prljav, ali pun pesme od koje se sve orilo, stajao je na polici za kuhinjsko posuđe pored umotanog steznika gospođe Boland, ona ga je malopre skinula radi bolje udobnosti i još jedne poderane kese sa biskvitima za štenad. Na niskom ormanu sa fijokama, pored Terensine flaute, bilo je i šest boca piva, tek prispelih iz bakalnice. A u ćošku bile su polomljene igračke, rasparene cipele, jedna zarđala klizaljka, japanski suncobran, dva molitvenika u bednom stanju i izvestan broj malih fotografija.

Ali Endrju, dok je pio čaj, najviše je bio opčinjen samom gospođom Boland, on od nje nije prosto mogao da odvoji pogled. Bleda, snena, ravnodušna, sedela je i ćutke srkala bezbrojne šoljice crnog čaja, dok su se deca svađala oko nje, a beba neskriveno sisala svoju hranu iz njenog darežljivog vrela. Ona se smešila i odobravala, sekla hleb deci, sipala čaj, pila i davala sisu, sve u nekoj vrsti savršenog spokojstva, kao da su je godine buke, prljavštine, sive bezbojnosti i Konove uskipelosti najzad uzvisile u neko nebesko boravište u kojem se osećala izdvojena i zaštićena od svega toga.

Umalo što nije prevrnuo šoljicu s čajem kad ga je ona oslovila izvinjavajući se i gledajući mu prvo preko glave.

„Nameravala sam da posetim gospođu Menson, doktore, ali uvek sam toliko zaposlena.“

„U ime Oca“, povika Kon, tresući se od smeha. „Ti zaposlena! Nije imala novu haljinu, Mensone, to hoće da kaže. Već smo bili ostavili i novac na stranu, ali onda je Terens ili već nekom od dečice trebalo kupiti nove cipele. Ne mari ništa, mamice, pričekaj dok produžimo auto pa ćemo se onda povesti gospodski.“ Zatim se okrenu Endrjuu savršeno prirodno: „Živimo u oskudici, Mensone. To je muka. Hvala bogu, imamo dovoljno da jedemo, ali što se oblačenja tiče, nismo baš kicoši. Oni tamo u Odboru prilično su lakomi, a naravno i veliki poglavica uzima svoj danak!“

„Ko?“, upita Endrju zaprepašćen.

„Levelin! On od mene uzima svoju petinu kao i od vas.“

„Ali radi čega, za ime božje?“

„Oh, tu i tamo pregleda jednog ili dvojicu od mojih pacijenata. Za poslednjih šest godina lečio je umesto mene dve zubne otekline, a osim toga on je specijalista i za rendgen kad zatreba. Razume se, sve je to svinjarija.“ Deca su otišla u kuhinju da se igraju, pa je tako Kon mogao da govori slobodno. „I ta njegova velika limuzina! Sve je to samo spolja gladac. Samo da vam pričam, Mensone, kad sam jednom vozio za njim uz brdo Merdi u mojim kolicima, pa mi nešto dunu u glavu da dam gas, bogo moj! Da ste ga videli samo kad sam ga

zasuo prašinom.”

„Slušajte, Bolande”, reče Endrju brzo, „Taj Levelinov namet veliki je bezobrazluk. Zašto se mi ne bunimo protiv njega?”

„A?”

„Zašto se ne bunimo?”, ponovi Endrju još jačim glasom, osećajući kako mu krv uzavre. „To je gnusna nepravda. Mi tu oskudevamo i promećemo se, a on... Ali čujte, Bolande, vi ste upravo čovek kakvog sam želeo da upoznam. Hoćete li da se udružimo u toj stvari? Pridobićemo i ostale kolege. Napravćemo veliki ujedinjeni napor.”

Konove oči zasvetlucaše.

„Pa velite da udarimo na Levelina.”

„Da.”

Kon mu pruži oduševljeno desnicu.

„Mensone, prijatelju moj”, izjavi on svečano, „radićemo udruženim silama.”

Endrju odjuri Kristini pun žara, žedan megdana.

„Kris, Kris! Našao sam biser od čoveka. Jednog riđokosog zubara, sasvim ludog, da, kao i ja što sam, znao sam da ćeš to reći. Ali slušaj, mila moja, mi ćemo dići bunu.” Smejao se uzbuđeno. „Oh, bože, kad bi samo stari Levelin znao šta ga čeka!”

Nisu mu bili potrebni njeni saveti da bude pažljiv. Bio je odlučio da u svemu što bude preduzeo postupi obazrivo. Sledećeg dana ode zato prvo da porazgovara s Ovenom.

Sekretar se bio zainteresovao za stvar, pa je bio vrlo jasan. Rekao mu je da je sporazum koji je bio u pitanju zaključen potpuno dobrovoljno između glavnog lekara i njegovih asistenata. Cela stvar, prema tome, nije se uopšte ticala Odbora.

„Vidite, doktore Mensone”, zaključio Oven, „doktor Levelin je vrlo sposoban čovek s odličnim kvalifikacijama, i mi se smatramo srećnima što ga imamo ovde. On ima sasvim lepe prihode od Društva zato što upravlja našom lekarskom službom, ali, međutim, vi pomoćni lekari mislite da bi trebalo da ima još i više.”

„Do đavola!”, pomisli Endrju u sebi. Ali zatim ode zadovoljan i pozva telefonom Oksboroua i Medlija da mu dođu u posetu to veče, na šta oni i pristadoše. Urgahart i Boland bili su već ranije obećali da će doći. Endrju je znao iz prethodnih razgovora da je svaki od njih četvorice besan što gubi petinu od svog prihoda, pa je prema tome smatrao da će stvar biti odmah rešena čim ih jednom skupi zajedno.

Sledeći korak bio je njegov razgovor s Levelinom. Pošto je o celoj toj stvari razmislio, zaključio da bi bilo podmuklo ako mu donekle ne bi otkrio svoju nameru. To popodne bio je u bolnici radi anestezije. Dok je posmatrao Levelina kako operiše (duga teška operacija trbušnog tumora) nije mogao, a da mu se ne divi. Ovenovo mišljenje bilo je tačno: Levelin je bio neverovatno sposoban lekar na raznim poljima medicine. On je bio izuzetak, jedinstven slučaj koji, kako bi Deni rekao, potvrđuje pravilo. Njega ništa nije moglo da zavede, ništa da ga iznenadi. Od administrativnih pitanja javne higijene, o kojoj je znao napamet svaki zakon i sporednu uredbu, pa do najnovijih postupaka u radiologiji, sve te mnogostruke dužnosti, Levelin je obavljao kao prijatan i dobro potkovan stručnjak. Posle operacije, dok je Levelin prao ruke, Endrju mu priđe, svlačeći lako sa sebe svoj mantil.

„Dozvolite mi da nešto primetim, doktore Leveline, nisam mogao a da se ne divim vašoj spretnosti koju ste pokazali pri operaciji tumora. To je bilo prosto sjajno.”

Levelinovo sivo lice sinu od zadovoljstva, i on odgovori ljubazno, sav ozaren:

„Radujem se što vi tako mislite, Mensone. Ali kad smo već u reči, i vi odlično napredujete u davanju narkoze.”

„To ne, to ne”, promrmlja Endrju. „To meni neće nikad ići naročito od ruke.”

Nastade pauza, Levelin je i dalje sapunjavao ruke. Stojeći pored njega, Endrju se nervozno iskašlja. Sada, kad je čas bio kucnuo, osećao se gotovo nemoćan da progovori. Ali je ipak

uspeo da izusti:

„Čujte, doktore Leveline, dužnost mi je da vas o nečemu obavestim... Svi mi asistenti smatramo da je nepravilno što nam se od nagrade odbija procenat u vašu korist. Meni je vrlo neprijatno te vam to moram reći, ali... Ja ću podneti predlog da se tome stane na kraj. Večeras se svi sastajemo u mojoj kući. Želeo sam samo da o tome budete obavešteni, bolje pre nego posle. Ja sam hteo samo da uvidite da sam postupio časno.”

Pre nego što je Levelin mogao da odgovori, i ne pogledavši ga u lice, Endrju se brzo okrenu i napusti operacionu salu. Kako je on to nezgrapno rekao. Pa ipak, rekao je. Kad Levelinu budu poslali svoj ultimatum, bar neće moći da ih optuži da su mu zadali udarac s leđa.

Sastanak u „Dolinici” bio je zakazan za devet sati to večer. Endrju iznese nekoliko boca piva i zamoli Kristin da spremi sendviče. Učinivši to, obuče kaput i ode na jedan sat Vonovima. Nervozan od očekivanja, Endrju je hodao tamo-amo po predsoblju i trudio se da sabere misli. Uskoro su i ostali došli: prvo Boland, pa onda Urgahart i najzad Oksborou i Medli zajedno. Točeći pivo i služeći sendviče, Endrju je nastojao da stvori atmosferu srdačnosti. Kako mu je Oksborou bio gotovo mrzak, oslovi prvo njega: „Služite se, Oksborou! Ima još dole u podrumu!”

„Zahvaljujem, Mensone”, reče evanđelist hladno. „Ja sam protiv alkohola u bilo kakvom obliku. To je moj princip.”

„U ime Oca!”, uzviknu Kon kroz penu na brkovima.

Za početak, ovo nije dobar znak. Medli, koji je žvakao sendviče, gledao je vazda opreznim pogledom, a izraz lica mu je odavao zabrinutost gluvog čoveka. Pivo je već bilo izazvalo urođenu goropadnost kod Urgaharta, koji, pošto je neko vreme streljao pogledom Oksboroua, odjednom raspali: „Sad kad smo se našli, oči u oči, doktore Oksborou, možda ćete smatrati umesnim da mi objasnite: kako to daje Tudor Evans, Glin Teras broj 17, ostavio svoju listu i prešao na vašu?”

„Ne sećam se više tog slučaja”, odgovori Oksborou, sastavljajući rasejano vrhove prstiju.

„Ali sećam se ja!”, prasnu Urgahart. „To je jedan od pacijenata koga ste mi vi ukrali, moj visoko uvaženi doktore. I štaviše...”

„Gospodo!”, uzviknu Endrju zaprepašćeno. „Molim vas, molim vas! Kako ćemo moći da nešto uradimo ako se između sebe svađamo. Setite se radi čega smo ovde.”

„A radi čega smo ovde?”, upita Oksborou kukavički. „Ja bih morao sada biti kod bolesnika.”

Stojeći pred kaminom, ozbiljnog i napregnutog izraza, Endrju uze da spašava klizavu situaciju:

„Dakle, stvar je, gospodo, u ovome”, duboko udahnu. „Ja sam ovde najmlađi i nemam mnogo prakse, ali ja se nadam... Ja verujem da mi to nećete zameriti! Možda upravo zato što sam novajlija, ja vidim stvari i sa jednog svežeg stanovišta, koje vi već odavno podnosite. Meni se čini, na prvom mestu, da naš sistem uopšte ne valja. Mi se ovde koprcamo i svađamo na najprimitivniji način, takoreći, otimamo se o bolesnike kao da smo obični gradski i seoski lekari, a ne članovi jedne zdravstvene ustanove koja nam pruža odlične prilike za zajednički rad! Svaki lekar koga sam sreo kune se da, u pogledu prakse, živi pseći. Svaki će vam reći da se satire, da pada s nogu, nikad slobodnog minuta, ni vremena za ručak, neprestano pozivi na sve strane. Zašto je to tako? To je zato što se i ne pokušava da se u našoj struci sprovede organizacija. Uzmimo samo jedan primer za ovo što hoću da kažem, mada bih vam mogao navesti bezbroj. Noćni pozivi! Poznato vam je kako svi odlazimo na počinak sa zebnjom da ćemo biti probuđeni i pozvani nekud u noć. Loše provodimo noći zato što se može desiti da budemo pozvani. Zamislite kako bismo se osećali da se to ne može

desiti. Zamislite da, za početak, stvorimo neku vrstu zadružnog sistema za noćnu službu. Jedan lekar da preuzima sve noćne posete u toku jedne nedelje, i onda je slobodan čitav mesec, dok prođe red svih ostalih. Zar to ne bi bilo sjajno! Zamislite kako biste onda bili orni za vaš dnevni posao." Zastade pritom, gledajući njihova bezizrazna lica.

„To ne bi išlo”, odseče Urgahart. „Sto mu muka, pa ja bih pre pristao da dežuram svake noći u mesecu nego da i jednog svog bolesnika poverim starom Oksborou! Hi! Hi! Kad taj uzajmi, ne vraća više.”

Endrju se grozničavo umeša:

„To ćemo pitanje ostaviti za koji drugi sastanak, jer sad nismo svi saglasni. Ali, gospodo, ima nešto drugo u čemu smo svi jednodušni, a radi čega smo se i sastali ovde. To je pitanje procenta koji plaćamo doktoru Levelinu.” I ponovo zastade. Sad su ga svi gledali zainteresovano, jer se ticalo njihovih džepova. „Mi smo svi složni da to nije pravo. Govorio sam o tome i s Ovenom. On veli da to s Odborom nema nikakve veze, već je to isključivo stvar uzajamnog sporazuma među lekarima.”

„Tako je”, dobaci Urgahart. „Ja se sećam kad je to bilo uvedeno, pre jedno devet godina. Imali smo tada dva božjaka kao asistente, jedan je bio u Istočnoj klinici, a drugi ovde kod mene. Levelinu su zadavali mnogo muke svojim bolesnicima. Onda nas je on jednog lepog dana skupio i rekao da tako više ne može, da on nema računa da radi, osim ako ne bismo napravili nekakav sporazum s njim. I tako vam je sve to počelo, i tako to i dan-danas traje.”

„Ali on je već dovoljno plaćen od Odbora za sav svoj rad. I još zgrće silan novac i od drugih ustanova kod kojih je imenovan. On se valja u parama!”

„Znam, znam”, reče Urgahart kiselo. „Ali imajte na umu, Mensone, da nam je taj isti Levelin od velike koristi. I on to zna. Kad bi on raspalio bezobzirno, bogme se ne bismo baš najbolje proveli.”

„Ali zašto da mi njega plaćamo?”, pitao je Endrju uporno.

„Bravo! Bravo!”, uzviknu Kon, puneći čašu.

Oksborou preseče pogledom zubara.

„Dopustite mi da i ja kažem jednu reč. Ja se slažem s doktorom Mensonom da nije pravo da nam išta od nagrade odbija. Ali, ipak, neosporna je činjenica da je doktor Levelin vrlo istaknut lekar, s brojnim i odličnim titulama i da on Društvu čini veliku čast. Osim toga, on je uvek spreman da nam, mimo svog ličnog rada, pritekne u pomoć i oslobodi nas težih bolesnika.”

Endrju ga prostreli pogledom. „Želite li vi da se oslobodite vaših težih bolesnika?”

„Pa, naravno”, reče ovaj osorno. „Ko to ne želi.”

„Ja to ne želim”, viknu Endrju. „Ja želim da ih zadržim, da pratim tok njihove bolesti do kraja!”

„Oksborou je u pravu”, promrmlja Medli neočekivano. „To je prvo pravilo lekarske službe, Mensone. Vi ćete to već razumeti kad budete malo stariji: osloboditi se teških bolesnika, osloboditi ih se što pre!”

„Ali, do đavola, ne!”, negodovao je Endrju žustro.

Razgovor se nastavi, vrteći se u krugu, još četrdeset i pet minuta. Na kraju Endrju, vrlo zagrejan, uzviknu, rešen da baci kocku:

„Mi to moramo da sprovedemo. Čujete li me, prosto moramo! Levelin zna šta mu spremamo. Ja sam mu to kazao danas popodne.”

„Šta?!” , povikaše u isti čas Oksborou, Urgahart, pa čak i Medli.

„Jeste li ozbiljni, doktore, da ste kazali doktoru Levelinu?”, upita Oksborou ustavši i gledavši uplašeno Endrjua.

„Razume se da sam mu kazao! On to pre ili posle mora da sazna. Zar ne uvidate da mi treba samo da smo složni, da se pokažemo ujedinjeni i mi onda moramo da pobedimo!”

„Sto mu muka!” uzviknu Urgahart sav pomodreo. „Ala Vi imate samopouzdanja! Zar ne znate koliko je Levelin uticajan? On ima svoje prste svuda! Možemo da se smatramo srećnima ako nas sve ne razjuri. Pomislite malo na mene, koji bi trebalo da u ovim godinama tražim uhljebljenje!” Svojim teškim korakom uputi se vratima. „Vi ste dobar čovek, Mensone. Ali suviše ste mladi. Laku vam noć!”

Medli je već bio hitro skočio na noge. Pogled mu je govorio da će odmah odjuriti na telefon da uz izvinjenje javi doktoru Levelinu da je on, Levelin, čudesan lekar i da ga on, Medli, savršeno jasno čuje. Oksborou mu je bio za petama. Posle dva minuta u sobi su bili još samo Kon, Endrju i ostatak piva. Popiše ga ćuteći. Endrju se seti da u ostavi ima još šest boca. Slistiše i njih. Onda započne razgovor. Govorili su o stvarima koje su se ticale porekla, rada i moralnih osobina Oksboroua, Medlija i Urgaharta. Naročito se zadržase na Oksborou i njegovu harmonijumu. Nisu ni opazili da je Kristin ušla i otišla u spavaću sobu. Otvorili su jedan drugom svoja srca i jadali se, kao dva sramno izdana brata. Sledećeg jutra, Endrju pođe svojim bolesnicima s glavoboljom. Išao je namršteno. Na trgu je sreo Levelina u kolima. Kad je u prkosnom stidu podigao glavu, ovaj se na njega blaženo isceri.

Nedelju dana Endriu je bio besan zbog svog poraza i išao je na posao ogorčen i obeshrabren. U nedelju pre podne, kad je obično dugo i blaženo leškario, odjednom osu:

„Ne radi se tu o novcu, Kris. Radi se o principu u čitavoj stvari! Kad pomislim na to, dolazi mi da izludim! Zašto ja ne dignem ruke od svega toga? Zašto ne volim Levelina? Zašto ga u jednom času volim, a u drugom mrzim? Reci mi iskreno, Kris. Reci, zašto mu ja ne ljubim skute? Jesam lija ljubomoran? Šta je u stvari?”

Njen odgovor ga zaprepasti. „Da, ja mislim da si ti ljubomoran.”

„Šta?”

„Ne razbijaj mi bubne opne, dragi. Hteo si da ti kažem iskreno. Da, ti si ljubomoran, strašno ljubomoran. I zašto da ne budeš? Ja ne želim sveca za muža. U ovoj kući bilo je dosta toga što je trebalo pomesti taman bi nam još i oreol trebao!”

„Nastavi samo!”, praskao je on. „Nabroj mi sve moje mane, kad si već počela. Nepoverljiv! Ljubomoran! Jednom si me već napala! Oh, možda sam isuviše mlad, je li! Onaj osamdesetogodišnjak, Urgahart, to mi je i bacio u lice onomad!” U pauzi koja je nastala čekao ju je da nastavi prepirku, pa je onda dodao razdražljivo:

„Ali zašto bih ja bio ljubomoran na Levelina?”

„Zato što je on odličan lekar, zato što zna toliko stvari, i uglavnom zato što ima sve one prvorazredne titule.”

„Dok ja imam jedan bedan mali M.B. s jednog škotskog univerziteta! Svemogući bože! Sad bar znam šta ti stvarno o meni misliš.” Besno đipi iz postelje i ustumara se po sobi u pidžami.

„Pitam ja tebe šta titule uopšte vrede? Samo običan blef! Metod i klinička sposobnost (zarezi) to je ono što vredi. Ne verujem ja u sve te tričarije o kojima pišu udžbenici. Ja verujem samo u ono što čujem kroz svoj stetoskop! A ako slučajno nisi to dosad znala, ja ću ti reći da umem da čujem vrlo mnogo. Počinjem da dolazim do značajnih rezultata u svojim antracitskim istraživanjima. Možda će gospođa jednog lepog dana biti mnogo iznenađena! Boga mu, čoveku je zaista prijatno kad se probudi rano u nedelju i rođena mu žena kaže da je neznalica!”

Sedeći u postelji ona dohvati svoj pribor za poliranje noktiju i, čekajući da on završi, počne da uređuje sebi nokte.

„Ja nisam kazala sve to, Endriu.” Njena razboritost žestila ga je još više.

„Htela sam samo da kažem, dragi, da ti nećeš ostati asistent celog svog života. Ti hoćeš da te ljudi čuju, da obrate pažnju na tvoj rad, na tvoje ideje. Oh, razumeš ti dobro šta hoću da kažem. Kad bi imao neku zaista dobru titulu recimo, M.D. ili M.R.C.P. to bi ti osiguralo dobar položaj.”

„M.R.C.P!”, ponovi on da ječi. „Dakle, to je ona sve smislila u svojoj glavici! M.R.C.P. uh! I to postići u jednom zabačenom rudarskom kraju!” Njegova ironija trebalo je da je smoždi. „Ne shvatiš li ti da to dobijaju samo krunisane glave Evrope!”

Tresnu vratima i ode u kupatilo da se obrije. Pet minuta zatim vrati se pola obrijan, pola nasapunjana lica. Bio se uzbudio, ali brzo i pokajao.

„Misliš li ti zaista da bih ja to mogao, Kris? Ti si potpuno u pravu: trebao bi nam neki mali prirepak na ploči s našim starim dobrim imenom da bismo mogli dasedrži monapovršini. Ali M.R.C.P, patojena težilekarski ispit koji postoji. To je, to je ubistvo! Pa ipak... Ja verujem... Ali čekaj, prvo da vidimo pojedinosti...”

Jurnu u prizemlje da nađe Lekarski godišnjak. Kad se vrati, lice mu je bilo poprimalo izraz dubokog razočaranja. „Nema ništa”, promrmlja ožalošćeno. „Propala stvar! Zar ti nisam kazao da je to nemoguć ispit! Prvo treba položiti ispit iz jezika: latinski, francuski,

grčki i nemački. Dva su obavezna pre nego što čovek može uopšte da pristupi polaganju tog prokletog ispita. Ja jezike ne znam. Što znam latinski, to je samo sprdnja, mist, alba, mitte decem. A što se francuskog tiče...”

Ona ne odgovori ništa. Vladala je tišina, dok je on stajao kod prozora i sumorno posmatrao dosadan predeo. Najzad se okrenu, nabrana čela, brižan, nemoćan da se otrgne mislima.

„A zašto ne bih, Kris, grom i pakao! Zašto ja ne bih mogao da naučim sve te jezike za ispite?”

Ona skoči iz postelje i zagrlji ga, a sve joj se manikirske drangulije razleteše po podu.

„Oh, dragi, ja sam samo to čekala da kažeš! Sad si pravi ti. Možda bih... možda bih ja mogla da ti u nečemu pomognem. Ti zaboravljaš da je tvoja gospođa bivša učiteljica!”

Celog dana krojili su uzbuđeno planove. U jednu od praznih soba baciše na gomilu Trolopa, Cehova i Tolstoja. Spremiše sobu za rad i već iste večeri Endrju postade njen učenik. Ponekad bi Endrju osetio svu uzvišenu besmislenost svega toga pa mu se činilo kao da iz daljine sluša bahat smeh bogova koji mu se rugaju. Dok bi tako sedeo za golim stolom sa svojom ženom, u tom dalekom velškom rudarskom gradiću, i ponavljao za njom *caputcapitis*, ili *Madame, est ii possible que*, dok bi glibao kroz deklinacije i nepravilne glagole i naglas čitao *Tacita*, pa bi se namerili na rodoljubivo štivo „*Pro Patria*”, on bi se odjednom zavalio u stolicu, sumorno svestan da...

„Kad bi sad Levelin nešto mogao da nas vidi, ala bi se cerio! I još kad pomislim da je to tek početak i da tek dolazi stručan medicinski deo!” Krajem sledećeg meseca počeli su u razmacima da stižu u „Dolnicu” svežnjevi knjiga iz londonskog ogranka Međunarodne medicinske biblioteke. Endrju nastavi odande gde je na univerzitetu bio stao. Brzo uvide kako je rano prekinuo studije. Otkri napredak biohemije u terapeutici i zagnjuri se u nju. Otkri bubrežne kamenčiće, ureu u krvi, bazalni metabolizam i greške u eksperimentima sa belančevinom. Kad se ovaj kamen njegovih studentskih dana sruši na njega, glasno jauknu:

„Kris, ja ne znam ništa! A ovaj me rad ubija!”

Kako je trebalo da se nosi sa svojim redovnim poslovima, za učenje su mu ostajale samo duge noći. Održavao se crnom kafom i mokrim peškirimama oko glave, tvrdoglavo je zapinjabo i ostajao u čitanju do ranih jutarnjih sati. Često puta, kad bi se iscrpljen bacio u postelju, nije više mogao oka da sklopi. A koji put, kad bi i zaspao, trzao bi se znojav, kao pritisnut nekom morom, dok bi mu glava bučala od izraza, formula ili kakve francuske besmislice koja mu je zadavala jada. Pušio je prekomerno, gubio na težini, u licu postajao sve mršaviji. Ali Kris je uvek bila pored njega i puštala ga da mirno govori, da crta dijagrame, da objašnjava terminologijom od koje se jezik prelama, neobičan, čudan, čaroban rad bubrežnih mokraćnih kanala. Dozvoljavala mu je i da viče, da mlatara rukama i, kad bi mu živci postali razdraženiji, da joj čak i uvrede baca u lice. U jedanaest, kad bi mu ona obično donela crnu kafu, njega bi spopadao bes:

„Zašto me već jednom ne pustiš na miru! I šta će mi, molim te, ovo đubre? Kofein... To je samo gadan otrov. Ti dobro znaš da se time samo trujem. I to sve zbog tebe. Ti si tvrda srca, Kris, užasno tvrda! Izgledaš mi kao neka tamničarka koja se smireno šunja vamo-tamo. I ja nikad neću položiti taj prokleti ispit! Ima na stotine ljudi koji se tu takmiče, i to ljudi iz otmenih londonskih kvartova, iz velikih bolnica, a ja? Iz Aberloua! Ha! Ha!” Smejao se histerično. „Iz predivnog i toliko poznatog Društva za lekarsku pomoć! Oh, gospode! Tako sam umoran, a znam da će me noćas zvati zbog onog porođaja u ulici Cefan.”

Ona je bila bolji borac od njega. Raspolagala je uravnoteženošću koja im je pomagala da prebrode svaku krizu. Znala je i ona da bude prgava, ali umela je i da vlada sobom. Podnosila je žrtve, odbila je sve pozive Vonima, prestala je da odlazi na orkestarske koncerte u „*Temprens hol*”. Mada su loše spavali, ona je uvek ustajala rano i dočekivala ga uredno

odevena, s doručkom već na stolu, dok se on vukao dole, neobrijan, s prvom cigaretom već među zubima.

Iznenada, posle šest meseci rada, dobila je pismo iz Bridlingtona, kojim joj je tetka javljala da se razbolela od zapaljenja vena, pa ju je molila da joj dođe. Uručivši pismo Endrjuu, ona odmah izjavi da ne može da ga sada ostavi. Ali, on, nagnut nabusito nad tanjirom s prženim jajima i slaninom, reče osorno:

„Ja bih voleo da odeš, Kris! Kad već radim u takvim okolnostima, mislim da bi mi bez tebe bilo lakše. U poslednje vreme idemo malo jedno drugom na živce. Oprosti, ali meni se čini da će tako biti najbolje.”

Ona, protiv svoje volje, ode krajem nedelje. Još nije bilo prošlo ni dvadeset i četiri sata, a on uvide da je pogrešio. Bez nje bilo mu je užasno. Dženi ga je neprestano žestila i pored svih uputstava koje joj je Kris bila brižljivo dala. Ali uzrok tome nisu bila ni loše pripremljena jela, ni mlaka kafa, ni nemarno spremljena postelja. Uzrok je bilo Kristinino odsustvo: saznanje da ona nije u kući, daje ne može dozvati, da mu nedostaje. Hvatao je sebe na mahove kako tupo zuri u knjigu i traći sate, misleći na nju.

Posle četrnaest dana javila mu je telegramom da dolazi. Bacio je sve na stranu i dao se na pripremanje dočeka. Ništa mu nije bilo suviše dobro, ni suviše raskošno, da uveliča taj sastanak. Njen telegram nije mu ostavljao mnogo vremena, ali on je mislio brzo pa je odjurio u grad, spreman na svako rasipništvo. Kupio je prvi buket ruža. Poslužila ga je sreća da kod ribara Kendrika nađe jednu dobru ribu, koja je upravo tog jutra bila uhvaćena. Brzo je zgrabi, da ne bi gospođa Von, kojoj je Kendrick namenjivao sve takve specijalitete, telefonirala i preduhitrla ga. Onda je kupio led u izobilju, svratio je povrćaru po salatu i najzad je grozničavo požurio kod Lamperta, bakalina na trgu, po bocu mozelskog vina za koje je ovaj garantovao da je „pravo”.

Posle čaja rekao je Dženi da može ići kući, jer je već osećao njene ljubopitljive, mladalačke poglede. Onda se dao na posao i spremio kako treba salatu od ribe. Kuhinjska kofa od cinka, napunjena ledom, poslužila mu je kao odlično vedro za hlađenje. S cvećem je naišao na neočekivanu teškoću, jer je Dženi bila zaključala spremište pod stepenicama gde su bile vaze i, po svemu sudeći, sakrila ključ. Ali on prebrodi i tu prepreku, stavivši polovinu ruža u bokal za vodu, a ostatak u čašu za četkice za zube koju je doneo iz kupatila. To je dekoru davalo sasvim poseban izgled. Najzad su sve pripreme bile gotove: cveće, jelo, vino na ledu i on se, radosna oka, divio čitavom tom prizoru. Posle rada na klinici, u devet i po, odjuri na Gornju stanicu da sačeka dolazak njenog voza. Izgledalo mu je kao da se ponovo, divno i čudesno, u nju zaljubio. Nežno je povede njihovoj svetkovini. Noć je bila topla i mirna, obasjana mesečinom. Bio je sasvim zaboravio zapletenosti bazalnog metabolizma. Govorio joj je da mu izgleda kao da su u Provansi, ili u tako nekom kraju, u nekom zamku kraj jezera. Govorio joj je da je slatko, mило dete. Govorio joj je da je on bio grubijan prema njoj, ali da će odsad, čitavog svog života, biti čilim i to ne crven, jer joj je ta boja mrska, po kojem će ona moći da gazi. I govorio joj je još mnogo koješta. Krajem te iste nedelje govorio joj je da mu donese papuče.

Došao je avgust, prašnjav i vreo. Već se nazirao kraj i knjigama koje je valjalo pročitati, ali se onda isprečila pred njim jedna naizgled nepremostiva poteškoća, s obzirom na položaj u kom se nalazio: trebalo je dodirnuti bar ovlaš i praktične radove, naročito histologiju. Kristin se seti profesora Čalisa i njegovog položaja na Kardifskom univerzitetu. Kad mu se Endrju javi pismom, on mu odmah glagoljivo odgovori, rekavši mu da će biti srećan ako uspe da mu pomogne svojim uticajem u odseku za patologiju. Menson će, dodao je još, naći u doktoru Glin Džounsou odličnog čoveka. Pismo je završio s pozdravom Kristini u vrlo kitnjastom stilu.

„Za to dugujem tebi, Kris! Zaista, mnogo znači imati prijatelja. A ja zamalo što nisam

propustio da se upoznam s Calisom kad sam se ono durio zbog odlaska Vonovima. Dobar stari čičica! Ali meni je ipak mrsko da molim ljude za usluge. A sad mi reci šta znače ti nežni pozdravi!”

Sredinom avgusta jedan polovni motorni bicikl marke „Red indijan”, jedna oniska i neobično opaka mašina koju je prethodni vlasnik bio oglasio kao suviše brzu za njega, pojavi se pred „Dolinicom”. Za vreme mrtve letnje sezone, Endrju je mogao svako popodne da ugrabi za sebe tri slobodna sata. Tako je svakoga dana, odmah posle ručka, jedan crveni motor tutnjao dolinom u pravcu Kardifa, trideset milja daleko. I svakog dana, oko pet sati, isti, samo malo više prašnjav crveni motor, kretao se u suprotnom pravcu, a meta mu je bila „Dolinica”. Tih šezdeset milja kroz sparnu vrućinu, kojima je trebalo dodati jednosatni rad nad Glin Džounsovim primercima i presecima, kad je

Endrju bio često primoran da upotrebljava mikroskop rukama koje su još podrhtavale od treskanja upravljača, predstavljale su velik napor sledećih nekoliko nedelja. Za Kristin to je vreme značilo najbrižniji deo čitave te luđačke pustolovine: videti ga kako odlazi uz brze detonacije motora i zabrinuto osluškivati dalek šum pri njegovom vraćanju, a sve vreme strahovati da mu se, poglelom na tu đavolsku mašinu, ne dogodi kakvo zlo.

Mada je bio sav zahuktan, ponekad bi ugrabio časak vremena da joj iz Kardifa donese jagode, koje bi onda čuvali do posle rada na klinici. Za vreme čaja još bi ga uvek pekla prašina u očima, koje su mu bile crvene, pa bi se neveselo pitao nije li mu se dvanaesterac otkinuo na onoj poslednjoj vrtači kod Trikoda i da li će ikako moći još pre rada na klinici da poseti ona dva bolesnika kojima su ga pozvali još za vreme njegovog odsustva.

Ali i poslednje putovanje bilo je najzad završeno. Glin Džouns nije imao više šta da mu pokaže. On je znao napamet svaki primerak i svaki presek. Još je samo ostalo da ispuni prijavu i pošalje novac za visoke ispitne takse.

Petnaestog oktobra Endrju je krenuo sam za London. Kristin ga isprati na stanicu. Sada, kad je ispit bio tako blizu, obuze ga čudno spokojstvo. Sav njegov trud, njegovi grozničavi naponi, njegovi gotovo histerični ispadi, izgledali su mu kao da pripadaju davnoj prošlosti. Mozak mu više nije radio, kao da je otupeo. Imao je osećaj da ne zna ništa.

Pa ipak, sledećeg dana, kad je pristupio pismenom delu ispita, koji se održavao u Kolegijumu lekara, odgovarao je na pitanja s nekom vrstom slepog automatizma. Pisao je i pisao i ne gledajući na sat, i ispunjavao je red za redom, sve dok mu se u glavi ne počne vrteti.

Uzeo je sobu u hotelu „Mjuzeum”, gde je nekad odseo sa Kristinom prilikom njihovog prvog boravka u Londonu. Tu je sve bilo vrlo jeftino, ali hrana je bila tako loša da je njegov već poremećen želudac ozbiljno patio od teškog varenja. Bio je primoran da živi na mlečnoj dijeti: šoljica vrelog mleka u nekoj jeftinoj čajdžinici na Strandu bila mu je ceo ručak. Između pojedinih delova pismenih ispita živeo je kao u bunilu. Nije mu ni na um padalo da ode negde, da se rasonodi. Po ulicama jedva da je viđao prolaznike. Ponekad, da bi razbistrio glavu, provozao bi se na krovu omnibusa. Posle pismenih ispita počeo je praktični i usmeni deo, a Endrju se toga plašio više nego ičega što je dosad imao da preturi preko glave. Bilo je, možda, još dvadesetak kandidata i svi su bili stariji od njega, svi puni samouverenosti zbog položaja koje su već zauzimali. Kandidat, na primer, koji je sedeo do njega, neki Harison, koga je jednom ili dva puta oslovio, imao je laureat hirurgije Oksfordskog univerziteta, bio je eksterni lekar bolnice „St. Džon” i imao je svoju ordinaciju u ulici Bruk. Kad je Endrju uporedio Harisonovo uglađeno ponašanje i očiglednu otmenost sa svojom palanačkom nespretnošću, učini mu se da ima zaista malo izgleda da će ostaviti dobar utisak na ispitivače.

Praktični zadatak u Južnoj londonskoj bolnici prošao je, po njegovom mišljenju, prilično dobro. Njegov bolesnik, dečak od četrnaest godina, bolovao je od zapaljenja bronhija, a kako je on tako temeljno proučavao plućne bolesti, taj je slučaj za njega bio prilično srećan.

Smatrao je da je napisan dobar izveštaj. Ali kad je došlo do usmenog ispita, sreća kao da ga je sasvim izneverila.

Usmeni ispiti u Kolegijumu lekara imali su svoje osobenosti. Dva uzastopna dana ispitivali su svakoga kandidata naizmenično dvojica ispitivača. Ako bi se krajem prvog zasedanja ustanovilo da je kandidat nespretn, uručilo bi mu se jedno pismo u kojem se učtivim rečima izveštavao da nije potrebno da dolazi sledećeg dana. Strepeći od te kobne poslanice, Endrju je na svoje zaprepašćenje utvrdio da je kockom izvukao kao prvog ispitivača čoveka o kome je Harison govorio sa zebnjom, doktora Mauricija Gadsbija.

Gadsbi je bio malen, suvonjav čovek, crnih, nakostrešenih brkova i sitnih, podmuklih očiju. Nedavno izabran za vanrednog profesora, u njemu nije bilo trpeljivosti starijih ispitivača, već je izgledalo kao da namerno ide na to da ruši kandidate koji izađu pred njega. Pogledao je Endrjua s omalovažavanjem, izvivši obrve, i stavio pred njega šest uložaka. Endrju pogodi tačno pet, šesti nije uspeo da imenuje. Gadsbi se bio okomio baš na taj uložak. Pet minuta petljao je Endrjua oko tog preseka koji je, kako se zatim pokazalo, bio presek jajeta nekog malo poznatog parazita zapadne Afrike, a zatim ga je nehajno i ravnodušno predao drugom ispitivaču, ser Robertu Ebiju.

Endrju ustade i pređe u drugu odaju, bled u licu i uznemirenog srca. Nije više osećao dodijalost i tromost kao na početku te nedelje; osećao je samo jednu očajničku želju da uspe. Ali bio je uveren da će ga Gadsbi srušiti. Podigavši oči, vide Roberta Ebija kako ga posmatra i smeši mu se prijateljski, gotovo nestašno.

„Šta vam je?“, upita ga Ebi neočekivano.

„Ništa, gospodine“, promuca Endrju. „Čini mi se da sam loše prošao kod doktora Gadsbija. To je sve.“

„Ne uznemiravajte se sada zbog toga. Pogledajte ove primerke, pa mi lepo recite sve što znate o njima.“ Ebi se smešio ohrabrujući. Bio je to čovek čistog, izbrijanog, rumenog lica, moglo mu je biti oko šezdeset i pet godina, visokog čela i s izrazom dobroćudnosti na gornjoj usni. Mada je sada bio, možda, treći najčuveniji lekar u Evropi, nekad je i on poznao ljutu nevolju i ogorčene borbe kada je u svojim mladim danima bio došao iz rodnog Lidsa u London i samo se svojim provincijskim ugledom mogao odbraniti od naleta predrasuda i smetnji na koje je u Londonu bio naišao. Posmatrajući Endrjua, bio je primetio, iako se pravio nevešt, njegovo loše skrojeno odelo, njegov meki okovratnik i košulju, rđavo svezanu jeftinu kravatu i, iznad svega, napregnut i pun revnosti izraz njegovog ozbiljnog lica, pa se setio dana svoje mladosti provedene u provinciji.

„Dobro“, reče Ebi odjednom. Uze jedan primerak, bio je to aneurizam gornje aorte, i počeo na prijateljski način da ispituje Endrjua. Njegova pitanja, u početku prosta, postepeno su se granala i postajala sve produbljenija i obimnija, dok najzad nije došao do jednog skorašnjeg specifičnog lečenja malarije inokulacijom. Rukovođen Ebijevim ljubaznim načinom, Endrju se odlično snalazio i odgovarao je dobro. Na kraju, ostavljajući primerak, Ebi ga upita:

„A znate li nešto o istoriji aneurizma?“

„Ambroz Pare“ odgovori Endrju, a Ebi je već bio počeo da odobrava glavom, „kako se misli, prvi je otkrio to oboljenje!“

Izraz iznenađenja pojavi se na Ebijevom. „Zašto „kako se misli“ doktore Mensone? Pere je zaista pronašao aneurizam.“

Endrju pocrvene, onda poblede, i najzad zagazi:

„Da, gospodine profesore, tako kažu udžbenici. To ćete naći u svima njima, a ja sam sam proverio u šest.“ Brzo udahnu. „Ja sam slučajno čitao Celsusa da bih malo utvrdio svoje znanje latinskog jezika a to mi je, verujte mi, bilo i potrebno, gospodine profesore, i naišao sam na reč aneurismus. Celsus je, dakle, znao za aneurizam i potpuno ga je opisao, a to je

bilo nekih trinaest vekova pre Parea!”

Nastade tišina. Endrju podiže pogled spreman na dobroćudnu satiru. Ebi ga je gledao s čudnim izrazom na svom rumenom licu.

„Doktore Mensone”, reče on najzad, „vi ste prvi kandidat u ovoj ispitnoj dvorani koji mi je ikad kazao nešto originalno, nešto istinsko i nešto što ja nisam znao. Ja vam čestitam.”

Endrju pocrvene.

„A sad mi recite još nešto, u pitanju je moja lična radoznalost”, završi Ebi, „šta vi smatrate glavnim načelom, takoreći osnovnom idejom, koja vam lebdi pred očima kad vršite svoju lekarsku dužnost?”

Nastade pauza: Endrju je neko vreme grozničavo mislio. Najzad, osećajući da bi mogao da kvari dobar utisak koji je bio ostavio, reče naglo:

„Pa, ja uvek ponavljam sebi da nikad ne treba ništa uzeti zdravo za gotovo.”

„Hvala, doktore Mensone.”

Kad je Endrju izišao iz sobe, Ebi se maši pera. Imao je osećaj da se podmladio, pa se razneži. Pomisli: „Da mi je rekao da isceljuje bolesne, da pomaže napaćenom čovečanstvu, možda bih ga oborio iz puke razočaranosti.” Ovako, Ebi zabeleži dosad nečuvenu ocenu 100, pored imena Endrjua Mensona. Zaista, samo da je mogao, toliko je bio „ponesen”, kako je sam rečito rekao, ova bi ocena bila dvostruka.

Nekoliko minuta kasnije Endrju siđe s ostalim kandidatima. U podnožju stepenica, pored svoje lože, stajao je vratar u livreji, s hrpicom omota pred sobom. Kako su kandidati prilazili, tako je svakom uručivao po jedan. Harison, izlazeći zajedno s Endrjuom, razdera odmah svoj. Izraz mu se promeni, i on reče tiho:

„Izgleda da sutra ne treba da se javim.” Onda se usiljeno nasmeši. „A kako je s vama?”

Endrjuu su prsti podrhtavali. Jedva je mogao da čita. Čuo je nejasno kako mu Harison čestita. Ima, dakle, još izgleda! Otišao je u jeftinu čajdzinicu i počastio se šoljicom mleka. Mislio je u sebi: „Ako sada, posle svega ovoga, ne položim, ja ću... ja ću se baciti pred omnibus.”

Sledeći dan prošao je traljavo. Jedva da je ostala polovina prvobitnih kandidata, a zuckalo se da će ih još polovina otpasti. Endrju nije imao pojma kako je prošao, dobro ili loše: znao je samo da ga glava strahovito boli, da su mu stopala hladna kao led, da u želucu oseća prazninu. Najzad, sve je bilo gotovo. U četiri popodne toga dana Endrju izađe iz svlačionice, iscrpljen i neveseo, i navuče na sebe kaput. Onda spazi Ebija kako stoji pored velike vatre koja je gorela u kaminu hola. Hteo je da ga zaobiđe, ali uto mu Ebi pruži ruku, nasmeši mu se i reče mu... reče mu... reče mu daje položio.

Dobri bože, on je to postigao! Uspeo je! Opet je bio živ, pun radosti, glavobolje je nestalo, umor je bio zaboravljen. Jurnu do najbliže pošte, a srce je tuklo, ludo raspevano. Položio je ispit, uspeo je, iako ne pripada nijednoj otmenoj londonskoj četvrti, već tamo jednom zabačenom rudarskom gradiću. Celo njegovo biće klicalo je od radosti. Nije, dakle, sve bilo uzalud: one duge noći, ona besomučna jurnjava u Kardif, oni zamorni časovi rada. Jurio je i naletao na prolaznike, za dlaku se izmicao točkovima automobila i omnibusa, ali je jurio dalje i dalje, svetlih očiju, da pošalje telegramom Kristini vest o čudu koje se zbilo.

11.

Kad je voz ušao u stanicu, sa zakašnjenjem od pola sata, bilo je već blizu ponoći. Celim putem uz dolinu lokomotiva se borila sa suprotnim vetrom, a kad je Endrju iskočio na peron, uragan ga je maltene oborio. Stanica je bila pusta. Drvoredi mladih topola posađeni na ulazu savijali su se poput luka, zviždali su i tresli se sa svakim zamahom vetra. Na nebu su blistavo treperile zvezde. Endrju je hitao Staničnom ulicom, razdragan šibanjem vetra. Oduševljen svojim uspehom i dodirom s visokim predstavnicima medicinske nauke, a naročito rečima ser Roberta Ebija, koje su mu još odjekivale u ušima, jedva je čekao da vidi Kristin i da joj radosno ispriča šta je sve doživeo. Iz njegovog telegrama već je bila saznala dobre vesti, ali on je sada želeo da raspe pred njom sve pojedinosti te uzbuđljive priče. U času kad je oborene glave uleteo u ulicu Talgart, primeti odjednom da za njim neko trči. Čovek je s mukom hitao, a kako je vetar zaglušivao odjek njegovih koraka, ličio je na sablast. Kao po nekom nagonu, Endrju zastade. Kad se čovek približi, Endrju prepozna u njemu Frenka Dejvisa, bolničara antracitnog okna broj 3, koji je bio jedan od njegovih učenika na prolećnom kursu za prvu pomoć. Istovremeno, Dejvis mu reče:

„Upravo sam pošao po vas, doktore. Pošao sam vašoj kući. Vetar je pokidao sve telefonske žice...” Ostale se reči izgubiše u vihoru.

„Šta se desilo?”, viknu Endrju.

„Srušio se rov u broju 3.” Dejvis sklopi šake oko Endrjuovog uha. „Jedan momak je gotovo zatrpan. Sem Bevan, na vašoj je listi. Izgleda da ne mogu da ga izvuku. Požurite, doktore!”

Zatim pođe nekoliko koraka s Dejvisom. Odjednom mu na pamet pade jedna misao i on zastade.

„Treba mi moja torbica”, viknu on Frenku, „Idi mojoj kući i donesi je, a ja odoh u broj 3.” Onda još dodade: „I reci mojoj ženi kuda sam otišao.” Nošen vetrom, stiže preko pruge i duž ulice Talgart za nekoliko minuta do okna broj 3. U sobi za spašavanje zateče zamenika direktora i još trojicu ljudi koji su ga čekali. Kad ga spazi, zamenik direktora izmeni malo svoj brižni izgled.

„Drago mi je što vas vidim, doktore. Uragan je napravio pravu pustoš, a pored svega imamo još i to grozno rušenje. Hvala bogu, nema mrtvih, ali jednome je prignječena ruka i ne možemo da ga pomerimo ni za jedan milimetar. A svod je natruo.”

Uputiše se dizalici okna. Dva čoveka poneše nosila s ulozima, a treći drveni sandučić s priborom za prvu pomoć. Kad uđoše u kavez, dvorištem projuri još jedna prilika: bio je to Dejvis, koji je bio zadihao, upravo je stigao i doneo torbicu.

„Brzo ste stigli, Frenk”, reče Menson kad se Dejvis šćućurio pored njega u dizalici.

Dejvis, kao daje onemeo, samo klimnu glavom. Reza škljocnu, nastade tajac, i kavez poče da se spušta prema dnu. Izašavši, pođoše jedan za drugim: prvo zamenik direktora, pa Endrju, onda Dejvis s torbicom i najзад trojica rudara. Endrju je odlazio u okna i ranije. On je bio navikao na visoke zasvođene pećine drinefijskih rudnika, na velika, mračna podzemlja duboko dole, u kojima je odjek bio vrlo jak i iz čijih se utroba, pijukom ili dinamitom, vadio mineral. Ali okno broj 3 bilo je vrlo, vrlo staro, i do mesta eksploatacije odlazilo se mučnim i dugim hodnikom. Taj hodnik, kroz koji su se vukli gotovo pola milje, često puzeći četvoronoške, ličio je manje na prolaz, a više na neku vrstu nisko zasvođene saobraćajnice, pune vode. Odjednom svetiljka koju je nosio zamenik direktora stade, i Endrju shvati da su stigli do mesta. Probio se polako napred. Tri čoveka poglela potrbuške ulagala su sve napore da povrate u život jednoga koji je ležao zgrčen postrance, a rame mu je izgledalo izgubljeno u gomili stropoštanoг kamenja. Oko radnika ležale su razbacane alatke, dva kalajna suda i kaputi koje su bili svukli sa sebe.

„Dakle, momci?“, upita zamenik direktora tihim glasom.

„Ne možemo da ga pomerimo“, reče jedan od radnika, okrenuvši znojavo i prljavo lice. „Pokušali smo sve.“

„Sad ne dirajte ništa više“, reče zamenik direktora, bacivši brz pogled na svod. „Evo doktora. Malo se uklonite, momci, i napravite nam mesta. Da sam ja na vašem mestu, što dalje to bolje.“ Kad su se trojica radnika povukli i promigoljili pored njih, Endrju se probi napred. Pritom mu sinu u glavi, poput munje, sećanje na skorašnji ispit: seti se napretka biohemije, bombastične terminologije i zvučnih fraza. Za tu eventualnost, međutim, nije bilo ništa predviđeno. Sem Bevan bio je potpuno svestan, ali mu je lice, pokriveno slojem prašine, bilo zgrčeno. Pokuša da se nemoćno nasmeši Mensonu.

„Evo odlične prilike za prvu pomoć, doktore!“ Bevan je bio završio kod doktora kurs za prvu pomoć i često je pomogao pri previjanju. Endrju mu priđe. Pod svetlošću svetiljke zamenika direktora, isturene mu preko ramena, opipa brzo ozleđenog radnika. Celo Bevanovo telo bilo je slobodno osim leve podlaktice, koja je bila tako pritisnuta i prignječena ogromnom težinom odronjene stene da je, nesrećnik bio potpuno zarobljen, u nemogućnosti da se makne. Endrju odmah uvide da je amputacija ruke jedini način da se Bevan oslobodi, a Bevan naprežući oči, u kojima se ogledao bol, pročita tu odluku istog časa kad je bila stvorena.

„Secite, doktore“, prošaputa on, „ali me samo sklonite odavde što pre!“ „Ne boj se, Seme“, reče Endrju. „Ja ću te sad uspavati, a kad se probudiš, već ćeš lepo ležati u krevetu.“

Opružen svom dužinom u lokvi blata, pod svodom visokim svega dve stope, Endrju svuče kaput, savi ga i stavi Bevanu pod glavu. Zatim je zavrnuo rukave na košulji i zatražio svoju torbicu. Zamenik direktora mu doturi i prošaputa mu na uho:

„Za ime božje, doktore, pohitajte! Ovaj svod samo što nije pao...“ Endrju otvori torbicu i odmah oseti miris hloroforma. Gotovo pre nego što je stavio ruku unutra i opipao oštre ivice polomljene srče, znao je šta se dogodilo. Boca s hloroformom bila je razbijena, a njena sadržina nepovratno prolivena. Endrjua obuze jeza. Nije bilo vremena da nekoga šalje gore. Sredstva za anesteziju nije bilo. Možda je trideset sekundi ostao paralizovan. Onda nesvesno napipa potkožnu štrcaljku, napuni je i dade Bevanu dozu morfijuma. Nije bilo vremena za odlaganje, da bi se sačekalo delovanje. Stavivši torbicu pored sebe, da mu instrumenti budu pri ruci, on se opet nadnese nad Bevanom pa mu nameštajući spravu za stezanje vena, reče:

„Zažmuri, Seme!“

U polusvetlosti senke su treperile i lelujale se pometeno. Na prvi zasék Bevan jauknu kroz stisnute zube. Jauknu još jednom, a kad hirurški nož zastruga po kosti, on se onesvesti. Hladan znoj obli Endrjuovo čelo kad prikopča arterijske pincete na razrezano krvavo meso. Nije mogao da vidi šta radi. Osećao je da se guši u tom pacovskom gnezdu, duboko dole pod zemljom, plegao u brlogu. Nije tu bilo anestezije, ni operacione dvorane, ni reda sestara koje će trčkarati na njegovu zapovest. I on nije bio hirurg. Petljao je očajno. Nikad s tim neće biti gotov. Svod će se srušiti i poklopiće ih sve. Čuo je za sobom brzo disanje zamenika direktora. Kapi hladne vode curile su mu za vratom. Prsti, koji su grozničavao radili, bili su umrljani krvlju i topli. Struganje testere. U daljini glas ser Roberta Ebija: „Prilike da se lekarska praksa vodi na naučnoj osnovi...“ Oh, gospode! Zar ovome nikad neće biti kraj! Najzad! Gotovo se zagrcnuo od olakšanja kad je stavio komad gaze na okrvavljeni patrljak. Digavši se na kolena, on reče:

„Nosite ga!“

Pedeset metara dalje, u jednom proširenju gde je bilo dovoljno prostora da se mogu ispraviti, uz svetlost četiri svetiljke, zaustaviše se da bi Endrju mogao da završi operaciju. Tu je išlo lakše. On uredi ranu, ispra je antiseptički i podveza. Još jedna cevčica za ispiranje gnojne rane, još nekoliko šavova. Bevan je bio stalno u nesvesti, ali njegov puls, iako slab, bio

je pravilan. Endrju pređe rukom preko čela. Gotovo. „Polako napred s nosilima. Umotajte ga dobro u ove pokrivače. Čim izađemo, boce s vrelom vodom!”

Spora pratnja, duboko pognuta u niskim delovima hodnika, uputi se polako. Po zidovima hodnika leluje su se njihove senke. Nisu bili odmakli ni šezdeset koraka, kad potmula tutnjava odjeknu iza njih, slična poslednjem prigušenom tutnju voza kad ulazi u tunel. Zamenik direktora se i ne osvrnu. Samo Endrju primeti s opakom mirnošću:

„To je ostatak svoda.”

Trebalo je gotovo jedan sat da stignu do slobodnog vazduha. Na lošim mestima morali su da okolišaju nosilima. Endrju nije umeo da proceni koliko su dugo bili pod zemljom. Ali, najzad, stigoše do dizalice. Uspeše se gore, iz dubine. Koraknuvši iz kaveza, osetiše oštre ujede vetra. Endrju, kao zanesen, duboko udahnu. Zastade u dnu stepenica, pridržavajući se za ogradu. Okno je bilo još u mraku, ali u rudničkom dvorištu visila je velika naftna svetiljka, čiji je plamen šišteći lizao iz nje. U njenoj svetlosti on primeti manju grupu ljudi koji su čekali. Bilo je tu i žena, glava umotanih u maramu. Najednom, dok su pronosili polako pored njega nosila, Endrju je čuo kako je neko očajno zaustio njegovo ime, i već u sledećem trenu Kristinine mu se ruke obavije oko vrata. Ona je grčevito jecala. Gologlava, s ogrtačem prebačenim preko spavačice, golih nogu u obući, izgledala je kao prosjakinja u olujnoj noći.

„Šta ti je, mila moja?”, upitao je on uplašeno, pokušavajući da se oslobodi njenih ruku, da bi joj mogao videti lice. Ali ona ga nije puštala. Zagrlila ga mahnito kao davljenica, mucajući isprekidano:

„Rekli su... da se svod srušio... i da više nećeš... izaći...” Koža joj je bila pomodrela, a zubi su joj cvokotali od hladnoće. Odneo ju je u sobu za spašavanje i smestio kraj tople peći postišen, ali duboko ganut. Tu je bilo vrele čokolade, pa su pili iz iste užegle šoljice. Trebalo je mnogo vremena da prođe dok se i jedno od njih setilo njegove blistave titule.

12.

Spašavanje Sema Bevana predstavljalo je nešto obično u ovom gradu, koji je poznavao strepnje i grozote većih rudarskih nesreća. Pa ipak, ono je koristilo mnogo Endrjuovom ugledu u njegovoj četvrti. Da se on vratio samo s golim londonskim uspehom, bio bi nagrađen samo jednim podsmehom više zbog „glupih i pustih besposlica.“ Ovako, pozdravljali su ga s osmehom i ljudi koji ranije nisu hteli ni da pogledaju. Prava mera omiljenosti lekara u Aberlou mogla se uočiti u njegovim susretima na ulici. Dok su ranije pred njim vrata bila redovno zatvorena, sad ih je nalazio otvorena, a ljudi van smene, koji su komotno pušili pred svojim kućama, bili su orni za razgovor, žene gotove da ga „zovu da svrati“ u prolazu, a deca ga pozdravljala zovući ga po imenu. Stari Gas Peri, glavni bušilac u broju 2, doajen zapadne četvrti, gledajući za Endrjuom, izrazio je ukratko opšte mišljenje svojih drugova, ovim rečima:

„Eh, momci! Ovaj mladić bez sumnje voli da čita kupusare, ali nema tu šta kad zatreba, on ume da bude muško!“

Karte su počele da se vraćaju Endrjuu, isprva postepeno, ali kad se saznalo da on ne kori otpadnike, odjednom su navalile. Ovenu je bilo drago što Endrjuov spisak raste. Kad je jednog dana sreo Endrjua na trgu, nasmešio se i rekao mu:

„Eto, vidite, zar vam nisam kazao?“

Levelin se pretvarao kao da ga je Endrjuov uspeh na ispitu mnogo radovao. Slatkorečivo mu je čestitao preko telefona i onda ga je umilno pozvao da dođe u bolnicu i odredio mu dvostruku količinu posla.

„Uzgred da vas upitam“, primeti posle jedne duge operacije u dvorani zasićenoj eterom, „jeste li kazali ispitivačima da ste asistent u Društvu za lekarsku pomoć?“

„Pomenuo sam vaše ime, doktore Leveline“, odgovori mu Endrju ljubazno, „i to je na njih učinilo odličan utisak.“

Oksborou i Medli iz Istočne klinike bili su potpuno ravnodušni prema uspehu svoga kolege, ali Urgahart se istinski radovao, mada je njegova primedba imala prizvuk goropadne grdnje: „Sto mu muka, Mensone! Pa šta vi to mislite? Hoćete, zar, da me sasvim upropastite!“ Da bi mu ukazao naročitu pažnju, pozvao je svog odličnog kolegu radi konsultacije jednoj svojoj bolesnici koja je болоvala od zapaljenja pluća i zamolio ga za prognozu. „Ona će ozdraviti“, reče Endrju i obrazloži pritom naučno to svoje mišljenje. Urgahart je s nevericom klimao glavom. On reče: „Nisam nikad čuo za taj vaš serum „polivalent“, ni za antitela, ni za te međunarodne jedinice. Ali ona se kao devojka zvala Pael, a kad Paueli imaju otečen stomak sa zapaljenjem pluća, oni umiru pre osmog dana. Ja tu porodicu poznajem odavno. A moja bolesnica ima otečen stomak, zar ne?“ Kad je bolesnica sedmog dana umrla, starac se jezivo kočoperio svojom pobedom nad naučnim metodom.

Deni, koji se nalazio u inostranstvu, nije znao ništa o uspehu svog prijatelja, ali je najzad stiglo, malo neočekivano, dugo pismo od Fredija Hamsona, koji mu je čestitao na uspehu. Fredi je bio pročitao vest u Lanceti, zadirkivao je Endrjua zbog njegovog uspeha, pozvao ga u London, a onda se opširno raspričao o svojim uzbudljivim pobedama u Ulici svete Ane, gde se sada, kao što mu je bio pretekao one noći u Kardifu, blistala njegova otmena mesingana pločica.

„Zaista je sramota što smo izgubili svaki kontakt s Fredijem“, izjavi Menson. „Moraću da mu se javljam češće. Slutim da ćemo se uskoro opet sresti. Lepo pismo, zar ne?“

„Da, veoma lepo“, odgovori Kristin suvo. „Ali izgleda da on u njemu najviše govori o sebi.“

S približavanjem Božića vreme je postajalo hladnije, danju je stezao suv mraz, a noći su

bile mirne i zvezdane. Zaleđeni pločnici ulica, tvrdi kao gvožđe, odzvanjali su pod Endrjuovim nogama. Čist vazduh opijao je kao vino. U Mensonovom umu već se uobličavao sledeći korak koji će preduzeti u svom poletu da reši veliko pitanje delovanja antracitske prašine na pluća. Njegovi nalazi među vlastitim bolesnicima ulivali su mu velike nade, a sada, kad je dobio još i odobrenje od Vona da proširi obim svojih istraživanja na sistematsko pregledanje svih radnika u tri antracitska okna, ukazivala mu se sjajna prilika. Smislio je da radnike iz okana i one s površine proučava uporedo. Započće s tim radom od Nove godine. Na Badnje večer dođe iz klinike u „Dolinicu“ u izvanrednom duševnom raspoloženju, a telesno čio i bodar. Prolazeći ulicom, nije mogao a da ne primeti mnoge znakove velikog praznika koji je bio na pragu. Rudari su izdašno slavili Božić. Već nedelju dana u svakoj se kući zbog dece zaključavala svečana odaja, ukrašena papirnatim vencima, s igračkama skrivenim po fijkama ormara, a na stolu se neprestano nagomilavala dobra hrana, kolači, narandže, pošećerani biskviti. Sve je to bilo kupljeno od klupskog novca, koji se isplaćivao u to doba godine.

Kristin je bila radosno ukrasila kuću zelenikom i imelom. Kad je Endrju došao, primetio je na njenom licu neku naročito veselost. „Ni reči“, reče mu brzo, pružajući mu ruku. „Ni jedne reči! Samo zažmuri i hodi sa mnom!“ Pustio je da ga povede u kuhinju. Na stolu je bio izvestan broj zamotuljaka, nespretno zamotanih, neki u novinskom papiru, neki bez toga, ali svaki s prikacenom malom zabeleškom. U tren oka shvati da su to pokloni njegovih bolesnika.

„Pogledaj, Endrju“, uzviknu Kristin. „Jedna guska i dve patke! I ovaj divni kolač! Pa ova boca zovinog likera! Zar to nije ljubazno od njih! Zamisli, zar to nisu krasni ljudi!“

On prosto nije mogao da govori. Taj ljubazan dokaz da su ljudi njegove četvrti počeli najzad da ga cene, da ga vole, ophrvao ga je. Zajedno s Kristin čitao je prikacene ceduljice, pisane neukom rukom, neke od njih olovkom na starim izvrnutim omotima. „Od vašeg zahvalnog bolesnika u ulici Cefan 3“, „Sa zahvalnošću od gde Vilijams“... Pravi mali dragulj od Sema Bevana: „Hvala vam što ste me izvukli za Božić, doktore, rode.“ I tako dalje. „Moramo da sačuvamo sve te cedulje, dragi“, reče Kristin tihim glasom. „Ja ću ih skloniti gore.“

Kad mu se vratila njegova obična govorljivost (pomogla mu je pritom čašica domaćeg zovinog likera) hodao je gore-dole kuhinjom, dok je Kristin punila gusku. Divno se razmetao:

„Eto kako bi trebalo plaćati lekare, Kris. Bez novca, bez prokletih računa, bez glavarine, bez trke za zlatom. Plate u naturi. Ti me razumeš, zar ne, mila moja? Izlečiš bolesnika, i on ti onda pošalje nešto što je on napravio, proizveo. Ugalj, ako hoćeš, vreću krompira iz njegovog vrta, možda jaja, ako drži kokoške, shvataš li moju misao? I onda bismo ostvarili etički ideal! Uzgred govoreći, tu gospođu Vilijams, koja nam je poslala patke, lečio je Lesli pet godina raznim pilulama i drogama, a ja sam je izlečio od čira u stomaku dijetom od pet nedelja. O čemu sam ono govorio malopre? Ah, da! Zar ne uviđaš; kad bi svaki lekar izbrisao pitanje zarade, čitav bi sistem bio čistiji.“

„Da, dragi. Molim te, dodaj mi suvo grožđe. Tamo je, na gornjoj polici ormara!“

„Do vraga, ženo, zašto ne slušaš šta ti ja govorim? Oho! Ta punjena guska biće dobar zalogaj!“

Sledećeg jutra osvanu vedar i sunčan Božić. U dalekom plavetnilu biserno se blistala obližnja planina, pokrivena ledenom korom snega. Posle nekoliko jutarnjih pregleda u klinici, radostan što ih uveče neće biti, Endrju pođe da obiđe bolesnike po kućama. Spisak je bio kratak. U svim malim kućama, kao i u njegovoj, kuvali su se ručkovi. Nisu ga zamarala božićna čestitanja koja je primao i uzvraćao duž svih ulica. Nije mogao da ne uporedi tu sadašnju razdraganost s tmurnim susretima od godinu dana ranije. Možda ga je ta pomisao,

s čudnom uskočanošću u duši i zaustavila pred brojem 18 u ulici Cefan. Od svih njegovih pacijenata, osim Čenkina, za koga nije ni mario, samo mu se Tom Evans nije bio vratio. Danas, kad je bio tako neobično ganut, možda preuštećen osećajem bratstva među ljudima, oseti odjednom želju da pristupi Evansu i da mu poželi srećan Božić. Kucnu na vrata, pa, ušavši, uputi se u kuhinju, gde zastade zbunjen. Kuhinja je bila maltene prazna, a na ognjištu je tinjala iskrica vatre. Pred tom vatrom sedeo je Tom Evans na rasklimanoj drvenoj stolici, ruke izvrnute i savijene poput krila. Njegova opuštana ramena ostavljala su utisak očajanja i bede. Na krilu mu je sedela četvorogodišnja devojčica. Oboje su, u nemom razmišljanju, zurili u grančicu jele pobodene u neku staru kantu. Na tom majušnom božićnom drvčetu, za koje je Evansu trebalo da hoda dve milje preko planine da bi do njega došao, bile su tri male svećice još neupaljene, a pod njim kao božićna radost porodice, nalazile su se tri male narandže. Okrenuvši se naglo, Evans ugleda Endrju. Licem mu se polako razli rumen stida i zlovolje. Endrju je slutio da je za njega predstavljalo strašno mučenje to što ga lekar, čiji je savet bio odbacio, zatiče kao onesposobljenog bogalja, bez posla, s polovinom nameštaja u zalogu. Endrju je, razume se, znao da je Evansa izneverila sreća, ali nije ni slutio da je njegovo stanje tako bedno.

Uznemiren neugodnim osećajem, hteo je da se udalji, ali u taj čas uđe u kuhinju gospođa Evans, noseći u ruci neki smotuljak u papiru. Toliko se trglala kad je ugledala Endrju da joj je smotuljak ispao iz ruke i, pavši na kameni pod kuhinje, pocepao se i otkrio dva komada najjeftinijeg goveđeg mesa koje se u Aberlou moglo kupiti. Posmatrajući lice svoje majke, dete se odjednom rasplaka. „Šta tražite vi ovde, gospodine?“, usudi se najzad da ga upita žena, podbočena rukama. „On vam nije učinio ništa.“

Endrju stisnu zube. Prizor na koji je bio naišao toliko ga potrese da je video samo jedan izlaz. „Gospođo Evans...!“, reče on uporno, gledajući u pod. „Znam da je između vašeg Toma i mene bilo došlo do malog nesporazuma. Ali danas je Božić, pa bih ja želeo, hoću da kažem, bilo bi mi vrlo drago ako biste svo troje došli k nama da nam pomognete da zajedno ručamo na Božić“, reče on nespretno.

„Ali, doktore..“, zbuni se ona.

„Ti, ženo, ćuti“, prekide je Evans grubo. „Ne idemo mi nigde na ručak. Ako je govedina sve što možemo da imamo, onda je i sve što hoćemo da imamo. Mi ne tražimo nikakve božjačke milostinje ni od koga.“

„Ali šta vi to govorite!“ uzviknu Endrju koji se bio zbunio. „Pa ja vas zovem kao prijatelja.“

„Ah, svi ste vi isti!“ odvrati Evans jetko. „Kad jednom srušite čoveka, onda sve što znate to je da mu bacite u lice zalogaj-dva. Zadržite za sebe taj vaš krasan ručak, mi ga ne trebamo.“

„Ali, Tome...“, negodovala je tiho njegova žena. Endrju se okrete njoj, ojađen, ali odlučan da izvede svoju nameru.

„Nagovorite ga vi, gospođo Evans. Meni će sada zaista biti žao ako ne dođete. Pola jedan je. Mi ćemo vas čekati.“

Pre nego što je iko od njih mogao bilo šta da kaže, on se brzo okrenu i ostavi kuću. Kristin ne primeti ništa kad joj on to ispriča. Danas bi im verovatno došli Vonovi da nisu otputovali u Svajcarsku na skijanje, a on je, eto, pozvao nekog nezaposlenog rudara s celom porodicom, mislio je on dok je stajao leđima okrenut vatri i posmatrao je kako dodaje na stolu tanjire za goste.

„Ti se ljutiš, Kris?“, reče on najzad.

„Ja sam mislila da sam se udala za doktora Mensona“, odgovori mu ona malo oštro, „a ne za doktora Bernarda. Zaista, dragi, ti si nepopravljivo sentimental!“

Evansovi dođoše tačno na vreme, umiveni i iščetkani, vanredno zbunjeni, ponosni i

uplašeni. Endrju, usplahireno uzbuđen, trudeći se da se pokaže domaćinski gostoljubiv, imao je strašan predosećaj da je Kristin u pravu i da će sve ispasti naopako. Evans, koji je čudnim pogledom motrio Endrjua, pokaza se za stolom nespretno zbog osakaćene ruke. Njegova žena morala je da mu seče i premazuje hleb maslacem. Onda je, srećnim slučajem, Endrju hteo da se posluži uljanicom, ali mu pritom pade poklopac sa posude za biber i on mu se sav sruši u čorbu. Nastade mučna tišina, ali se onda mala Agnes radosno zakikota. Njena preneražena majka je počela da je kori, ali je Endrjuov izraz umiri. Ubrzo zatim svi su se smejali.

Oslobođen straha da mu neko poklanja milostinju, Evans se pokazao kao dobar čovek, vrstan fudbaler i veliki ljubitelj muzike. Tri godine ranije bio je pošao u Kardigan da bi tamo pevao na „Ajstedefodu“. Ponosan što može da pokaže svoje znanje, on je raspravljao s Kristin o Elgarovim oratorijumima, dok se Agnes zabavljala s Endrjuom papirnatim pucaljicama. Kristin pozva kasnije gospođu Evans i malu Agnes u drugu sobu. Kad su Endrju i Evans ostali sami, među njih se spusti čudna tišina. Jedna zajednička misao bila ih je obuzela, ali nijedan od njih nije znao kako da prekine muk. Najzad Endrju progovori gotovo očajno:

„Žao mi je zbog te vaše ruke, Tome. Znam da ste zbog te nesreće i posao izgubili. Ali ne mislite da govorim zato šta hoću da likujem nad vama, ili nešto slično. Meni je samo veoma, veoma žao.“

„Meni je još žalije“, reče Evans.

Nastade mučna pauza. Onda Endrju nastavi:

„Da li biste mi dozvolili da kažem koju reč u vaše ime gospodinu Vonu? Recite mi da ćutim, ako mislite da se mešam u stvari koje me se ne tiču, ali, vidite, ja imam nešto malo uticaja na njega i uveren sam da bih vam mogao isposlovati kakvo mesto na površini recimo, nadzornik sati, ili tako nešto.“ Prestade i ne usudi se da pogleda u Evansu. Ovoga puta pauza potraja duže. Najzad Endrju podiže pogled samo da bi ga odmah oborio. Evansu su niz lice tekle suze i on se celim telom tresao u naporu da se savlada. Ali uzalud. Zdravom rukom osloni se na sto i sakri lice u nju. Endrju ustade i priđe prozoru, gde ostade nekoliko časaka. Za to se vreme Evans sabra. Ne reče mu ni reči, njegove su oči bežale od susreta s Endrjuovim, ali je njegova ćutnja govorila više nego bilo kakve reči.

U tri i po sata porodica Evans se oprostila; njihovo veselo raspoloženje bilo je sušta suprotnost usiljenosti koju pokazaše pri dolasku. Kristin i Endrju su otišli u salon. „Znaš, Kris“, filozofirao je Endrju, „za sve te nevolje kojima je ovaj jadni čovek izložen, hoću da kažem za tu ukočenu ruku, nije kriv on. On meni nije verovao zato što sam bio novajlija. Od njega se nije moglo ni očekivati da zna nešto o lanenom ulju. Ali naš prijatelj Oksborou koji je primio njegovu kartu morao je da zna. Nezanjanje, nezanjanje, pusto nezanjanje! Trebalo bi da postoji neki zakon koji će naterati lekare da budu u toku sa savremenom naukom. Sve je to greška našeg trulog sistema. Trebalo bi svake pete godine da se ustanove obavezni kursevi za sve lekare.“ „Dragi moj“, negodovala je Kristin smešeći mu se sa kanapeta, „ja već ceo dan podnosim taj tvoj uzlet u filantropiju i posmatram te kako širiš krila kao neki arhanđeo. Hodi ovamo i sedi pored mene, jer imam zaista krupan razlog zašto sam želela da danas budemo sami.“

„Da“, reče on nespokojno, pa onda dodade uvređeno: „Ne radi se o kakvoj pritužbi, nadam se. Mislim da sam se ponašao sasvim pristojno. Pa, najzad, danas je Božić!“

Ona se bez reči nasmeja.

„Oh, moj dragi, ti si ipak tako, tako mio. Kroz koji čas navaliće snežna mećava pa ćeš, zamotan do grla, uzeti bernardince i otići da pozno, pozno u noći spasavaš zalutale putnike u planinama!“

„Ja poznajem nekoga ko je jednom pozno, pozno u noći došao pred okno broj 3, a nije čak bio ni umotan“, odvrati on kao odgovor.

„Sedi ovamo”, reče mu ona pokazujući rukom mesto do sebe. „Imam nešto da ti kažem.”

On joj priđe, ali se tada iznenada začu napolju promuklo kreštanje automobilske sirene. „Krr krr krr kr kiki krr.”

„Do đavola!”, uzviknu Kristin doslovno. „Samo jedna automobilska truba u Aberlou može tako da krešti, truba Kona Bolanda.”

„Zar ne voliš što nam dolaze?”, upita Endrju pomalo iznenađen. „Kon je bio obećao da će svratiti na čaj.”

„Oh, pa neka!”, reče Kristin i ustade.

Pođoše u susret Bolandovima, koji su sedeli pred glavnim vratnicama, u prepravljenom automobilu, Kon, uspravan za volanom, s polucilindrom i ogromnim novim kožnim rukavicama, Meri i Terens pored njega, troje druge dece s gospođom Boland, koja je u naručju držala bebu, na zadnjem sedištu, svi stisnuti kao haringe u kutiji, uprkos produženju vozila. Odjednom truba poče opet „Kr krr krr krr”. Kon je iz nepažnje, gaseći motor, bio pritisnuo dugme, pa se ono sad bilo zaglavilo. „Krr krr krr”, kreštala je i dalje, dok je Kon nešto petljao i psovao, a prozori su se na susednim kućama otvarali. Gospođa Boland sedela je mirno, kao da je duhom potpuno odsutna, i sneno je držala bebu.

„U ime Oca”, vikao je Kon nakostrešenih brkova. „Šta je to? Curi li benzin ili je kratak spoj?” „Dugme, oče”, reče mu Meri mirno i pritisnu dugme svojim prstićem. Kreštanje prestade. „Ah, sad je u redu!”, uzdahnu Kon. „Pa kako si, Mensone, dragi dečake? Kako ti se sad sviđaju stara kolica? Produžio sam ih za dobre dve stope. Zar nisu sjajna? Doduše, smeta još neka malenkost u ručici za brzine. To nas je omelo, pa nismo mogli da svladamo, takoreći, u jednom zaletu onaj uspon preko brega!”

„Zaustavili smo se samo nekoliko minuta, oče”, umeša se Meri.

„Oh, to je sitnica”, reče Kon. „Ja ću to brzo dovesti u red, samo dok ih još jedanput demontiram. Pa kako ste, gospođo Menson? Evo, tu smo svi da vam poželimo srećan Božić i da popijemo s vama po šoljicu čaja.” „Izvolite, Kone”, nasmeši se Kristin. „Dopadaju mi se vaše rukavice.” „Božićni poklon od supruge”, odgovori Kon gledajući zadovoljno lepetave rukavice. „Vojni model. Možete li da verujete da ih još uvek krađu! Ah, šta je sad opet s tim vratima?” Nemoćan da otvori vrata, isturi svoje duge noge preko njih i iskoči, pa je onda pomogao ženi i deci da izađu, a zatim premeri pogledom kola, otklonivši zaljubljeno komad blata s vetrobrana. Najzad se otrgnu i pođe za drugima u kuću.

Čajanka je bila vesela, Konje bio vrlo raspoložen, pun priča o svom stvaralaštvu. „Vi ta kola nećete moći da poznate, samo dok ih malo zagladim bojom.” Gospođa Boland popi rasejano šest šoljica jakog, crnog čaja. Deca su počela s čokoladnim biskvitima, a završila tučom oko poslednjeg komada hleba. Slistili su sve što je bilo na stolu. Posle čaja, Meri ode da opere posuđe, ona je insistirala da Kristin izgleda umorno, a Endrju uze bebu od gospođe Boland pa se s njom igrao na prostirci pred kaminom. To je bila najdeblja beba koju je ikad video, slična Rubensovoj deci, s ogromnim ozbiljnim očima i punim, okruglim udovima. Neprestano je pokušavala da prstićem pogodi njegovo oko, i svaki neuspeo pokušaj izazivao je duboko čuđenje na njenom licu. Kristin je sedela s rukama u krilu i gledala ga kako se igra s detetom.

Ali Kon i njegova porodica nisu mogli da ostanu dugo. Napolju se svetlost već gasila, a Kon je izražavao bojazan zbog „oticanja benzina”, jer nije želeo da izrazi svoje sumnje u pogledu funkcionisanja farova. Kad su ustali da se oproste, reče domaćinima:

„Hajde da vidite naš polazak.”

Opet su Endrju i Kristin stajali na do vratku dok je Kon zbijao u kola svoj porod. Posle dva-tri cimanja motor poslušno proradi i Kon, klimnuvši im pobedonosno glavom, navuče rukavice i naheri kicoški svoj polucilindar. Onda sede ponosno za volan. U taj čas Konov

krpež popuca, i kola se uz jauk, pod teretom čitave Bolandove porodice, skljojakaše kao neko tegleće živinče koje skapava od iscrpljenosti. Pred zapanjenim očima Endrjua i Kristine točkovi se otkotrljaše u stranu, komadi auta su uz metalni zveket popadali, iz jednog sandučića pokuljaše razne alatke i najzad se sama karoserija nađe na zemlji. Čas ranije bio je to automobil, a sad je to bila vašarska gondola. U prvom redu sedeo je Kon i držao čvrsto volan, u drugom je njegova žena držala čvrsto bebu. Usta gospođe Boland bila su široko otvorena, a njene snene oči kao da su gledale nekud u večnost. Zaprepašćenost na Bolandovu licu, na licu čoveka koji se tako nenadano srozao s veličanstvene visine, bila je neverovatna. Kristin i Endrju vrisnuše od smeha, i kad su jednom počeli, više nisu mogli da prestanu. Smejali su se do iznemoglosti. „U ime Oca“, reče Kon, češući se po glavi i ustajući. Kad je video da nijedno dete nije povređeno, da je gospođa Boland, iako bleđa, ostala netaknuta na svom sedištu, zagleda se zamišljeno u pustoš.

„Sabotaža“, izjavi on najzad, gledajući u prozore susednih kuća, kad mu odgonetka sinu u pameti. „Mora da je neko od onih lola tu nešto baratao.“

Onda mu se lice razvedri i on uze bespomoćnog Endrjua za ruku i s melanholičnim ponosom ukaza mu na iskrivljenu kapu ispod koje se čulo još nekoliko slabih, grčevitih udara motora. „Pogledaj, Mensone! On još radi!“ Uvukoše nekako ostatke u zadnje dvorište „Dolinice“, i onda se porodica uputi kući pešice.

„Kakav dan!“, uzviknu Endrju kad su najzad ostali na miru. „Dok sam živ, neću zaboraviti onaj izraz na Konovom licu.“ Kratko su ćutali oboje, a onda je on, okrenuvši joj se, upitao:

„Zar nismo lepo proveli Božić?“

Ona odgovori čudno:

„Ja sam uživala kad sam te videla kako se igraš s Bolandovom malom.“ On je pogleda:

„Zašto?“

Ona pogleda u stranu. „Pa ja celoga dana pokušavam da ti to kažem. Oh, pa zar ne pogađaš, dragi? Sve mi se najzad čini da ti ipak nisi tako slavan lekar.“

13.

Proleće još jednom, pa onda rano leto. Vrt „Dolinice” šarenio se nežnim bojama i rudari su često, na povratku iz rudnika, zastajali pred njim da uživaju u njegovoj lepoti. Te su boje uglavnom dolazile od rascvetalog žbunja koje je Kristin bila posadila još prošle jeseni, jer sad joj Endrju nije dozvoljavao nikakav fizički napor.

„Ti si sagradila naše gnezdo”, govorio joj je s autoritetom, „pa sada sedi u njemu.”

Njen omiljeni ćošak bio je pored pećinice gde je, kraj malenog vodoskoka, mogla da sluša blag i umirujući žubor vode. Jedna vrba spuštenih grana pružala joj je skrovište od redova kuća koje su se dizale nasuprot vrtu, jer je vrt „Dolinice” bio inače potpuno izložen. Trebalo je da samo sednu ispred trema, pa da se svi ulični prozori preko ulice nakite gledaocima koji su se došaptavali: „Eh! Baš su slatki! Hodi da vidiš, Fani! Doktor i njegova žena malo se sunčaju.” Jednom, kad su leškarili kraj potoka, Endrju je bio prebacio ruku preko prsa svoje žene i spazio refleksiju dvogleda u predsoblju Glina Džozefa. „Do đavola!”, uzviknu ljutito. „Onaj matori magarac uperio je na nas svoj teleskop!” Ali ispod vrbe bili su potpuno skriveni i tu joj Endrju izloži svoje stavove:

„Vidiš, Kris” igrao se pritom svojim termometrom, jer mu je u nastupu opreza bilo palo na um da joj izmeri temperaturu, „mi moramo da budemo hladnokrvni. Mi nismo, kako bih rekao, ih, brate, nismo običan svet. Na kraju krajeva, ti si žena jednog lekara, a ja sam, zar ne, lekar. Ja sam to već video stotinama, ili bar dvadesetinama puta. To je sasvim obična stvar. Prirodna pojava, produženje rase, i sve to, dakako. A sad, molim te, nemoj me pogrešno shvatiti, mila moja, to je, dakako, za nas velika radost, ali ja se pitam nisi li ti, možda, suviše nežna, još suviše derle da bi... Oh, ali ja sam srećan. Nego, dabome, mi sad nećemo postati sentimentalni oko toga, hoću da kažem nećemo se suviše raznežavati. Ne, ne, to ćemo ostaviti gospodinu i gospođi Smit. Bilo bi prilično glupavo, zar ne, da ja, lekar, počnem sada da se zanosim svim tim malim stvarčicama, da te pitam šta bockaš, šta pleteš, ili šta već radiš. Ne! Ja to samo posmatram i kažem: nadam se da će biti dovoljno tople! I onda sva ta trućanja o boji očiju što će je ona... hoću da kažem ono... imati i kakvu ćemo mu ružičastu budućnost osigurati. Toga kod mene nema!” Zastade sa strogim izrazom lica, ali onda mu jedna misao, osmeh, ozari lice. „Čuješ, Kris! Baš bih voleo da znam da li će biti curica!” Ona se smejala toliko da je suze obliše, toliko da on ustade uznemiren. „A sad dosta, Kris! To će ti... to bi moglo da ti škodi.”

„Oh, moj dragi”, reče ona brišući oči. „Kao sentimentalnog idealistu, ja te obožavam. Kao tvrdokornog cinika ne bih te trpela u kući!”

Nije mu bilo sasvim jasno šta je htela time da kaže, ali znao je da ima u vidu njegovu strogu učenost. Popodnevim, kad je smatrao da bi trebalo da se kreće, vodio ju je u šetnju u gradski park, jer joj je pentranje po brdima bio strogo zabranio. U parku bi hodali naokolo, slušali muziku, posmatrali decu rudara koja bi tamo dolazila da ispiju svoje boce limunade ili da grickaju slatkiše.

Jednog ranog majskog jutra, dok su ležali u postelji, oseti, kroz lak san, neki lagan, jedva primetan pokret. Probudi se, svestan tog nežnog drhtaja, prvog detinjeg pokreta u utrobi Kristine. Pritajio je dah, jedva se usuđivao da veruje, gušio ga je osećaj zanosa. Bože moj, pomisli časak zatim, možda sam ja, na kraju krajeva, ipak običan Smit. Otuda valjda i pravilo da mi lekari ne možemo sami da lečimo svoje žene.

Sledeće nedelje oseti da je vreme da govori s doktorom Levelinom, koga su oboje, još na početku njene trudnoće, bili odabrali za akušera. Kad mu je Endrju to saopštio preko telefona, Levelina je ta vest obradovala i osećao se polaskan, pa je odmah došao da izvrši pregled. Potom je s Endrjuom prešao u salon.

„Drago mi je što mogu da vam budem od pomoći, Mensone“, reče on primajući ponuđenu cigaretu. „Meni se uvek činilo da vi ne marite toliko za mene da biste mi se obratili za tu uslugu. Ali verujte, ja ću se starati najbolje što budem mogao. Uzgred da napomenem, Aberlou je u ovo doba godine prilično zagušljivo mesto. Ne mislite li da bi vaša mala gospođa trebalo da ode negde na promenu vazduha, dok je u mogućnosti?“

„Šta se to događa sa mnom?“, pitao se Endrju kad je Levelin otišao. „Pa ja volim toga čoveka! On je mio, savršeno mio. Dobroćudan je i pun obzira. I pravi čarobnjak u svom poslu. A pre godinu dana ja sam hteo da se koljem s njim! Pa ja sam samo jedno divlje, nespretno i ljubomorno škotsko june!“

Kristin nije želela da otputuje, ali on je nežno navaljivao:

„Ja znam da ne želiš da me ostaviš, Kris, ali to je za tvoje dobro. Mi sad moramo da mislimo na sve. Šta veliš: da odeš nekuda na more, ili bi, možda, više volela kod tetke na Sever? Pa, do đavola, danas ja imam sredstava da ti to omogućim, Kris. Mi sada stojimo prilično dobro!“ Dug Zadubini Glen bio je isplaćen, a i poslednja otpлата za nameštaj, pa su čak i u banci imali blizu sto funti ušteđevine. Ali ona nije na to mislila kad je, stisnuvši mu ruku, odgovorila odmereno:

„Da, Endrju, prilično dobro.“

Kako joj je valjalo putovati, odluči da ode tetki u Bridlington, i nedelju dana zatim rastadoše se na Gornjoj stanici uz dug zagrljaj i košaricu voća za put. Osećao je njeno odsustvo više nego što je mogao i slutiti, jer je njeno drugarstvo postalo prisan deo njegovog života. Uvideo je koliko su značili za njega njihovi razgovori, njihove rasprave, njihova ćeretanja, čak i njihove ćutnje. Koliko je bilo draži u njegovom dozivanju kad bi dolazio kući i naćuljena uha osluškivao njen radostan odziv! Bez nje, njihova spavaća soba izgledala mu je ćudno, kao obićna hotelska soba. Njegovi rućkovi, koje je Dženi marljivo spremala po ispisanim uputstvima i programima, bili su mu siromašni.

Tumarajući jednog dana po njenom vrtu, odjednom mu zapade za oko oronulost mostića. To ga je vrećalo, činilo mu se kao uvreda odsutnoj Kristin. Već nekoliko puta govorio je Odboru da se mostić raspada u komade, ali oni su uvek škrti kad se ticalo popravaka asistentskih kuća. Sada, mećutim, u nastupu razneženosti, telefonirao je kancelariji i odlučno je traćio da se popravka izvrši. Oven je otputovao na nekoliko dana odsustva, ali ćinovnik ga uveri da je stvar već prošla kroz Odbor i pozivao se na građevinara Rićardsa; sa radovima se još nije počelo samo zato što je Rićards zauzet nekim drugim ugovorenim poslom.

Uveće je odlazio Bolandu, dva puta je bio kod Vonovih, koji su ga zadržali na partiji bridža, a jednom je, na svoje iznenaćenje, igrao s Levelinom golf. Pisao je Hamsonu i Deniju, koji je najzad, ostavivši Drinefi, bio na putu za Tampiko, kao lekar na nekom brodu-cisterni.

Njegova su pisma Kristini bila uzor mudrih saveta. Razonodu je, uglavnom, nalazio u svom radu. Njegova klinićka ispitivanja u antracitskim oknima bila su već poodmakla. Nije mogao da žuri s njima, jer je imao obaveza prema svojim vlastitim bolesnicima, a osim toga i prilika da pregleda i druge radnike ukazivala mu se samo kad su svi, posle rada, odlazili u kupatila, a tu je, opet, bilo nemoguće zadržavati ih dugo, jer su i oni hitali svojim kućama na večeru. Prosećno je mogao da obavi dva pregleda dnevno, pa ipak, dobijeni rezultati su se uvećavali i hrabrili ga da istraje. Uvideo je, bez skakanja u neposredno zaključivanje, da su plućne bolesti mnogo češće meću rudarima antracita nego meću drugim rudarima ugljenih majdana.

Mada nije imao vere u udžbenike, on je, u samoodbrani, jer nije želeo da ulazi u otiske tućih stopa, prelistavao literaturu koja se bavila tim pitanjem. Njena ga je šturost bila zaprepastila. Malo se istraćivaća, kako se činilo, ozbiljno bavilo profesionalnim plućnim oboljenjima. Zenker je bio skovao bombastićan izraz pneumonokonioza, koji je obuhvatio tri

oblika fibroze pluća zbog udisanja prašine. Antrakoza, naravno, crno prožimanje pluća koje se nalazi kod kopača uglja, bila je poznata, i Goldman u Nemačkoj, a Trotter u Engleskoj, smatrali su je bezopasnom. Bilo je još nekoliko spisa o preovlađivanju plućnih oboljenja među klesarima mlinskog kamenja, naročito među francuskim klesarima, među oštračima noževa i sekira („oštračka gnjilost“) i među klesarima kamenja.

Bilo je svedočanstava, mahom protivrečnih, iz južne Afrike o onoj crvenoj krpi radničkih nemira Randa, sušici kopača zlata, koja je bez sumnje nastajala zbog udisanja prašine. Bilo je takođe zabeleženo da su radnici koji se bave lanom i pamukom, kao i oni što prikupljaju žito, skloni hroničnim promenama u plućima. Ali osim toga, ništa više!

Endrju odloži uzbuđeno knjige. Osetio je da je na tragu nečega što je potpuno neispitano. Mislio je na ogromne brojeve podzemnih radnika u velikim antracitskim rudnicima, na lakoumnu nedovoljnost zakonodavstva u pogledu onesposobljenosti za rad od koje su ti ljudi patili, na ogromno društveno značenje tog pravca istraživanja. Kakva mu se prilika pruža, kakva sjajna prilika! Hladan ga znoj obli na pomisao da bi ga neko mogao preteći u tom poslu. Ali tu misao brzo odbaci. Koračajući gore-dole salonom, pored kamina u kojem se odavno bila utulila vatra, jer je ponoć bila već davno poodmakla, odjednom zgrabi Kristininu fotografiju. „Kris, ja zaista verujem da ću stvoriti nešto!“

U kartoteci, koju je u tu svrhu bio nabavio, počeo brižljivo da sređuje podatke do kojih je bio došao u toku svojih ispitivanja. Mada na to nikad nije mislio, njegova klinička umešnost, bila je sad sjajna. Ljudi su u svlačionici stajali pred njim goli do pojasa, a on bi svojim prstima i stetoskopom kuckao i osluškivao im grudi i otkrivao bi skrivenu patologiju tih živih pluća: tu jednu skleroznu tačku, tamo emfizem, pa onda hronični bronhitis, olako smatran za „lako kašljanje“.

Brižljivo je označavao povređeno mesto na dijagramima otisnutim na poledini svake karte. U isto vreme uzimao je primerke ispljuvaka od svakog radnika, pa radeći pod Denijevim mikroskopom do dva ili tri sata po ponoći beležio je svoje nalaze na kartama. Bio je našao da većina tih sluznih uzoraka koje su ljudi opisivali kao „bele ispljuvke“ sadrži svetle, uglaste čestice silicijuma. Bio je preneražen brojem sitnih ćelija i čestim nalazima bacila tuberkuloze. Ali gotovo stalna prisutnost kristalnog silicijuma u sitnim ćelijama, fagocitima, svuda, privukla je njegovu naročitu pažnju.

Nije mogao da se otme uzbudljivoj misli da promene u plućima, možda i zaraze koje se istovremeno pojavljuju, zavise u osnovi od tog činioca. Dogle su njegova istraživanja stigla kad se Kristin vratila krajem juna i pala mu u naručje.

„Kako je lepo vratiti se svojoj kući! Da, dragi, prijalo mi je, ali oh! Pa ti izgledaš bleđ, mili moj! Čini mi se da te je Dženi slabo hranila!“

Odmor joj je prijao, dobro se osećala, a u obrazima je bila zdravo rumena. Ali ona je sad bila zabrinuta zbog njega, zbog njegovog slabog apetita, zbog neprestane cigarete u zubima. Upita ga ozbiljno:

„Koliko će ti vremena uzeti ovaj izvanredan posao?“

„Ne znam.“ To je bilo sutradan po njenom povratku. Dan je bio kišan, a on mrzovoljan. „Možda godinu, a možda i pet.“

„E, onda slušaj: ja nemam nameru da ti držim propoved, jedan propovednik u porodici je dosta, ali kad to ima da traje tako dugo, zar ne misliš da bi bilo bolje da odrediš sebi redovne sate i da radiš sistematski, umesto da se ovako upropašćuješ dugim sedenjem u noći?“

„Ja se ne osećam loše.“

Ali u nekim stvarima umela je i ona da se zainati na svoj način. Zato naredi Dženi da izriba pod laboratorije i unese u tu sobu jednu prostirku i naslonjač. U sparnim noćima ta je soba bila sveža, a borove daske imale su sladak miris smole koji se mešao s ljutim mirisom

etra koji je Endrju upotrebljavao kao reagens. Tu bi ona sedela pa bi šila, ili plela, dok bi on radio za stolom. Nagnut nad mikroskopom, on bi je sasvim zaboravio, ali ona je bila tu i svake noći u jedanaest sati, ona bi ustala:

„Vreme je da se spava.”

„Oh, čuj „, žmirkao je on na nju kratkovidno preko okulara. „Hajde ti, Kris, a mene evo za tobom za čas.”

„Endrju Mensone, ako ti misliš da ću ja leći sama i to u ovakvom stanju...”

Taj izraz bio je postao redovna pošalica u njihovoj kući. Upotrebljavali su ga oboje bez razlike, kad god su hteli u svojim raspravama jedno drugome da doskoče. On tome nije mogao da se odupre. Ustao bi nasmejan, protegao se, sklopio mikroskop i pospremio uloške. Pred kraj jula žestoka zaraza malih boginja zadavala mu je mnogo posla, a na dan 3. avgusta imao je dug spisak bolesnika, tako da se, po svršenom jutarnjem radu u klinici, zadržao u posetama sve do posle tri popodne. Idući ulicom, umoran i spreman na svakodnevnu mešavinu ručka i čaja, on spazi pred vratima „Dolinice” kola doktora Levelina.

Pred prizorom tih nepomičnih kola srce mu naglo zalupa i on pojuri u pravcu kuće, gonjen brižnom radoznalošću. U trku je preskakivao ulazne stepenice pa, gurnuvši širom glavna vrata, zateče u predsoblju Levelina. Pogleda ga uznemireno i promuća:

„Zdravo, Leveline. Ja... Ja vas nisam očekivao tako rano.”

„Ne”, odgovori Levelin.

Endrju se nasmeši. „Pa?” U svom uzbuđenju nije mogao da smisli bolje reči, ali je pitanje na njegovom ozarenom licu bilo jasno. Levelin se nije smešio. Posle sasvim kratke pauze on reče:

„Hodite ovamo, moj dragi prijatelju”, i povede Endrjua u salon. „Tražili smo vas celo prepodne kod vaših bolesnika.”

Levelinov način, njegova kolebljivost, čudna saosećajnost u njegovom glasu slediše Endrjua, i on zamuća:

„Je li nešto loše?”

Levelin pogleda kroz prozor, a pogled mu pođe prema mostiću, kao da traži najlakši, najmanje bolan način saopštenja. Endrju nije više mogao da izdrži. Jedva je disao. U prsima ga je gušila mora neizvesnosti.

„Mensone”, reče Levelin blago, „jutros, kad se vaša gospođa uputila mostićem, jedna trula daska je popustila. Njoj je sad dobro, sasvim dobro, ali nažalost...”

Shvatio je sve pre nego što je Levelin dovršio.

„Mogu vam reći”, nastavi Levelin tonom blagog saučešća, „da smo učinili sve što se moglo. Ja sam došao odmah i doveo sam sa sobom najstariju sestru iz bolnice. Ovde smo već ceo dan.” Nastade mrtva tišina. Jedan jecaj dopre iz Endrjuova grla, pa još jedan, pa onda još jedan... On pokri oči rukama. „Ali, molim vas, moj dragi prijatelju”, tešio gaje Levelin, „pa ko je mogao da predvidi i spreči takav nesrećan slučaj? Preklinjem vas, idite gore i utešite vašu gospođu.”

Oborene glave, pridržavajući se za ogradu, Endrju se pope stepenicama. Zastade pred vratima spavaće sobe, jedva dišući, i onda, posrćući, uđe.

14.

Godine 1927. doktor Menson iz Aberloua uživao je izuzetan ugled. Broj njegovih pacijenata nije bio ogroman, njegov spisak nije naročito porastao od vremena onih prvih dana uzrujavanja kad je stigao u Aberlou. Ali svako ko je bio na tom spisku imao je potpuno i nepokolebljivo poverenje u njega. On je davao malo lekova zaista, imao je neshvatljiv običaj da upozorava svoje bolesnike na opasnosti droga ali, kad bi ih prepisao, onda je to obično bilo u žestokim količinama. Nije bio redak prizor videti Gejdža kako se s receptom u ruci provlači kroz čekaonicu. "Šta znači ovo, doktore Mensone: šezdeset miligrama hbr. za Evana Džounsa! A u farmakopeji piše samo pet!"

„Tako piše i u tetka Katinom sanovniku! Samo teraj šezdeset, Gejdž. Znam ja da bi ti bio srećan da vidiš Evansa Džounsa otegnutih papaka.”

Ali epileptičar Evans Džouns nije otegao papke. Naprotiv, nedelju dana zatim, kad su mu napadi postali slabiji, mogao ga je čovek videti kako šeta u gradskom parku. Trebalo je da Odbor čuva doktora Mensona kao kap vode na dlanu, jer su njegovi apotekarski računi, uprkos žestokim izlivima, bili više nego za polovinu manji od računa ma kog drugog asistenta. Ali jao! Menson je koštao Odbor tri puta više na drugi jedan način, i to je često između njega i Odbora stvaralo ratno stanje. On je, na primer, upotrebljavao serume i vakcine, što je značilo pravu propast za Odbor, iako o tim lekovima još niko nije ništa bio čuo, kao što je Ed Cenkin zagrejano izjavljivao. Kad je Oven, u odbrani, istakao onaj zimski mesec u kojem je Menson, upotrebljavajući Bordetovu i Gengouovu vakcinu, zaustavio u svojoj četvrti pobesnelu epidemiju velikog kašlja od kojega su deca u ostalim krajevima grada strašno stradala, Ed Čenkin je protestovao:

„A otkud mi znamo da je to baš ta novotarija učinila? Dabome! Kad sam ga ja pritisnuo pitanjima, rekao je da tu niko ne može da bude siguran!”

Ako je Menson imao mnogo odanih prijatelja, imao je i neprijatelja. To su bili oni u Odboru koji mu nikad nisu potpuno zaboravili onaj izliv, one strašne reči koje im je bacio u lice po pitanju mosta, dok su zasedali u punoj Sednici, pre tri godine. Oni su, naravno, saosećali s gospođom Menson i s njim u njihovom gubitku, ali nisu se mogli smatrati odgovornim. Odbor nikad nije ništa radio na brzu ruku. Oven je tada bio na odsustvu, a Len Ričards, kome je bio poveren taj posao, bio je u to vreme zauzet gradnjama novih kuća u ulici Paulis. Prema tome, bilo je suviše smelo kriviti njih. Kako je vreme prolazilo, između Endrjua i Odbora iskrsavala su nova trvenja, jer je uporno hteo da radi na svoj način, a to njima nije odgovaralo. Osim toga, postojala je protiv njega i izvesna klerikalna nastrojenost. Mada je njegova žena često odlazila u crkvu, on se nikad nije u njoj mogao videti. Doktor Oksborou je prvi upro prstom na to i govorilo se da se smejaio učenju o potpunoj imerziji. Štaviše, imao je jednog smrtnog neprijatelja među vernicima „kapele”, i to nikog manje no glavnog velečasnog Edvala Perija, pastora Sinaje.

U proleće 1926. dobri Edval, tek oženjen, ušunjao se kasno uveče u Mensonovu sobu na klinici, slika i prilika božjeg ugodnika, a u isti mah i svetskog čoveka.

„Kako ste, doktore Mensone? Sasvim slučajno naiđoh ovuda. Ja sam, znate, obično, pacijent doktora Oksboroua, on je iz mog stada, a i inače smo susedi. Ali vi ste, kako čujem, odličan i napredan lekar i poznajete, takoreći, sve najnovije tekovine medicinske nauke. Meni bi bilo naročito drago, a imajte na umu da sam ja spreman da vam se odužim i lepom malom nagradom, ako biste mogli da me posavetujete.” Edval prikri laku rumen popovske pritvornosti izgledom iskrenog svetskog čoveka. „Vidite, dakle, moja žena i ja ne želimo decu, bar za sada ne, a i moj je dohodak tako da kažem...”

Menson pogleda sveštenika Sinaje s hladnim gađenjem, pa onda reče, mereći svaku reč:

„Ne shvatate li vi da bi ljudi s četvrtinom vašeg dohotka dali svoju desnu ruku samo da bi imali dece. Zašto ste se onda ženili”? Njegov gnev poraste odjednom do belog usijanja. „Napolje odavde i to odmah, prljavi, mali slugo božji!”

Peri se išunja napolje čudno iskrivljenog lica. Možda je Endrju bio suviše žestok, ali Kristin, od onog kobnog pada, nikad više neće moći da ima dece, a oboje su ih svim srcem želeli. Vraćajući se kući posle jednog poseta, 15. maja 1927. godine, Endrju se pitao zašto su on i Kristin ostali i dalje u Aberlou posle smrti njihovog deteta. Odgovor mu je bio jasan: zbog njegovog proučavanja delovanja antracitske prašine na pluća. Taj rad ga je zanosio, obuzimao, vezivao za rudnike.

Kad se osvrnu na ono što je dotada bio postigao, uzevši u obzir sve teškoće koje je trebalo da savlada, začudi se što nije izgubio i više vremena da upotpuni svoje nalaze. Kako su mu sada vremenski udaljena izgledala ona njegovog prva ispitivanja, i to ne samo vremenski nego i tehnički! Izvršivši potpun klinički pregled stanja pluća svih radnika u oblasti i svrstavši dobijene nalaze, imao je jasan dokaz o upadljivom preovlađivanju plućnih oboljenja među antracitskim radnicima. Bio je utvrdio da, na primer, devedeset od sto fibroznih pluća otpada na rudnike antracita. Bio je našao i da je smrtnost od plućnih bolesti među starijim rudarima antracita gotovo tri puta veća od one među rudarima iz rudnika uglja. Uz to je bio nacrtao i seriju grafikona koji su prikazivali srazmer plućnih oboljenja među raznim vrstama radnika u oknima antracita. Zatim je hteo da pokaže da prah silicijuma, koji je bio otkrio u ispljuvcima, zaista postoji u antracitskim oknima. To je dokazao na uverljiv način, a izlaganjem staklenih uložaka premazanih kanadskim terpentinom, u različitom trajanju i na raznim mestima rudnika, dobio je brojke koje su brzo skakale za vreme lagumskih i bušilačkih radova. Sada je raspolagao serijom uzbudljivih jednačina, koje su izražavale odnos između prekomernog nagomilavanja praha silicijuma u atmosferi i prekomernog porasta plućnih oboljenja. Trebalo je stvarno dokazati da je taj prah škodljiv, da razara plućno tkivo, a ne da je samo drugostepena i neškodljiva posledica izvršenog rada.

Zato je morao izvesti seriju oglada na zamorcima, da bi tako proučio delovanje praha silicijuma na njihova pluća. Iako je njegov rad sada postajao veoma uzbudljiv, u isto su vreme počinjale i njegove stvarne nevolje. Raspolagao je već jednom slobodnom odajom, svojom laboratorij om. Bilo je lako nabaviti nekoliko zamoraca. Pribor koji je bio potreban za oglede bio je prost. Ali, mada je njegova dovrtljivost bila izuzetna, on nije bio, niti je mogao da bude, patolog. Svestan te činjenice, bio je ljut i upravo zato odlučniji nego ikad.

Proklinjao je sistem koji ga je primoravao da radi sam i molio je Kristin da mu u poslu pomogne. Upućivao ju je u zanatski deo rada, da sprema preseke i preparate, i ona je za kratko vreme naučila da radi taj posao bolje nego on sam. Zatim je konstruisao, vrlo prosto, prašnu komoru u kojoj su životinje, kroz izvestan broj sati bile izložene delovanju nagomilanog praha, dok su mu druge neizložene, služile za poređenje. To je bio razdražujući posao, koji je zahtevao više strpljenja nego što ga je on imao. Dva puta se njegov mali električni ventilator kvario.

U jednoj kritičnoj fazi svojih oglada pobrkao je sistem poređenja pa je primoran bio da počne sve iz početka. Ali uprkos greškama i zadržavanjima, došao je do svojih primeraka, koji su progresivno dokazivali pogoršanje pluća i nakalemljivanje skleroze usled delovanja prašine. Duboko odahnu od zadovoljstva, prestade da se breca na Kristin i nekoliko se dana moglo s njim živeti. Onda mu odjednom sinu nova misao i opet se zanese.

Sva njegova istraživanja zasnivala su se na hipotezi da problem sa plućima nastaje usled mehaničkog razornog delovanja kristala silicijuma koji se udiše. Ali sad se odjednom pitao ima li tu možda i neke hemijske reakcije, osim samog fizičkog draženja česticama. On nije bio hemičar, ali je sada bio već isuviše duboko zaronio da bi dopustio da bude poražen, pa je smislio novu seriju oglada. Nabavio je onda zgusnut silicijum i ubrizgao ga pod kožu

jednoj od životinja. Rezultat je bio čir. Utvrdio je da se slični čirevi mogu izazvati ubrizgavanjem tečnih rastvora nekristalizovanog silicijuma koji je fizički bio nenadražljiv. Najzad je kao pobedonosan zaključak dokazao da ubrizgavanje mehanički nadražljivih supstanci, kao, na primer, čestica uglja, ne izaziva nikakve čireve. Prah silicijuma, dakle, hemijski je aktivan.

Bio je gotovo van sebe od radosti i uzbuđenja. Bio je postigao čak i više nego što je nameravao. Grozničavo je sabrao svoje podatke i složio ih u zbijen oblik rezultata svog trogodišnjeg rada. Bio je odlučio, već nekoliko meseci ranije, ne samo da objavi svoja istraživanja već da ih podnese i kao tezu za stepen M.D. Kad je primerak, otkucan na pisaćoj mašini, stigao iz Kardifa, uredno uvezan u bledoplave korice, pročitao ga je nadušak i otišao s Kristin da ga preda na poštu, a zatim je pao u ponor očajanja.

Osećao se premoren i mlitav. Postao je svestan, više nego ikad, da on nije za laboratorijski posao, da je najbolji, najdragoceniji deo njegovog rada bila ona prva faza kliničkog istraživanja. Setio se onda s bolnim kajanjem kako je često besneo na jednu Kristin. Danima je bio potišten i mrzovoljan. Pa ipak, pored svega toga, doživljavao je i blistave trenutke u saznanju da je najzad nešto postigao.

15.

Jednog majskog popodneva, Endrju je došao kući sumorno neraspoložen i zamišljen. U čudnoj duševnoj utučenosti, koja ga je obuzimala otkako je poslao svoju tezu, bio mu je izmakao ojađen izgled Kristininog lica. Pozdravivši je rasejano, bio je otišao gore da se umije, a zatim sišao na čaj. Popivši čaj i zapalivši cigaretu, primeti odjednom izraz njenog lica. Mašivši se večernjih novina, upita je:

„Dakle, šta se dogodilo?”

Izgledalo je kao da se ona začas zagledala u kašičicu. „Imali smo danas neke posetioce, tačnije rečeno, bili su kod mene za vreme tvog popodnevnog odsustva.”

„Oh? Ko je to bio?”

„Izaslanstvo Odbora, njih petorica, računajući i Eda Čenkina, a koje su predvodili Peri, pastor Sinaje i neki Dejvis.” Časkom nastade mučna tišina. On povuče dug dim iz cigarete, odloži novine i zagleda se u nju.

„Šta su hteli?”

U pogledu joj se videla ojađenost i zabrinutost. Govorila je brzo. „Došli su oko četiri sata i pitali su za tebe. Rekla sam im da nisi kod kuće. Onda je Peri rekao da to ne menja ništa na stvari, pa će oni ući. Naravno, sve se to desilo sasvim neočekivano. Nisam znala imaju li oni nameru da te sačekaju, ili nešto drugo. Onda je Čenkin rekao da je ova kuća svojina Odbora, da oni taj Odbor predstavljaju i da u ime Odbora oni mogu i hoće da uđu.” Časkom zastade da se pribere. „Ja se nisam ni makla s mesta. Bila sam uznemirena, upravo besna, ali sam nekako uspela da ih upitam zašto hoće da uđu. Onda je Peri uzeo reč. Došlo mu je do ušiju, reče, pa i do ušiju članova Odbora, a o tome, reče, i cela varoš govori, da ti ovde vršiš oglede nad životinjama i još se usudio da kaže vivisekciju. Eto, zato su, veli, došli, da pregledaju tvoju laboratoriju, pa su povelili sa sobom i gospodina Dejvisa, člana Društva za zaštitu životinja.”

Endrju se ne maknu sa svog mesta. Pogleda uprtog u njeno lice, reče joj mirno:

„A dalje, mila moja?”

„Pa eto, ja sam pokušala da ih zadržim, ali uzalud. Oni su prosto grunuli pored mene u predsoblje, pa onda u laboratoriju. Čim su spazili zamorčad, Peri je zaurao: „Oh, jadni, jadni nemi stvorovi!” A Čenkin je pokazao prstom na mrlju na podu, gde sam razbila bocu s fuksinom, sećaš li se dragi, i povikao: „Aha! Pogledajte ovo ovde. Krv!” Njuškali su po svim ćoškovima, preturali naše divne preseke, mikrotome, sve. Onda je Peri rekao: „Ja neću dopustiti da se ti jadni, mali napaćeni stvorovi i dalje muče: ja ću ih rade osloboditi svih bolova nego da gledam da ih i dalje ovako muče!” Onda je uzeo od Dejvisa torbu i sve ih potrpao u nju. Pokušala sam da mu objasnim da se tu ne radi ni o kakvom mučenju ili vivisekciji, ni o sličnim glupostima. U svakom slučaju, rekla sam, tih pet zamorčadi mi nećemo upotrebiti za oglede, nego ćemo ih dati Bolandovoj deci, maloj Agnesi i Evansu, da se s njima igraju. Ali oni prosto nisu hteli da me čuju. I onda su otišli.” Zavlada opet tišina. Onda Endrju ustade, crven u licu.

„U životu još nisam čuo za tako bezočnu drskost. Strašno mi je što si ti morala sve to da podneseš. Ali oni će mi to već platiti!”

Zamisli se časkom, pa se onda uputi u predsoblje na telefon, ali tek što je stigao, aparat je zazvonio. Zgrabio je slušalicu.

„Halo!”, uzviknu ljutito, a zatim malo ublaži glas. Na drugom kraju žice bio je Oven.

„Da, na telefonu je Menson. Slušajte, Ovene...”

„Znam, znam, doktore”, prekide ga odmah Oven. „Već vas celo popodne tražim. Dakle, čujte. Ne, ne, nemojte me prekidati. Moramo da sačuvamo hladnokrvnost. Tu se radi

o jednom gadnom nevaljalstvu, doktore. Ni reči više preko telefona. Evo me odmah k vama."

Endrju se vrati Kristini.

"Šta on to misli?", praskao je prepričavajući Kristini razgovor. "Čovek bi mogao pomisliti da smo za nešto mi krivi." Dok su čekali Ovena, Endrju je koračao amo-tamo gnevan i nestrpljiv, a Kris je uznemirenog pogleda sedela i šila. Malo zatim dođe Oven. Bio je uznemiren, ali na njegovom licu nije

bilo ničega. Pre nego što je Endrju mogao išta da kaže, on ga upita: "Doktore, jeste li imali odobrenje?"

"Jesam li imao šta?", Endrju ga je gledao netremice. "Kakvo odobrenje?"

Sad je Ovenovo lice izgledalo još uznemirenije. "Za eksperimentalan rad sa životinjama morate da imate odobrenje Ministarstva unutrašnjih poslova. To vam je poznato, zar ne?"

"Ali, do đavola!" negodovao je Endrju žučno. "Ja nisam patolog niti ću to ikada biti. I ja nemam laboratoriju. Hteo sam samo da izvedem nekoliko prostih oglada u vezi s mojim kliničkim radom. Sve u svemu, mi nismo imali više od jednog tuceta životinja, je li tako, Kris?"

Oven je gledao nekud u stranu. "Trebalo je da imate to odobrenje, doktore. Postoji u Odboru jedna stranka koja pokušava da vam podlo podmetne nogu. Vidite, doktore, čovek kao vi, koji radi jedan pionirski posao i koji je dovoljno pošten da uvek govori ono što misli, mora da... Sad, u svakom slučaju, dobro je što ste obavesteni da postoji jedna grupica ljudi koji prosto umiru od želje da vam smrse konce. Ali ništa zato, sve će biti u redu! Biće malo halabuke u Odboru, moraćete da se pojavite pred njima, ali čudna mi čuda! Vi ste već i ranije imali neprilika s njima pa ste isplivali. Tako će biti i sad."

Endrju je grmeo: "Ja ću podneti tužbu protiv njih. Tužicu ih za nasilno ulaženje i povredu kućnog praga. Ne, grom i pakao! Tužicu ih za krađu mojih zamoraca! U svakom slučaju, ja tražim da mi se smesta vrate."

Bled osmeh zatitra na Ovenovom licu.

"Ne mogu vam ih vratiti, doktore, velečasni Peri i Ed Čenkin izjavili su da će učiniti kraj njihovim mukama i u ime čovečnosti potopili su ih svojim rukama."

Oven se neveselo udalji. Sledeće večeri Endrjuu je bio uručen poziv da se pojavi pred Odborom kroz nedelju dana. S vremenom se priča o tom događaju razbuktala kao petrolejski požar. Nijedan događaj tako uzbudljiv, tako sablažnjiv, koji bi tako zaudarao na crnu magiju, nije bio zaprepastio Aberlou još od dana advokata Trevora Deja, koji je bio osumnjičen da je otrovao arsenikom svoju ženu. Ljudi su se opredeljivali za i protiv i stvarali pomahnitale stranke.

Sa svoje propovedaonice Edval Peri je sipao gromove i predočavao kakve kazne očekuju, i na ovom i na onom svetu, one koji muče životinje i malu decu. Na drugom kraju grada velečasni David Valpol, buc masti župnik anglikanske crkve, za koga je Peri bio isto što i svinja za muslimana, blejao je o napretku i o razmiricama koje postoje između slobodoumne crkve i nauke. Čak su i žene prilazile raznim taborima. Gospođica Bensusan, mesna predsednica Lige velških gospođa, održala je govor pred mnogobrojnim učesnicima zbora u Temprens holu. Endrju je, doduše, uvredio gospođicu Bensusan time što je odbio da predsedava godišnjom skupštinom L. V. G, ali inače, u svemu drugom, njeni su motivi bili neosporno čisti. Posle tog zbora, kao i sledećih večeri, mlađe dame, članice Lige, koje su na ulicama imale neku ulogu samo u danima kad su se prodavale otkupne značke, mogle su se videti kako rasturaju odvratne letke protiv vivisekcije, ilustrovane slikom delimično raščerečenog psa.

U sredu uveče Kon Boland ispriča Endrjuu preko telefona veselu priču.

"Kako si, Mensone, dragi dečake. Držiš li se još junački? Dobro je! Dakle, čuj šta se danas desilo, zamaće te: naša Meri vraćala se kući od Larkinsa, kad je zaustavi jedna od

onih šmrkavica što rasturaju letke sa onim glupostima o tvojoj okrutnosti i utrapi joj jedan takav letak. Ha! Ha! Ha! I znaš li šta je hrabra Meri uradila? Poderala je letak u komadiće i onda je opalila gospođici dve-tri dobre čuške, da joj je šešir odleteo, i rekla joj Ha! Ha! Ha! Šta misliš da joj rekla naša Meri? Reč je o okrutnosti, rekla je. Ha! Ha! Reč je o okrutnosti? E pa, evo, da vam pokažem šta znači reč okrutnost!”

I drugi, odani Endrjuu kao Meri, fizički su se obračunavali s njegovim protivnicima. Mada je Endrjuova četvrt čvrsto stajala uz njega, oko Istočne klinike grupisao se protivnički tabor. U krčmama su se vodile tuče između Endrjuovih privrženika i njegovih neprijatelja. Frenk Dejvis došao je u kliniku u četvrtak uveče, i sam lako ozleđen, i obavestio je Endrjua da je „natukao nos” dvojici Oksborouovih pacijenata zato šta su se usudili da kažu „da je naš čovek običan strvoder!” Otada je Oksborou prolazio pored Endrjua skakutavim korakom, a pogled mu je bludeo nekud u daljinu. Znalo se da on, zajedno s velečasnim Perijem, otvoreno radi protiv svog nepoželjnog kolege. Urgahart se vratio iz Masonskog kluba s jezgrovitim hrišćanskim opažanjima, od kojih je, možda, najodabranije bilo ovo: „Zašto da bilo koji doktor ubija živa božja stvorenja?”

Sam Urgahart imao je malo šta da primeti. Ali jednog dana, gvirajući u Endrjuovo silom uzdržano i smršalo lice, on izjavi:

„Sto mu muka! Kad sam bio u vašim godinama, i ja sam uživao u ovakvom džumbusu. Ali sada oh, sto mu muka! Stari se valjda.”

Endrju nije mogao da ne pomisli da Urgahart pogrešno sudi o njemu. On je bio daleko od toga da uživa u „džumbusu”. Bio je umoran, razdražljiv, zabrinut. Pitao se uznemireno da li će provesti ceo život u udaranju glavom o zid. Pa ipak, iako je bio malodušan, obuze ga očajna želja da pokaže da je u pravu, da se javno osveti torokanju čitavog grada.

Najzad je ta nedelja prošla i u subotu popodne sastao se Odbor na sednici čiji je dnevni red glasio: „Disciplinska istraga protiv doktora Mensona.” U dvorani nije bilo nijednog praznog mesta, a napolju na trgu, stajali su ljudi u grupama i posmatrali Endrjua kad je došao i popeo se uskim stepenicama u kancelarije Društva. Endrju je osećao kako mu srce snažno tuče. Govorio je sebi da mora biti miran i hladnokrvan, ali, kad je seo na onu istu stolicu na kojoj je sedeo i pet godina ranije, kao kandidat, bio je krut, nervozan, suvih usana.

Sednica je otvorena ne molitvom, kao što se moglo očekivati sudeći po sveštaničkim parolama opozicije, već vatrenim govorom Eda Cenkin.

„Ja ću pred svoje drugove u ovome Odboru izneti u potpunosti sve činjenice koje se tiču ove stvari”, rekao je, skočivši na noge. Onda je glasnim i prostim jezikom uzeo da nabraja optužbe. Doktor Menson nije imao pravo da se bavi tim poslom. Taj posao je rađen u vreme koje pripada Odboru, kad je bio plaćen da radi poslove Odbora, a taj je posao vršen čak u jednoj kući koja je vlasništvo Odbora. Osim toga, u tom se slučaju radi o vivisekciji ili bar o nečemu vrlo sličnom tome, a sve je to rađeno bez potrebne dozvole, što je, u očima zakona, vrlo opasan prekršaj!

Tu se odmah umeša Oven. „U vezi s tom poslednjom tačkom, moram da skrenem pažnju Odboru da, ukoliko bi doktor Menson bio prijavljen što je propustio da pribavi sebi dozvolu, svaki sudski postupak koji bi otuda proizašao, obuhvatio bi i Društvo za lekarsku pomoć kao celinu!”

„Do đavola! Šta hoćete time da kažete?”, upita ga Cenkin.

„Kako je doktor Menson naš asistent, mi smo pravno odgovorni za njega”, objasnio Oven. Nastade žamor odobravanja i graja: „Oven je u pravu! Nećemo belaja u Društvu! Neka stvar ostane među nama!”

„Do đavola, neka onda ide prokleta dozvola”, urlikao je Čenkin, još uvek na nogama. „Dovoljne su i druge optužbe da se neko obes.”

„E vala! E vala!”, povika neko iz dubine dvorane. „A šta velite za ono vozikanje na

motoru u Kardif onog leta, pre tri godine?”

„On nam ne daje lekove”, začu se glas Lena Ričardsa. „Možete čitav sat da džonjate pred vratima njegove sobe, pa opet da ostanete praznih ruku.” „Mir! Mir!”, vikao je Čenkin. Kad ih stiša, priđe zaključku svoje besede: „Sve su to optužbe i još kako ozbiljne! One svedoče da doktor Menson nikad nije bio valjan službenik Lekarske pomoći. Još bih mogao da dodam da on ljudima ne daje propisna uverenja kad se od njega zatraže. Ali da se držimo glavne tačke. Mi imamo jednog asistenta protiv koga se digao čitav grad zbog nečeg čime bi po pravilu trebalo da se bavi samo policija. Kažem, jednog asistenta koji je kuću, koja je naše vlasništvo, pretvorio u klanicu, drugovi odbornici, kunem vam se Svemogućim da sam rođenim očima video mrlje krvi na podu! Velim, jednog čoveka koji nije ništa drugo do običan zanesenjak koji tu petlja s neakvim eksperimentima. Pitam ja vas, drugovi odbornici, hoćete li vi to i dalje da trpite. Ne, velim ja! Ne, velite vi! Drugovi odbornici, ja znam da ćete se svi do jednoga složiti sa mnom kad kažem da zahtevamo da doktor Menson sada, ovde, podnese ostavku.” Čenkin pogleda svoje drugove i sede uz gromko odobravanje.

„Možda ćete dozvoliti doktoru Mensonu da vam izloži svoj slučaj”, reče Oven, bled u licu, i okrete se Endrjuu. Nastade tišina. Endrju je još neko vreme sedeo mirno. Situacija je bila gora nego što je mogao i da zamisli. Ne pouzdaj se nikad u Odbore, pomisli ogorčeno. Zar su ovo oni isti ljudi koji su se onako dobroćudno osmehivali na njega kad je bio izabran? Srce se u njemu kidalo. On će odbiti da da ostavku, prosto neće hteti da to uradi. Ustade. Nije bio nikakav govornik i bio je svestan toga. Ali sada je bio razljućen, gnevan zbog glupe optužbe netrpeljivog Čenkina i odobravanja kojim su je drugi primili. Počeo je:

„Čini mi se da niko nije pomenuo životinje koje je Ed Čenkin potopio. To je, ako hoćete, bila okrutnost, uzaludna okrutnost. U onome što sam ja radio nije bilo ništa slično! Zašto vi rudari nosite sa sobom u rudnike bele miševе i kanarinke? Kao što dobro znate, vi to činite zato da biste otkrili prisustvo zapaljivog plina. I kad se ti miševi poguše usled isparavanja plina, nazivate li vi to onda okrutnošću? Ne. Vi onda smatrate da su te životinje upotrebljene da spasu ljudske živote, možda vaše vlastite živote. To sam, eto, i ja pokušavao da uradim za vas! Ja sam proučavao plućna oboljenja od kojih oboljevate usled udisanja prašine u oknima. Vi svi znate da ste skloni plućnim oboljenjima, a kad obolite, ne dobijate nikakvu odštetu. U toku poslednje tri godine moga života ja sam svaki minut svog slobodnog vremena posvetio proučavanju tog problema udisanja otrovne prašine. Ja sam pronašao nešto što bi moglo da poboljša vaše radne uslove, da poveća vaše nadnice, da vas održi u boljem zdravlju nego što to može da učini ona smrdljiva bočica leka o kojoj je govorio Len Ričards. Pa šta ako sam ja u tu svrhu upotrebio tuce zamorčadi? Ne mislite li da je to bilo vredno truda? Vi meni, možda, ne verujete. Vaše su predrasude takve da, možda, mislite da vas lažem. Možda vi još mislite da sam ja traćio svoje vreme, vaše vreme, kako vi velite, u besposlenim i glupavim ogledima.” Bio je zaboravio svoju tvrdnu odluku da neće biti dramatičan u izlaganju. Turivši ruku u unutrašnji džep, izvadi pismo koje je bio upravo primio. „Ali ovo će vam pokazati šta o tome misle ljudi koji su stručni da daju svoj sud.”

Priđe Ovenu i uruči mu pismo. To je bilo obaveštenje sekretara Senata univerziteta u St. Endrjusu daje njegova teza o udisanju antracitske prašine primljena i daje njom stekao titulu M. D.

Ovenu se lice odjednom ozari dok je čitao kitnjasto pismo otkucano plavim slovima, koje je potom polako pošlo od ruke do ruke. Endrju je ozlojeđeno posmatrao delovanje koje je izazvalo to saopštenje Senata. Mada je svim žarom želeo da dokaže svoju nedužnost, sad je gotovo žalio što se poveo za svojim nagonom i pokazao im to pismo. Ako oni nisu hteli da veruju njegovoj reči, bez ikakve zvanične potvrde, onda znači da ih protiv njega rukovode teške predrasude. Laknu mu kad Oven, čas zatim, reče:

„A sada, doktore, molim vas da nas začas ostavite.”

Uzavreo od ogorčenosti, šetkao je tamo-vamo čekajući da se izvrši glasanje. Idealna je bila ta organizacija u kojoj grupa radnika upravlja lekarskom službom zajednice za dobro svojih drugova, ali to je bio samo ideal. Oni su bili isuviše pristrasni, isuviše neinteligentni, da bi ikad mogli da ostvare u duhu napretka jedan takav program. Oven se stalno trudio da ih povede za svojim načelima. Međutim, Endrju je bio uveren da ga u ovoj prilici čak ni Ovenova dobra volja ne može spasiti.

Ali kad se vratio u dvoranu, sekretar se osmehivao i zadovoljno trljao ruke. Ostali iz Odbora gledali su ga ljubaznije, ili bar bez izraza neprijateljstva, a Oven je odmah ustao i rekao:

„Drago mi je, doktore Mensone, čak mogu da kažem da se ja lično veoma radujem što mogu da vam saopštim da je Odbor većinom glasova odlučio da vas zamoli da ostanete.”

Pobledeo je, najzad ih je osvojio. Ali to saznanje, posle trenutnog zadovoljstva, nije ga bilo razdragalo. Nastade pauza. Oni su očito očekivali da on sada izrazi svoje olakšanje, svoju zahvalnost. Ali on to nije mogao da uradi. Osećao se umornim od čitave te izopačene stvari, bilo mu je dosta Odbora, Aberloua, medicine, silicijumske prašine, zamorčadi i samoga sebe. Najzad reče:

„Hvala vam, gospodine Oven. Radujem se što Odbor, posle svega što sam pokušao da ovde uradim, ne želi da odem. Na žalost, ja više ne mogu da ostanem u Aberlou: zato podnosim Odboru mesečni otkaz.”

Bio je to izgovorio bez ikakvog osećanja, pa se onda okrenuo i izašao iz dvorane. Nastade mrtva tišina. Ed Cenkin bio je prvi koji je došao k sebi. „Putuj, igumane!” uzviknu usiljeno za Mensonom.

Onda ih Oven sve zaprepasti izlivom gneva kakvim nije nikad dao maha u odborskoj dvorani.

„Jezik za zube, Ede Čenkine!” viknu i tresnu lenjirom žestoko o sto. „Izgubili smo najboljeg čoveka, kakvog nismo nikad imali, niti ćemo ikad više imati.”

16.

Endrju se probudi usred te noći i zavapi:

„Jesam li ja lud, Kris? Odbacujem glupo ovako dobro mesto koje nam je pružalo dovoljno sredstava za život. Pa najzad, u poslednje vreme dobio sam i nekoliko privatnih pacijenata, a i Levelin je postao sasvim uljudan. Jesam li ti rekao: on mi je napola obećao odobrenje da vršim praksu i u bolnici. Pa i oni u Odboru... Nisu ni oni onako zli kad se izuzmu Cenkin i njegova bagra. Ja verujem, s vremenom, posle Levelina, kad bi se on povukao, možda bi me izabrali za šefa lekarske službe.”

Ona ga je mirno i razložno stišavala, ležeći pored njega u tmuni.

„Ne želiš, valjda, dragi moj, da ceo život provedemo u ovom velškom rudarskom gradiću? Mi smo ovde bili srećni, ali vreme je da selimo.”

„Ali slušaj, Kris”, reče joj on zabrinuto, „mi još nemamo dovoljno novca da bismo mogli da kupimo sve što je potrebno za praksu. Trebalo je da još malo prištedimo pre nego što dignemo sidra.”

Ona mu odgovori sanjivo:

„Kakve tu veze ima novac? Osim toga, mi ćemo ionako potrošiti i ovo što imamo, ili bar veliki deo toga, na jedno istinsko letovanje. Znaš li ti da si se za te maltene četiri godine što smo ovde jedva igde makao od ovih pustih rudnika?”

Njen polet ponese i njega. Sledećeg jutra svet mu je izgledao veseo i bezbrižan. Za doručkom, koji mu je prijaao na nov način, on izjavi:

„Dobra si ti ženica, Kris. Umesto da mi s visine propovedaš kako sada očekuješ od mene velika dela i kako je krajnje vreme da zauzmem svoj položaj u svetu, ti se zadovoljavaš.”

Ali ona ga nije slušala. Negodovala je bez veze:

„Molim te, dragi, da ne gužvaš tako novine. Ja sam mislila da to čine samo žene. Pa kako ću ja onda da pročitam svoju rubriku o vrtlarstvu?” „Nemoj je ni čitati”, reče joj, uputivši se vratima, pa je poljubi i doda: „Misli na mene.”

Obuzeo ga je bio pustolovan duh, pa se osećao spreman da proba život. Ali urođena opreznost njegove naravi nije mu davala da ne baci pogled i na aktivu svog bilansa. Pored svojih titula M. R. C. P. i M. D. imao je i u banci preko tri stotine funti gotovine. Sa svim tim dobrima za sobom, sigurno neće gladovati. Sreća je bila što je njihova odluka bila čvrsta. Bio je, naime, nastao potpun preokret u raspoloženju čitavog grada: sada, kad je on odlučio da ode po svojoj vlastitoj volji, svi su želeli da ostanu. To raspoloženje dostiže vrhunac nedelju dana posle sednice Odbora, kad je Oven, bez uspeha, došao u „Dolinicu” na čelu izaslanstva i zamolio Endrjua da ponovo uzme u razmatranje svoju odluku. Od tada, omraza protiv Eda Čenkina dobi oblike silovitosti: za njim se po ulici podizala prava hajka. Dva puta su ga iz rudnika otpratili do kuće uz zviždanje malih zviždaljki, što je bilo sramno žigosanje koje je obično bilo namenjeno samo radničkim izdajicama.

U toj mesnoj ustalaslosti bilo je čudno što se u tom gradiću nije znalo da je njegova teza bila primljena s priznanjem u svetu. Njom je stekao titulu M. D. Rad je bio objavljen u Časopisu za industrijsku higijenu u Engleskoj, a u Sjedinjenim Državama izdalo ju je kao brošuru Udruženje za američku higijenu. Osim toga, ona mu je donela i tri pisma. Prvo je bilo od neke trgovačke kuće u ulici Brik, u istočnoj četvrti Londona, koja gaje obaveštavala da mu šalje uzorke svog plućnog sirupa, koji je naročito specijalan i pouzdan lek protiv plućnih oboljenja, o čemu imaju stotine svedočanstava, pa i neka potpisana od strane vrlo istaknutih lekara koji preporučuju svojim bolesnicima rudarima taj odlični lek koji leči i reumatizam.

Drugo je bilo od profesora Čalisa, kojim mu je ovaj oduševljeno čestitao na uspehu, i, na kraju, pozivao da, ako može, poseti ga jednog dana u toku te nedelje u njegovom Institutu u Kardifu. U post scriptumu Čalis je dodao: „Nastojte da dođete u četvrtak.” Ali Endrju, u brzini tih nekoliko poslednjih dana, nije mogao da mu ode, i štaviše, zaturivši negde pismo, bio je zaboravio za neko vreme i da mu odgovori. Na treće odgovori odmah, jer ga je istinski oduševilo. To je bilo jedno neobično ohrabrujuće saopštenje koje je iz Oregona prešlo Atlantski okean. Endrju pročitao nekoliko puta otkucane listiće pa ih onda uzbuđeno ponese Kristini.

„Ovo je zaista prijatno, Kris. To je pismo iz Amerike, od nekog Stilmana, Roberta Stilmana iz Oregona. Ti verovatno nikad nisi ni čula za njega, ali ja jesam. On je sasvim tačno ocenio moj rad o udisanju antracitske prašine. Tačnije, mnogo tačnije nego Čalis (uh, do đavola, trebalo je da mu odgovorim na pismo!) taj je čovek potpuno shvatio moje poglede i, štaviše, u jednoj ili dve stvari on me uljudno ispravlja. Izgleda da je serecit onaj aktivan i štetan sastojak u silicijumu. Ja nisam dovoljno upućen u herniju da sam mogao da to utvrdim. Ali to je sjajno pismo, puno hvale, pa još od Stilmana!”

„Zaista?”, reče ona pogledavši ga upitno. „Da li je on neki lekar tamo?” „Nije, u tome je baš i najveće čudo. On je u stvari fizičar. Ali upravlja jednom klinikom za plućne poremećaje u Portlandu, u državici Oregon pogledaj, eto na pismu je otisnuta adresa. Neki ga još ne priznaju, ali on je veliki čovek, na svoj način, dakako, kao i Špeling. Pričaću ti o njemu kad jednom budemo imali vremena.”

Koliko je on cenio Stilmanovo pismo, videlo se po tome što je seo i smesta mu odgovorio. Sad su bili zauzeti pripremama za put, smeštanjem nameštaja u neki magacin u Kardifu, što im se učinilo najpogodnijim rešenjem, i neveselim oproštanjima. Njihov odlazak iz Drinefija bio je naglo, junačko otkidanje. Ali ovde je bilo mnogo ganutljivog oklevanja. Bili su na večeri kod Vonovih, kod Bolandovih, pa čak kod Levelinovih. Endrju je dobio „oproštajnu dispepsiju” koja je svedočila o tim gozbama na rastanku. Kad je došao određeni dan, Dženi im je u suzama rekla, na njihovo veliko zaprepašćenje, da im se na stanici sprema „veliki ispraćaj”.

U poslednjem času, osim ove uzbudljive vesti, dojuri i Von. „Oprostite što vas opet uznemiravam, ali čujte, Mensone, kako ste to općinili Čalisa? Upravo sam dobio pismo od staroga dobričine: izgleda da ga je vaš rad sasvim zaludeo, a posredno bar ja sam tako razumeo i Savet za metalurgijske radove. U svakom slučaju, on od mene traži da dođem u dodir s vama. Želi, naime, da se bezuslovno sastanete s njim u Londonu i kaže da tome pridaje naročitu važnost.”

Endrju odgovori pomalo smušeno.

„Pa mi odlazimo na letovanje, čoveče, na prvo pravo letovanje posle toliko godina. Kako mogu sada da se sastanem s njim?”

Endrju pogleda Kristin sa zebnjom. Oni su nameravali da svoje skrovište održe u tajnosti, da bi bili slobodni od svih briga, prepiske, tuđeg uplitanja u njihove stvari. Vona je ipak bio obavestio. Onda pohitaše na železničku stanicu, gde ih okruži gomila sakupljenog sveta iz četvrti: bilo je tu stezanja ruku, tapšanja po ramenima, zagrljaja, dok najzad nisu bili ubačeni u odeljenje voza koji je već bio u pokretu. Dok je lokomotiva huknula, njihovi prijatelji, okupljeni na peronu, zapevaše gromko pesmu „Ljudi iz Harlema”.

„Oh, moj bože!”, uzviknu Endrju trljajući prste. „Još je samo to trebalo!” Ali njegove su oči blistale, a odmah zatim dodade: „Prosto sam ushićen, Kris. Zar nisu ljudi dobri! A pomisli, samo pre mesec dana polovina grada je tražila moju glavu! Nema šta, život je zaista glupavo smešan.” Pogleda je veselo na sedištu pored sebe. „Ovo je, gospođo Menson, iako ste sad već starija gospođa, naš drugi medeni mesec!”

Te večeri stigoše u Sautempton i ukrcaše se na parobrod, koji je bio spreman za put

preko La Manša. Sledećeg jutra videše izlazak sunca iza

Sent Maloa, a sat kasnije primi ih Bretanja. Žito je bilo zrelo, trešnje su se savijale pod težinom ploda, koze su skakutale po cvetnim poljima. Kristinina je zamisao bila da dođu ovamo, da izbliza osete istinsku Francusku, a ne njene muzeje, galerije slika i dvorce, neistorijske ruševine i spomenike, ništa od svega toga što turistička literatura natura kao neophodno.

Stigoše u Val Andre. Njihova mala gostionica bila je na domaku šuštanja mora, na domaku mirisnih livada. Pod u spavaćoj sobi bio je od prostih, izribanih dasaka, a jutarnja kafa stizala je u debelim plavim šoljicama koje su sepušile. Lenčarili su po ceo dan. „Oh, Gospode“, ponavljao je Endrju neprestano, „zar ovo nije prekrasno, mila moja! Ja nikad, nikad više ne želim da vidim zapaljenje plućnog režnja.“ Pili su jabukovaču, jeli jastoge, rakušce, poslastice i bele trešnje. Uveče bi Endrju s vlasnikom igrao bilijar na starinskom stolu, pa bi ponekad izgubio partiju samo za pedeset prema sto.

Bilo je divno, čudesno, sjajno, sve su to bili Endrjuovi epiteti, sve osim cigareta, dodao bi. Tako im proteče mesec pun radosti i sreće. Onda je Endrju, sve češće i uznemirenije, uzimao da prevrće jedno još neotvoreno pismo, umrljano sokom od trešanja i čokoladom, koje mu je stiglo još pre dve nedelje i ostalo u džepu nepročitano.

„Hajde“, bodрила ga je Kristin jednog jutra, „mi smo održali reč! Otvori ga“

On razdere pažljivo omot i pročita pismo ležeći poleduške, pa se onda polako uspravi, pročita ga još jednom i bez reči ga doda Kristini. Pismo je bilo od profesora Čalisa. U njemu ga je izveštavao da je povodom njegovih istraživanja o delovanju udisanja antracitske prašine, S. U. M. R. (Savet za ugljarske i metalurgijske radove) odlučio da uzme u ispitivanje čitavo to pitanje u svrhu podnošenja izveštaja jednom odboru Parlamenta. U tu svrhu Savet će postaviti jednog stalnog lekara-inspektora, pa je, ceneći njegov rad na tom polju, jednoglasno i bez kolebanja, nudio to mesto Mensonu.

Kad je pročitala pismo, ona ga pogleda radosno:

„Zar ti nisam rekla da će se naći neki srećan obrt?“ I pritom se nasmeši: „Zar to nije sjajno!“ On je gađao kamenčićima, brzo i nervozno, oklop jednog morskog raka na obali.

„To je sigurno neki klinički posao“, razmišljao je glasno. „Šta bi drugo moglo biti. Oni znaju da sam ja kliničar.“

Ona ga je posmatrala, i sve se više smejala.

„Naravno, dragi, ti se sećaš naše pogodbe: najmanje šest nedelja mirnog lenčarenja ovde. Ti nećeš dopustiti da naše divno letovanje bude sad time uznemireno.“

„Ne, ne, dabome“, odgovori i zatim pogleda na svoj sat. „Ostaćemo do kraja na letovanju, ali u svakom slučaju“, skoči i veselo je podiže na noge, „neće nam ništa škoditi ako sad trknemo do telegrafa. Da mi je samo znati imaju li ovde red vožnje.“

Karijera

Prvi dzo

1.

Savet za ugljarske i metalurgijske radove, kao obično nazvan skraćeno S.U.M.R, nalazio se u jednom velikom uočljivom zdanju od sivog kamena, na obali, nedaleko od vrtova Vestminstera, ugodno smešten između Ministarstva trgovine i Odseka za rudarstvo, a oboje su ga, naizmenično, zaboravljali pa žestoko vojevali za pravo vlasništva nad njim.

Jednog svežeg i svetlog jutra, 14. augusta, Endrju, zadržigao od zdravlja i pun oduševljenja, potrča uz stepenice zdanja, a u očima mu je plamteo izraz čoveka koji planira da osvoji London.

„Ja sam novi zdravstveni inspektor“, reče uniformisanom vrataru Saveta.

„Izvolite, gospodine, izvolite“, odgovori mu vratar pomalo očinskim tonom.

Endrjuu je to godilo, jer mu se učini kao da mu se nadaju.

„Vi želite, bez sumnje, da se sastanete s našim gospodinom Džilom Džounsom. Odvedite našeg novog doktora u sobu gospodina Džila!“

Lift se polako dizao i uz put otkrivao zeleno popločane hodnike i mnoge spratove, gde su se opet viđali dostojanstveno posaćeni vratar u istim uniformama. Endrjua uvedoše potom u jednu prostranu, sunčanu odaju u kojoj se rukovao s gospodinom Džilom, koji je, u znak dobrodošlice, ustao iz svog naslonjača i odložio primerak „Tajmsa“ koji je upravo čitao.

„Malo se kasno javljam na dužnost“, izjavi Endrju živahno. „Oprostite! Tek smo juče došli iz Francuske, ali ja sam potpuno oran da odmah stupim na posao.“

„Odlično!“

Džil je bio omalen, veseo čovek sa zlatno uokvirenim naočarima, gotovo sveštениčkim okovratnikom, u tamnoplavom odelu, s kravatom iste boje, provučenom kroz zlatnu kariku.

Posmatrao je Endrjua s izrazom odobravanja.

„Izvolite sesti! Hoćete li šoljicu čaja, ili možda čašu vrelog mleka? Oko jedanaest ja obično popijem čašu mleka i... Da, da... Uskoro će biti vreme.“

„Oh, pa“, odgovori Endrju s ustručavanjem, pa zatim dodade živo, „možda ćete moći da mi kažete sve o poslu koji me ovde čeka, dok budemo. .“

Pet minuta zatim momak u uniformi donese šoljicu čaja i čašu vrelog mleka.

„Mislim da će vam biti po volji, gospodine Džil. Mleko je provrelo.“

„Hvala, Stivens.“ Momak ode, a Džil se okrene Endrjuu s osmehom. „To vam je divan momak, videćete. Što taj ume da napravi izvrsne prženice na maslacu. Ovde je, inače, vrlo teško doći do dobre kancelarijske posluge. Mi smo vam ovde, takoreći, sitniš, odlomci svih mogućih odseka Ministarstva unutrašnjih poslova, Odseka za rudarstvo, Ministarstva trgovine... Što se, pak, mene tiče“, Džil se iskašlja u znak lake oholosti, „ja lično pripadam Admiralitetu.“

Dok je Endrju srkutao vrelo mleko i nastojao da sazna nešto o poslu koji ga je očekivao, Džil je ljupko čavrljao o vremenu, Bretanji, penzionom osiguranju činovnika građanskog reda i uspešnom delovanju pasterizacije. Zatim ustade i povede Endrjua u njegovu sobu.

Bila je to tiha, sunčana odaja, zastrta teškim ćilimom, s veličanstvenim pogledom na reku. Jedna krupna plava muva sneno je i nostalgično zujala na prozorskom oknu.

„Ja sam vam izabrao ovu kancelariju“, reče Džil ljubazno. „Malo smo je preuredili.“

Ovde imate kamin, videćete, zimi je vrlo prijatno. Nadam se da će vam se svideti."

„Pa, to je prekrasna soba, ali..."

„A sad ću vam predstaviti vašu sekretaricu, gospođicu Mejson."

Džil kucnu pa odmah otvori širom vrata susedne prostorije i Menson ugleda jednu stariju devojkicu prijatnog izgleda, urednu i pribranu, koja je sedela za malim pisaćim stolom. Ustavši, gospođica Mejson odloži svoj broj „Tajmsa".

„Dobar dan, gospođice Mejson!"

„Gospođice Mejson, ovo je doktor Menson."

„Drago mi je, doktore Mensone."

Endrjuu se gotovo zavrtilo u glavi od svih tih pozdrava, ali se odmah pribra i uze učešća u razgovoru.

Pet minuta zatim, pre nego što se ljubazno udaljio, Džil reče Endrjuu u znak ohrabrenja:

„Poslaću vam nekoliko dosijea." Stivens unese s nežnom revnošću svežnje akata. Pored dara za spremanje prženica, kao i poznavanja mlekartstva, Stivens je bio i najbolji raznoslač akata u čitavoj zgradi. Svakog sata on je ulazio u Endrjuovu kancelariju s punom korpom akata, koju je zaljubljeno stavljao na pisaći sto, u okovan tanjirić s natpisom nerešeno, dok je pogledom lakomo tražio ne bi li nešto odneo iz one druge s natpisom rešeno. Kad bi taj tanjirić bio prazan, Stivensu bi srce maltene pucalo od ojađenosti. U takvom žalosnom slučaju on bi se izmigoljio iz odaje skoro ucveljen.

Izgubljen, zbunjen, razdražen, Endrju je mahnito prelistavao svežnjeve akata: zapisnike prošlih sastanaka S.U.M.R, dosadne, suvoparne i beznačajne. Onda se, u nevolji, obrati gospođici Mejson. Ali ona mu je objasnila da je upućena iz Odeljenja za ispitivanje smrznutog mesa i pokazala se kao vrlo slab i ograničen izvor obaveštenja. Reče mu daje kancelarijsko vreme od deset do četiri i izvesti ga o kancelarijskom hokej timu, kome je ona bila potkapetan. Zatim ga upita želi li, možda, njen broj „Tajmsa". Njen pogled ga je preklinjao da se okani suvišnog uznemiravanja. Ali Endrju nije mogao da se smiri. Bio je došao svež i odmoran s letovanja, pa je čeznuo za radom. Posmatrao je razdražljivu, živahnu sliku reke po kojoj su krstarili remorkeri, a tegljači su u dugom nizu parali vodu ploveći protiv struje. Najzad ode da porazgovara s Džilom.

„Kad treba da počnem s radom?"

„Ali, dragi moj čoveče, vi ste me sasvim prenerazili. Ja sam mislio da sam vam dao toliko akata da će vam biti dosta za čitav mesec", odgovori mu Džil, pa pogleda na svoj sat. „A sad hajdemo. Vreme je da se ruča."

Jedući prženu tabinju, Džil je odmereno objašnjavao Endrjuu, koji se borio s jednim kotletom, da se sledeći sastanak Saveta neće moći održati pre osamnaestog septembra, jer se profesor Čalis nalazi u Norveškoj, doktor Mauris u Škotskoj, ser Vilijam Djuer, predsednik Saveta, u Nemačkoj, a njegov neposredni starešina, gospodin Blejds, u Frintonu, s porodicom. Endrju ode te večeri Kristini zbrkanih misli. Njihov se nameštaj još nalazio u skladištu, privremeno, dok se ne snađu i ne pronađu neku pristojnu kuću. Bili su unajmili na mesec dana mali namešten stan u Erls Kortu.

„Nećeš mi verovati, Kris! Oni nisu još spremni ni da me uvedu u posao. Još ceo mesec treba da pijem mleko, da čitam „Tajms" i da parafiram akta! Ah, da, i da vodim duge prisne razgovore o hokeju s dražesnom gospođicom Mejson."

„Ako nemaš ništa protiv, ja bih želela da ograničiš te razgovore na tvoju dražesnu ženicu. Oh, moj dragi, posle Aberloua, ovde je zaista prekrasno. Danas popodne napravila sam mali izlet do Čelzija. Pronašla sam gde se nalazi galerija „Tejt". Oh, smislila sam božanstvene stvari kojima ćemo se zabaviti. Za jedan peni čovek može da se vozi parobrodom do Kjua... Zamisli da vidimo one divne vrtove, dragi! A narednog meseca imam u planu Krajslera u Albertholu. Moramo da pogledamo i spomenik Patu, da otkrijemo zašto

ga svi toliko kude. Onda pozorišni savez iz Njujorka prikazuje neki komad, pa bismo mogli jednog dana da ručamo negde zajedno i onda... Zar to ne bi bilo divno?" Ona pruži prema njemu svoju malu ustreptalu ruku. Retko ju je viđao tako uzbuđenu. „Dragi, pođimo negde na večeru. U ovoj ulici ima jedan ruski restoran, ne izgleda loše, pa posle, ako nisi suviše umoran, mogli bismo...”

„Hej, hej”, negodovao je on kad ga ona povede prema vratima. „Ja sam mislio da ti sebe smatraš za trezvenog člana porodice, Ali, u pravu si, Kris, posle prvog dana rada jedno veselo veče neće biti na odmet.”

Sledećeg jutra, pročitava sva akta koja su mu ležala na stolu, parafira ih i već se oko jedanaest sati ustumara po sobi. Ubrzo, taj kavez mu postade suviše teskoban da bi se duže zadržao u njemu i krenu odjednom u istraživanje po zgradi. Pokazalo se da je nezanimljiva kao prazna mrtvačnica, ali kad stiže do najvišeg sprata, nađe se odjednom u jednoj drugoj odaji, napola opremljenoj, kao laboratorija, u kojoj je jedan mlad čovek u dugom belom prljavom mantilu sedeo na sanduku, u kojem je nekad bio sumpor, i koji je setno čistio nokte, dok mu je cigareta još više žutela nikotinsku mrlju na donjoj usni.

„Eto!” reče Endrju. Posle kratke pauze, čovek odgovori mrzovoljno: „Ako ste zalutali, lift ćete naći desno, na trećem ćošku.”

Endrju se oslonio o sto za eksperimente pa, izvadiвши cigaretu iz kutije, upita:

„A zar se ovde ne služi čaj?”

Mladić tek tada podiže glavu. Kosa mu je bila crna kao ugalj, uredno začešljana, pa se sijala, čudno odudarajući od njegovog prljavog haljetka koji je imao na sebi za vreme rada.

„Samo za bele miševе”, odgovori on živo. „Čajni listići su naročito hranljivi za njih.”

Endrju se nasmeja, možda zato što je ovaj veseljak bio pet godina mlađi od njega. On mu se predstavi:

„Ja sam Menson.”

„Toga sam se i plašio. Vi ste dakle došli da se pridružite zaboravljenim ljudima.”

Pauza.

„Ja sam doktor Houp, bar sam do nedavno i sam u to verovao. Sad mi je, međutim, sasvim jasno da to više nisam.”

„Šta radite ovde?”

„Bog sveti zna, i Bili Batons, to jest Djuer! Ponekad sedim tako i razmišljam, ali najčešće samo sedim. S vremena na vreme pošalju mi ostatke nekakvog rudara i traže da im kažem uzrok eksplozije.”

„Pa kažete li im?”, upita Endrju uljudno.

„Ne”, odgovori Houp prostački. „Ja pustim vetar.”

Nakon tog krajnjeg prostaštva, obojica se osetiše bolje i pođoše da ručaju zajedno. „Odlazak na ručak”, primeti doktor Houp, „jedini je dnevni posao koji mi omogućava da dođem k sebi.” On objasni Mensonu i neke druge stvari. Bio je čak laboratorija za istraživanje na Univerzitetu u Kembridžu, rodom iz Birmingema, a u tome je verovatno (on se pritom podrugljivo nasmejao) i objašnjenje zašto baš često nema ukusa. Na uporne zahteve profesora Djuera bio je privremeno dodeljen na rad Metalurgijskom savetu. Posao mu je bio sasvim mehanički: bile su to svakodnevne sitnice koje bi svaki laborant mogao da završi. Ubrzo zaključi da će sigurno poludeti od silnog nerada i lenjivosti Saveta, koji je sada jezgrovito nazivao Rajom zanesenjaka. Taj ustanova bila tipični predstavnik većine ustanova u zemlji u kojima je trebalo da se sprovodi naučni, istraživački rad: njom je upravljao izvestan broj uglednih glupana koji su bili suviše zacopani u svoje lične pojedinačne teorije, suviše zauzeti međusobnim gloženjem da bi mogli da pokrenu točak napretka u bilo kom određenom pravcu. Houpa su potezali tamo-vamo, naređivali mu šta ima da radi umesto da ga ostave da radi ono što želi, i tako, uvek prekidani, nije nikad mogao

da sastavi šest meseci na jednom istom poslu.

Pokazao je u širokim potezima Endrjuu savet Raja zanesenjaka. Ser Vilijama Djuera, devedesetogodišnjeg drhtavog, ali neukrotivog predsednika, zvao ga je „Bili Batons”, zbog toga što je zaboravljao da zakopča izvesna važna dugmeta na ovom odelu. Stari Bili Batons bio je predsednik gotovo svih naučnih društava u Engleskoj. Osim toga, on je držao na radiju ona toliko izvikana popularna predavanja Nauka za decu.

Tu su pored njega bili još profesor Vini, poznat među studentima kao „kljuse”, Čalis, koji je bio rđav kad bi zaboravio da osim Čalisa predstavlja još i Rebelejsa, Pastera i doktora Maurisa Getsbija.

„Poznajete li Getsbija?” upita ga Houp.

„Upoznao sam se s tim gospodinom”, odgovori mu Endrju i ispriča mu svoje doživljaje s ispita.

„To je naš Mauris”, reče Houp s ogorčenjem. „To vam je gadan, mali skorojević. Gura se svuda. Jednog lepog dana zatražiće i apotekarsku koncesiju! To vam je jedna sposobna mala bubica. Ali njega ne zanima nauka: on gleda samo sebe.” Ubrzo zatim dodade: „I Ebi je član našega Saveta, ali on je suviše mudar da bi dolazio često na sednice. To je kulturan čovek.”

To je bilo prvi put da su Endrju i Houp ručali zajedno. Uprkos svom studentskom vetropirstvu i prirodnoj sklonosti ka bezobzirnosti, Houp je bio darovit mladić. U njegovoj drskosti bilo je i iskrenosti. Endrju je osećao da bi taj čovek mogao jednog dana da nešto stvori. Zaista, u ozbiljnim časovima, Houp mu je često puta izlagao svoju želju da se vrati ozbiljnom radu koji je bio sebi stavio u zadatak, naročito ispitivanju želudačnih lučenja.

Ponekad bi i Džil ručavao s njima. Houpova opaska o njemu bila je karakteristična: dobra dušica. Iako su ga trideset godina administrativne službe bile obložile spolja izvesnom tvrdokornošću (on se sam bio probio od malog piskarala do šefa odeljenja), Džil je u duši ostao čovečan. U nadležstvu on je funkcionisao kao neka dobro podmazana i spremna mala mašina. Svako jutro dolazio je iz Sanburija vozom, istim se vozom vraćao svake večeri, osim ako je bio „sprečen”. U Sanburiju je imao ženu, tri kćeri i jedan mali vrt u kojem je gajio ruže. Posmatran površno, on se mogao smatrati savršeno tipičnim uzorkom gizdavog malograđanina. Pa ipak, ispod tog spoljašnjeg okvira, postojao je jedan pravi Džil koji je obožavao zimski izgled Jarmuta i uvek je u decembru provodio u njemu svoj odmor, a u jednoj knjizi, koja se zvala „Hadži Baba”, imao je svoje čudno jevanđelje, pa ju je znao gotovo napamet. I najzad, iako je već petnaest godina član jednog naučnog društva, bio je ludo odan pingvinima u Zoološkom vrtu.

Jednom prilikom, Kristin je bila četvrta za njihovim stolom. Džil je samog sebe nadmašio u ukazivanju one uljudne pažnje koja je svojstvena ljudima administrativne struke. Čak je i Houpovo ponašanje dobro odmereno. On je u poverenju Endrjuu otkrio da, otkako se upoznao s gospođom Menson, više nije tako odlučan pristalica celibata.

Dani su prolazili. U očekivanju sastanka Saveta, Endrju je otkrivao zajedno s Kristinom čari Londona. Posetili su i pozorište, upoznali su zahuktalu vrevu Hampsted Hita i draži ponoćnih kafana, šetali su se po Rou, veslali po Serpentinu i otkrili varke Sohoa. Izvezli su se i do Ričmonda. Kad više nisu bili primorani da proučavaju karte metroa pre nego što bi mu se poverili, počeli su da se osećaju Londoncima.

2.

Za 18. septembar popodne bila je najzad sazvana sednica S. U. M. R. i

Endrjuovom čekanju došao je kraj. Sedeći između Džila i Houpa, osećao je na sebi šeretske poglede mladog Houpa i posmatrao je kako u dugu dvoranu, čija je tavanica bila oivičena pozlatom, ulaze članovi Saveta jedan za drugim: Vini, doktor Lanselot Dod Katenberi, Čalis, ser Robert Ebi, Getsbi i naposljetku sam Bili Batons Djuer.

Pre Djuerovog dolaska Ebi i Čalis osloviše Endrjua s nekoliko tihih reči i bujicom taštih ljubaznosti i čestitaše mu na imenovanju. Ušavši, Djuer se obrati Džilu i uzviknu svojim neobično piskutavim glasom:

„Gde je naš novi zdravstveni inspektor, gospodine Džile? Gde je doktor Menson?”

Endrju ustade zapanjen Djuerovim izgledom, jer je Djuer premašivao čak i Houpov opis. Bili je bio malen, pogrbljen i čupav. Imao je na sebi staro odelo, prsluk mu je bio pun mrlja, a džepovi pozelenelog kaputa nabrekli od papira, brošura i izveštaja trideset različitih društava. Bili nije imao opravdanja za takav izgled, jer je imao mnogo novca, a imao je i kćeri, od kojih je jedna bila udata za jednog milionera, ali on je oduvek izgledao kao neki matori, olinjali pavijan.

„Jedan Menson bio je sa mnom u Kvins koledžu, 1880”, zapijuka on dobroćudno u znak pozdrava.

„To je on, gospodine”, promrmlja Houp, za koga je to iskušenje bilo neodoljivo.

Bili gaje čuo. „A otkud vi to znate, doktore Houp?”, upita ga, gvirajući uljudno preko čelikom oivičenog cvikera koji mu je stajao navrh nosa. „Pa vi onda niste bili još ni u pelenama. Hi, hi, hi, hi!”

Cereći se on pođe prema svom mestu u začelju stola. Nijedan od njegovih kolega koji su već sedeli ne obrati na njega ni najmanju pažnju. Ohola ravnodušnost prema susedu bila je uobičajena u tom Savetu. Ali to ne zbuni Bilija. On izvuče iz džepa svežanj papira, natoči sebi iz boce malo vode i popi je, pa onda dohvati mali čekić koji je ležao pred njim i snažno kucnu njime o sto.

„Gospodo, gospodo! Gospodin Džil će nam sada pročitati zapisnik.”

Džil, koji je u Savetu vršio sekretarsku dužnost, užurbano se lati zapisnika poslednje sednice, dok se Bili, ne obraćajući ni najmanju pažnju na njegovo pevušenje, naizmenično zabavljao listanjem svojih papira i upućivanjem dobroćudnih pogleda u pravcu Endrjua, koji ga je još uvek podsećao na Mensona iz Kvins koledža 1880. godine. Džil pročita najzad zapisnik i Bili zamahnu odmah ponovo čekićem.

„Gospodo, mi smo naročito srećni što se danas ovde među nama nalazi i naš novi zdravstveni inspektor. Ja se sećam da sam još 1904. uporno ukazivao na potrebu da se jedan stalan kliničar pridoda Savetu kao odlična dopuna gospodi patolozima, koje mi, s vremena na vreme, uspevamo da zdipimo, gospodo, hi, hi, hi! Kažem, s vremena na vreme uspevamo da zdipimo od laboratorija za istraživanja. Ja to velim sa svim dužnim poštovanjem prema mladom prijatelju Houpu, od čije milostive saradnje hi, hi, hi! od čije milostive saradnje, velim, naš rad toliko mnogo zavisi. Sećam se dobro da sam još 1889...”

Ser Robert Ebi ga prekide:

„Uveren sam, gospodine, da i ostali članovi Saveta žele da vam se pridruže u čestitanju doktoru Mensonu na njegovom radu o silikonu. Ako smem da se tako izrazim, ja nalazim da je to naročito marljiv i originalan naučni rad, koji, kao što to Savet dobro zna, može da ima najdalekosežnije posledice po naše industrijsko zakonodavstvo.”

„Bravo! Bravo!”, zagalami Čalis, podržavajući svog štićenika.

„To sam upravo hteo da kažem, Roberte”, reče Bili osorno. Za njega je Ebi još uvek bio mlad čovek, maltene student, čije su upadice zasluživale blag prekor. „Kad smo na

poslednjem sastanku zaključili da se ovo ispitivanje mora nastaviti, meni je odmah palo na um ime doktora Mensona. On je prvi postavio ovaj problem i njemu se mora dati svaka podrška, da bi mogao da ga potpuno reši. Mi želimo, gospodo", a kako je to išlo u prilog Endrjuu, on mu prijateljski namignu preko stola, „da on poseti sve rudnike antracita u zemlji, a možda ćemo kasnije proširiti ispitivanja i na sve rudnike uglja. Mi, takođe, želimo da mu se pruži svaka prilika za klinička ispitivanja rudara u industriji. Mi mu stavljamo na raspolaganje sva sredstva i sve olakšice, računajući tu i znalačke bakteriološke usluge našeg mladog prijatelja doktora Houpa. Ukratko, gospodo, nema toga što ne bismo hteli da učinimo da bismo omogućili našem novom zdravstvenom inspektoru da, u pogledu ovog veoma važnog pitanja o udisanju prašine, dođe do krajnjih naučnih i administrativnih zaključaka."

Endrju krišom duboko udahnu. To je sjajno, bolje nego što se mogao nadati. Oni će mu dati slobodne ruke, podupreće ga svojim ogromnim autoritetom, pružiće mu sve moguće olakšice u pogledu kliničkog istraživanja. Oni su anđeli, svi zajedno, a Bili je sam arhanđeo Gavriilo.

„Ali, gospodo", reče Bili odednom svojim piskutavim glasom, vadeći iz džepa nov svežanj papira, „pre nego što doktor Menson uzme u proučavanje ovaj problem, pre nego što se budemo smatrali slobodnim da ga ovlastimo da usredsredi svoje napore na to pitanje, ima jedna druga, hitnija stvar kojom, po mome mišljenju, on treba da se pozabavi."

Nastade tišina. Endrju oseti kako mu se srce grči i kako ga Bilijeve reči čine sve malodušnijim.

„Doktor Bigzbi iz Ministarstva trgovine skrenuo mi je pažnju na zaprepašćujuće oprečnosti u propisima o sanitetskim ustanovama. Naravno, o tome postoji uredba sa zakonskom snagom, ali ona je rastegljiva i ne zadovoljava. Tako, na primer, ne postoji utvrđen obrazac u pogledu mere vrste tkiva zavoja, kao ni dužine materijala i tipa obloge. To je, gospodo, važna stvar, i tiče se neposredno ovoga Saveta. Stoga sam ja najodlučnije za to da naš zdravstveni inspektor najpre svestrano ispita to pitanje i o tome podnese Savetu izveštaj."

Nastade tišina. Očekujući zaključak, Endrju pogleda oko sebe; Dod Katenberi zagleda se isturenih nogu u tavanicu; Getsbi je bio zabavljen crtanjem dijagrama, Vini se mrštio, Čalis nadimao prsa kao da se sprema da govori. Ebi onda reče:

„Ja mislim, ser Vilijame, da ta stvar svakako spada u nadležnost Ministarstva trgovine ili pak Odseka za rudarstvo."

„Mi stojimo na raspolaganju i jednoj i drugoj ustanovi", zakrešta Bili. „Mi smo hi, hi, mi smo pastorče i jedne i druge."

„Da, ja to znam. Ali, na kraju krajeva, ovo pitanje zavoja, pa to je relativno beznačajna stvar, a doktor Menson..."

„Uveravam te, Roberte, daje to pitanje daleko od toga da bude beznačajno. Ovih dana ono će biti izneseno i pred Parlament. To mi je upravo juče rekao lord Ungar."

„Ah!", reče Getsbi i pri tom naćuli uši. „Ako se Ungar u to umešao, onda je stvar rešena." Getsbi je znao da bude ulizica, a u ovoj prilici želeo je naročito da se udvori lordu Ungaru. Endrju je bio primoran da se umeša: „Oprostite, ser Vilijame", zamuca on, „ja sam... Ja sam shvatio da ovde treba da se posvetim kliničkom radu. Međutim, ja već ceo mesec džonjam u svojoj kancelariji, sada, ako treba da..." Zastade i pogleda oko sebe. Ebi mu priteče u pomoć:

„Gledište doktora Mensona je sasvim opravdano. Četiri godine on je vrlo predano radio sam na svom predmetu, i sada, kad smo mu ponudili sve moguće olakšice da svoja istraživanja proširi, mi mu predlažemo da ide da prebrojava zavoje."

„Ako je doktor Menson imao strpljenja četiri godine, Roberte", zakrešta Bili, „pa on

može da se strpi još malo. Hi, hi, hi!”

„To je istina, to je istina”, povika Čalis. „Posle će biti slobodan da se pozabavi silikonom.”

Vini se nakašlja da bi pročistio grlo. „Sad će Kljuse da zaništi”, došapnu Houpu Endrjuu.

„Gospodo”, reče Vini, „već odavno sam tražio od ovog Saveta da se pozabavi pitanjem proučavanja mišićnog umora u vezi s toplinom pare, jednim predmetom koji me, kao što znate, duboko zanima, a kojem, dozvolite mi da to kažem, dosad nije poklonjena ona pažnja koju on, po svojoj važnosti, u tolikoj meri zaslužuje. Sada, vidite, ako doktor Menson već ionako treba da se za neko vreme udalji od pitanja udisanja prašine, meni se čini da bi to bila vanredna prilika da on reši i ovo toliko značajno pitanje mišićnog umora...”

Getsbi pogleda na sat. „Ja imam zakazan sastanak u Ulici Harli, tačno za trideset i pet minuta.” Vini pogleda ljutito Getsbija, a kolega Čalis mu priskoči u pomoć, dobacivši osorno:

„Nečuvena drskost.”

Izgledalo je kao da je bura na pomolu. Ali Bilijevo žuto, bradato lice, s vazda uljudnim izrazom, posmatralo je pažljivo skupštinu. On nije bio uzrujan. Već četrdeset godina on je rukovodio ovakvim sastancima. Znao je da je svojim drugovima mrzak i da oni žele da se povuče, ali on, eto, nikad se neće povući. Njegova ogromna lobanja bila je puna problema, predloga, nejasnih formula, jednačina, fiziologije i hernije, činjenica i zamisli zasnovanih na samostalnom naučnom istraživanju, neizmerna grobnica kojom su se gonile sablasti obezmoždenih mačaka, osvetljena polarizovanim zracima i sva ružičasto obojena velikom uspomenom da gaje, kao dečaka, sam Lister jednom pomilovao po kosi. On izjavi prostodušno:

„Moram vam reći, gospodo, da sam ja već, takoreći, obećao lordu Ungaru, kao i doktoru Bigziju, da ćemo ih potpomoći u tim važnim stvarima. Šest meseci biće dovoljno, doktore Menson. Možda malo duže. Ali to neće biti nezanimljivo. Taj posao će vas, mladi čoveče, dovesti u dodir s mnogim ljudima i stvarima. Setite se Lavoisierove izreke o kapljici vode... Hi, hi, hi! A sada, u pogledu patološkog ispitivanja primeraka iz Vandoverskog ugljenokopa, koje je doktor Houpu spremio prošlog jula...”

U četiri sata, kada je sve bilo gotovo, Endrju je u Džilovoj kancelariji pretresao svoj položaj s Džilom i Houpom. Pod uticajem Saveta, a možda i svojih zrelijih godina, on je sada postao uzdržljiviji. Nije više od razjarenosti ni praskao ni gutao reči, već bi svojoj jarosti davao oduška prosto time što je državno pero spretno gurao u ploču državnog pisaćeg stola.

„Pa to neće biti tako loše”, tešio gaje Džil. „Znam, moraćete da putujete po čitavoj zemlji, ali i to može da bude sasvim prijatno. Moći ćete čak da povedete sa sobom i gospođu Menson. Uzmimo, na primer, Bakston, to vam je središte svih ugljenokopa u Derbšairu... Šest meseci zatim možete lepo da nastavite svoj rad na antracitu.”

„To može slobodno da briše”, reče Houpu podrugljivo. „On je osuđen da prebrojava zavoje doživotno!”

Endrju se lati šešira. „Nevolja je s vama, Houpu, u tome što ste još suviše mladi.”

Vratio se kući Kristini.

Sledećeg ponedeljka, pošto ona odlučno odbi da propusti tu veselu pustolovinu, kupiše za šezdeset funti jedan polovan automobil marke Moriš i krenuše zajedno u veliki pohod na proučavanje materijala za prvu pomoć. Treba priznati da su bili srećni kad su se njihova kola ustremila velikim severnim drumom. Pošto je prikazao Bilija Batonsa kao majmuna, i radi potpunije slike čak i upravljao automobilom nogama, Endrju primeti: „Kako mu drago, tek nije nimalo važno šta je Lavoisier rekao 1832. godine o kapljici vode. Glavno je mi smo zajedno, Kris!”

Posao je bio glupav. Sastojao se od pregledavanja materijala za prvu pomoć u raznim ugljenokopima čitave zemlje: zavoji, vata, antiseptička sredstva, naprave za stezanje vena itd.

U bogatim ugljenokopima pribor je bio odličan, u srednjim bio je srednji, spuštanje u podzemlje nije bilo novina za Endrju. Izvršio je na stotine podzemnih inspekcija, bauljao je miljama kroz tesne hodnike, sve do samog mesta vađenja, da bi pregledao sanduče sa zavojima koje je svega pola sata ranije ovde pažljivo namešteno. U malim oknima srčanog Jorkšira dešavalo mu se da čuje nadzornike kako šapatom saopštavaju: „Trkni brzo i reci Aleksu da ode do drogerije...” a zatim, „Sedite, doktore, odmah ćemo biti gotovi, strpite se časak!” U Notingemu je utešio bolničare trezvenjake rekavši im da je hladan čaj bolje piće od rakije, a drugde se, međutim, kleo viskijem. Ali, uopšte uzevši, on je radio svoj posao s neumornom revnošću. On i Kristin odsedali bi u podesnim središtima i potom bi autom prokrstarili čitavu okolinu. Dok bi on vršio preglede, Kristin bi obično sedela gde god u blizini i plela. Bilo je i tu teškoća, obično sa stanodavkama, a bilo je i sklopljenih prijateljstava, mahom između rudarskih nadzornika. Endrja nije iznenadilo što je njegovo poslanstvo izazivalo smeh kod ovih tvrdoglavih građana žuljevitih pesnica. Nažalost, mora se reći, i on se smejaao zajedno s njima.

U martu se vratiše u London, preprodaše kola za svega deset funti manje nego što su ih bili platili i Endrju se dade na pisanje izveštaja. Bio je odlučio da da Savetu odgovarajuću vrednost za novac koji je bio uložio, da im pruži svežanj statističkih podataka, čitave stranice tabela, karata i grafikona, da bi pokazao kako krivulja zavoja raste ukoliko krivulja uloga opada. Bio je odlučio, reče Kristini, da pokaže toj gospodi kako je dobro izvršio povereni mu zadatak i kako su kao i obično svi zajedno traćili svoje vreme.

Krajem meseca, pošto je hitno dostavio prvi grub nacrt Džilu, iznenadi se kad od doktora Bigzbija, iz Ministarstva trgovine, dobi poziv da dođe.

„On je očaran vašim izveštajem”, šušкао je Džil, prateći ga duž Vajthola. „Istina, nije trebalo da pustim mačka iz vreće, ali eto! Dragi prijatelju, to je za vas srećan početak. Vi nemate pojma kako je Bigzbi krupna zverka. On, takoreći, drma administracijom čitave industrije!”

Prođe dosta vremena dok dođoše do doktora Bigzbija. Morali su da odsede na dvema čekaonicama dok dospeše do krajnje odaje. Najzad izađoše pred doktora Bigzbija glavom i bradom. On ih dočeka srdačno, ali vrlo dostojanstveno, odeven u tamnosivo odelo s tamnosivim gamašama na nogama i prslukom na dva reda dugmeta, naizgled pretrpan poslovima i pun autoriteta.

„Sedite, gospodo. Radi se o vašem izveštaju, Mensone... Video sam nacrt pa, iako bi možda bilo preuranjeno govoriti o njemu, moram reći da mi se njegov izgled sviđa. Veoma naučan rad. Odlični grafikoni. To je upravo ono što nam treba u ovom odseku. Dakle, pošto nameravamo da zavedemo jednoobraznost u sanitetskom materijalu u svim rudnicima i fabrikama, potrebno je da se upoznate s mojim gledištima. Na prvom mestu, vidim da preporučujete zavoje od tri palca, kao najšire u priboru. Ja, međutim, pretpostavljam one od dva i po. Vi ćete se u tome složiti sa mnom, zar ne?” Endrju je bio razdražen, možda zbog gamaša. „Što se mene tiče, smatram da će, ukoliko dolaze u obzir rudnici, što širi zavoj biti bolji. Inače, mišljenja sam da sve to nije naročito važno.”

„Šta? Kako?”, Bigzbi pocrvene do ušiju, „nije naročito kako važno?” „Ni najmanje.”

„Zar vi ne uviđate, ne shvatate da se ovde radi o principu jednoobraznosti? Ako mi predlažemo dva i po palca, a vi preporučujete tri, mogu nastati ogromne teškoće.”

„Ja ću onda preporučiti tri”, reče Endrju hladno. Doktor Bigzbi se uočljivo nakostreši. „Vaš stav je teško razumeti. Mi smo već godinama radili u pravcu zavoja od dva i po palca. Dakle... Zar ne uviđate koliko je to važna stvar?”

„Da, uviđam!” Ni Endrju nije više vladao sobom. „A jeste li vi ikad bili dole, pod zemljom? Ja jesam. Sto mu muka, ja sam izvršio jednu operaciju, ležeći potrbuške, u bari prljave vodurine, pri svetlosti jedne rudarske svetiljke. I ja vam kažem jasno i glasno da je

razlika od pola palca u širini zavoja beznačajna koliko i lađarska psovka."

Izađe iz zgrade brže nego što je u nju bio ušao, a Džil je za njim lomio ruke i jadikovao duž celog puta do Obale.

Endrju se vrati u svoju kancelariju. Bio se uozbiljio: posmatrao je saobraćaj na reci, metež na ulici, tramvaje koji su tutnjali preko mostova, ljude koji su se žurili, svu tu ustalasanost života koji je treperio. „Ja nisam stvoren da skončam ovde u ovom mrtvilu“, reče on u sebi, obuzet nestrpljenjem. „Moje je mesto tamo napolju!"

Ebi prestade da dolazi na sastanke Saveta, a Čalis obeshrabri Endrjua do očajanja upozorivši ga, kad ga je jednom poveo na ručak, da Vini neprestano petlja zakulisno ne bi li ga uposlio na proučavanju mišićnog umora pre nego što i dodirne pitanje silikona. Endrju primeti, nastojeći očajno da bar naizgled tu vest primi kao šalu: „Ako mi se nakon onih zavoja i to dogodi, ne preostaje mi drugo nego da zatražim ulaznicu za čitaonicu Britanskog muzeja."

Vraćajući se kući s Obale, hvatao je sebe kako sa zavišću čita mesingane tablice pričvršćene na gvozdene ograde lekarskih kuća. Zastao bi i posmatrao pacijenta kako se penje uz stepenice, zvoni, vrata mu se otvaraju i on ulazi i onda bi hodajući dalje setno zamišljao prizor koji se sigurno dalje odigravao: postavljanje pitanja, hitro uzimanje stetoskopa, čitava uzbudljiva nauka dijagnostike. Pa i on je lekar, zar ne? Bar je nekad to bio...

Jednog dana krajem meseca maja, oko pet sati popodne, išao je u takvom duševnom raspoloženju ulicom Oukli kad spazi gomilu sveta okupljenu oko nekog čoveka koji je ležao na pločniku. U oluku sa strane nalazio se polomljeni bicikl, a maltene povrhnjega se bio zaustavio kamion. Pet sekundi zatim, Endrju se nađe usred gomile i vide kako policajac klečeći pridrži ozleđenog koji je krvario iz duboke rane na slabini. „Pustite me da prođem, molim! Ja sam lekar." Policajac, koji se bez uspeha trudio da podveže ranu, pogleda ga zabrinuto. „Ne mogu da zaustavim krvarenje, doktore. Rana se nalazi suviše visoko."

Endrju vide da ne može da namesti podvez. Rana se nalazila zaista suviše visoko, pa je pretila opasnost da krvarenje postane smrtonosno. „Ustanite", reče on policajcu. „Ispružite ga ravno na leđa." Onda, ukrutivši desnu ruku, nagnu se nad ranjenikom i žestoko ga udari pesnicom u mali trbuh, ispod aorte koja se onde spušta. Težina ranjenikovog tela prebačena ovako na glavnu arteriju odmah zaustavi dalje krvarenje. Policajac skide šlem i obrisa čelo. Pet minuta zatim stigoše ambulantna kola i Endrju se odveze s ranjenikom. Sledećeg jutra potraži telefonom bolnicu. Dežurni lekar odgovori mu osorno, kao što to obično biva:

„Da, da, dobro je. Ide nabolje. Ko se to raspituje?"

„Oh!", promrlja Endrju iz javne telefonske govornice, „niko". A to je, pomisli u sebi ogorčeno, upravo ono što on i jeste, niko, jer on niti šta radi, niti kuda ide. Izdrži do kraja te nedelje i onda mirno, bez buke, preda Džilu svoju ostavku, da je ovaj sprovede dalje Savetu.

Džil je bio uzbuđen, ali prizna da ga je već i ranije mučio predosećaj da će Endrju doći do te žalosne odluke. Očita čitav mali govor, koji završi rečima:

„Na kraju krajeva, moj dragi prijatelju, ja i sam uviđam da vaše mesto nije, dozvolite mi da se poslužim jednim ratničkim poređenjem, u pozadini, već u prvom borbenom redu, među vojnicima." Houp mu reče:

„Ne slušajte toga odgajivača ruža i ljubitelja pingvina! Vi ste srećni! I ja ću za vama, ako me pamet ne izneveri, čim isteknu moje tri godine!" Endrju nije zatim više ništa čuo o radu Saveta u vezi s pitanjem udisanja prašine sve dok nije, mesecima kasnije, lord Ungar na vrlo dramatičan način izneo to pitanje pred Parlament, navodeći opširno svedočanstva i podatke koje mu je bio stavio na raspolaganje doktor Mauris Getsbi. Štampa pozdravi Getsbija kao velikog lekara i čovekoljupca. A te iste godine silikon je stavljen u red „industrijskih bolesti".

Drugi dđo

1.

Počeše da traųe praksu. To je bio mućan posao: posle nada koje su ih uznosile visoko, do planinskih vrhova, survivali su se u bezdan oćaja. Sa ųaokom tri uzastopna neuspeha u duųi, tako je on bar tumaćio svoje odlaske iz Drinefija, Aberlou i S.U.M.R. a, Endrju je ćeznuo da najzad naće svoje pravo mesto i pokaųe svoju vrednost. Ali sva njihova gotovina, povećana strogom štednjom za vreme poslednjih meseci plateųnih sigurnosti, nije iznosila viųe od ųest stotina funti. Mada su obletali oko lekarskih agencija i odazvali se svakoj zgodi koja im se pruųila kroz stupce Lansete, izgledalo je kao da je ta svota jedva dovoljna da bi im osigurala jednu londonsku ordinaciju.

Nikad nisu mogli da zaborave svoj prvi pokuųaj. Doktor Brent, iz Kadogan Gardensa, nameravao je da se povuće i nudio je „jedno unosno mestaųce, podesno za dobro kvalifikovanog kolegu“. To je izgledalo kao odlićna prilika. Iz straha da neko brųi ne ugrabi taj medeni kolać, odvezoųe se raskoųnim taksijem doktoru Brentu, koji je, kako se pokazalo, bio sed, ljubazan i skoro pa ćedan ćićica.

„Da“, reće doktor Brent skromno. „To je prilićno dobra radnjica. I kuća je lepa, zar ne? Ja traųim svega sedam hiljada funti za zakup. Ugovor je na snazi joų ćetrdeset godina, a kirija za zemljiųte iznosi svega tri stotine funti godiųnje. što se same prakse tiće, ja pristajem na ono uobićajeno: dvogodiųnji prihod u gotovini, je li tako, doktore Mensone?“

„Sasvim!“, reće Endrju klimnuvųi glavom ozbiljno. „I vi biste, bez sumnje, bili tako dobri da me malo duųe uvodite u posao, u svrhu preporuke? Hvala vam, doktore Brent. Mi ćemo o tome joų da razmislimo.“

Uz šoljicu jeftinog ćaja u restoranu u ulici Barmpton, uzeųe u razmatranje tu ponudu. „Sedam hiljada samo za zakup!“ huknu Endrju, nasmeųivųi se kratko. Zabacivųi šeųir sa izbornog ćela, nasloni se laktovima na mramorni sto.

„Pa to je grozno, Kris, kako se te matore dede i zubima hvataju za stećene poloųaje, i ćovek moųe samo novcima da ih se oslobodi. Zar to ne pokazuje kakav je naų sistem? Ali, kakav je takav je, ja ga primam. Videćeų već! Od danas ću ja da se malo pozabavim tim pitanjem novca.“

„Ja se nadam da to nećeų ćiniti“, reće ona, smeųeći se. „Mi smo i do sada bili prilićno srećni i bez toga.“ On se naduri: „Videćeų hoćeų li tako govoriti i kad poćnemo da prosimo po ulicama... Da platim, gospoćice.“

Kao doktor medicine i ćlan Kraljevskog kolegijuma lekara, šeleo je da njegovi pacijenti ne budu pretplaćeni niti da im uz pregled treba davati i lekove. Hteo je da se oslobodi sistema karata. Ali, kako su nedelje odmicala, bio je gotov da se lati svega, svega što im je moglo da ulije nadu da će im pruųiti sredstva za ųivot. Obavesti se o ordinacijama u Tulzhilu, Islingtonu i Brikstonu, a jedna koju je bio pogledalo u Kamden Taunu imala je krov koji je prokiųnjavao. Već je bio odlućio da unajmi nekakvu kuću i da stavi na vrata svoju tablu, pa šta mu bog da, ali Houp ga od toga odvrati, uverivųi ga da bi, s gotovinom kojom je raspolagao, to znaćilo isto što i samoubistvo.

I onda, dva meseca zatim, kad su već bili pali u potpuno oćajanje, nebo se odjednom smilovalo i dozvolilo da stari doktor Foj bez bola premine u Paddingtonu. Njegova ćitulja, ćetiri retka u Medicinskom šurnalu, privuće Endrjuovu paųnju. Uputiųe se bez oduųevljenja u Ćezborou Teras broj 9 i naćoųe visoku, sivo obojenu kuću koja je lićila na grobnicu, s malom klinikom sa strane i garaųom od opeka pozadi. Pokazalo se iz knjiga koje su pregledali da je doktor Foj zaraćivao moųda oko pet stotina funti godiųnje, zahvaljujući

najvećim delom pregledima uz honorar od tri i po šilinga, zajedno s lekom. Razgovarali su s udovicom koja ih je bojažljivo uveravala da je praksa doktora Foja bila dobra i da je nekad bilo čak i mnogo odličnih pacijenata koji su ulazili na „glavna vrata”. Zahvališe joj i ostaviše bez ushićenja.

„Pa ipak, ne znam”, tužio se Endrju. „Ima mnogo nezgoda. Mrske mi je što bolesnike treba snabdevati i lekovima. I mesto nije bogzna kakvo. Jesi li primetila sve one oronule pansione u susedstvu? Ali ipak kuća se nalazi u pristojnoj četvrti, na uglu glavne ulice. I cena nam gotovo odgovara: osamnaestomesečni prihod. Osim toga, lepo je od nje što je rekla da će nam ostaviti starčev nameštaj koji se nalazi u sobi za preglede, kao i onaj u dispanzeru. Sve je gotovo, samo da se uselimo. U tome je prednost mesta upražnjenog smrću. Šta ti veliš, Kris? Pitanje je sad ili nikad. Hoćemo li da okušamo sreću?”

Ona ga pogleda sa sumnjom u očima. Čari Londona, koje su za nju imale draž novine, bile su iščilele. Ona je volela prirodu, pa je i sada, u ovoj sivoj sredini, čeznula za njom svim srcem. On se ipak toliko bio zainatiao da otvori praksu u Londonu, da se ona nije usuđivala čak ni da pokuša da ga od tog njegovog nauma odvрати. Ona mu na pitanje odgovori neodlučno klimanjem glave, složivši se s njim.

„Ako ti to želiš, Endrju.”

Sutradan ponudi zastupniku gospođe Foj šest stotina funti umesto traženih sedam stotina i pedeset. Ponuda bi prihvaćena i ček napisan. U subotu, 10. oktobra, dovezoše svoj nameštaj iz spremišta u kojem je bio sklonjen i useliše se u svoj novi stan. Tek u nedelju oslobodiše se koliko-toliko sijaseta slame i krpa i pokušashe da se snađu i da vide kako stoje. Endrju iskoristi priliku da se vine u jednu od onih retkih, ali mrskih propovedi, u kojima je ličio na nekakvog đakona raskolnika. „Sada, Kris, treba da se snađemo. Potrošili smo sve što smo imali, do poslednjeg centa. Moraćemo da živimo od onoga što zaradimo. Sam bog zna koliko će to iznositi, ali nema nam druge. Moraćemo malo da se stisnemo. Kris, da štedimo.”

Na njegovo zaprepašćenje ona brižnu u plač. Stajala je pred njim bledolika, u prostranoj, sumornoj prednjoj odaji čija je tavanica bila prljava, a pod još nezastrt.

„Za ime božje!”, grcala je ona. „Pusti me na miru. Da štedim! Pa zar ja to ne činim uvek. Koštam li te ja išta?”

„Kris!”, uzviknu on preneraženo. Ona mu se baci mahnito u naručje: „To je od kuće... Nisam mogla ni da pomislim... Onaj suteran, pa stepenice, ona prljavština.”

„Ali, sto mu muka, glavno su pacijenti!”

„Mogli smo da otvorimo kakvu malu ordinaciju bilo gde u unutrašnjosti.”

„Da! S ružama koje uokviruju vrata letnjikovca. Pa, boga mu...” Završilo se time što ju je molio da mu oprosti tu njegovu propoved. Siđoše zajedno, zagrljeni, u zloglasni suteran da tamo isprže nekoliko jaja. Tu on pokuša da je razveseli, rekavši joj da to nije njihova kuhinja već deo tunela padingtonske podzemne železnice kroz koji svaki čas mogu da protutnje vozovi. Ona se blede nasmešila toj njenoj usiljenoj šali, ali primeti da je slivnik za oticanje vode bio razbijen.

Sutradan ujutro, tačno u devet bio je odlučio da neće suviše poraniti, jer bi svet mogao pomisliti da je suviše revnosan! On otvori svoju kliniku. Srce mu je snažno udaralo od uzbuđenja koje je bilo veće, daleko veće nego onog, gotovo zaboravljenog jutra, kad je preuzeo svoju prvu kliniku u Drinefiju.

Devet i po sati... On je čekao nestrpljivo. Pošto je mala klinika, koja je imala zaseban ulaz iz sporedne ulice, bila spojena s kućom kratkim hodnikom, mogao je podjednako da motri i na svoj kabinet i glavnu odaju u prizemlju, koja je bila snabdevena pisaćim stolom doktora Foja, jednim divanom i ormarom. Po rečima gospođe Foj, „odlični pacijenti” ulazili su na „glavna vrata”. U stvari on je bio razapeo dvostruku mrežu. Pažljivo iščekivajući, kao svaki ribar, vrebao je da vidi šta će mu ta dvostruka zamka doneti. -

Ali ne donese mu ništa, baš ništa! Bilo je već blizu jedanaest, a još nije bilo nijedog jedinog bolesnika. U jednoj grupi, kraj svojih kola, svrstanih na suprotnoj strani ulice, stajalo je nekoliko šoferi koji su mirno čavrljali. Njegova tabla je blistala na vratima, ispod stare potamnele table njegovog prethodnika.

Odjednom, kad je već maltene bio izgubio svaku nadu, oštro cijuknu zvonce na vratima klinike, i uđe jedna starica umotana u maramu. Hroničan bronhitis, odmah je video po njenom šištavom disanju i pre nego što je progovorila. Nežno, vrlo nežno je posadi i oslušnu stanje njenih pluća. Razgovarao je s njom. U jednom skrovištu, majušnom poput neke štenare, u hodniku između klinike i kabineta, spremi joj lek. I onda, i ne pitajući ga, dok se on kanio da zatraži svoj honorar, ona mu bez reči uruči tri i po šilinga.

Uzbuđenje koje ga je tada obuzelo ispolji se u radosti i neverovatnom olakšanju kad oseti ono nekoliko srebrnjaka na dlanu svoje ruke. Izgledalo mu je kao da je to prvi novac koji je ikad u životu zaslužio. Zatvori odmah kliniku, odjuri Kristini i baci pred nju novce.

„Prvi pacijent, Kris! Možda to, na kraju krajeva, i nije tako rđava stara ordinacija. Bilo kako mu drago, zaslužili smo za ručak!”

Nije bilo nikakvih poziva, jer stari doktor je bio umro još pre tri nedelje, a u međuvremenu niko nije održavao praksu. Moraće da čeka dok pozivi ne počnu da stižu. Međutim, primećujući po Kristininom raspoloženju da ona želi sama da se ponese sa svojim domaćinskim brigama, utrošio je ostatak prepodneva da prokrstari po četvrti, da procunja, da razgleda oronule kuće, dug niz bednih malih hotelčića, majušne vrtove na čije je mršavo zelenilo bila pala čađ, uske konjušnice pretvorene u garaže, pa onda, kod naglog zaokreta ulice Nort, užasne jazbine malih uličica sa zalagaonicama, starinarnicama, krčmama i dućanima punih izloga s gotovim lekovima i napravama od šarenog kaučuka.

Pomisli u sebi da je četvrt mnogo izgubila od vremena onih dana kad su se povorke kočija zaustavljale pred žuto obojenim tremovima. Bila je jadna i prljava, pa ipak su se na njoj opažali znaci novog života koji je izbio na tom bunjištu: jedan red novih stambenih kuća koje su bile u toku građenja, poneki pristojni dućani i kancelarije i na kraju Gladston Plejsa čuvena modna kuća Laurier. Čak i Endrju koji nije ništa znao o ženskoj modi bio je čuo za Lauriera i nije trebalo da ga dugi red raskošnih automobila koji su stajali pred zgradom od besprekorno lepog kamena, ali bez izloga, uveri da je istina ono malo što je znao o isključivosti te prodavnice. Izgledalo mu je čudno što se Laurierova radnja tako neskladno nalazi među onim oronulim zgradama. Pa ipak, ona je tu stajala, isto tako nesumnjivo kao i onaj policajac preko puta.

Po podne završi svoj krug upoznavanja: posetio je lekare koji su stanovali u neposrednoj blizini. Ukupno je obišao osam kolega, ali svega trojica učiniše na njega dublji utisak: doktor Ins sa Gladston Plejsa, Rider na kraju Aleksandrine ulice i neki stariji Škotlanđanin po imenu Meklin na uglu Rojal Krezenta. Ali način na koji su mu svi govorili: „Ah, vi ste, dakle, preuzeli i nastavili praksu jadnog starog Foja!” nekako ga je obeshrabriovao. Čemu im ono „nastavili”, mislio je u sebi, pomalo ljutito. Zareče se da će oni već kroz šest meseci govoriti malo drukčije. Mada je Mensonu bilo tek trideset godina, pa je znao vrednost uzdržljivosti, ipak je mrzeo popustljivost kao što mačka mrzi vodu.

Te večeri imao je u klinici tri bolesnika, od kojih su mu dvojica platila po tri i po šilinga, a treći je obećao da će opet doći naredne subote i srediti račun. Prvoga dana svoje samostalne prakse zaradio je svotu od deset i po šilinga.

Ali sledećeg dana nije zaradio ništa. Dan zatim svega sedam šilinga, u četvrtak je zaradio prilično, u petak gotovo ništa, a u subotu, posle praznog prepodneva, sedamnaest i po šilinga na večernjoj klinici, ali bolesnik koga je u ponedeljak bio pregledao na veresiju ne održi obećanje da će doći i platiti.

U nedelju, mada o tome nije ništa govorio Kristini, Endrju pregleda sumorno

sedmodnevni rezultat. Da li je učinio veliku grešku što je preuzeo tu izanđalu praksu, što je potopio svu njihovu ušteđevinu u tu kućerinu sličnu grobnici? U čemu je bila njegova greška? Trideset mu je godina, pa i preko trideset. Ima doktorat medicine i član je Kraljevskog kolegijuma lekara. Ima kliničke sposobnosti, a povrh toga služi mu na čast i jedno lepo delo zasnovano na naučnom, kliničkom istraživanju.

Pa eto, on ipak jedva zarađuje tri i po šilinga, tek za hleb. Tome je kriv sistem, mislio je u svojoj ojađenosti, sistem koji je preživeo. Trebalo bi da postoji neki bolji poredak, da se svakome da prilika, recimo, oh, recimo državni nadzor! Onda jauknu, setivši se doktora Bigzbija i Saveta za rudarske radove. Ne, do đavola, to je očajno, to je birokratija koja davi napore pojedinca, ona bi me zagušila. Ali ja moram da uspem, sto mu gromova, ja hoću da uspem!

Nikada ga još finansijska strana njegove profesije nije bila zaokupila u tolikoj meri, niti se moglo zamisliti delotvornije sredstvo koje bi moglo da učini od njega materijalistu, nego što su bile muke koje mu je zadavala nedozvoljena „slatkohrana ješnost”; taj eufemizam je on smislio, to su bile muke koje je on morao da podnosi po nekoliko dana u nedelji.

Oko stotinu metara niže, na glavnom automobilskom putu, nalazio se mali restoran koji je držala neka punačka mala žena, rođena Nemica, koja je sebe nazivala gospođom Smit, ali, sudeći po njenom lošem znanju engleskog jezika i lošem izgovoru, bilo je očito daje njeno pravo ime bilo Šmit. Ta mala radnjica frau Smit, sa svojom uskom mramornom tezgom, prepunom mariniranih haringi, maslina u teglama, kiselog kupusa, raznih vrsta kobasica, pašteta, salame i nekog odličnog sira zvanog liptauer, imala je tipično kontinentalan izgled. Jedina prednost te radnje sastojala se u tome što je sve bilo vrlo jeftino. Kako se u Čezborou Teras broj 9 oskudevalo u novcu, a i štednjak je bila neka starovremena začepljena olupina, Endrju i Kristin su prilično često posećivali frau Šmit. U srećne dane častili su se frankfurškim kobasicama i pitom od jabuka, a kad im je sreća bila manje naklonjena, ručak se sastojao od mariniranih haringi i pečenih krompira. Često puta bi uveče, pošto bi najpre brižljivo pogledali kroz zaleđeno staklo šta je sve frau Šmit izložila, svratili do nje i odnosili u svojoj pletenoj torbici po neko ukusno jelo.

Frau Šmit ih je uskoro upoznala i naročito je zavolela Kristin. Njeno gojazno lice, pod visokom punđom žućkaste kose, zbrčkalo bi se, a oči bi joj pri tom maltene sasvim nestale, kad bi, smešeći se i klimajući glavom govorila Endrjuu:

„Vi ništa ne prinite. Vi prođete tobrou. Vi imate zlatnu šenu. Ona je mala, kao ja. Ali ona je topra. Čekajte samo još malo, ja ću da vam pošaljem polesnike.”

Zima je došla vrlo naglo, gotovo odjednom, i ulice su nestajale u magli, koja kao da je postajala još gušća zbog dima velike železničke stanice u blizini. Oni su sve to uzimali olako, pretvarali se kao da ih zabavljaju nedaće kojima je trebalo odoleti, ali nikad još u toku onih godina provedenih u Aberlou nisu bili upoznali takve nevolje.

Kristin je učinila sve što je mogla da njihov ledeni stan napravi udobnijim. Bila je okrečila tavanice, sašila nove zavese za čekaonicu, obložila novim tapetama zidove spavaće sobe, promenila dotrajala vrata koja su ružila salon, premazavši njihova umetnuta polja crnom i zlatnom bojom.

Većina retkih poziva koji su Endrjuu stizali vodili su ga u obližnje male pansione. Tu je bilo teško doći i do svog honorara, jer su pacijenti bili mahom sitni, siromašni ljudi, vrlo oprezni i vični veštini kaišarenja. Nastojao je da sačuva svoj ugled pred svelim usedelicama koje su držale te ustanove. Govorio bi im u sumornim predsobljima: „Nisam mogao ni da zamislim da će ovde biti tako hladno. Trebalo je da ponesem kaput.” ili „Baš muka živa s ovim posetama! Kola mi se trenutno nalaze na popravci.”

S prijatelji se sa policajcem koji je obično bio na službi na raskršću pred dućanom frau Šmit i odatle upravljao vrlo živim saobraćajem. Policajac se zvao Donald Straters. Oni su se

divno slagali, jer je Straters bio, kao i Endrju, Škotlandanin, rodom iz Filea, u Škotskoj. On mu obeća, na svoj način, da će učiniti sve što bude u njegovoj moći da pomogne svom zemljaku, pa se pri tom jezivo našali:

„Ako se jednom desi da ovde nekoga pregaze, ili ako neko bude ubijen, budite uvereni, doktore, ja ću se odmah obratiti vama.” Jedno popodne, mesec dana nakon njihovog useljenja, Endrju se uputi da obiđe apotekare u toj četvrti. Hteo je tobože da kupi neku naročitu Vesovu štrcaljku od 10 kubnih centimetara za koju je pouzdano znao da je niko ne drži na rafu, pa im se onda, kao uzgred, predstavio kao nov i mnogo tražen lekar iz Čezborou Teras broj 9. Kad se vratio kući, vide po izrazu Kristininog lica da želi da mu nagovesti uzbudljivu novost.

„Čeka te u kabinetu jedna pacijentkinja”, šapnu mu ona. „Ušla je na glavna vrata”. Njegovo lice sinu. Bio je to prvi „odličan” pacijent, pomisli. Možda je to početak srećnijeg doba. Pribravši se, uđe brzo u kabinet. „Dobar dan, gospođo. Šta mogu da učinim za vas?”

„Dobar dan, doktore. Došla sam po preporuci gospođe Šmit.”

Ona ustade sa stolice da bi se rukovala s njim. Bila je to jedra, dobroćudno detinjasta žena, u kratkom krznenom kaputu i s velikom torbicom u ruci. Odmah je prepoznao u njoj jednu od onih uličnih žena što krstare po četvrti.

„Dakle?”, upita je on, a oduševljenje mu pritom splasne.

„Oh, doktore”, nasmeši se ona kao da se ustručava. „Moj mi je prijatelj nedavno poklonio divne minduše, pa mi je gospođa Šmit (ja sam, znate, njena mušterija) rekla da ćete vi hteti da mi probušite uši. Moj prijatelj se, znate, mnogo plaši da mi se nešto ne desi ako se zahvat izvrši prljavom iglom ili nestručno.” Da bi se pribrao, on duboko uzdahnu. Zar je zaista dotle došao? On joj reče:

„Dobro. Probušiću vam uši.”

Zatim to pažljivo izvede sterilisanom iglom, poprska joj uši hlorom etila, čak joj i minduše namesti.

„Oh, doktore, savršeno ste to izveli”, reče ona, gvirajući u ogledalo koje je međutim bila izvadila iz torbice. „Nisam uopšte ništa osetila. Moj prijatelj će biti zadovoljan. Koliko sam dužna, doktore?”

Cena ustanovljena za Fojove „odlične” pacijente, ma kako oni bili niske ličnosti, bila je sedam i po šilinga. On joj pomenu tu svotu. Ona izvadi iz torbice novčanicu od deset šilinga. Učinilo joj se da je on ljubazan, otmen i vrlo lep čovek; ona je, nekako, uvek pretpostavljala crnomanjaste ljude i kad primi od njega ostatak, on joj se učini kao izgladneo čovek.

Pošto ta njegova pacijentkinja izađe, nije besneo, kao što bi to nekad učinio u gnevu, zato što se i on prostituisao ovom ništavnom i bednom operacijom. Osećao se neobično poniženim. Držeći u ruci zgužvanu novčanicu, priđe prozoru i primeti svoju pacijentkinju kako se udaljava ulicom, klateći kukovima, razmahujući se torbicom, ponoseći se svojim novim mindušama.

2.

U toj mučnoj borbi Endrju je priželjkivao prijateljstvo svojih kolega. Bio je najednom sastanku udruženja lekara svoje četvrti, ali taj se sastanak nije pokazao bogzna kako zanimljiv. Deni je još uvek bio u inostranstvu. Kako mu se u Tampiku svidelo, Filip tamo i ostade, primivši se mesta hirurga u udruženju za distribuciju petroleja „Novi vek”. Bar za sad, on je za Endrjua bio izgubljen. Houp se, međutim, nalazio u nekakvom izaslanstvu u Kamberlendu, gde je, kao što se izrazio na jednoj dopisnoj karti u živim bojama, brojio čestice materije za račun Raja zanesenjaka.

Endrjua je obuzimala želja da dođe u dodir sa Fredijem Hampsonom i mada se više puta već bio latio telefonskog imenika, uvek bi ga zadržala pomisao da još nije uspeo, ili kao što je sebi govorio, da se još nije potpuno smestio. Fredi je još uvek stanovao u Ulici kraljice Ane, samo se bio preselio u drugu kuću. Sećajući se starih studentskih dana, Endrju se često pitao šta li je Fredi postigao. I tako, jednog lepog dana, ne mogavši više da odoli, pozva Hampsona preko telefona.

„Ti si me, verovatno, već sasvim zaboravio”, promrmlja on, napola spreman na osorljiv prijem. „Ovde je Menson, Endrju Menson. Ja ordiniram ovde u Padingtonu.”

„Mensone! Da zaboravim tebe! Oh, ti staro magare!” Tamo, na drugom kraju žice, Fredi je bio pun lirskih izliva. „Ali, zaboga, čoveče! Pa zašto mi se ranije nisi javio?”

„Oh, pa jedva smo se tek nekako smestili”, reče Endrju nasmejan u aparat, raskravljen Fredijevim poletom. „A pre toga, dok sam imao ono mesto u Savetu, jurili smo po čitavoj Engleskoj. Oženio sam se, znaš.”

„I ja! Slušaj, stari druže, moraćemo opet da obnovimo naše drugarstvo. I to uskoro! Prosto ne mogu da verujem. Ti ovde u Londonu. To je kolosalno! Gde mi je beležnica, čuješ, kako bi bilo da dođete u četvrtak? Možete li da nam dođete na večeru? Da, da. Sjajno. Onda, do viđenja, stari druže. Reći ću ženi da napiše reč-dve tvojoj gospođi.”

Kristin nije bila mnogo oduševljena kad joj je Endrju saopštio poziv. „Idi ti sam, Endrju”, predloži mu ona posle kraćeg ćutanja.

„Oh, to je besmislica! Fredi želi da se upoznaš s njegovom ženom. Ja znam da ti za njega ne mariš mnogo, ali tu će biti i drugog sveta, verovatno lekara. To nam može biti od koristi, mila moja. Osim toga, odavno se nismo zabavljali. Crna kravata, rekao mi je. Sreća što sam kupio onaj smoking za rudarsku zabavu u Njukastlu. Ali šta ćemo s tobom, Kris? Trebalo bi da i ti nešto obučeš.”

„Meni bi trebao jedan nov plinski šporet”, odgovori ona pomalo jetko. Poslednje nedelje bile su ih dotukle. Bila je izgubila ponešto od one svoje svežine, koja je uvek bila njena najveća draž, pa je ponekad, kao sada, na primer, ton njenog glasa bio suv i premoren.

Ali u četvrtak uveče kad se uputiše put Ulice kraljice Ane, nije mogao da se otme utisku kako dražesno izgleda u svojoj haljini, u istoj onoj belojoj haljini koju je bila kupila za zabavu u Njukastlu, a koju je malo bila prepravila, pa je sad izgledala modernija i elegantnija. I kosu je bila očesljala na drugi način, više pripijeno, tako da su joj crne vlasi divno uokvirivale blede čelo. On to primeti dok mu je vezivala kratku kravatu, pa je hteo da joj kaže kako joj to lepo stoji, ali onda odjednom zaboravi, obuzet naglim strahom da će zakasniti.

Međutim, ne zakasniše, već stigoše čak i ranije, toliko rano da je trebalo da prođu tri vrlo neugodna minuta dok je Fredi došao. Razdragan, raširenih ruku, izvinjavao se i pozdravljao ih u istom dahu, govorio im je da je upravo stigao iz bolnice, da će njegova žena sići kroz jednu sekundu i služio ih pićem, tapšući Endrjua po leđima i nudeći ih da sednu. Fredi je postao gojazniji od one večeri u Kardifu rumeni podvaljak na njegovom vratu svedočio je o prosperitetu, ali njegove su sitne oči još uvek imale onaj isti sjaj i nijedna vlas žute mu namazane kose nije bila u neredu. Bio je tako dobro istimaren daje blistao.

„Veruj mi“, uzviknu on podižući čašu, „neverovatno se radujem što opet vidim vas dvoje. Ovoga puta moramo održati vezu. Pa, stari družo, kako ti se sviđa kod mene? Nisam li ti rekao na onoj večeri, uh, kakva večera! Da se kladimo, da će večeras biti bolje! Cela ova kuća, razume se, pripada meni, to nije samo običan stan, kupio sam je prošle godine; koliko me je samo stajala novaca!“ Samozadovoljno opipa kravatu. „Razume se, ne treba sad da kukuričem o svom uspehu, ali tebi, kao starom, dobrom drugu, mogu to da kažem.“

U odajama se ogledala raskoš, u to nije bilo sumnje: skupocen moderan nameštaj, duboko postavljen kamin, dugačak klavir na kojem je stajala velika bela vaza s sedefnim cvetovima magnolije. Endrju se taman spremao da izrazi svoje divljenje kad uđe gospođa Hampson, dostojanstvena, crne kose s razdeljkom na sredini, u haljini koja se mnogo razlikovala od Kristinine.

„Dođi, mila moja“, reče joj Fredi predusretljivo, čak i ponizno, i jurnu da joj natoči i usluži je čašicom šerija. Ona upravo nemarno odmahnu rukom i odbi ponuđenu čašicu, pre nego što posluga najavi ostale zvanice, gospodina i gospođu Ajvori i doktora i gospođu Didman. Nastadoše predstavljanja uz mnogo razgovora i smeha, među Ajvorivima, Didmanovima i Hampsonovima, pa se tek onda, ne suviše brzo, uputiše u trpezariju.

Posuđe na stolu bilo je skupoceno i ukusno probrano. Ono je, zajedno sa svećnjacima, ličilo mnogo na raskošnu izložbu koju je Endrju video u izlogu Labinena, čuvenih zlatara u ulici Regent. Hrana, jedva se moglo utvrditi da li je to bilo meso ili je bila riba, bila je veoma ukusna. Bilo je i šampanjca. Posle druge čaše, Endrju se oseti sigurniji i počeo da razgovara s gospođom Ajvori, koja mu je sedela s leve strane. Bila je to mršava žena u crnoj haljini, s neobičnom količinom dragog kamenja oko vrata i krupnim buljavim očima kojima bi ga, s vremena na vreme, pogledala maltene s detinjastom zablenutošću.

Njen muž bio je Čarls Ajvori, hirurg. Endrjuovo pitanje joj je bilo smešno, jer je bila uverena da svako mora da poznaje Čarlsa. Stanovali su u ulici Nju Kavendiš, iza ugla, a čitava kuća pripadala je njima. Bilo je vrlo ugodno biti u bliskom susedstvu s Fredijem i njegovom ženom. Čarls, Fredi i Pol Didman tako su dobri prijatelji, a sva trojica su članovi Sakvil kluba. Ona se iznenadi kad joj on prizna da nije član tog kluba. Ona je mislila da je ceo svet član Sakvila.

Kad ga ona ostavi, okrenu se gospođi Didman koja mu je sedela sa desne strane, a pokazala se blažom, ljubaznijom i imala lepuškaste, maltene istočnjačke crte lica. I nju navede da mu govori o svom mužu. Pomisli u sebi: „Hoću da saznam sve o tim otmenim parajlijama kojima tako sjajno ide.“

„Pol je“, reče mu gospođa Didman, „internista.“ Mada stanuju na Portland Plejsu, Polova ordinacija je u ulici Harli. „On ima sjajnu praksu“, govorila je iskreno, daleko od svakog razmetanja, „naročito u hotelu „Plaža“, sigurno znate novi, veliki hotel, odmah kod Parka? Tu je za ručkom dvorana prepuna slavnih ličnosti. Pol je, takoreći, službeni lekar hotela „Plaža“. Toliki bogati Amerikanci, filmske zvezde..“, i tu se ona prekide, smešeći se. „Oh, ceo svet dolazi u Plažu, a Pol u tome uživa.“

Endrjuu se svidela gospođa Didman, pa je pusti da čavrlja, sve dok gospođa Hamson ne ustade od stola, pa on uslužno skoči da joj odmakne stolicu.

„Cigaru, Mensone?“, upita ga Fredi znalački, kad se gospođe udaljiše.

„Prilično su dobre, videćeš. I savetujem ti da ne propustiš ovo piće. Godina 1894. Ne šalim se, časnu ti reč dajem.“

Sa zapaljenom cigarom u ustima i trbušastom čašom do vrha napunjenom konjakom u ruci, Endrju privuče stolicu bliže ostalima. Eto, to je on u stvari čekao sve vreme, da se prisno i živahno porazgovaraju o stručnim, lekarskim stvarima, ni o čemu drugome. Nadao se da će Hamson i njegovi prijatelji o tome i govoriti, a tako je i bilo.

„Uzgred da kažem“, reče Fredi, „naručio sam danas kod Glikerta jednu od onih novih

lampi za zračenje. Cena joj je prilično paprena. Nešto oko osamdeset zlatnika. Ali вреди."

„Daaa.. ", reče Didman zamišljeno. Bio je to omalen čovek, crnih očiju i razboritog jevrejskog lica. „Zaista će se brzo isplatiti, s obzirom na cenu." Endrju prihvati cigaru i umeša se u razgovor, spreman na diskusiju: „Znate, ja ne verujem mnogo u te lampe. Jeste li čitali Ebijev članak u žurnalu o veštačkoj helioterapiji? Te lampe za zračenje naprosto ne daju infracrvene zrake."

Fredi ga pogleda zabezeknuto, pa se nasmeja:

„Ali one daju gomilu honorara po tri zlatnika. Osim toga, pacijent dobije lepu bronzanu boju."

„Ali imajte na umu, Fredi", umeša se Didman, „da aparat treba, takoreći, da se isplati pre nego što na njemu počnete da zarađujete. Zato ja nisam za te skupe stvari, osim toga, on zastareva, izlazi iz mode. Zaista, dragi prijatelju, nema ništa bolje od dobrih starih hipodermičkih injekcija." „Vi ih svakako primenjujete", reče Hamson. U razgovor se umešao Ajvori. Bio je to krupan čovek, stariji od ostalih, bledih, izbrijanih obraza, okretan, ukratko čovek vičan velegradskom životu. „Kad je reč o tome, ja sam danas napravio lep mali posao s jednom serijom injekcija. Dvanaest komada. Znate, mangan. Da vam samo kažem šta sam uradio. Videćete da se to danas isplaćuje. Rekao sam lepo pacijentu: „Čujte, vi ste poslovan čovek. To će vas stajati pedeset zlatnika, ali, ako mi platite odmah, onda o tome više ne razgovaramo, računaću vam četrdeset i pet. I napisao mi je ček na licu mesta."

„Majstorija kože pase", kliknu Fredi oduševljeno. „A ja sam mislio da ste vi hirurg."

„Ja to i jesam", potvrdi Ajvori. „Sutra imam kiretažu kod Šeringtonove." „Izgubljen trud ljubavi", promrmlja Didman rasejano s cigarom u ustima, pa se vrati na prvobitnu misao, „Pa, ipak, drukčije ne ide. To je s praktičnog gledišta zanimljivo. Kad su u pitanju pacijenti koji pripadaju otmenijim društvenim redovima, usmeni način lečenja savršeno je nemoderan. Kad bih ja prepisao u Plazi, recimo, jednu dozu vesipona, to ne bi predstavljalo vrednost ni jednog zlatnika. Ali ako vi date istu stvar potkožno, a prethodno malo općinite pacijenta onom igrarijom trljanja kože, sterilizacije instrumenta i tako dalje, on će pomisliti daje to bogzna šta!" Hamson izjavi žestoko:

„Kolosalna je stvar za nas koji pripadamo lekarskom pozivu što je usmeni način lečenja zbrisan s dnevnog reda, bar u zapadnom kraju Londona. Uzmimo, na primer, ovaj Čarlijev slučaj. Zamislimo da je on prepisao mangan ili mangan i gvožđe, dobru, staru bocu leka, verovatno bi isto toliko pomogao bolesniku, ali sve što bi u tom slučaju

istresao od svog pacijenta bila bi možda tri zlatnika. Umesto toga, neka on lepo rastoči lek u dvanaest ampula, pa će dobiti pedeset zlatnika... pardon, Čarli, hteo sam reći četrdeset i pet."

„Manje dvadeset šilinga", ispravi ga Didman blago, „koliko ampule koštaju."

Endrjuu se vrtelo u glavi. Bio je to još jedan dokaz u prilog ukidanju boce s lekom koji ga je zaprepastio svojom novinom. Popio je još jedan gutljaj konjaka da bi došao k sebi.

„U tome ima još jedna prednost", nastavi Didman oštroumno. „Svet ne zna kako malo te stvarčice koštaju Kad pacijentkinja vidi na vašem stolu čitav red ampula, ona nagonski pomisli: „Blagi bože, koliko će ovo novaca stajati!"

„Primećuješ li", namignu Hamson Endrjuu, „za Didmana je reč pacijent obično ženskog roda. Da ne zaboravim, Pol, čuo sam da se juče govorilo o onom projektu. Domet je raspoložen da obrazuje sindikat pod uslovom da smo Čarls, vi i ja voljni da sarađujemo s njim."

Sledećih desetak minuta razgovarali su o lovu, o golfu, koji su igrali na raznim skupim igralištima u okolini Londona, o automobilima... Ajvori je naručio da mu se izradi karoserija po njegovim naročitim uputstvima za jedna nova kola marke Rex, od tri i po litre. Endrju ih je slušao pušeći svoju cigaru i srčući konjak. Svi su oni prilično pili. Endrju već malo pripit

nalazio je da su to divni ljudi. Nisu ga isključivali iz svojih razgovora, uvek im je polazilo za rukom da ga rečju ili pogledom uvere da i on pripada njihovom društvu. U njihovoj blizini bio je zaboravio da jede, pa je bio pojeo samo jednu mariniranu haringu. Kad ustadoše, Ajvori ga potapša po ramenu.

„Moraću vam poslati svoju kartu, Mensone. Učinićete mi veliko zadovoljstvo ako jednog dana, kad god hoćete, pregledate sa mnom zajedno nekog od mojih bolesnika.”

Kad se vratiše u salon, atmosfera je, nasuprot ovoj, bila usiljena, ali Fredi, razdragan i ozaren više nego ikad, ruku zaturenih u džepove, sa besprekorno čistim rubljem na sebi, izjavi da noć još nije poodmakla, pa moraju svi zajedno da završe kod „Embasijsa”.

„Bojim se da ćemo mi morati kući”, reče na to Kristin, pogledavši bojažljivo Endrju.

„Ne budali, mila moja”, odvrati joj Endrju s blaženim osmehom na usnama. „Pa neće nam valjda pasti na pamet da kvarimo ovakvo društvo?” Fredi je očigledno bio poznata ličnost u „Embasijsu”, koji dočeka njega i njegovo društvo klanjajući mu se neprestano i ljubazno i povede ih jednom stolu do zida. Bilo je tu još šampanjca. I igralo se. Ta braća znaju da žive, mislio je Endrju omamljen. „Oh! baš je divna ova arija što je sada sviraju, da mi je znati da li bi Kris htela sada da igra?”

U taksiju, vraćajući se najzad u Čezborou Teras, on izjavi radosno: „Sjajni ljudi, Kris! To je bilo divno veče, zar ne?”

Ona mu odgovori tihim, mirnim glasom:

„To je bilo užasno veče!”

„A što?”

„Ja volim Denija i Houpa kao, oh, kao tvoje kolege i prijatelje, Endrju, ali ne ove... ove lakoumne vetropire koji...”

On je prekide. „Ali slušaj, Kris... Šta ti sad opet ne valja?”

„Oh! Zar ne vidiš?”, odvrati mu ona ljutito. „Gadno mi je sve to. I ona jela, i onaj nameštaj, i način razgovora, novac, novac sve vreme. Ti verovatno nisi primetio kako je ona, hoću da kažem gospođa Hamson, pogledala moju haljinu. Mogla joj se u očima pročitati misao da ona potroši u salonu za ulepšavanje odjednom više nego što ja dam za haljine za čitavu godinu. Bilo je upravo to smešno kad je u salonu pokušavala da mi pokaže kako sam ja beda. Ona je, dabome, kći Vitona, fabrikanta viskija. Ne možeš ni da zamisliš o čemu se sve tu razgovaralo. Časkanje otmenog društva: ko ide s kim da provede kraj nedelje, šta joj je frizer rekao, najnoviji pobačaj neke žene iz viših krugova, nijeda jedina pristojna reč. Pa ona je čak nagovestila da je bacila oko (to je njen izraz) na solistu džez orkestra u hotelu „Plaža”.”

Ironija u njenom glasu bila je đavolska. Smatrajući je pogrešno za zavist, on zamuca:

„Ja ću ti stvoriti novac, Kris. Kupiću ti mnogo skupocenih haljina.” „Meni ne treba novac”, reče ona mirno. „Ja mrzim skupocene haljine.” „Ali... mila moja...”, on pokuša da je, onako pijan, zagrli.

„Pusti me!” Njen glas ga iznenadi. „Ja te volim, Endrju, ali ne kad si pijan.”

On se povuče u ugao, besan. To je bilo prvi put da ga je ona od sebe odbila. „Lepo, lepo, curo moja”, gundao je on, „kad ti tako hoćeš...”

Plati taksi i uđe u kuću pre nje. Zatim ode bez reči u gostinsku sobu. Sve mu je izgledalo jadno i bedno posle raskoši koju je te večeri video. Prekidač za svetlo nije radio kako treba, struja je u kući bila loše sprovedena.

„Bogamu”, praskao je on bacivši se u postelju, „izaći ću ja iz ove jazbine. Pokazaću ja već njoj! Zaradiću ja novaca. Šta čovek, uostalom, može bez novca?”

Sve do tada, u čitavom njihovom bračnom životu, još nikad nisu spavali odvojeno.

3.

Sutradan, za doručkom, Kristin se držala kao da je ceo onaj nemili slučaj zaboravila. On primeti da se ona trudi da bude naročito ljubazna prema njemu. To mu je godilo, ali on se durio više nego ikad. Treba ženi ponekad pokazati gde joj je mesto, mislio je u sebi, pretvarajući se kao da se udubio u novine. Ali kad se obrecnu na nju s nekoliko nabusitih odgovora, Kristin odjednom prestade da bude ljubazna, povuče se u sebe, pa sede za sto stisnutih usana i, ne gledajući ga, sačeka da se završi doručak. „Tvrdoglavi mali đavo“, pomisli on ustajući, „ali ja ću njoj pokazati!“

Prva stvar u kabinetu koju je trebalo da uradi je da pregleda lekarski godišnjak. Nije mogao da izdrži u nestrpljivosti da dođe do detaljnih obaveštenja o prijateljima koje je on upoznao prethodne večeri. Listajući tako stranice godišnjaka namerio se najpre na Fredija. Da, evo ga: Fredi Hamson, Ulica kraljice Ane, M. Č. B, pomoćni lekar za eksterne bolesnike, Valtamvud.

Endrju nabra čelo u nedoumici. Fredi je sinoć mnogo govorio o svom radu u bolnici: ništa ne koristi toliko jednom lekaru Zapadne četvrti kao bolnička služba, govorio je sam sebi, jer samo to uliva poverenje pacijentima. Pa ipak, sigurno to nije to... To je tek jedna sirotinjska ustanova, i to u Valtamvudu, jednom od poslednjih, najudaljenijih londonskih predgrađa! Pri svemu tome sumnje nije moglo biti, to je bio najnoviji godišnjak, bio ga je kupio tek pre mesec dana.

Sa manje žurbe potraži imena Ajvorija i Didmana i onda, zbunjenog i neobično zamišljenog izraza, odloži na koleno veliku crvenu knjigu. Pol Didman, kao i Fredi, imao je običnu diplomu medicine, B. M, samo bez druge Fredijeve titule. Nije bio pomoćni lekar nijedne bolnice. A Ajvori? Gospodin Čarls, iz ulice Nju Kavendiš, imao je najskromniju hiruršku kvalifikaciju, bio je član Kraljevskog kolegijuma hirurga bez ikakve bolničke službe ma koje vrste. Beleška o njemu pominjala je izvesno iskustvo stečeno za vreme rata, kao i praksu u malim privatnim sanatorijumima. I ništa više, osim toga.

Duboko zamišljen, Endrju ustade i ostavi knjigu na polici, a na licu mu se pojavi izraz iznenadne odlučnosti. Nije moglo biti nikakvog poređenja između njegovih kvalifikacija i onih kojima su raspolagali ti srećni ljudi s kojima je prethodnog dana večerao. Ono što su oni postigli, može i on. I još bolje. Uprkos Kristininom ispadu, bio je rešen, jače nego ikad, da se probije do vrha. Ali najpre je trebalo da se veže za nekakvu bolnicu, ali za neku koja ne bi bila slična onoj u Valtamvudu, ili za neku drugu bednu ustanovu, vec za neku pravu, veliku londonsku bolnicu... Eto, to treba da mu bude neposredan cilj. Ali kako?

Tri dana je mozgao o tome i onda je, kolebajući se, pošao kod ser Roberta Ebija. Najteža stvar na svetu bila mu je da moli nekoga za uslugu, utoliko više što ga je Ebi dočekao sa takvom upadljivom ljubaznošću.

„Dakle, kako je naš specijalista za zavoje? Zar vas nije stid da mi pogledate u oči? Kažu mi da je kod doktora Bigzbija nastupila hipertenziona kriza. Jeste li čuli o tome? Dakle, šta želite od mene: prepirku ili fotelju u Savetu?“

„Pa, nijedno ni drugo, ser Roberte... Hteo sam samo da vas upitam... Da vas zamolim da mi pomognete, ukoliko biste to hteli, da dobijem mesto eksternog lekara pri nekoj bolnici.“

„Hmm! To je nešto mnogo teže od mesta u Savetu. Znate li vi koliko mladih ljudi šetka obalom i svi oni čekaju na nekakvo mesto, makar bez dohotka? Osim toga, trebalo bi da nastavite svoj rad na plućnim bolestima, a to sužava raspoloživo polje.“

„Ali ja sam... Ja sam mislio..“

„Vaša meta treba da bude bolnica Kraljice Viktorije. To je bolnica za grudne bolesti, jedna od najstarijih u Londonu. Raspitaću se. Oh, ja ništa ne obećavam, ali dobro ću paziti, pa ako se nekad ukaže prilika...“

Ebi ga zadrži na čaju. Imao je običaj, od kojega nije nikad odstupao, kao da je u pitanju neki obred, da u četiri sata popije dve šoljice kineskog čaja, bez šećera i mleka i bez ikakvog jela. To je bio neki naročiti čaj koji je imao ukus narandžinog cveta. Ebi je pritom ćaskao o bilo čemu, počevši od šoljica iz Kangsija u kojima se služilo bez poslužavnika, pa do fon Priketove kožne reakcije. Isprativši ga do vrata, reče mu:

„Imate li još uvek problema s udžbenicima? Nemojte da odustanete od toga. I nemojte, za ime Galenovo, čak i ako bi mi pošlo za rukom da vas uguram u bolnicu kraljice Viktorije, nemojte da zauzmete stav velikodruštvenog lekara.” U očima mu zatitra bljesak. „To je ono što je mene upropastilo.”

Endrju se vratio kući s glavom u oblacima. Bio je u tolikoj meri razdragan da je zaboravio da se pred Kristinom i dalje drži na dostojanstvenoj visini, pa joj dobaci:

„Bio sam kod Ebija. On će pokušati da me ugura u bolnicu kraljice Viktorije! To mi, takoreći, osigurava položaj eksternog lekara.”

Primitivši izraz radosti u njenim očima on se odjednom osetio postićen, malen. „Ja sam u poslednje vreme bio prilično nabusit, Kris. Čini mi se da između nas nije sve išlo kako treba. Hajde... Oh, hajde... Pomirimo se, mila moja!”

Ona mu pritrča, tvrdeći da je svemu ona kriva, a onda se opet pokazalo, iz nekog čudnog razloga, da je krivica u celosti njegova. U jednom kutku njegovog uma ostade ipak čvrsta namera da je jednog lepog dana, i to uskoro, zaprepasti veličinom svog materijalnog uspeha.

S novom snagom prionu na svoj posao, uveren da će uskoro zasigurno iskrsnuti neki srećan obrt. U međuvremenu broj njegovih bolesnika nesumnjivo je rastao. Ti pregledi po tri i po šilinga, a posete po pet, nisu bili govorio je samome sebi praksa kakvu je on želeo, ali ipak, to je bila prava praksa. Svet koji mu je dolazio ili ga pozivao bio je suviše siromašan da bi i sanjao da uznemirava lekara, a da nije slučaj istinske nužde. Tako je nailazio na difteriju u čudnim, zagušljivim sobicama iznad prepravljenih konjušnica, na reumatičnu groznicu u vlažnim suteranima za poslugu, na zapaljenja pluća po mansardama stambenih kuća. Borio se s bolestima u najtragičnijoj sobi kakva se može zamisliti: u „sobi za samca” u kojoj su tvorili neki starac ili starica, usamljeni, zaboravljeni od prijatelja i rodbine, podgrevajući slabe obroke na plinskoj grejalici, zanemareni i napušteni od svakoga. Bilo je mnogo takvih slučajeva. Naišao je tako na jednog starca, oca jedne veoma poznate glumice, čije je ime blještalo u šarenoj svetlosti na aveniji Šaftsberi, koji je bio oduzeti sedamdesetogodišnjak i živeo u gnusnoj prljavštini. Posetio je jednu staru aristokratkinju, uvelu, skrenulu s pameti i izgladnelu, koja mu je pokazala svoju fotografiju u haljini u kojoj je bila predstavljena na dvorskom balu i pričala mu o danima kada se istim ovim ulicama vozila u svojoj vlastitoj kočiji. Jednom je posle ponoći povратиše u život a kasnije je sama sebe mrzela zbog toga jedno nesrećno stvorenje, očajno i bez prebijene pare, koje je sirotinjskom domu bilo pretpostavilo otrovni gas.

Mnogi njegovi slučajevi zahtevali su hitnu hiruršku intervenciju i neodložan prijem u bolnicu. I tu se Endrju sukobljavao s najvećim teškoćama. Ništa na svetu nije bilo teže nego osigurati prijem u bolnicu, pa čak i onda kad su u pitanju bili najgori, najopasniji slučajevi. Sve se to događalo pozno u noći. Vraćajući se, u kaputu i ogrtaču prebačenom preko pidžame, s maramom oko vrata, šešira zabačenog na potiljak, visio bi nad telefonom i pozivao jednu bolnicu za drugom, molio, preklinjao, pretio, ali uvek bi nailazio na isto nadmeno i često puta drsko odbijanje: „Doktor... Ko? Ko? Ne, ne! Žao nam je, ali kod nas je sve puno!”

Gnevan, grdno psujući, odlazio je tada Kristini da joj se izjada.

„Nije istina da su im sve postelje zauzete. U bolnici Svetog Ivana imaju još dovoljno mesta, ali samo za bolesnike svojih lekara. Ako ne poznaju čoveka koji im se obraća, oni

prosto neće ni da čuju. Voleo bih da zavrnem šiju onom mladom štenetu! To je pakao, Kris! Eto, ja imam jedan slučaj uklještene kile, a ne mogu nigde da nađem postelju. Oh, verujem da su neke bolnice prepune... Ali, to ti je London! To je srce blagoslovenog Britanskog carstva! To je naš dobrovoljni bolnički sistem! A pre dva-tri dana neki filantropski zvekan trabunjao je na nekom banketu kako je ovaj naš sistem najbolji na svetu! Opet, znači, sirotinjski dom za tog nesrećnika. I popunjavanje formulara: koliko zarađujete? Koje ste vere? Da li je vaša majka rođena u zakonitom braku? A čovek boluje od peritonitisa! Oh, molim te, budi dobra, Kris, i pozovi mi na telefon dežurnog činovnika u Domu milosrđa." Ma kakve da su bile njegove teškoće, čak i kad bi praskao protiv prljavštine i bede s kojima je morao često da se bori, ona ga je uvek tešila:

„U svakom slučaju, to je bar istinski rad, a sve drugo, po mom mišljenju, nije važno.”

„Ali to nije dovoljno da me zaštiti od stenica”, gundao je on, odlazeći u kupatilo da bi se rešio neprijatnog osećaja.

Ona se smejala jer je opet bila srećna kao nekada. Posle žestoke borbe, najzad je uspela da savlada kuću. Ponekad bi ova pokušala ponovo da podigne glavu i da joj se opire, ali, sve u svemu, bila je čista, opajana i pokorna svakom njenom migu. Nabavila je nov plinski šporet, nove abažure za lampe, presvukla je fotelje novim presvlakama, a šipke na stepenicama blistale su se kao dugmad gardista. Posle nedelja neprijatnosti s poslugom, koja je u ovoj četvrti volela da radi u pansionima zbog napojnica koje su tamo padale, Kristin se namerila na gospođu Benet, udovicu četrdesetih godina, čistu i radnu, kojoj je zbog njene kćeri, sedmogodišnjeg deteta, bilo gotovo nemoguće da nađe nekakvo zaposlenje s kojim bi dobila i stan. Njih dve, Kristin i gospođa Benet, okomiše se udruženim silama na suteran. Pređašnji železnički tunel uskoro se preobrazio u udobnu sobu s cvetnim zidnim tapetama i nameštajem, kupljenim kod antikvara, koji je Kristin obojila bleđo žutom bojom. Gospođa Benet i njena mala Flori koja je sada uredno, sa svojom torbicom, odlazila u školu u Paddingtonu osećale su se ovde siuganima. Kao uzvrat za svoju sigurnost i udobnost posle mučne neizvesnosti koja je trajala mesecima gospođa Benet nije više znala kako da dobrim radom pokaže Kristin svoju zahvalnost.

Rano prolećno cveće, koje je davalo čekaonici tako veseo izgled, bilo je odsjaj sreće koja je vladala u Kristininoj kući. Ona je to cveće kupovala za male pare kod uličnih prodavača kad bi ujutro odlazila u kupovinu. Mnogi su je od tih prodavača u Ulici Maselberg poznavali. Iz njihovih ručnih kolica mogla se jeftino snabdeti voćem, ribom i povrćem. Kao žena lekara trebalo je da drži više do svog položaja, ali joj to nije bilo ni na kraj pameti, pa je često sama nosila namirnice u svojoj urednoj pletenoj torbici i još bi usput svratila i do frau Šmit kod koje bi provela koji časak u ćaskanju i kupila krišku sira liptauer, koji se Endrjuu toliko sviđao.

Često bi popodne šetala obalama Serpentina. Stabla kestenova već su se bila odenula zelenilom, a divlje patke bi plovile kroz uzburkanu vodu. U tim šetnjama nalazila je nadoknadu za svoja široka polja koja je toliko volela.

Ponekad, za večerom, Endrju bi je pogledao onim čudnim ljubomornim pogledom, koji kao da joj je hteo reći da je nezadovoljan što ju je čitav dan jedva video.

„Šta si radila ceo dan, dok sam ja bio uzauzet? Ako ikada dođem do nekakvog automobila, moraćeš da voziš tu prokletu mašinu. Tako ću te bar uvek imati pred očima.”

Još uvek je očekivao one „odlične” pacijente koji se nisu pojavljivali, željno je očekivao vesti od Ebija po pitanju njegovog postavljenja, vrpeljio se što ono veče provedeno u Ulici kraljice Ane nije urodilo nikakvim daljim posledicama. U sebi se osećao uvređenim što otada nije više video ni Hamsona ni njegove prijatelje.

U takvom raspoloženju sedeo je jedne večeri, krajem aprila, u svojoj klinici. Bilo je već blizu devet sati, pa je hteo da zatvori, kad uđe neka mlada žena i pogleda ga u nedoumici.

Primitivši izraz radosti u njenim očima, on se odjednom oseti postićen, malen.

„Nisam znala da li da uđem ovuda ili na glavna vrata.”

„To je sasvim svedjedno”, nasmeja se on kiselu. „Osim što je ovuda upola cene. Dakle, o čemu se radi?”

„Ne marim da platim i punu taksu.” Ona priđe s čudnom ozbiljnošću i sede u naslonjač obložen konjskom dlakom. Biće joj oko dvadeset i osam godina, pomisli on. Bila je snažno građena, jakih nogu, otvorenog, ozbiljnog lica, odevena u tamnozelenu haljinu. Gledajući je, čovek je morao da pomisli kao po nekakvom nagonu: „Ta ne misli na gluposti!”

„Ne govorite o honoraru. Recite mi od čega bolujete”, upita je on blagim glasom.

„Pa, doktore”, još uvekje bila ozbiljna, kao daje htela da se najpre sasvim pribere, „meni je gospođa Šmit iz malog obližnjeg restorana preporučila da se obratim vama. Ja radim kod Lauriera, nedaleko oдавде. Zovem se Kramb. Ali moram da vam kažem da sam već bila kod mnogih lekara u okolini.” Skide rukavice. „Pogledajte moje ruke, doktore.”

On joj pogleda ruke čiji su dlanovi bili osuti crvenkastom upalom kože, sličnom šugi, ali to nije bila šuga, jer se nisu videle vijugave ivice. On se zainteresovao, pa je uzeo lupu i pogledao bolje. Za to vreme ona nastavi da mu govori svojim ozbiljnim, uverljivim glasom:

„Ne umem da vam kažem koliko mi neprilika to pravi u mom poslu. Sve bih dala da se te nevolje otresem. Isprobala sam sve moguće meleme na svetu, ali izgleda da mi ništa ne pomaže.”

„I ne može!” Ostavi lupu, obuzet uzbuđenjem koje prati tešku, ali tačno pogođenu dijagnozu. „To je prilično neobično kožno stanje, gospođice Kramb. Lokalno lečenje potpuno je beskorisno. To nastaje od izvesnog stanja krvi. Dijeta je jedini način da se izlečite.”

„Bez ikakvih lekova?” Na njenom ozbiljnom licu pojavi se izraz sumnje. „To mi još niko nije rekao.”

„E, pa sad vam ja to kažem”, nasmeja se on, a zatim joj, lativši se bloka, ispisa način ishrane, dodavši i spisak jela kojih se naprosto mora kloniti. Ona primi njegovo uputstvo s izvesnim kolebanjem. „Pa, naravno, pokušaću, doktore. Oh, spremna sam da probam bilo šta!” Plati mu honorar, zastade časkom kao da sumnja i onda ode. On je odmah zaboravio. Deset dana potom dođe opet, ovaj put kroz glavna vrata, a kad uđe u njegov kabinet, na licu joj je bio takav izraz uzdržane usrdnosti, da je on jedva mogao da zadrži osmeh.

„Hoćete li da pogledate moje ruke, doktore?”

„Da vidimo.” Sad se on nasmeja. „Nadam se da vam nije krivo što ste se podvrgli dijeti.”

„Krivo?!” Pruži mu obe ruke u dubokoj zahvalnosti. „Pogledajte! Potpuno su izlečene. Nijedne mrlje na njima. Vi ne znate šta to za mene znači... Ne umem da vam kažem... Vi ste tako vešt lekar...”

„Nije to ništa”, reče on nemarno. „To je moj posao, pa moram znati te stvari. Idite sad lepo kući i ne brinite više. Klonite se hrane koju sam vam zabranio i nikad više nećete imati taj problem.”

Ona ustade.

„A sad dozvolite da vam platim, doktore.”

„Vi ste mi već jednom platili.” Oseti neko lako eterično osećanje. Vrlo rado bi on ponovo primio tri i po šilinga, ali čak i sedam i po, ali nije mogao da odoli iskušenju da se malo pohvali svojim uspehom.

„Ali, doktore...” Preko volje dopusti mu da je isprati do vrata, gde zastade da bi mu s uverenjem uputila poslednje reči: „Možda ću moći na neki drugi način da vam pokažem koliko sam vam zahvalna.”

Gledajući u njeno okruglo lice, jedna neobična misao sinu mu u pameti, ali on joj samo klimnu glavom i zatvori vrata za njom. I opet je zaboravi. Bio je umoran, i već je upola žalio što se odrekao svog honorara, ali nije nikako mogao ni da zamisli šta bi obična trgovačka

pomoćnica mogla da učini za njega. Ali, u najmanju ruku, on u ovom slučaju nije poznavao gospođicu Kramb, osim toga, on je potpuno prevideo jednu mogućnost koju je već Ezop bio naglasio, a koju je on, kao rđav filozof, ipak morao da upamti.

4.

Marta Kramb je bila poznata kao „polubek“ među mlađarijom kuće Laurier. Snažna, neprivlačna, bespolna, ona nije izgledala baš kao stvorena da bude jedna od starijih pomoćnica u toj raskošnoj radnji, jedinstvenoj u svojoj vrsti, u kojoj su se prodavale skupocene haljine, fino donje rublje i krzna toliko dragocena da im se cena dizala na nekoliko stotina funti. Pa ipak, ona je bila izvanredna prodavačica, veoma cenjena kod svojih klijentkinja. Činjenica je da je Laurier u svojoj slavloljubivosti imao svoj naročit sistem: svaka „starija“ pomoćnica imala je svoju određenu klijentelu, jednu malu grupu Laurierovih mušterija, koju je ona isključivo posluživala, „odevala“ i za koju je ona ostavljala na stranu nove modele koji bi pristizali. Odnosi između prodavačice i mušterija bili su prisni, često bi trajali godinama, a Marta je, ozbiljna i odana, bila naročito pogodna za takav način poslovanja.

Ona je bila kći nekog zastupnika iz Keteringa. Mnoge od Laurierovih devojaka bile su kćeri manjih stručnjaka iz unutrašnjosti ili daljih predgrađa. Smatralo se za čast da neko bude primljen u službu kod Lauriera i da obuče tamnozelenu haljinu, uniformu firme. Za lenčarenje i rđave higijenske uslove, koje mnogo puta trgovačke pomoćnice moraju da podnose, nije se prosto znalo kod Lauriera; kod njega su ishrana, stanovanje i nadzor bili više nego na svom mestu. O nadzoru se starao gospodin Vinč, jedini muškarac u radnji. On je naročito cenio Martu i s njom je često vodio kratke razgovore. To je bio rumen starčić, ženskog izgleda, koji je proveo četrdeset godina u ženskoj modnoj službi. Palac mu se već bio izlizao od opipavanja tkanina koje je hvalio, a leđa su mu bila stalno pognuta od poniznog klanjanja. Ma koliko ženski bio njegov lik, gospodin Vinč je bio jedini koji je, okružen mnoštvom šuštavih ženskih haljina, mogao da se strancu koji je prvi put ušao u Laurierovu radnju, suprotstavi parom muških pantalona. On je nemilim pogledom gledao muževe koji bi dolazili da sa svojim ženama pogledaju lutke. Poznavao je čak i dvorske ličnosti. On sam bio je gotovo isto tako krupna ustanova kao što je bila i Laurierova radnja.

Slučaj izlečenja gospođice Kramb proizveo je malu senzaciju među osobljem, a neposredan ishod je bio taj da je jedan broj mladih pomoćnica iz puke radoznalosti stao da navraća u Endrjuovu kliniku s raznim sitnim boljkama. Kikoćući se, govorele su jedna drugoj da su „samo htele da vide kako izgleda polubekov doktor!“

Međutim, malo pomalo u kliniku su počele sve češće da dolaze devojke iz Laurierove prodavnice. Sve su one bile osigurane kod kancelarije, na šta su bile obavezane zakonom, ali one su, s pravom laurijskom ohološću odbijale da se koriste tom organizacijom. Krajem meseca maja nije bio neobičan prizor videti ih, po pola tuceta, kako čekaju u klinici, sve vrlo elegantne, po ugledu na svoje mušterije, narumenjenih usana, mlade. Ishod je bio uočljiv porast u dohocima klinike, ali ijedna šaljiva Kristinina primedba.

„Šta radiš ti, dragi, s tim horom mladih lepotica? Jesi li siguran da nisu pogrešile vrata, misleći, možda, da vode na pozornicu?“

Ali silna zahvalnost gospođice Kramb, zanesene svojim izlečenim rukama, tek je bila počela da se pokazuje. Dotada je doktor Meklin iz Rojal Krezenta, stariji, bezopasan gospodin, bio smatran kao poluslužbeni lekar kuće Laurier; u slučaju nužde, devojke su se uvek njemu obraćale, kao na primer, onda kad se gospođica Tig, iz krojačke radionice, nesrećno opekla vrelom peglom. Ali doktor Meklin je bio pred povlačenjem, a njegov ortak i neposredni naslednik, doktor Brenton, nije bio ni bezopasan ni stariji gospodin. Zaista, više nego jednom gospodin Vinč se mrštio, obliven rumenom stida, zato što je doktor Benton piljio u noge lepuškastih pomoćnica ili pak bio suviše nežan. Gospođica Kramb i gospodin Vinč raspravljali su o tim delikatnostima u četiri oka: on je ozbiljno klimao glavom, ruku ukrštenih na leđima, dok mu je gospođica Kramb uporno dokazivala da je taj Brenton

nemoguć, dok u Cezborou Terasu ima jedan lekar, savestan i strog, koji sjajno vrši svoju dužnost, a da se pritom ne žrtvuje Taidi. Ništa još nije bilo odlučeno, gospodin Vinč nikad nije bio nagao u svojim odlukama, ali izvestan zloslutan odsjaj zatitra mu u očima kad pođe u susret jednoj vojvotkinji.

U prvoj nedelji juna, kad je Endrju već bio počeo da oseća stid zbog svog ranijeg prezrivotog stava prema uslugama gospođice Kramb, jedan nov dokaz njene dobre volje ga je zaprepastio.

Bio je primio jedno pismo, vrlo uredno napisano i ljubazno kasnije je saznao da takva neuljudnost kao što je običan telefonski poziv ne bi priličila piscu kojim se umoljava da sutradan, u četvrtak pre podne, po mogućnosti oko jedanaest sati, poseti gospođicu Vinfred Everet, Park Gardens broj 9.

Zatvorivši kliniku ranije, ispunjen radoznanim očekivanjem, uputi se da obavi tu posetu. To je bio prvi poziv izvan njegovog komšiluka, koji je sve do sada sačinjavao njegovu praksu. Park Gardens sastojao se od reda lepih stambenih kuća, ne sasvim modernih, ali velikih i gospodskih, s divnim pogledom na Hajd Park. Pozvonio je na broj 9, napregnut i pun očekivanja, s čudnim uverenjem da ga je najzad ogrejalo sunce.

Uvede ga jedan stariji sluga. Odaja je bila prostrana, sa starinskim nameštajem, knjigama i cvećem i podsećala ga je na salon gospođe Von. Istoga časa kad uđe u nju, oseti da je njegov predosećaj imao osnova. Brzo se okrenuo kad je čuo da je gospođica Everet ušla i video je da ga ona meri čvrstim, ispitivačkim pogledom. Bila je to žena pedesetih godina, još u snazi, crne kose i crnpuastog lica, odevena bez kindurenja, s izrazom gospodstvene samouverenosti. Oslovi ga odmah, odmerenim glasom: „Izgubila sam, nažalost, svog lekara u kog sam imala veliko poverenje. Moja gospođica Kramb mi je preporučila vas. Ona je vrlo odano stvorenje i uživa moje poverenje. Potražila sam vaše ime... Vi imate veoma dobre kvalifikacije.” Zastade, mereći ga i vagajući otvoreno. Imala je izgled žene dobro hranjene, dobro negovane, koja ne bi dozvolila da je lekar prstom takne, a da joj prethodno ne ispita potkožicu. Zatim nastavi obazrivo:

„U ovo doba godine ja obično primam jednu seriju injekcija. Podložna sam prolećnoj groznici. Pretpostavljam da vam je ta bolest dobro poznata.” „Da”, odgovori on. „A koje injekcije uzimate?”

Ona mu pomenu ime jednog veoma poznatog preparata. „Moj stari lekar mi je ove davao i ja u njih imam puno pouzdanje.”

„Ah, to!” Njene reči i način na koji ih je rekla, žarile su ga kao kopriva, pa mu je bilo na vrh jezika da joj kaže da su taj njen pouzdani lek i njen verni lekar ništavni, da te injekcije duguju svoj uspeh samo veštini oglasa firme koja ih proizvodi, kao i odsustvu cvetnog praha u Engleskoj u toku većeg dela leta. Ali s naporom se uzdrža. Postojala je jedna oprečnost između svega onoga u šta je on verovao i onoga što je želeo da ima. Pomisli prkosno: „Dopustim li da mi ta prilika klizne iz šaka, posle tolikih meseci, ja sam obična budala.” I zato reče:

„Ja vam mogu dati te injekcije dobro kao i svaki drugi lekar.”

„Vrlo dobro. A sad još pitanje vašeg honorara. Ja nisam nikad plaćala doktoru Sinkleru više od jednog zlatnika po poseti. Mogu li da smatram da ćete i vi prihvatiti ove uslove?”

Zlatnik za jednu posetu to je bio tri puta veći honorar nego što ga je ikada dobio! Što je najvažnije, ta poseta je predstavljala njegov prvi korak u osvajanju bogatih pacijenata, za čim je u toku poslednjih meseci tako lakomo težio. I opet ućutka u sebi živo negodovanje svojih uverenja. Šta fali ako su injekcije beskorisne? To je njena stvar, a ne njegova. Neuspesi su mu već bili dozlogrdili, bio je sit najamništva plaćenog s tri i po šilinga po poseti. Hteo je da napreduje, da postigne uspeh. I on će ga postići, po svaku cenu.

Sutradan obiđe ponovo pacijentkinju, tačno u jedanaest. Ona ga upozori na svoj strog

način da ne kasni, jer ne želi da bude sputana u svojim popodnevnim šetnjama. Dade joj prvu injekciju. Otada ju je posećivao tri puta nedeljno. I tako nastavljao lečenje.

Bio je uredan, tačan kao i ona, i nijednom nije izleteo pred rudu. Bilo je gotovo zabavno gledati kako se ona malo po malo oslobađala prema njemu. Vinfrid Everet bila je čudna osoba, ličnost svoje vrste u najvećem stepenu. Mada je bila bogata (otac joj je bio veliki fabrikant noževa u Šefildu i sav novac nasleđen od njega bila je uložila u sigurne fondove) odlučila je da iz svakog penija koji potroši istera punu vrednost. To kod nje nije bila škrtost, već neka naročita vrsta samoživosti. Ona je bila za sebe središte svemira, negovala je i čuvala u najvećoj meri svoje zdravlje, telo joj je još uvek bilo lepo i belo, a podvrgavala se svim mogućim negovanjima koja su joj, kako je ona mislila, mogla koristiti. Morala je uvek da ima samo najbolje. U jelu je bila vrlo umerena, ali je uzimala samo najprobraniju hranu. Kad je posle šeste posete postala toliko popustljiva da ga je poslužila čašicom šerija, primetio je da je to bio Amontillado iz 1819. godine. Haljine je kupovala kod Lauriera. Njena posteljina bila je najfinija, finiju nije nikada video. Pa ipak, pored svega toga, ukoliko je to od nje zavisilo, nikad nije uzalud potrošila ni jedan novčić. Endrju nije nikako mogao da zamisli gospođicu Everet kako nehajno dobacuje vozaču taksija ni pola krune, a da prethodno nije pogledala pažljivo u taksimetar.

Za divno čudo, ona mu nije bila mrska, kao što se moglo očekivati. Ona je razvila svoju samoživost do vrhunca filozofije. Bila je obdarena izvanredno zdravom pameću. Podsećala gaje na jednu ženu s neke stare holandske slike, koju su Kristin i on jednom bili videli: imala je isto krupno telo, istu glatku put, ista stroga, ali sladostrasna usta.

Kad je uvidela, kako sama reče, da će zaista biti zadovoljna njime, nije bila više toliko stegnuta. Smatrala je nepisanim slovom zakona da lekarska poseta treba da traje bar dvadeset minuta, inače joj se činilo kao da nije dobila za svoje novce punu protivvrednost. Ali već krajem meseca on je to trajanje bio produžio na pola sata. Vreme je prolazilo u razgovoru. On joj je pričao o svojoj želji da se probije do vrha. Ona mu je to odobravalala. Predmeti o kojima je umela da razgovara bili su ograničeni, ali njene veze bile su bezgranične, pa je najčešće o njima i govorila. Pričala mu je često o svojoj rođaci, gospođici Katarin Saton, koja je živela u Derbinšajeru, ali je često dolazila u London, jer joj je muž, kapetan Saton, bio narodni poslanik za okrug Barnvel.

„Doktor Sinkler bio je naš lekar“, reče mu jednom glasom koji nije obavezivao. „Ja ne vidim zašto vi to ne biste mogli da budete sada.“

Prilikom poslednjih poseta poslužila ga je još jednom čašicom Amontillada i vrlo mu je ljupko rekla:

„Ne volim kad mi računi stižu preko pošte, pa vas molim da tu stvar uredimo sada.“ Uručila mu je savijen ček na dvanaest zlatnika. „Naravno, ja ću vas uskoro opet trebati. Ja se zimi obično vakcinišem protiv kijavice.“ Ona ga jednom otprati do vrata stana i tu zastade časak, lice joj je bilo ozareno nekom vedrinom iza koje se naslućivalo nešto slično osmehu, što je prvi put kod nje video. Ali ona se brzo ponovo uozbilji i gledajući ga prekorno, reče mu:

„Hoćete li da primite savet jedne žene koja je dovoljno stara da bi vam mogla biti majka. Idite kod nekog dobrog krojača. Idite krojaču kapetana Satona, Rodžersu, u ulici Konduit. Rekli ste mi da vam je stalo do uspeha. U tom odelu ta vam se želja neće nikad ostvariti.“

Spuštao se niz ulicu i psovao svojstvenom mu žestinom, a oči su mu gorele gnevom uvređenog ponosa. Bezobrazna stara veštica! Šta se to nje tiče! S kakvim pravom se ona usuđuje da ga podučava kako da se oblači! Smatra li ona njega za svog psića? To je najgore poniženje. Njegovi bolesnici u Paddingtonu plaćaju mu svega tri i po šilinga, ali bar ne zahtevaju od njega da bude krojačka lutka. Uбудuće, on će se starati samo o njima, pa će

barem znati da je u duši slobodan!

Ali to raspoloženje nekako ne potraja. Bilo je savršeno tačno da nikad nije poklanjao ni najmanju pažnju odevanju: kupljeno gotovo odelo odlično mu je pristajalo, pokrivalo ga je i štitilo od hladnoće, makar u njemu i ne izgledao kao kicoš. Ni Kristin, iako je bila uvek tako uredna, nije se nikad opterećivala haljinama. Ona je bila najsrećnija u suknji od tvida i vunenom džemperu.

Krišom pogleda svoje neopisive pantalone od ševiota, zgužvane i prljave. Sto mu muka, pomisli zlovoljno, pa ona je sasvim u pravu. Kako ja mogu da privučem otmene pacijente kad ovako adrapovski izgledam? Zašto mi Kristin to nije rekla? To je njena dužnost, a ne ove stare gospođe. Kako se samo zvaše onaj krojač koga mi je preporučila, Rodžers, ulica Konduit. Boga mi, ja ću otići do njega. Nego šta!

Stigao je kući odobrovoljen. Potegnu ček i stade da vitla s njim pred Kristin.

„Pogledaj ovo, moja draga ženo! Sećaš li se kad sam ti dotrčao s klinike i doneo ona zlehuda tri i po šilinga? Iš! kažem sada iš! Ovo su prave pare, honorar kakav i priliči jednom prvorazrednom doktoru medicine i članu Kraljevskog kolegijuma lekara. Dvanaest zlatnika za slatkorečivo ćaskanje s baba Vini i ubrizgavanje Glikertovog Eptoma.”

„Šta je to?”, upita ga ona nasmešivši se, ali onda je odjednom obuze sumnja. „Da nije to onaj preparat koji si preda mnom toliko kudio?”

Njegov se izraz promenio, on je pogleda mrko, sasvim zbunjen. Bila mu je rekla upravo one reči koje on nije želeo da čuje. Odjednom ga spopade bes, ne protiv sebe, već protiv nje.

„Boga mu, Kris, ti nikad nisi zadovoljna!” Izade zalupivši vratima. Čitav taj dan bio je mrzovoljan i nabusit, ali sutra dan ode vedar i raspoložen u ulicu Konduit, kod Rodžersa.

5.

Bio je ponosan kao kakav đaćić, kad je, petnaest dana zatim, sišao u trpezariju odeven u jedno od svoja dva nova odela. To odelo je bilo tamnosive boje, s kaputom na dva reda dugmadi, koje je trebalo nositi, po Rodžersovom savetu, sa tvrdim prelomljenim okovratnikom i kratkom kravatom zagasiće boje. Nije bilo sumnje, krojač u ulici Konduit znao je svoj zanat, a bilo je dovoljno da mu se pomene ime kapetana Satona, pa da posao izvrši valjano.

Desilo se da se toga jutra Kristin nije osećala najbolje. Bolelo ju je grlo, pa je iz opreznosti bila obavila vrat i glavu nekom starom maramom. Taman je sipala kafu kad ugleda svoga muža u svom njegovom sjaju. Njegova pojava je toliko iznenadi da nije mogla odmah da dođe k sebi.

„Oh, Endrju!“, uzviknu ushićeno. „Kako lepo izgledaš danas! Ideš li negde?“

„Idem li gde? Idem na posao, normalna stvar, da obiđem bolesnike!“ Zadovoljan sobom, bio je postao maltene osoran. „Dakle? Sviđa ti se?“

„Da“, reče ona, ali sporije nego što je to njemu moglo goditi. „To je odelo... vrlo je elegantno... ali“, ona se nasmeši, „nekako mi u njemu ne ličiš na sebe!“

„Bez sumnje, ti bi više volela da i dalje izgledam kao odrpanac.“

Ona ne reče ni reči, a ruka u kojoj je držala šoljicu odjednom joj se tako zgrči da su joj zglobovi pobeledi.

„Ah, tu smo, dakle!“, pomisli on i pošto doručkova, ode u kabinet.

Pet minuta zatim ona ga potraži, još uvek umotanog vrata, a oči su joj imale bojažljiv, molećiv izgled.

„Dragi“, reče mu, „molim te, nemoj da me pogrešno shvatiš! Ja se radujem što te vidim u ovom odelu. Ja bih htela da uvek imaš sve, sve što je najbolje. Žao mi je što sam malopre ono rekla, ali ti znaš da sam ja navikla na tebe, oh, mučno je to objasniti, ja sam te uvek smatrala, molim te, nemoj me sad pogrešno shvatiti, čovekom koji nimalo ne haje kako je odeven, niti ga se tiče šta svet o tome misli. Sećaš li se one Epštajnovske skulpture koju smo videli... Ona glava ne bi izgledala sasvim onakva kakva jeste kad bi oh! Kad bi bila ulepšana i doterana.“

„Ja nisam Epštajnova glava“, odvrati on nabusito.

Ona ne odgovori ništa. U poslednje vreme bilo je teško objašnjavati se s njim. Uvređena zbog nesporazuma, ona nije znala šta da mu kaže. Oklevajući, okrenu se i izađe.

Tri nedelje zatim, kad je nećaka gospođice Everet došla da provede nekoliko nedelja u Londonu, njegova je poslušnost bila nagrađena. Gospođica Everet nađe neki povod da ga poveze u Park Gardens. Zadovoljna što se odazvao njenom pozivu, posmatrala gaje strogim, ispitivačkim pogledom, ali ipak s odobravanjem. On je imao osećaj da je pred njom položio ispit kandidata koga može dalje da preporuči. Sutradan dobi poziv od gospođe Saton koja je (izgleda daje ta bolest bila u porodici) želela isto lečenje protiv prolećne groznice kao i njena tetka. Ovoga puta on se nije nimalo ustezao oko ubrizgavanja beskorisnog preprata, vakcine G. G. Glikert. Na gospođu Saton bio je ostavio odličan utisak. Pre kraja meseca bi pozvan jednoj prijateljici gospođice Everet koja je takođe stanovala u Park Gardensu.

Endrju je bio veoma zadovoljan. On pobeđuje, pobeđuje, pobeđuje. U svom revnosnom naporu za uspehom on nije bio svestan da je sad put njegovog napretka suprotan svemu onome u šta je dotad verovao. Njegovoj taštini je bilo udovoljeno. Osećao se bodar i pun samopouzdanja. Nije ni časkom pomislio da je tu nežnu loptu koja se sad kotrljala, a koja je sačinjavala njegovu otmenu praksu, pokrenula, zapravo, jedna mala gojazna Nemica, iza svoje tezgice sa šunkom i govedinom, u gostionici blizu one najobičnije pijace u Baselbergu. Zaista, pre nego što je uopšte imao vremena da o tome razmisli, lopta snega je bila novim

zamahom poletela još jednom nizbrdicom; ukazala mu se nova, još uzbudljivija prilika.

Jednog popodneva u junu, u šuplje sate između dva i četiri, kada se obično ništa važno ne događa, sedeo je u svom kabinetu i brojio dohotke prethodnog meseca, kad iznenada zazvoni telefon. U tri sekunde bio je kod aparata.

„Da, da! Ovde je doktor Menson.” Neki uzrujan i zadihan glas govorio mu je:

„Oh, doktore Mensone! Hvala bogu što sam vas našao kod kuće. Ovde je gospodin Vinč... Gospodin Vinč iz radnje Laurier. Jednoj od naših mušterija je pozlilo. Možete li da dođete... Da dođete odmah?”

„Eto me za četiri minuta.” Endrju obesi slušalicu i dohvati šešir. Napolju je tutnjao autobus, i on sa zaletom uskoči u njega. Kroz četiri i po minuta bio je pred pokretnim vratima Laureriovim, gde ga dočeka zabrinuta gospođica Kramb i povede ga preko dugih zelenih čilima, pored velikih pozlaćenih ogledala i zidnih uložaka od limunovog drveta prema kojima su se, kao slučajno, mogli da vide mali šešir na svom stalku, čipkasta marama, večernji ogrtač od hermelina. Dok su žurili, gospođica Kramb mu je ozbiljnim glasom objašnjavala:

„U pitanju je gospođica Liroj, doktore, jedna od naših mušterija. Hvala bogu, nije moja, jer ta uvek zadaje nevolje. Ali, doktore Mensone, vi vidite da sam ja govorila gospodinu Vincu o vama.”

„Hvala”, odgovori on naprasito, mogao je još poneki put da bude naprašiti

„Šta se desilo?”

„Izgleda... oh, doktore, izgleda da je dobila nervni napad u salonu za probe!” Na vrhu širokog stepeništa predade ga gospodinu Vinču, koji, rumen i uzrujan, promuca:

„Ovuda, doktore... Ovuda... Nadam se da ćete moći nešto da učinite. Kakav nesrećan slučaj!”

Uđe u salon za probe, topao, zastrt prekrasnim ćilimom nešto otvorenije zelene boje, ukrašen pozlatama i zidnim umecima iste boje, i zateče gomilu kreštavih devojaka, prevrnutu pozlaćenu stolicu, bačen ubrus, prolivenu čašu vode, urnebes. Usred toga loma ležala je gospođica Liroj, žrtva nervnog napada. Ležala je na podu, ukočena, šake su joj se grčevito stezale, a stopala se na mahove kočila. S vremena na vreme iz stegnutog joj je grla dopiralo s naporom zastrašujuće gakanje.

Kad Endrju uđe s gospođinom Vinčom, jedna od starijih prisutnih pomoćnica brižnu u plač.

„Ja nisam kriva”, grcala je ona. „Ja sam samo rekla gospođici Liroj da je to model koji je sama izabrala.”

„Oh, bože moj! Oh, bože moj!”, vapio je gospodin Vinč. „To je užasno, užasno. Treba li da zovem kola hitne pomoći?”

„Još ne”, reče Endrju nekim naročitim glasom, pa se nagne nad gospođicu Liroj. Ona je bila vrlo mlada, oko dvadeset i četiri, plavih očiju, izbledele svilaste kose, zgužvane pod naherenim šeširićem. Ukočenost i grčevito stezanje šaka sve su više rasli. Kraj nje je klečala neka žena, zabrinutih crnih očiju, očigledno neka prijateljica.

„Oh, Topi, Topi”, šaputala je ona.

„Molim da svi napuste ovu sobu”, reče Endrju odjednom. „Želeo bih da izađu svi” njegov se pogled zaustavi na crnomanjastoj mladoj ženi, „osim ove gospođe ovde.”

Devojke se udaljiše, iako nerado, jer je ukazivanje pomoći gospođici Liroj prilikom njenog nervnog napada predstavljalo rasonodu. Gospođica Kramb, pa čak i gospodin Vinč, izađoše iz prostorije i u isti čas grčenja postadoše užasna.

„Ovo je vrlo ozbiljan napad”, reče Endrju veoma razgovetnim glasom.

Gospođica Liroj pogleda ga kovitlajući očima. „Molim vas, dajte mi jednu stolicu.” Njena prijateljica postavi oborenu stolicu nasred sobe. Onda Endrju polako i s mnogo

saučešća, držeći je ispod pazuha, posadi bolesnicu na stolicu. Držao joj je glavu uspravno.

„Tako“, reče on vrlo samilosno. Onda je dlanom ruke tako zviznu po obrazu da je udarac odjeknuo po celoj sobi. Tako hrabar čin nije već mesecima bio učinio i mesecima još ostaće to njegovo najhrabrije delo. Gospođica Liroj prestade da gače, grčevi izostaše, oči se nisu više kovitlale. Gledala ga je s bolnom, detinjastom zaprepaštenošću. Pre nego što bi opet mogla da počne, zviznu je na isti način i po drugom obrazu. Pljus! Zaprepašćenost koja se ogledala na licu gospođice Liroj bila je smešna. Ona uzdrhta, a zatim kao da hoće opet da gukne, tiho zaplaka. Okrenuvši se svojoj prijateljici, zacvile kroz suze: „Mila moja, ja bih htela kući.“ Izvinjavajući se, Endrju pogleda crnomanjastu mladu ženu, koja je i njega gledala uzdržanim, ali neobično zadivljenim pogledom.

„Oprostite“, promrmlja on, „ali to je bio jedini način. Jaka histerija, grčevi ruku i nogu... Mogla je i da se povredi, nisam imao pri sebi nikakva sredstva za anesteziju, ništa. Ali, u svakom slučaju, upalilo je.“

„Da, upalilo je.“

„Pustite je da se isplače“, reče Endrju. „To je uvek dobar ventil. Za koji minut biće sasvim dobro.“

„Ali čekajte“, reče ona hitro, „morate da je otpratite do kuće.“

„Dobro“, odvrati Endrju, na uobičajen mu najposlovniji način. Kroz pet minuta Topi Liroj bila je u mogućnosti da dotera lice, a to je bila malo duža radnja, prekidana nekolikim zaostalim jecanjima.

„Ne izgledam suviše strašno, je li, mila moja?“ upita ona svoju prijateljicu. Na Endrjua se nije ni najmanje obazirala.

Onda ostaviše salon. Njihov prolaz kroz izložbenu dvoranu bio je prava senzacija. Gospodin Vinč bio je onemeo od začuđenosti i olakšanja. On nije znao, niti će ikada saznati, kako se dogodilo čudo da je zgrčena paraličarka prohodala, ali ih isprati uz mnogo učtivosti, a Endrjuu, koji je kod glavnih vrata bio propustio dve dame, pruži dirljivo svoju meku desnicu.

Taksi ih je povezao kroz prolaz Bejzvoter u pravcu Marbl Arča. Nije se čak ni pokušavalo nešto što bi ličilo na razgovor. Gospođica Liroj durila se sada kao razmaženo dete koje je dobilo batine, pa je bila još pomalo nemirna s vremena na vreme, mišići na licu i ruke su joj se i dalje neprimetno, nehotično trzali. Sada, kad je mogao da je vidi u normalnom stanju, Endrju je nalazio da je vrlo nežna, čak i lepuškasta, uprkos njenoj mršavosti. Bila je veoma lepo odevena, ali uprkos tome Endrjuu je ličila na malo očerupano pile kroz koje prolazi povremeno električna struja. I on je sam bio nervozan, svestan čudne okolnosti u kojoj se bio našao, ali rešen da tu priliku, u svom vlastitom interesu, iskoristi do kraja.

Taksi obide Marbl Arč, pojuri duž Hajd Parka i onda se, zaokrenuvši levo, zaustavi pred jednom kućom u ulici Grin. Uđoše odmah, Endrjuu zastade dah, jer nije mogao ni da zamisli sličnu raskoš: ugleda pred sobom veliko predvorje obloženo skupocenim drvetom, malen, divan salon s nekom čudnom slikom u raskošnom okviru, crvenkastozlatne naslonjače, prostran divan, starinske tepihe mirnih boja...

Topi Liroj baci se na jedno kanabe sa svilenim jastucima i, ne vodeći računa o Endrjuovoj prisutnosti, smaknu s glave svoj mali šeširić i zavitla ga na pod.

„Molim te, zazvoni, srce moje! Moram nešto da popijem. Hvala bogu, otac nije kod kuće.“

Jedan sobar donese brzo koktele. Pošto je izašao, Topina prijateljica se zagleda u Endrjua zamišljeno, pa se gotovo nasmeja.

„Mislim da bi trebalo da vam objasnimo kako je do svega toga došlo, doktore. Sve se to odigralo tako iznenada. Ja sam gospođa Lorens. Moja prijateljica Topi, gospođica Liroj, imala je čitavu malu nepriliku zbog jedne haljine koju je bila naručila za Umetnički bal u

Laurierovoj krojačnici. Bože moj, u poslednje vreme strašno se zamara, ona vam je jedno malo, nervozno stvorenje. Ukratko, mada je Topi vrlo ljuta na vas, mi smo vam obe vrlo zahvalne što ste nas dopratili ovamo. U to ime, ja ću popiti još jedan koktel."

"I ja ću", reče Topi drčno. "Ona prokleta Laurierova ženturača! Kazaću ocu da telefonira daje najure! Ah, ne, neću!" Dok je srkutala drugu čašicu, jedan osmeh zadovoljstva rasplinu joj se po licu. "Barem sam im zadala malo muke, zar ne, Frensis? Bila sam prosto van sebe! Onaj izraz na licu stare Mame Vinča bio je smešan do suza."

Njeno mršavo malo telo treslo se od smeha. Sad pogleda Endrjua bez zlovolje u očima. "Hajde, smejte se, doktore. Pa to je vredelo para!"

"Ne, ja ne mislim da je sve bilo baš tako zabavno." U želji da se objasni, da uspostavi svoj položaj, da je uveri da je bolesna, on je govorio brzo. "Vi ste zaista imali jak napad. Žao mi je što sam morao da primenim onaj postupak. Da sam imao neko anestetično sredstvo, ja bih vam ga dao: to bi vam bilo daleko manje neprijatno. Nemojte smatrati, molim vas, da ja mislim da ste hotimično izazvali onaj nastup. Histerija, pa najzad, to je ono što je bilo, sasvim je određena bolest. Svet ne bi trebalo da je tako olako uzima. To je jedno stanje nervnog sistema. Vi ste, gospođice Liroj, krajnje premoreni. Svi su vam refleksi veoma razdraženi. Stanje vaših živaca veoma je ozbiljno."

"To je savršeno tačno", saglasi se Frensis Lorens. "Ti si se u poslednje vreme strašno premarala, Topi."

"Zar biste mi vi zaista bili dali hloroform?", upita Topi Endrjua detinjasto začuđena. "Ali bi to bilo sjajno!"

"Šalu na stranu, Topi", reče gospođa Lorens, "ali ja mislim da bi trebalo da povedeš malo računa o sebi."

"Ti sad govoriš kao otac", reče Topi, gubeći svoje dobro raspoloženje. Nastade pauza. Endrju ispi svoj koktel i čašu položi na duborez kamina iza sebe. Više nije imalo šta da se učini.

"Pa", reče on smišljeno, "ja sad moram na posao. Molim vas, primite moj savet, gospođice Liroj. Uzmite večeras lak obrok pa legnite u postelju i kako ne mogu ništa više da učinim za vas, pozovite sutra vašeg lekara. Zbogom."

Gospođa Lorens isprati ga u predvorje, hodajući tako polako da je on bio primoran da uspori svoj nagao, poslovni odlazak. Ona je bila visoka i vitka, malo podignutih ramena, male i otmene glave. Nekoliko prosedih pramenova, u njenoj crnoj, divno ukovrdžanoj kosi davali su joj izraz neke osobite otmenosti. Pa ipak, ona je bila veoma mlada mogla je imati najviše dvadeset i sedam godina, bio je uveren Endrju. I pored svog visokog rasta, bila je sitnih kostiju, naročito su joj zglobovi ruku bili majušni i tanani, pa je celom svojom usklađenom i gipkom pojavom ličila na mačevaoca. Pruži mu ruku, zagasito zelenkaste oči lako mu se osmehnuše ljubaznim, spokojnim osmehom.

"Htela sam samo da vam kažem koliko me je zadivio vaš nov način lečenja." Ugrize se za usnu. "Nemojte odustati od njega ni po koju cenu. Ja predviđam da ćete njime postići ogroman uspeh."

Idući ulicom Grin da bi uhvatio autobus, primeti na svoje veliko iznenađenje da je već bilo blizu pet sati. Bio je proveo tri sata u društvu tih dveju žena. Za to bi zaista mogao da naplati lep honorar! Pa ipak, uprkos uzvišenoj misli koja je toliko rečito ukazivala na njegove valjane nove poglede, on se osećao zbunjen, čudno nezadovoljan. Da li je zaista iskoristio do kraja tu priliku? Izgledalo je kao da se zaista svideo gospođi Lorens, ali s takvim svetom čovek nikad ne može da bude sasvim načisto. I kako je to samo sjajna kuća! Onda odjednom škrgutnu zubima u ljutitom ogorčenju. Bio je ne samo zaboravio da ostavi svoju posetnicu, zaboravio je čak i da kaže kako se zove. Kad je u prepunom autobusu seo pored nekog starog radnika u prljavom odelu, gorko je prebacivao sebi što je propustio tako sjajnu priliku.

6.

Sutradan pre podne, oko jedanaest i petnaest, upravo kad se spremao da obavi neke jeftine posete u okolini pijace Malsburg, zazvoni telefon. Glas nekog sobara govorio mu je ozbiljnim tonom, punim snishodljivosti: „Gospodin doktor Menson?... Ah! Gospođica Liroj želi da zna u koliko će sati gospodin doktor daje danas poseti. Ah! Pardon, gospodine, ostanite kod aparata, gospođa Lorens želi da govori lično s vama.”

Zanesen od uzbuđenja, Endrju je slušao kako mu ona govori na svoj ljubazan način i saopštava mu da one očekuju neodložno njegovu posetu.

Obesivši slušalicu pomisli, kličući od radosti, da ipak nije propustio jučerašnju priliku, ipak, ipak je nije propustio, daleko od toga! Ostavi sve druge posete, hitne ili ne, i uputi se u ulicu Grin. Tu je prvi put u njegovoj kući video gospodina Džozefa Liroja koji ga je nestrpljivo čekao u raskošnom predvorju. Gospodin Liroj bio je krupan čovek, ćelave glave, prostosrdačan i neposredan: vukao je dimove svoje cigare kao čovek koji nema vremena napretek. Njegove oči prozreše načas Endrjua, i ta se hitna hirurška operacija svrši na njegovo potpuno zadovoljstvo. Onda prozbori naglo, naglaskom čoveka koji živi u koloniji.

„Vidite, doktore, meni se žuri. Gospođa Lorens vas je jedva jutros pronašla. Rečeno mi je da ste vi spretan mlad čovek koji ne trpi ludorije. Vi ste oženjeni, zar ne? To je dobro. Dakle, uzmite vi u svoje ruke ovu moju devojkicu. Izlečite je, ojačajte je i oslobodite te proklete hysterije. Učinite sve što se može. Ja mogu da platim. Zbogom.”

Džozef Liroj bio je Novozelandčanin. Uprkos njegovu novcu, njegovoj kući u ulici Grin i njegovoj egzotičnoj maloj Topi nije bilo teško poverovati u istinu: da je njegov pradedo bio neki Majki Klorig, nepismen zemljoradnik koji je obrađivao tuđu zemlju u okolini luke Grejmaut i bio poznat među svojim sapatnicima prosto kao Leri. Džozef Liroj bio je započeo život svakako pod imenom Džo Leri, a kao dečaku prvo mu je zanimanje bilo muženje krava u velikim majurima Grejmauta. Ali Džo je bio rođen, kao što je sam govorio, da muze nešto bolje od krava. Trideset godina kasnije na poslednjem spratu prvog nebodera u Oklendu, Džozef Liroj je stavio svoj potpis na ugovor kojim su ujedinjene sve mlekarske farme Islanda u jedno ogromno društvo za proizvodnju kondenzovanog mleka.

Društvo Krimogen bilo je veličanstvena zamisao. U to vreme proizvodnja konzerviranog mleka bila je još nepoznata bez trgovačke organizacije. Liroj je shvatio nove mogućnosti, predvodio juriš na svetsko tržište i oglasima upoznao javnost sa hranom idealnom za odojčad i bolesnike. Skorup njegovog pronalaska nalazio se ne u Džoovim proizvodima, već u njegovoj divnoj smelosti. Viškovi surutke koji su se bacali u jame, ukoliko se nisu davali svinjama na stotinama farmi Novog Zelanda, sada su se prodavali, širom celog sveta, triput skuplje nego sveže mleko, upakovani u limene kutije, oblepljene šarenim papirom, a pod imenom Cremogena, Cremaxa i Cremofata.

Drugi direktor preduzeća Liroj i upravnik engleskog ogranka bio je Džek Lorens, koji je, pre nego što se bacio na trgovačke poslove, ma kako to izgledalo nelogično, bio gardijski oficir. Međutim, postojalo je nešto više osim trgovačkih veza što je zbližavalo Topi Liroj i gospođu Lorens, koja je već s pravom pripadala otmenom londonskom društvu i u njemu se bolje snalazila nego Topi koja je katkad i nehotice otkrivala svoje poreklo iz zelandskih čestara. Frensis je gajila neku čudnu ljubav prema Topi, tom razmaženom detetu. Kad se Endrju pope gore, posle razgovora s Lirojem, Frensis ga je čekala pred Topinom sobom.

I sledećih dana Frensis je obično bila prisutna u vreme njegovih poseta, pomagala mu je oko njegove razdražljive i jogunaste bolesnice, zadovoljna kad bi videla da njeno stanje ide nabolje, uporna u zahtevu da on nastavi s lečenjem, radoznala da sazna kad se mogu nadati njegovoj sledećoj poseti.

Zahvalan gospođi Lorens, on je još uvek bio bojažljivo nepoverljiv prema njoj, jer mu se

činilo čudno što ta patricijska, ta tako isključiva žena, za koju je znao i pre nego što je video njene fotografije u ilustrovanim nedeljnim listovima, da se tako lako ne sprijateljuje, a prema njemu je pokazivala makar i samo tu blagu, umerenu naklonost. Njena široka i prezriva usta obično su bila zajedljiva prema svetu s kojim nije bila prisna, a prema njemu iz nekog razloga nikad nije bila takva. Neobično je želeo, ne iz puke radoznalosti, da pronikne u njen karakter, u suštinu njene ličnosti. Činilo mu se kao da ništa ne zna o pravoj gospođi Lorens. Bilo je pravo zadovoljstvo pratiti odmerene pokrete njenih udova dok se kretala odajom. Ona se u svemu lako snalazila, bodro je pazila na sve što je činila, a u njenim ljupkim, smotrenim očima uvek se krila neka misao, pa ma kako se ljupko i nehajno izražavala.

On je jedva shvatio da mu je ona naturila tu svoju misao, pa je iako o tome nije ništa govorio Kristini, koja je još uvek nastojala da održi ravnotežu svog domaćeg budžeta sa šilinzima i penijima, počeo da se pita nestrpljivo: kako jedan lekar, ako nema svoj vlastiti elegantan automobil, može da stekne praksu u višim krugovima? Bilo je smešno i pomisliti da on prolazi pešice ulicom Grin s torbicom u ruci i sa prašnjavom obućom izlazi pred dostojanstvenog sobara, koji ga, zato što nema svoja kola, dočekuje pomalo s visine. Imao je ionako iza kuće garažu od opeka, što bi u znatnoj meri umanjilo troškove održavanja, a postojale su i firme, krasne firme koje su, naročito lekarima, davale kola na otplatu, pa čak išle u svojoj ljubaznosti i tako daleko da nisu marile ako su rokovi bili i malo duži.

Tri nedelje zatim, jedna nova novcata coupe kola s krovom na sklapanje zaustaviše se pred Cezborou Teras broj 9, tamna i blistava. Skočivši iza volana, Endrju potrča uz stepenice kuće.

„Kristin!“, dozivao ju je on, trudeći se da prikrije radost koja mu je treperila u glasu. „Kristin! Dođi da vidiš nešto!“

Namera mu je bila da je zaprepasti. I uspeo u tome.

„Bože blagi!“ Ona ga ščepa za ruke. „Jesu li to naša kola? Oh, kako su divna!“

„Lepa su, zar ne? Pazi, mila moja, da ne okrzneš lak!“ On joj se smešio kao nekad. „Lepo iznenađenje, zar ne, Kris? Kupio sam ih, prijavio i posvršavao sve poslove, a da ti o tome nisam ni reč rekao. Malo se razlikuju od one stare Morisove krntije. Izvolite, gospođo, uđite da vas malo provozam. Lete kao ptica.“ Nije mogla da se dovoljno nadivi malim kolima dok ju je, gologlavu, vozao oko skvera. Posle četiri minuta stajali su opet na pločniku i on je naslađivao oči svojim novim blagom. Njihovi zajednički sati prisnosti, razumevanja i sreće bili su sada tako retki da ona nije htela da se odrekne te prilike. Prošaputa:

„Sad će ti biti vrlo lako da obilaziš bolesnike, dragi.“ Zatim doda bojažljivo: „I kad bismo mogli ponekad, recimo nedeljom, da se izvezemo malo u okolinu, u šume. Oh, to bi bilo prekrasno.“

„Pa, dabome“, reče on rasejano. „U stvari, kola su namenjena obilaženju bolesnika. Ne možemo juriti u njima po blatnjavim drumovima!“ On je mislio na utisak koji će ova mala sjajna kola učiniti na njegove bolesnike. Glavni utisak, međutim, bio je nadmašio njegova očekivanja. U četvrtak, sledeće nedelje, izašavši kroz teška staklena i gvožđem okovana vrata kuće 17a u ulici Grin, naleteo je pravo na Fredija Hamsona.

„Zdravo, Hamson“, reče nehajno. Nije mogao da se otme izvesnom osećaju zadovoljstva kad primeti izraz na Hamsonovom licu. U prvi čas Hamson ga jedva prepozna, a zatim mu se na licu ocrtaše razni stepeni iznenađenja, i on ostade sasvim zapanjen.

„Gle, to si ti!“, uzvikne Fredi. „Pa šta radiš ovde?“

„Imam jednu bolesnicu“, odgovori Endrju klimnuvši glavom u pravcu broja 17a. „Lečim kćer Džoa Liroja.“

„Džoa Liroja?!“

Samo ovaj uzvik vredeo je mnogo Mensonu. S pokretom vlasnika stavi ruku na vrata svojih lepih novih kola.

„Na koju stranu ideš? Mogu li da te povezem?” Fredi se brzo snađe. On je retko gubio glavu, a nikad predugo. Zaista, ne prođe ni pola minuta, a njegovo mišljenje o Mensonu, čitava svest o koristi koju bi mogao imati od svog prijatelja, prođe kroz brz i neočekivan preokret.

„Da”, nasmeši se drugarski. „Pošao sam u ulicu Bentik, u sanatorijum Ide Šerington. Malo pešačim, zbog linije. Ali provozaču se s tobom.”

Čitali su nekoliko minuta dok su se vozili ulicom Bond. Hamson je razmislio. On je širokogrudno dočekao Endrju u Londonu, jer se nadao da bi od prakse svog prijatelja mogao da ima koristi. Ponekad mu je mogao doturiti po kojeg bolesnika u ulicu kraljice Ane, uz honorar od tri zlatnika. Ali sad su mu te promene njegovog starog školskog druga automobil i, iznad svega, pominjanje imena Džoa Liroja, jer to ime imalo je za njega daleko veći, svetski značaj ukazivale na njegovu grešku. Onda, tu su još i Mensonove sjajne kvalifikacije, koje mu mogu valjati, i još kako valjati! Gledajući oštroumno u budućnost, Fredi je uviđao bolju, daleko unosniju osnovu za njihovu međusobnu saradnju. Naravno, moraće da pristupi oprezno, jer Menson je uvredljiva mala prznica i s njim čovek nikad nije načisto. On reče:

„Zašto ne bi pošao sa mnom da se upoznaš s Idom? Njeno poznanstvo nije na odmet, mada ona drži najgori sanatorijum u Londonu. Ali oh, ko mu ga zna, najzad. Verovatno ni kod ostalih nije ništa bolje. Ali ona, svakako, naplaćuje više.”

„Da?”

„Hajde sa mnom da pogledaš moju pacijentkinju. Potpuno je bezopasna, stara gospođa Rebrn; Ajvori i ja vršimo na njoj neke preglede. Ti si pečen u lečenju pluća, zar ne? Hajde, pogledaj joj pluća. To će joj učiniti veliko zadovoljstvo, a tebi će doneti pet zlatnika.”

„Šta! Hoćeš da kažeš...? Ali šta je s njenim plućima?”

„Ništa naročito”, nasmeja se Fredi. „Šta si se zabezeknuo? Verovatno nešto malo staračkog bronhitisa! Ona će se naročito radovati da te vidi. Eto, tako mi ovde igramo! Ajvori, Didman i ja! I ti bi Mensone, stvarno, trebalo da nam se pridružiš. Ali nećemo sad o tome da govorimo da, tamo iza prvog ugla! ali zaprepastićeš se kad vidiš kako to sjajno ide.” Endrju zaustavi kola pred kućom koju mu pokaza Hamson. To je bila obična stambena kuća, uska i visoka, očito nikad namenjena svojoj sadašnjoj svrsi. Zaista, posmatrajući ulicu kojom je tutnjao živ saobraćaj, bilo je teško zamisliti kako bolestan čovek može u njoj da nađe mira. Ona je izgledala pogodnija da u njoj čovek doživi nego da izleći nekakav nervni slom. Endrju pomenu to Hamsonu dok su se penjali stepeništem.

„Tako je, dragi moj”, saglasi se Fredi srdačno. „Ali sve su ti ove kuće jedan đavo. Ovaj krajičak Zapadne četvrti prepun ih je. Ali, vidiš, mi moramo da ih imamo u svojoj blizini.” Cerio se. „Bilo bi, dabome, idealno kad bi bile negde napolju, u nekakvom mirnom predgrađu, ali, na primer, koji bi hirurg hteo da se svakog dana vozi deset milja da bi na jedno pet minuta pregledao svog bolesnika! Oh, polako, ima vremena, upoznaćeš već naše male sanatorijume u Zapadnoj četvrti.”

Zastao je u teskobnom hodniku u koji su bili ušli.

„Primićeš tri vrste mirisa u svakom od njih: hloroform, kuhinja i izmet, logičan poredak, ne zameri, druže! A sad, hajde da se upoznaš s Idom.” S izgledom čoveka koji se u sanatorijumu snalazi kao u svojoj kući, povede ga u malenu kancelariju u prizemlju, gde je jedna sitna žena u uniformi boje slezovog cveta s belom maramom na glavi sedela za malim pisaćim stolom.

„Dobar dan, Ida”, dobaci joj Fredi pola laskavim, pola drugarskim tonom. „Brojite pazar?”

Ona podiže pogled, spazi ga i nasmeši se dobroćudno. Bila je to omalena, punačka žena, ali njeno svetlocrveno lice bilo je tako namazano belilom daje bilo maltene iste boje kao i njena haljina. Izgledala je krepka i okretna, smela i orna za šalu. Imala je veštačke zube koji

su joj loše stajali. Kosa joj je bila proseda. Nije bilo teško zamisliti je kao ženu dugog i opakog jezika koja divno upravlja poslovima nekog drugorazrednog noćnog lokala.

Pa ipak sanatorijum Ide Serington bio je najčuleniji u Londonu. Polovina plemstva prolazila je kroz njega, žene iz visokog društva, rekorderi, slavni advokati i diplomate. Trebalo je samo da uzmete jutarnje novine pa da pročitate da je još neka zanosna mlada osoba, slavna na pozornici ili na kinematografskom platnu, ostavila bez opasnosti svoje slepo crevo u Idinim materinskim rukama. Ona je odevala sve svoje bolničarke u kostime nežne boje slezovog cveta, plaćala svog podrumara dve stotine funti godišnje, a šefa kuhinje dva puta toliko. Cene koje je naplaćivala od svojih bolesnika bile su basnoslovne. Četrdeset zlatnika nedeljno samo za sobu bilo je nešto sasvim obično. Pored toga, dolazili su sporedni izdaci: računi za lekove često u funtama, naročito noćno dežuranje bolničarke, upotreba operacione dvorane. Ako bi se neko usudio da se s njom oko toga sporečka, Ida je imala samo jedan odgovor, koji bi često ukrasila kakvim slobodnim i sočnim epitetom. Imala je ona i vlastitih briga, oko udela i procenta koje joj je valjalo isplaćivati, i često je imala utisak kao da drugi njoj sisaju krv.

Ida je imala slabost za mlade članove lekarskog zvanja, zato pozdravi Mensona ljubazno, dok je Fredi blebetao:

„Pogledajte ga dobro. On će vam uskoro slati toliko bolesnika da ćete početi da se prelivate u hotel „Plaža“.”

„Plaža” se već preliva kod mene”, reče Ida i značajno klimnu glavom. „Ha, ha!”, smejao se Fredi. „Ovo je dobro, moraću to da ispričam starom Didmanu. Pol će se smejati. Hajde, Mensone, idemo gore.”

Teskoban lift, širok dovoljno da jedva primi kolica s nosilima, i to poprečno, poveze ih na četvrti sprat. Hodnik je bio uzak, pred vratima su ležali poslužavници, tu i tamo vaze s cvećem, sparušenim u zagrejanom vazduhu. Uđoše u sobu gospođe Rebrn.

Žena šezdesetih godina sedela je u postelji naslonjena na jastuke i, u očekivanju lekarske posete, držala je u ruci komadić papira na kojem je bila ispisala izvesne simptome koje je osetila u toku noći, kao i pitanja koja je želela da postavi. Endrju ju je bez kolebanja svrstao u red starijih hipohondara koje Šarlot naziva *malade au petit morceau de papier*.

Fredi sede na njenu postelju, povede razgovor s njom, opipa joj puls, ništa više, saslušaj je, pa je počeo veselo bodriti.

Reče joj da će gospodin Ajvori navratiti poslepodne, pa će joj doneti neke naučne analize. Zatim je zamoli da njegovom kolegi, doktoru Mensonu, koji je specijalista za grudne bolesti, dozvoli da joj pregleda pluća. Gospođa Rebrn oseti se polaskana i sve joj je to mnogo godilo. Ispostavilo se potom da je ona već dve godine bila u Hamsonovim rukama. Bila je bogata, bez rodbine, a dane je provodila čas u raskošnim hotelima, čas u sanatorijumima Zapadne četvrti.

„Gospode bože!” uzviknu Fredi kad izadoše. „Ti nemaš pojma kakav je za nas zlatan rudnik ta baba. Izvukli smo iz nje čitavo grumenje.”

Endrju ništa ne odgovori. U atmosferi one kuće oseti lako gađenje. U plućima stare gospođe nije bilo ničega i samo je njen dirljiv pogled zahvalnosti, koji je bila uputila Frediju, sprečio da cela stvar ne poprimi izgled čiste lopovštine. Pokušao je da ubedi sebe: zašto da on bude uvek takva budala? On se nikad neće probiti ako i dalje bude tako uporno netrpeljiv i vazda bude tražio dlaku u jajetu. Fredi je imao najbolju nameru kad mu je dao priliku da pregleda tu pacijentkinju. Prijateljski se rukovao s Hamsonom pre nego što uskoči u svoja kola. Krajem meseca, kad je od gospođe Rebrn primio rukom uredno ispisan ček na pet zlatnika uz najlepše izraze njene blagodarnosti, smejao se svojim ludim grižama savesti. Sad je uživao kad su mu stizali čekovi i, na njegovo veliko zadovoljstvo, sve ih je više i više stizalo.

7.

Njegova praksa, koja je sada bila krenula nabolje, počela je naglo da se širi u svim pravcima i Endrjua još brže zahvati matica. U izvesnom smislu on je bio žrtva svoje vlastite radinosti. Bio je uvek siromah, a u prošlosti mu je njegov tvrdoglavi individualizam donosio samo poraze. Sad je mogao da nađe opravdanje u zapanjujućim dokazima svog materijalnog uspeha.

Uskoro posle onog hitnog ukazivanja pomoći kod Lauriera imao je vrlo povoljan razgovor s gospodinom Vinčom i otada su mu Laurerove mlađe pomoćnice, pak čak i neke starije, sve više dolazile radi lekarskog saveta. One su mu se uglavnom obraćale zbog sitnih boljki, ali kad bi jednom došle, bilo je čudo kako su se posle opet često vraćale: bio je ljubazan u ophođenju, njegove su reči umirivale, on je umeo da ih razveseli. Prihodi klinike skočiše. Uskoro je prefarbao pročelje kuće, a pomoću jedne od onih firmi koje se bave prodajom hirurških sprava (sve su one prosto gorele od želje da pomognu mladim lekarima da povećaju svoje prihode) bio je u mogućnosti da preuredi svoju kliniku u kabinet, da nabavi nov divan, okretnu fotelju, lepa kolica s gumenim točkovima i nekoliko ormarića naučnog izgleda, u staklu i belom emajlu.

O tom očiglednom prosperitetu, koji su nagoveštavali žuta, sveže obojena kuća, njegov automobil, ovaj blistavi moderni nameštaj, uskoro se pročulo po susedstvu, i mnogi „odlični“ pacijenti, koji su se u prošlosti obraćali doktoru Foju, ali su malo-pomalo iščezavali kako je doktor Foj stario, a njegov kabinet postajao sve zapušteniji, polako su se vraćali.

Prošli su dani čekanja i lutanja. U vreme popodnevnog primanja morao je da napregne sve svoje sile da bi odolio navali: glavni ulaz je odzvanjao, zvono klinike cijukalo, pacijenti su čekali na dve strane, i on je morao da juri iz jedne odaje u drugu. Sledeći korak došao je neizbežno: bio je primoran da organizuje posao da bi uštedeo na vremenu.

„Slušaj, Kris“, reče jednog jutra, „pala mi je na um jedna misao, nešto što bi mi bilo od velike pomoći u satima navale. Znaš, kad pregledam nekoga u klinici, moram da se vratim u kuću da pripremim lek. To mi obično uzima oko pet minuta. A to je strašno traćenje vremena. Za to vreme ja bih mogao da smandrljam nekog odličnog pacijenta koji čeka u kabinetu. Dakle, shvataš li moju misao? Od danas, ti si moj laborant!“

Ona ga pogleda, nabravši čelo od preneraženosti. „Ali ja ne umem da pripremam lekove.“

On se nasmeši uverljivo. „Ne brini, mila moja. Ja sam unapred spremio dva-tri dobra leka. Sve što ti imaš da uradiš to je da napuniš bocu, da prilepiš etiketu i da bocu zamotaš.“

„Ali...“ zbunjenost se Kristini mogla pročitati u očima. „Oh, ja želim da ti pomognem, Endrju, samo zar ti zaista veruješ...“

„Zar ne uviđaš da moram?!“ Izbegavajući njen pogled, ispi ostatak kafe razdražen. „Znam da sam nekad u Aberlou brbljao koješta protiv lekova. Sve su to teorije! Ja sam sada lekar praktičar. Najzad, sve te Laurierove devojke su malokrvne. Jedna dobra mešavina s gvožđem neće im ništa škoditi.“

Pre nego što mu je išta mogla da odgovori, skoči na zvuk zvona i izađe.

Nekad bi ona s njim raspravljala, zauzela bi odlučno stanovište. Ali ona je sad s tugom pomišljala na promenu njihovih odnosa. Ona više nije mogla na njega da utiče, nije više bila njegova vodilja. On je sam gurao napred.

I tako je ona počela da dežura u onoj štenari klinike, za vreme onih grozničavih sati, i da čeka na njegove nestrpljive uzvike dok je jurio između nekog „odličnog“ pacijenta i onih koji su čekali u klinici. „Gvožđe!“, ili „Alba!“ ili „protiv nadimanja“, vikao bi, ili bi, kad bi mu ona s negodovanjem saopštila da je mešavine s gvožđem ponestalo, plahovito i značajno izlanuo:

„Bilo šta! Sto mu muka! Bilo šta!”

Pregledi u klinici trajali su često sve do devet i po. Onda bi proknjižio prihode kroz debeli registar doktora Foja, koji je bio tek upola ispunjen kad su preuzeli praksu.

„Bože moj, kakav je ovo bio dan, Kris!”, uzviknuo bi on. „Sećaš li se onih prvih šugavih tri i po šilinga koje sam primio kao neki uplašeni bojažljivi đaćić? E pa, danas smo uzeli preko osam funti u gotovini.”

Nabio bi novac, teško srebro i nekoliko novčanica u malu afričku duvan-kesu koju je doktor Foj upotrebljavao u tu istu svrhu, i zaključao bi je u srednju fijoku pisaćeg stola. Kao i registar, tako je i ovu staru duvan-kesu i dalje upotrebljavao da ga „ne bi bio maler”. Zaista, sada je već bio zaboravio one zle slutnje na početku i divio se svojoj oštroumnosti što je preduzeo tu praksu.

„Prosto nam je zlata vredna, Kris, kako god okreneš”, klicao je on. „Unosna klinika, pacijenti iz srednjih društvenih redova... Povrh svega, stičemo polako još i odličnu klijentelu u otmenim krugovima. Samo gledaj dokle ćemo još dogurati jednog lepog dana.”

Na dan prvog oktobra bio je u mogućnosti da joj saopšti da treba da kupe nov nameštaj. Posle jutarnje klinike reče joj, s proučenom nemarnošću, koja je sada bila postala njegov nov način ophođenja:

„Voleo bih da pođeš danas u Zapadnu četvrt, Kris. Idi kod Hadsona ili Ostlija, ako ti se više sviđa. Idi u najbolju prodavnicu i kupi sve što želiš od nameštaja. Kupi dve potpune spavaće sobe, jedan salon, nabavi sve šta treba.”

Ona ga je nemo gledala dok je on, smešeći se, upalio cigaretu.

„Jedna od radosti zarađivanja novca jeste i ta što mi omogućava da ti pružim sve što zaželiš. Nemoj misliti da sam škrt. Ne, tako mi boga! Ti si bila divna mala ženica kroz sve one naše loše dane. A sada ćemo i mi malo uživati u blagostanju.”

„Zar zato što ćemo naručiti kod Ostlija skup i sjajan nameštaj i fotelje napunjene konjskom dlakom?”

On propusti da primeti gorčinu u njenom glasu i nasmeja se:

„Tako je, mila moja. Krajnje je vreme da se oslobodimo tih naših starudija iz antikvarnice.”

Njoj navreše suze na oči. Ona se ljutnu:

„U Aberlou nisi tako mislio. I nisu te stvari starudije. Oh, ono su bili pravi dani, ono su bili dani sreće!”

Gušeći se u jecaju, ona se naglo okrenu i ostavi odaju.

On pogleda za njom iznenađeno. U poslednje vreme bila je čudno promenljive ćudi, neodlučna i potištena, s naglim, nerazumljivim nastupima ogorčenosti. Osećao je da se udaljuju jedno od drugoga, da gube ono tajanstveno jedinstvo, onu prikrivenu nit drugarstva koja je uvek postojala između njih. Pa dobro! To nije njegova krivica. On, eto, čini sve, sve što može. „Moj uspeh”, pomisli u sebi, „ne znači za nju ništa.” Ali on nema sad vremena da lupa glavu zbog njenog nerazumljivog i nepravičnog ponašanja. Pred sobom je imao čitav spisak poseta koje mu je valjalo obaviti, a osim toga, pošto je bio četvrtak, trebalo je još, kao obično, da ode i u banku.

Dva puta nedeljno navraćao je u banku da uloži svoj novac, jer je znao da nije mudro ostaviti gotovinu da se nagomilava. Nije mogao a da ne uporedi ove prijatne poslove sa svojim iskustvom u Drinefiju, gde ga je, kao zlosrećnog malog asistenta, bio ponizio Aneurin Res. Tu ga je gospodin Vejd, direktor, uvek dočekivao uslužnim, toplim osmehom i često ga je pozivao da popuši cigaretu u njegovoj kancelariji.

„Ako smem da tako kažem, doktore, bez zamerke, vama ide sjajno. Nama ovde i treba napredan lekar koji je ipak upravo dovoljno konzervativan, kao vi, doktore, ako smem tako da kažem. Dakle, što se tiče onih akcija Južnih železnica, o kojima smo onomad govorili...”

Vejdova ljubaznost bila je tek jedan primer preokreta javnog mišljenja u Endrijuovu korist. Lekari četvrti prijateljski su ga pozdravljali kad bi se u svojim kolima mimoilazili s njegovim. Na jesenjoj sekcijskoj skupštini Lekarskog udruženja, u istoj dvorani gde se, prilikom prvog dolaska, osećao kao stranac, bio je dočekan ljubazno, oko njega se skakutalo, a doktor Feri, potpredsednik sekcije, ponudio ga je cigarom.

„Radujem se što vas vidim među nama, doktore”, reče mu uslužno mali, rumeni Feri. „Slažete li se s mojim govorom? Mi moramo da ostanemo čvrsti po pitanju naših honorara. Ja zauzimam nepokolebljivo stanovište, naročito po pitanju noćnih poziva. Onomad u noći probudio me nekakav deran, dvanaestogodišnjak, molim vas lepo. „Dođite brzo doktore”, zamuca, „otac je na poslu, a majci je jako pozlilo.” Znaćte već te razgovore u dva sata po ponoći. A nikad u životu nisam video tog švrću. „Drago moje dete”, rekoh mu, „ja tvoju mamu ne poznajem. Trči i donesi pola zlatnika, i onda možemo da razgovaramo.” Nije se, dabome, vratio. Velim vam doktore, ova je četvrt užasna...”

Nedelju dana nakon sekcijske skupštine gospođa Lorens ga je pozvala preko telefona. On je uvek nalazio izvesno zadovoljstvo u ljupkim ništavnostima njihovih telefonskih razgovora, ali toga dana, pošto mu je pomenula da joj je muž oputovao u Irsku u ribolov, i da će možda i ona kasnije otići, pozvala ga je, tobože uzgred i kao da tom pozivu ne pridaje neku naročitu važnost, da joj dođe na ručak u sledeći petak.

„Biće tu Topi i još jedna ili dve osobe manje dosadne, mislim, nego što je svet koji obično srećemo. Možda će vam koristiti da se s njima upoznate.” Spusti slušalicu zadovoljan i neobično razdražen u isti mah. Peklo ga je u duši što i Kristin nije pozvana. Onda, malo-pomalo, uveri sebe da se ne radi o društvenom, već čisto poslovnom sastanku. On se mora okrenuti oko sebe, mora stvoriti veze i poznanstva, naročito među svetom kao što je taj koji će biti na tom ručku. U svakom slučaju, Kristin ne mora ni da išta zna o čitavoj toj stvari. U petak joj reče da je ugovorio sastanak s Hamsonom pa će s njim ručati. Uskoči u svoja kola s osećanjem olakšanja. Bio je sasvim zaboravio daje do krajnosti neumešan u laganju.

Kuća Frensis Lorens nalazila se u Najtbridžu, u jednoj tihoj ulici između Hans Plejsa i Vilton Krešenta. Mada u njoj nije bilo sjaja Rojeve palate, njen otmeni ukus ostavljao je utisak jednakog bogatstva. Endriju je zakasnio i došao kad je većina gostiju već bila na okupu. Topi, Rosa Kejn, romansijerka, ser Dadli Rambold Blejn, M. D, F. R. C. P, slavan lekar i član uprave Kremo-a, Nikol Votson, istraživač i antropolog, i još nekoliko drugih osoba čiji je ugled ulivao manje strahopoštovanja.

Našao se za stolom pored neke gospođe Torton, koja je, kao što ga je obavestila, živela u Lesteršajeru, ali je povremeno dolazila u London na kraći boravak, a odsedala je u hotelu „Braun”. Mada je sada umeo mirno da podnosi probu predstavljanja, ipak mu je bilo drago što je bio u mogućnosti da uspostavi svoje samouverenje pod zaštitom njenog ćeretanja i materinskog jadikovanja o njenoj kćeri Sibil, učenici srednje škole u Rodanu, koja je tokom partije hokeja ozledila nogu.

Slušajući jednim uhom gospođu Torton, koja je njegovo ćutanje smatrala zainteresovanošću, polazilo mu je za rukom da uhvati nešto i od uglađenog i duhovitog razgovora koji se oko njega vodio: pikantne šale Rose Kejn, Votsonovo zanimljivo i puno ljupkosti pričanje o nekoj nedavnoj ekspediciji kroz unutrašnjost Paragvaja. Divio se takođe i lakoći kojom je Frensis održavala razgovor u neprekidnom toku, a u isto vreme podnosila i cepidlačenja ser Rambolda, koji je sedeo pored nje. Jednom ili dva puta oseti na sebi njen upitni polunasmejan pogled.

„Naravno”, završi Votson svoju priču sa sažaljivim osmehom, „najveća žalost u svemu tome jeste ta da se čovek vrati svojoj kući i onda dobije napad gripa.”

„Ha!”, uzviknu ser Rambold. „Dakle, vi ste bili žrtva.” Iskašljavši se i stavivši cviker na bogato obdaren nos, odmah zagospodari pažnjom čitavog stola. Ser Rambold je bio vičan

tom položaju: već više godina on je bio u središtu pažnje velike britanske javnosti. Pre četvrt veka ser Rambold je bio zaprepastio čovečanstvo izjavom da je izvestan broj ljudskih creva ne samo beskoristan, već je, prosto naprosto, štetan. Svet je odmah u stotinama pojurio da se podvrgne otklanjanju tog opasnog delića, i mada ser Rambold nije bio u tom broju, popularnost operacije koju su hirurzi nazvali Rambold-Blejnovom intervencijom, uspostavila je njegov ugled kao specijaliste za dijetu. Otada se on uvek nalazio u prvim redovima i s uspehom je upoznao svoj narod s novim vrstama hrane: mekinjama, jogurtom i kiselim mlekom. Kasnije je pronašao „Rambold-Blejnovo žvakanje“, a sada je pored učestvovanja u upravnim odborima mnogih trgovačkih društava, propisivao i jelovnike za čuvene Rejljeve restorane: „Izvolite, gospođe i gospodo! Dozvolite da vam ser Rambold Blejn, doktor medicine i član Kraljevskog kolegijuma lekara, probere kalorije!“ Bilo je mnogo gundanja među legitimnijim isceliteljima, koji su smatrali da je već odavno trebalo najuriti ser Rambolda iz članstva Komore i lišiti ga prava prakse. Ali, očigledno, na sve to moglo se odgovoriti samo pitanjem: „A šta će Komora bez ser Rambolda?“

On sada reče, gledajući Fransis očinskim pogledom:

„Jedna od najzanimljivijih činjenica u ovoj skorašnjoj epidemiji nesumnjivo je golemo terapeutsko delovanje Kremogena. Imao sam prilike da to saopštim prošle nedelje na sednici upravnog odbora našeg Društva. Nemamo, kaže se, lek protiv gripa. Onda, u nedostatku leka, jedini način da se odupiremo njenoj ubilačkoj navali jeste u tome da stvorimo jaku i žilavu otpornost, a u tome se i sastoji životna odbrana organizma protiv svih nasrtaja bolesti. I rekao sam, sasvim opravdano, mogu da sebi polaskam, da smo mi neosporno dokazali, i to ne na zamorčadi aha, aha! kao naši prijatelji iz laboratorija, već na ljudskim bićima, da Kremogen ima fenomenalnu moć da organizuje i ojača životni antagonizam tela.“

Votson se čudnim osmehom obratio Endrjuu:

„Kakvo je vaše mišljenje o Kremo proizvodima, doktore?“

Uhvaćen iznebuha, Endrju ču sebe kako izusti: „Pa to je isto tako dobar način da se pije sur utka kao i svaki drugi.“

Rosa Kejn pogleda ga odmah s odobravanjem, pa je bila uz to i dovoljno okrutna da se čak i nasmejala. Frensis se nasmeja, ser Rambold pređe onda užurbano na opis svog nedavnog puta u Trošah, gde je bio gost Lekarskog udruženja Severnih pokrajina. Ručak je inače prošao skladno. Endrju se sad samome sebi čudio kako se on sad slobodno upušta u razgovor. Pre nego što se oprostitio u salonu, Frensis mu uputi nekoliko reči:

„Vi ste zaista sjajan čovek van vašeg kabineta“, cvrkutala je ona. „Gospođa Torton nije mogla čestito ni svoju kafu da popije, toliko su joj usta bila puna hvale o vama. Ja imam neobičan predosećaj da ste je ulovili u mrežu da li se tako kaže? kao svoga pacijenta.“

S tim rečima, koje su mu još zvonile u ušima, ode on kući, uveren da je mnogo dobio, a da Kristin nije ništa izgubila tom njegovom pustolovinom. Međutim, sutradan ujutro u deset i po, dožive jedno neprijatno iznenađenje. Fredi Hamson upita ga veselo preko telefona:

„Kako si se proveo juče na ručku? Otkud znam? Pa, stari psu, zar nisi pročitao jutrošnji „Tribjun“?“

Zbunjen ode pravo u čekaonicu, gde su se ostavljale novine, pošto bi ih Kristin i on pregledali. Po drugi put pretrča pogledom kroz stupce „Tribjuna“, jednog od najpoznatijih ilustrovanih dnevnika. Najednom se trgnu. Kako da to ranije nije spazio? Tu, na stranici posvećenoj društvenim vestima, bila je fotografija Frensis i beleška o njenom ručku prethodnog dana, a među zvanicama bilo je spomenuto i njegovo ime.

Ojađena lica, istrgnu list iz novina, pa zgužvavši ga u lopticu, zavitla ga u vatru. Onda shvati da je Kristin već pročitala novine, pa pocrvene od jeda. Mada je bio uveren da ona nije pročitala baš tu prokletu belešku, ode natmuren u svoj kabinet.

Ali Kristin je bila pročitala belešku. Nakon trenutne zapanjenosti, ta je uvreda zbolela

do srca. Zašto joj nije rekao? Zašto? Zašto? Ona mu ne bi nikako prigovorila zbog tog prokletog ručka. Pokuša da uveri samu sebe da je stvar suviše beznačajna da bi joj mogla dati povoda da u duši oseća takav bol i nemir. Ali uvide u svom jađu da ipak nije beznačajno sve ono što je tim činom bilo obuhvaćeno.

Kad on ode u posete bolesnicima, pokuša da nastavi svoj kućni posao, ali nije mogla. Zađe u njegov kabinet, otuda u kliniku, uvek s onim istim teretom koji joj je pritiskao grudi. Lati se rasejano da počisti prašinu u klinici. Pored stola ležala je njegova stara lekarska torbica, prva kojom se služio u Drinefiju, koju je nosio ulicama i spuštao se s njom u rudarska okna u hitnim nesrećnim slučajevima. Dotače je se s čudnom nežnošću. Sad je imao novu torbicu, lepšu... Ona je bila deo ove nove, otmenije prakse za koju se on tako grozničavo trudio, a ona se odnosila s takvom sumnjom prema njoj. Znala je da bi joj zaludan bio trud kad bi pokušala da mu govori nešto o svojim slutnjama. On je sada bio toliko razdražljiv bio je to znak da je i sam proživljavao unutrašnje sukobe da bi na jednu jedinu njenu reč planuo, i odmah bi došlo do svađe. Valjalo joj je na neki drugi način da učini sve što je mogla da učini.

Bila je subota prepodne, a ona je bila obećala Flori da će je povesti u subotu kad pođe u kupovinu. Flori je bila vesela mala devojčica i Kristin ju je bila zavolela. Majka ju je već bila poslala gore, čistu i urednu u novoj haljinici, i Kristin ju je čula kako šetka pred stepenicama suterena u radosnom očekivanju. Njih dve često su subotom izlazile zajedno.

Izašavši na slobodan vazduh, držeći dete za ruku, Kristin se oseti bolje: prođe pijacom, porazgovara sa svojim poznanicima, povrćarima, kupi voća i cveća i pokuša da smisli nešto što bi naročito godilo Endrjuu. Ali ipak, rana joj još nije bila zarasla. Zašto, zašto joj nije kazao? I zašto ona nije bila na tom ručku? Seti se koliko ju je muke stajalo dok ga je odvušla sa sobom, kad su ono u Aberlou prvi put išli kod Vonovih. A kakva je razlika danas! Da li je ona tome kriva? Da li se ona promenila, uvukla se u sebe, postala nedruštvena? Znala je da to nije slučaj. Njoj je još uvek bilo drago da se sastaje i upoznaje sa svetom, bez obzira na to ko su i kakvi su ti ljudi.

Njeno prijateljstvo s gospođom Von trajalo je još uvek i ispoljavalo se u njihovoj redovnoj prepisci.

Ali, u stvari, iako se osećala uvređenom i zanemarenom, ona je bila više zabrinuta radi njega. Znala je da bogati ljudi mogu isto tako da budu bolesni kao i siromašni i da on može da bude isto tako valjan lekar u ulici Grin, u Londonu, kao i u ulici Cefan u Aberlou. Ona nije zahtevala od njega herojske uloge u kojima bi se i dalje pokazivao u kožnim gamašama ili na svom starom Red Indian motoru. Ali ona je zaista osećala svom dušom da je u tim danima njegov idealizam bio čist i uzvišen i da je svojim jasnim belim plamenom obasjavao oba njihova života. Sada je taj plamen bio postao žut, a svetiljka je bila potamnela.

Kad je ušla u radnju frau Šmit, pokuša da razvedri čelo, da zbriše bore zabrinutosti. Ali, uprkos tome, stara ju je žena gledala pažljivo. Ona progundā:

„Vi ne jedete dovoljno, moja draga! Vi ne izgledate kako treba! A sad imate fini auto i novaca i sve. Vidite! Sad ovo morate da probate. Ovo je dobro!” Dugim tankim nožem u ruci odreza jedan režanj svoje čuvane kuvane

šunke i natera Kristin da ga pojede u sendviču. U isto vreme Flori dobi pošećeren kolač. Za sve to vreme frau Šmit je neprestano govorila. „A sada da vam spremim malo liptauera. Her doktor je pojeo već tolike funte moga sira i još ga se nije zasitio. Jednoga dana moraću da ga zamolim da mi napiše uverenje za reklamu, metnuću ga u prozor. To je sir koji je podigao moj ugled...”

Smejući se isprekidano, frau Šmit je čavrljala sve dok Kristin i Flori nisu otišle. Kad su izašle, stajale su na ivici pločnika i čekale da im dežurni saobraćajac, njihov stari poznanik Straters, da znak za prelaz. Kristin je, držeći malu Flori za ruku, obuzdavala nestašnu

devojčicu.

„Ovde uvek moraš dobro da paziš na saobraćaj”, upozoravala ju je. „Šta bi tvoja mama kazala da ti se desi nekakva nesreća?”

Usta punih ostataka kolača, Flori je smatrala to za odličnu šalu. Najzad stigoše kući i Kristin poče da razmotava predmete koje je bila pokupovala. Pođe u salon da stavi u vazu tamno crvene hrizanteme koje je bila donela i ponovo je obuze tuga. Odjednom zazvoni telefon. Pođe da odgovori, smirena lica i malo opuštenih usana. Kod aparata ostade možda pet minuta. Oči su joj blistale, bila je uzbuđena. S vremena na vreme pogledala bi kroz prozor, očekujući nestrpljivo da se Endrju vrati. Zaboravila bi svoju potištenost jer su vesti koje je čula bile tako dobre, tako radosne, radosne za njih oboje. Bila je sva srećna i uverena da ništa drugo nije moglo doći u bolji čas. Bolje sredstvo koje je moglo da suzbije otrov zavodljivog uspeha nije se moglo zamisliti. I to je za njega bila velika prednost, velik korak napred. Priđe opet prozoru. Kad je došao, nije mogla da se uzdrži, da ga sačeka, pa mu potrča u susret u predsoblje.

„Endrju! Imam za tebe jednu vest od ser Roberta Ebija... Upravo je telefonirao...”

„Da?” Njegovo lice, koje je imalo skrušen izgled, odjednom se razveseli kad je video svoju ženu.

„Da! Telefonirao je lično, hteo je da govori s tobom. Ja sam mu kazala ko sam, oh! Bio je vrlo ljubazan, oh! Ja ti to tako loše saopštavam. Dragi, ti ćeš dobiti mesto u bolnici Viktorija... i to odmah!”

Njegove oči su se sve više žarile odsjajem radosti.

„Pa... to su dobre vesti, Kris.”

„Zar ne, dragi, zar ne?” uzviknu ona sva razdragana. „Opet ćeš moći da se posvetiš svom radu i da se baviš naukom, imaćeš sve ono što si uzalud tražio od Saveta...” Ona mu se baci u zagrljaj mazeći se. On ju pogleda, beskrajno dirnut njenom ljubavlju, njenom štedrom nesebičnošću. Odjednom ga obrva silan jad.

„Kako si ti dobra duša, Kris! A kakva sam ja prostačina.”

8.

Četrnaestog dana sledećeg meseca, Endrju stupi na dužnost u odeljenju za eksterne bolesnike bolnice za grudne bolesti Viktorija. Njegovi su dani bili utorak i četvrtak, a radno vreme od tri do pet popodne. To je bilo upravo kao nekad u Aberlou, osim što su ovi bolesnici koji su ovde dolazili patili od plućnih ili bronhijalnih oboljenja. I, razume se, oni su se u sebi uveliko ponosili što on nije više bio nepoznat asistent, već honorarni lekar jedne od najstarijih i najslavnijih londonskih bolnica.

Bolnica Viktorija bila je nesporno stara. Smeštena u Batersi, u mreži bednih uličica u blizini Temze, ona je retko kad, čak i leti, bila obasjana po kojim zalutalim zrakom sunca, dok su zimi njeni balkoni na koje je trebalo iznositi bolesnike u posteljama, bili češće obavijeni rečnom maglom. Na sumornoj, oronuloj fasadi visio je veliki crvenobeli natpis, koji je očigledno bio suvišan:

Bolnica Viktorija propada u ruševinama.

Odeljenje za eksterne bolesnike u kojemu je Endrju radio bilo je delom zaostatak iz osamnaestog veka. I zaista, jedan tučak i mužar, kojima se služio doktor Lintel Hodžiz, honorarni lekar u tom istom odeljenju od 1761. do 1793, bili su gordo izloženi u jednoj staklenoj vitrini u predvorju. Zidovi, neobloženi pločicama, bili su obojeni nekom naročito tamnom bojom čokolade. Neravni hodnici, iako marljivo oprani, bili su tako loše provetreni da su vodene kapljice curile po zidovima, a u svim odajama osećao se onaj zadah plesnivosti što ga odaje dotrajalost.

Prvog dana Endrjua provede kroz odaje doktor Torougud, dekan honoraraca, stariji, prijatan i uredan gospodin pedesetih godina, prilično ispod srednjeg rasta, s malom prosedom bradicom, ljubazan u ophođenju kao neki crkveni čuvar. Doktor Torougud imao je svoja odeljenja u bolnici, a pod postojećim sistemom, koji je bio ostatak starih tradicija čiji je on bio izvrstan znalac, on je bio odgovoran za Endrjua i za drugog, mlađeg honorarnog lekara, doktora Miligana.

Pošto obidoše bolnicu, dekan povede Endrjua u dugu zajedničku dvoranu u suterenu gde su svetiljke već bile upaljene, iako je bilo jedva četiri sata. U kaminu od livenog gvožđa gorela je prijatna vatra, a na zidovima su visili portreti uglednih lekara bolnice, među kojima, na počasnom mestu, iznad kamina, i portret doktora Lintela Hodžiza, koji je u svojoj perici izgledao vrlo dostojanstven. To je bilo savršeno znamenje jedne duge i časne prošlosti i čovek je mogao da primeti po lakom širenju nosnica doktora Torouguda da on, stari neženja i crkveni čuvar, voli ovaj portret kao svoje rođeno dete.

Tu su, u društvu i drugih, domaćih kolega, pili ukusan čaj uz mnogo vrućih prženica na maslacu. Endrjuu se učinilo da su to sve krasni mladi ljudi. Primećujući njihovu uslužnost prema doktoru Torougudu i sebi, nije mogao da se ne nasmeje, setivši se onih ne tako davnih sukoba koje je imao s drugom „bezobraznom štenadi“, u onim čestim naporima da svojim bolesnicima osigura prijem u bolnicu.

Do njega je sedeo jedan mlad čovek, doktor Talasans, koji je bio proveo godinu dana u Sjedinjenim Državama, studirajući kod braće Mejo. Endrju i on upustiše se u razgovor o čuvenoj klinici i njenim metodama, i onda se Endrju odjednom zainteresova da li je nešto čuo o Stilmanu dok je bio u Americi.

„Pa, naravno“, reče Talasans. „O njemu imaju vrlo lepo mišljenje tamo. On, naravno, nema diplomu, ali oni ga više-manje neslužbeno priznaju sada. On postiže rezultate, u najvećem stepenu zadivljujuće.“

„Jeste li videli njegovu kliniku?“

„Nisam“, odmahnu Talasans glavom. „Nisam nikad išao do Oregona.“ Endrju zastade časkom, ne znajući da li da nastavi razgovor. „Ja verujem da je to jedna veoma značajna

ustanova", reče on najzad. „Ja sam sa Stilmanom bio u prepisci izvestan broj godina, on je prvo meni pisao povodom jednog mog rada koji je bio objavljen u Američkom žurnalu za higijenu. Imao sam u rukama fotografije njegove klinike, kao i druge bliže podatke. Čovek prosto ne bi mogao da poželi idealnije mesto za lečenje svojih bolesnika: na lepoj visini, usred borove šume, izdvojeno, s balkonima u staklu, s naročitim sistemom provetravanja koji omogućava savršenu čistoću vazduha i stalnu temperaturu zimi.”

Endrju zastade, žacnut u svom oduševljenju, jer u tišini koja nastade svi za stolom mogli su da čuju njegove reči. „Kad čovek pomisli na prilike koje vladaju kod nas u Londonu, to izgleda kao neostvarljiv ideal.”

Doktor Torougud nasmeši se suvo i oporo:

„Naši londonski lekari uvek su umeli da pronađu najbolji način lečenja i pod tim londonskim okolnostima, doktore Mensone. Mi možda nemamo egzotične prednosti o kojima ste vi govorili, ali ja se usuđujem da primetim da naše valjane, oprobane metode, iako manje naočite, postižu isto tako zadovoljavajuće, a verovatno i trajnije rezultate.”

Endrju obori pogled i začuti. Oseti da je bio nesmotren što je kao novajlija među ovim ljudima tako otvoreno izložio svoje mišljenje. Da bi pokazao da nije imao nameru da ga prekori, doktor Torougud nastavi da priča vrlo ljubazno, promenivši predmet razgovora. Časkao je o veštini stavljanja pijavica. Istorija medicine bila je odavno njegova omiljena razonoda pa je znao mnogo podataka o hirurzima starog Londona. Kad su ustali od stola, on reče ljupko Endrjuu:

„Ja stvarno imam autentičnu opremu pijavica. Mogu vam ih jednom pokazati. Zaista je sramota što se one više ne upotrebljavaju. To je bio i još je odličan način da se izazove suprotni nadražaj.”

Uprkos tom neznatnom lahoru, doktor Torougud se pokaza ljubazan i uslužan kolega. On je bio dobar lekar i gotovo nepogrešiv dijagnostičar, a Endrjuu je uvek rado viđao u svojim odeljenjima. Ali u pogledu lečenja njegov sređen um oštro se opirao novotarijama. On nije hteo ni da čuje za tuberkulin, smatrajući da njegova terapijska vrednost nije još dokazana. Oprezno je zazirao od pneumotoraksa, a njegov postotak indukcija bio je najniži u bolnici. Međutim, bio je vrlo izdašan u davanju ribljeg ulja i slada: prepisivao ih je svim svojim bolesnicima.

Endrju zaboravi Torouguda kad se jednom dade na posao. Bilo je vreme, govorio je samome sebi, da počne već jednom ozbiljno da radi, posle toliko meseci čekanja. U njegovom radu je bilo sličnosti s onim njegovim nekadašnjim zanosom i oduševljenjem.

Njegova proučavanja tuberkuloznih povreda, izazvanih udisanjem prašine, neizostavno su ga odvela u proučavanje plućne tuberkuloze uopšte. Bio je nejasno zamislio da u vezi s fon Priketovim ogledom ispita najranije fizičke simptome prvobitne povrede. Nedovoljno hranjena deca koju su njihove majke dovodile u nadi da će se koristiti poznatom izdašnošću doktora Torouguda u izdavanje ekstrakta slada, pružala su mu obilje materijala za posmatranje.

Pa ipak, ma koliko se on trudio da uveri sebe da ga ovaj posao zanima, on ga je radio preko volje. Više nije bilo u njemu onog samoniklog oduševljenja kojim je nekad proučavao delovanje udisanja prašine. Bio je suviše zaokupljen svojom praksom i imao je suviše ozbiljnih bolesnika, da bi mogao da usredsredi svoju pažnju i na nejasne simptome kojih možda nije ni bilo. Niko nije znao bolje od njega koliko vremena treba da bi se jedan bolesnik svestrano ispitao. Međutim, njemu se uvek žurilo. Taj razlog bio je presudan, i on uskoro zauze divno logično stanovište i on je čovek, i prema tome, prosto ne može da se bavi još i tim naučnim radom.

Sirotinja koja mu je dolazila u kliniku nije od njega mnogo zahtevala. Njegov prethodnik, kako je izgledalo, bio je pomalo grubijan, i dok god bude on darežljivo delio

lekove i ponekad napravio kakvu malu šalu, njegova popularnost neće biti dovedena u pitanje. Slagao se lepo i sa svojim kolegom doktorom Miliganom i uskoro prihvati njegov način postupanja s redovnim bolesnicima. Pred početak pregleda sabrao bi ih sve u gomili ispred svog stola i brzo bi parafirao njihove karte. Dok je škrao Rep. Mis. (ponoviti lek) nije imao vremena da se seti kako se nekad podsmevao toj klasičnoj frazi. Bio je već poodmakao na putu da postane dobar lekar.

Jednog jutra, šest nedelja po stupanju na dužnost u bolnici Viktorija, Endrju je sedeo s Kristinom za doručkom, pa otvori jedno pismo koje je nosilo poštanski žig Marselja. Časkom gaje gledao u neverici pa odjednom uzviknu:

„Pa to je od Denija! Meksiko mu je najzad dozlogrdio! Vraća se, kaže, da se smiri jednom; u to ću poverovati kad to vidim svojim očima! Ali, tako mi boga, sjajno je videti se opet s njim! Koliko ima otkako je otišao? Izgleda mi čitav vek. Vraća se preko Kine. Imaš li novine, Kris? Pogledaj kad stiže Oreta.”

Ta neočekivana vest obradova i nju isto toliko, samo iz sasvim drugog razloga. U Kristini je postojao jak materinski nagon, neka čudna kalvinistička žica, da štiti svoga muža. Ona je oduvek smatrala da Deni, pa čak donekle i Houp, korisno utiču na njega. Naročito je sada, kad je izgledalo da se u njemu zbiva neka promena, bila zabrinuta i na oprezu. Tek što je prispelo to pismo, već je u svojoj pameti smišljala kako bi ovu trojicu sastavila zajedno.

Dan pre nego što je Oreta trebalo da stigne, ona pristupi tom pitanju.

„Ne znam, Endrju, šta ti misliš... volela bih iduće nedelje da priredim večeru... da pozovemo samo Denija i Houpa.”

On je pogleda kao da gaje to pomalo iznenadilo. S obzirom na prikrivenu i neodređenu zategnutost odnosa koja je vladala između njih, bilo mu je čudno da je čuje kako govori o pozivanju gostiju. On joj odgovori:

„Houp je verovatno u Kembridžu. A Deni i ja mogli bismo da odemo i u neki restoran.” Međutim, kad je video izraz njenog lica, odmah popusti. „Oh! Pa dobro. Samo neka to bude u nedelju, to će biti najzgodnije vreme za sve.”

Sledeće nedelje dođe Deni, lica i vrata zdepastijeg i rumenijeg nego ikad. Izgledao je stariji, manje nabusit, veseliji, ali bio je to ipak onaj isti Deni, a prve reči kojima ih pozdravi bile su:

„Gle, to je neka velelepna kuća... Da ja to nisam pogrešio adresu?” Onda reče ozbiljno, okrenuvši se upola Kristini: „A ovaj gospodin u gospodskom ruhu, zaista je doktor Menson, jel’ da? Eh, da sam to znao, doneo bih mu jednog kanarinca.”

Malo zatim, kad posedaše, odbi ponuđeno piće. „Ne! Ja sad pijem samo limunadu. Ma kako to čudno izgledalo, odlučio sam i ja da se najzad opametim. Dosta mi je već širokog, zvezdanog neba. Najbolji način da čovek zavoli ovu našu jednu zemljicu, jeste da malo proputuje uzduž i popreko inostranstvom.”

Endrju gaje gledao s prijateljskim prekorom u očima.

„Zaista, Filipe, trebalo bi da se jednom već smiriš”, reče. „Ti si, najzad, već prebacio četrdesetu. Čovek s tvojim talentom...”

Deni ga ispod obrva prostreli čudnim pogledom. „Nemojte da se pravite važni, gospodine profesore. Mogao bih vam ja još ovih dana opet da priredim nekakav džumbus.”

Reče im da ga je poslužila sreća i da je postavljen za hirurga bolnice grofovije Hartford, s platom od tri stotine funti godišnje. Razume se, on ovo mesto ne smatra stalnim, ali kako će tamo imati pune ruke posla, nada se da će biti u mogućnosti da osveži svoju hiruršku veštinu. Posle toga videće na koju će stranu.

„Ne znam samo kako su mi poverili to mesto”, dodade. „Mora biti daje posredi opet neki slučaj zamene ličnosti.”

„Ne”, reče Endrju prilično budalasto, „to ti je pribavio tvoj doktorat hirurgije. S takvom prvorazrednom diplomom čovek može daleko da dogura.”

„Šta je njemu?”, uzviknu Deni. „Pa on ne liči na onog pustahiju što je sa mnom digao u vazduh onaj kanal.” U taj čas dođe i Houp. On nije poznavao Denija, ali bilo je dovoljno pet minuta vremena pa da se njih dvojica razumeju. Čim su ušli u trpezariju i seli za sto, njih

dvojica su se divno slagali i složno su zadirkivali Mensona.

„Naravno, Houp”, reče Filip snuždeno, razmotavajući ubrus, „ne nadajte se ovde bogzna kakvoj gozbi. Jok! Ja već odavno poznajem ove naše prijatelje. Poznao sam gospodina profesora još pre nego što se ogazdio kao lekar Zapadne četvrti. Izbacili su ga iz poslednjeg stana zato što je zamorčad mučio glađu.”

„Ja obično nosim u džepu malo slanine, da mi se nađe”, reče Houp. „Tu sam naviku primio od Bili Batonsa, prilikom poslednje ekspedicije. Ali, nažalost, ponestalo mi je jaja. Mamine koke su prestale da nose.”

Te su se šale nastavile i u toku večere. Denijevo prisustvo kao da je naročito izazivalo Houpovu lakrdijašku prirodu, ali malo-pomalo, oni se upustiše u ozbiljan razgovor. Deni im ispriča ponešto o svojim doživljajima po Južnoj Americi, znao je nekoliko crnačkih priča koje su od srca nasmejale Kristin, a Houp ih potanko obavesti o najnovijim naporima Saveta. Vini je najzad uspeo da sprovede u delo svoja dugo željena ispitivanja mišićnog umora.

„Time se ja sada bavim”, reče Houp ucveljeno. „Ali, hvala milostivom bogu, moja stipendija ističe kroz devet meseci. Onda ću ja početi nešto da radim. Dodijao mi je već rad na tuđim idejama. Ne mogu više da podnesem starce koji mi stalno zanovetaju: „Koliko ste mlečne kiseline našli ovaj put, gospodine Houp?”” To poslednje izreče tonom raskalašnog oponašanja. „Ja hoću da radim nešto za svoj račun. Oh, da barem imam neku svoju malu laboratoriju!”

I onda razgovor, kao što se Kristin i nadala, odjednom postade stručan, medicinski. Posle večere uprkos Denijevom neveselom proricanju, oni smazaše par patki. Kad im se donese kafa, ona ih zamoli da joj dopuste da ostane. Mada ju je Houp uveravao da reči koje će sada čuti neće biti nimalo pogodne za ženske uši, ona je sedela oslonjena laktovima na sto, podbočena rukama i slušala ih bez reči kao da se predala zaboravu, posmatrajući pritom netremice Endrjuovo lice.

U prvi mah on je izgledao krut, kao da se uzdržava. Mada se radovao što opet vidi Filipa, imao je utisak kao da njegov stari prijatelj ne haje za njegov uspeh, omalovažava ga, pa je čak i pomalo zajedljiv prema njemu. Na kraju krajeva, on je prilično postigao, zar ne? A šta je Deni, da, šta je Deni uradio? Kad je opet Houp počeo da ga zadirkuje svojim šalama, samo što im nije rekao prilično oštro da prestanu već jednom da se benave na njegov račun.

Međutim sada, kad su došla na red stručna pitanja, bio je nesvesno uvučen u razgovor. Želeo on to ili ne, bio je sad zahvaćen tom dvojicom drugova i njegove reči su podsećale na žar nekadašnjeg oduševljenja.

Razgovor se vodio o bolnicama, što ga je odjednom podstaklo da izloži svoje mišljenje o čitavom bolničkom sistemu.

„Evo kako ja gledam na tu stvar.” Povuče dug dim, samo to sada nije bila neka jeftina cigareta, nego cigara iz kutije koju je ponosno izvadio, izazivajući đavola u Denijevim očima. „Čitav naš sistem je zastario. Pazite, ja ne bih nipošto hteo da pomislite da ja ocrnjujem svoju vlastitu bolnicu. Ja sam ushićen Viktorijom i uveravam vas da mi tamo sjajno radimo. Ali u pitanju je sistem. Samo dobra, stara i ravnodušna britanska javnost može da trpi takav očajan i zastareo kaos, kao što su na primer naši putevi. Viktorija propada u ruševinama, bolnica svetog Ivana takođe, polovina londonskih bolnica prosto vapi da se spase od propasti! A šta mi radimo? Skupljamo dobrovoljne priloge, bakrene novčiće! Dobijamo po neku funtu od oglasa, koji se lepe na fasadama naših bolničkih zgrada: Najbolje je Braunovo pivo. Zar to nije predivno! Kroz deset godina, ako nas posluži sreća, počecemo sa zidanjem jednog novog krila u Viktoriji, ili ćemo možda podići paviljon za bolničarke... Uzgred da kažem, treba samo da vidite gde te žene spavaju! Ali kakva korist krpiti staru stračaru. Kakva je korist od bolnica za grudne bolesti usred jednog bučnog i u maglu zavijenog grada kao što je London? To je upravo kao kad bi čovek išao u ugljenokop da se leči od zapaljenja pluća! A isti vam je

slučaj i s većinom drugih bolnica, a ni privatni sanatorijumi ne stoje ništa bolje u tom pogledu. Naše bolnice su smeštene usred urnebesnog saobraćaja, da im se i temelji ljuljaju od tutnjave podzemne železnice, pa se čak i bolesničke postelje drmaju kad god protutnji koji autobus. Kad bih ja i zdrav otišao tamo, svake bi mi večeri trebalo nekoliko grama gardenala da zaspim. Pomislite kako je onda bolesnicima koji leže u tom urnebesu, posle neke ozbiljne operacije, ili sa zapaljenjem moždane opne, u vatri temperature od četrdeset stepeni."

„Pa, ima li leka tome?“, Filip upita, izazivši jednu obrvu na svoj nov, izazivački način. „Udruženi bolnički savet, čiji bi ti bio glavni direktor?“ „Okani se budalaština, Deni“, odgovori mu Endrju razdražljivo. „Lek je decentralizacija. To što kažem nije napabirčeno iz knjiga, to je rezultat svega što sam video i doživeo otkad sam u Londonu. Zašto naše velike bolnice ne bi bile smeštene u jednom zelenom pojasu van Londona, recimo u jednom krugu udaljenom petnaest milja. Uzmimo, na primer, jedno mesto kao što je Benham, u kojem još ima zelenila, svežeg vazduha, tišine, a udaljeno je svega desetak milja. I nemojte misliti da bi tu bilo nekih poteškoća sa transportom. Podzemnom železnicom, a što da ne bude i naročitih bolničkih vozova, jednom mirnom i pravom prugom, mogao bi se čovek odvesti do Benhama za tačno osamnaest minuta. Uzimajući u obzir da našim najbržim kolima za prvu pomoć treba prosečno četrdeset minuta dok dovezu bolesnika, i to kad je u pitanju hitan slučaj, meni to izgleda kao napredak. Mogli biste reći da bismo lišili pojedine četvrti lekarske službe ako bismo bolnice udaljili. Dispanzeri ostaju gde su, a bolnice se sele. I kad je već reč o tome, pitanje nadležnosti po četvrtima strašan je i očajan darmar. Kad sam prvi put došao ovamo, ustanovio sam da odavde, iz Zapadne četvrti, svoje bolesnike mogu jedino da smestim u bolnicu Istočne četvrti. Dole u Viktoriji isti vam je slučaj: bolesnici nam dolaze sa svih strana: iz Kensingtona, Elinga, Mazvil Hila... I ne pokušava se da se povuku granice pojedinim rejonima, sve se to sručuje u središte grada. Kažem vam, ljudi, zbrka je to, često prosto neverovatna. A šta se preduzima? Ništa, prosto-naprosto ništa. Mi se i dalje premećemo na stare, otrcane načine, zveckamo limenim kutijicama s dobrovoljnim priložima, prodajemo otkupne značke po ulicama, moljakamo, puštamo studente da za bakrene novčiće igraju u lakrdijaškim haljinama. Jedna se stvar mora priznati novim državama na kontinentu Evrope: one stvaraju. Gospode bože, da sam na vlasti, ja bih savnio Viktoriju sa zemljom i podigao bih novu bolnicu za grudobolne u Benhamu, s direktnom saobraćajnom linijom i, tako mi boga, postotak izlečenih bi skočio!"

To je bio tek uvod. Razgovor se nastavi sa sve većim žarom.

Filip se vrati na svoju staru zamisao: da je besmisleno zahtevati od jednog lekara opšte prakse da se bavi lečenjem svih mogućih bolesti, sve do onog srećnog trenutka kad će mu, po cenu od pet zlatnika, priteći u pomoć nekakav specijalista, samo da bi mu kazao da je već suviše kasno da bi se išta moglo preduzeti.

Houp izloži, bezobzirno i nemilice, položaj mladog bakteriologa, pritešnjenog između trgovačkih spekulacija i nazadnjaštva: s jedne strane ljubazne firme hemijskih proizvoda, koje će mu osigurati lepu platu, ako prihvati da za njih izrađuje „specijalitete“, s druge strane Savet benastih staraca.

„Možete li da zamislite“, siktao je Houp, „braću Marks u nekom rasklimanom automobilu, koji ima četiri nezavisna volana i bezbroj motornih sirena. To smo vam mi u S. M. U. R.“

Ponoć je već bila prošla, a oni još nisu prestajali, i onda su, neočekivano, ugledali pred sobom na stolu kafu i sendviče.

„Oh, gospođo Menson!“, negodovao je Houp učtivo, što je bio dokaz da je on, kako Deni reče, dobar mladić u duši. „Mi smo vas sigurno strašno ugnjavili. Pravo je čudo kako čovek u razgovoru ogladni. Predložiću to Viniju kao novo polje istraživanja: uticaj cerebralnog umora na lučenje stomačne kiseline. Ha, ha, ha! To je bio savršen Kljusizam!"

Kada se Houp oprostio, uz srdačno uveravanje da je proveo jedno zaista prijatno veče, Deni ostade još neko vreme, smatrajući to isključivim pravom starijeg prijateljstva. Kad je Endrju izašao da bi telefonom pozvao taksi, on je, pravdajući se, uručio Kristini kao dar jedan maleni, ali prekrasan španski šal.

„Profesor će mi za to po svoj prilici odrubiti glavu“, reče on. „Ali, u svakom slučaju, za vas je. Ne recite mu ništa o tome dok ja ne uhvatim maglu.“ Ne dozvoli Kristini da mu izrazi zahvalnost, jer ga ništa nije dovodilo u veću nepriliku od emocija takve vrste. „Čudno kako svi ovi šalovi potiču iz Kine. Oni ustvari i nisu španski. Ja sam ovaj nabavio u Šangaju.“

Nastade tišina. Čuli su Endrjuove korake u predsoblju. Deni ustade. Njegove dobre, čestite oči izbegavale su njen pogled.

„Znate, ja se ne bih mnogo žalostio zbog njega“, nasmešio se. „Ali moramo da pokušamo, je 1' te, da ga vratimo na onu visinu na kojoj je bio u Drinefiju.“

Početak uskršnjeg raspusta Endrju dobi pismo od gospođe Torton u kojem ga je molila da je poseti u hotelu „Brova“, da bi pregledao njenu kćer. Obaveštavala ga je ukratko da se Sibilino stopalo još nije zalečilo, a kako se on pokazao ljubazno zainteresovanim prilikom njihovog susreta kod gospođe Lorens, ona bi želela da čuje i njegov savet. Polaskan tim ukazivanjem poštovanja njegovoj ličnosti, pohita odmah da obavi posetu.

Stanje koje pregledom ustanovi bilo je savršeno prosto, ali je zahtevalo operaciju što pre. On se uspravi i osmehnuvši se snažnoj, bosonogoj Sibil, koja je sedela na ivici postelje i navlačila dugu crnu čarapu, objasni gospođi Torton:

„To je eksostoza. Moglo bi da se razvije u mrtvu kost, ako se odmah ne interveniše. Ja vam savetujem hitnu operaciju.“

„To mi je rekao i školski lekar“, reče mu gospođa Torton koja nije bila iznenađena njegovim savetom. „Mi smo stvarno na to spremne. Sibil bi mogla da se smesti ovde, u neki sanatorijum. Ali... pa dobro! Ja imam puno poverenje u vas, doktore. Želela bih da se vi pobrinete za sve što je potrebno. Kojeg mi hirurga savetujete?“

Na to direktno pitanje Endrju se nađe u neprilici. Njegov je poziv bio potpuno lekarski i on je poznavao mnoge ugledne lekare, ali nije znao nijednog od londonskih hirurga.

Odednom se seti Ajvorija, pa reče ljupko: „To bi mogao da završi gospodin Ajvori ako je slobodan.“

Gospođa Torton znala je gospodina Ajvorija po čuvenju. Naravno! Nije li to onaj hirurg o kome su prošlog meseca pisale sve novine povodom njegovog leta u Kairo, kad je pošao tamo da bi ukazao lekarsku pomoć nekome ko je oboleo od sunčаницe. Vrlo poznat čovek! Ona je smatrala da je Endrjuov predlog vrlo umestan; neka se, dakle, on prihvati lečenja njene kćeri. Njen jedini uslov bio je da se Sibil smesti u sanatorijum gospođice Šerington: tolike njene prijateljice bile su tamo, pa ona nije mogla ni da pomisli da Sibil ide bilo gde drugde.

Endrju ode zatim kući i pozva Ajvorija preko telefona, kolebajući se pritom kao čovek koji okoliša pre nego što se odluči da se nekome približi. Ali Ajvorijev ton, prijateljski, poverljiv, očaravajući, umiri ga. Dogovoriše se da će narednog dana zajedno pregledati bolesnicu, a Ajvori obeća da će Idu, iako zna da je sve puno čak do same mansarde, nagovoriti da napravi mesta, ako to bude potrebno.

Sutradan prepodne, pošto se Ajvori u prisustvu gospođe Torton saglasi sa svim onim što je Menson našao, dodavši još da je hitna operacija preko potrebna Sibil, ona bi prevezena u sanatorijum gospođice Šerington, a dva dana zatim, da bi joj se dalo vremena da se snađe, operacija je bila izvršena.

I Endrju je bio prisutan. Ajvori je zahtevao da i on prisustvuje operaciji, i to na najiskreniji i najljubazniji način koji se može zamisliti.

Operacija nije bila teška zaista, u svojim drinefijskim danima, Endrju bi je se bio i sam poduhvatio i Ajvori ju je, iako je izgledao nesklon žurbi, izveo vrlo spretno. U svom belom ogrtaču on je izgledao snažan i hladnokrvan, odlučnog muškog lika i jakih vilica. Niko nije bolje od Čarlsa Ajvorija odgovarao liku velikog hirurga kakav živi u mašti široke javnosti. Imao je gipke i poslušne ruke kojima pisci jeftinih romana uvek obdaruju junaka operacione dvorane. Skladnost i uverenost njegovih pokreta delovali su dramatično. Endrju, koji je takođe bio navukao ogrtač, posmatrao ga je s druge strane stola sa zavidnim uvažavanjem.

Petnaest dana zatim, kad je Sibil ostavila sanatorijum, Ajvori ga pozva na ručak u Sakvil klub. Ručak je bio prijatan. Ajvori je bio savršeno ćaskalo, lak i zabavan, znao je sve šta se „zucka“, i to iz prve ruke, i nekako je uvek umeo da svog sagovornika digne na svoju visinu, tako da se i ovaj osećao kao svetski čovek. Visoka trpezarija Sakvila s tavanicom

ukrašenom u stilu Braće Adam i kristalnim lusterima bila je puna slavnih ličnosti koja je Ajvori nazivao zanimljivim. Endrju se oseti polaskan tim doživljajem, a to je bez sumnje Ajvori i želeo.

„Morate mi dozvoliti da vas predložim za člana na idućoj sednici“, reče hirurg. „U našem klubu naći ćete mnoge svoje prijatelje: Fredija, Pola, mene... Da, kad se pruži prilika, i Džeki Lorens je član. To vam je zanimljiv brak, on i njegova žena su savršeno dobri prijatelji, ali svako od njih posebno! Dajem vam časnu reč da ću s naročitim zadovoljstvom nastojati da vam osiguram članstvo. Zna li, dragi moj, da sam imao utisak kao da ste vi malo nepoverljivi prema meni? To traži od vas vaša škotska opreznost, je li tako? Kao što znate, ja ne radim ni u jednoj bolnici. To je stoga što ja pretpostavljam da budem svoj gazda. Osim toga, moj dragi mladi prijatelju, ja sam suviše zaposlen. Neki od ovih bolničkih dedica nemaju, van službe, nijednu privatnu operaciju mesečno. Ja imam prosečno deset nedeljno! U dobar čas, uskoro ćemo imati vesti od Tortonovih. Vi sve to prepustite meni. To su vam divni ljudi, nešto prvoklasno. Da, kad je već reč o njima, ne mislite li da bi Sibil trebalo izvaditi krajnike? Jeste li ih pogledali?“

„Ne... ne, nisam.“

„Oh, to je trebalo da učinite, dragi prijatelju. Oni su prosto optočeni, beskrajno septično upijanje! Ja sam bio tako slobodan, nadam se da vi nemate ništa protiv toga i kazao sam da bismo ih mogli izvaditi kad vreme malo otopli!“

Idući kući, Endrju nije mogao a da ne pomisli kako je Ajvori divan čovek i da zaista treba da bude zahvalan Hamsonu što ga je s njim upoznao. Vanrednim uspehom operacije porodica Torton bila je naročito zadovoljna. Zaista, bolje se merilo nije moglo poželeti. Tri nedelje kasnije, dok je pio čaj s Kristinom, Endrju dobi popodnevnom poštom pismo od Ajvorija.

Dragi moj Mensone, gospođa Torton je odrešila kesu. Sad sam upravo poslao anestetičaru njegov deo, pa evo šaljem i vama vaš, zahvalan što ste mi onako sjajno asistirali prilikom operacije. Sibil će vam doći na pregled kad se završi tromesečje. Ne zaboravite ono što sam vam govorio o krajnicima. Gospođa Torton je ushićena. Uvek srdačno vaš C.A.

U prilogu se nalazio ček na dvadeset zlatnika.

Endrju je zapanjeno gledao taj listić papira, on nije bio učinio ništa da bi pomogao Ajvoriju pri operaciji, ali sad ga polako obuze onaj topli osećaj što ga je novac u njemu stvarao. S blaženim osmehom on pruži ček i pismo Kristini.

„Bogme lepo od Ajvorija, zar ne, Kris? Kladio bih se da će prihod ovog meseca dostići rekord.“

„Ali ja te ne razumem.“ Na licu joj se ogledala zbunjenost. „Da li je to tvoj račun gospođi Torton?“

„Ne, ludice moja“, reče on cereći se, „to je jedan mali dodatak samo za vreme koje mi je ta operacija oduzela.“

„Hoćeš li da kažeš da ti gospodin Ajvori ustupa jedan deo svog honorara?“

On pocrvene. Odjednom postade ratoboran. „Ama, ne! To je apsolutno zabranjeno. Tako nešto nije nam ni na kraj pameti. Zar ti ne možeš da pojmiš da sam ja zaslužio ovaj honorar zato što sam asistirao, što sam bio tamo, isto onako kao što je drugi kolega zaslužio svoj zato što je dao anesteziju. Ajvori je onda sve to lepo stavio u račun, a kladio bih se da je ovaj put i žestoko zapaprio...“

Ona ostavi ček na stolu, obeshrabrena i nesrećna. „To izgleda kao velika svota.“

„A zašto ne?“, zaključio on razgovor u žaru uvređenog ponosa. „Tortonovi su basnoslovno bogati. Za njih to verovatno ne znači ni koliko tri i po šilinga za nekoga od naših

pacijenata sa klinike."

Pošto on ode, ona je još dugo, očima punim bolnog saznanja, zurila u ček koji je ležao na stolu. Nije znala da se on u poslovnom smislu združio s Ajvorijem. I odjednom je obuzeše sve njene pređašnje slutnje. Veče provedeno s Denijem i Houpom postojalo je možda samo u njenoj mašti, sudeći po tome kako je na njega delovalo. Kako je on sada voleo novac, kako ga je strašno voleo! Pored te nezasite strasti za materijalnim uspehom, njegov rad u Viktoriji izgledao mu je beznačajan. Primetila je da i u klinici upotrebljava sad sve više i više gotove, unapred spremljene lekove, prepisuje ih svetu kome ništa nije, vara bolesnike i mami ih da mu opet i opet dolaze. Brižan izraz ocrta se na njenom licu, sitnom i zgrčenom, dok je sedela tako s čekom Čarlsa Ajvorija pred sobom. Suze su joj polako navirale na oči. Ona mora da govori s njim, oh, mora, mora.

Te večeri posle klinike, priđe mu bojažljivo. „Endrju, da li bi hteo da učiniš nešto meni za ljubav? Da se u nedelju izvezemo autom nekud u okolinu? Ti si mi to obećao još kad si kupio kola. A zimus, dabome, nismo ni mogli."

On je čudno pogleda. „Oh, pa dobro. Neka bude!"

Kao što se nadala, u nedelju osvanu lep, prolećni dan. Oko jedanaest sati on je već obavio sve neophodne posete i oni krenuše, pošto prethodno smestiše u kola i jednu izletničku korpicu i pokrivač. Pošto projuriše preko mosta u Hamersmitu i prodoše kroz Kingston prolaz u pravcu Sanija, a Kristini se u duši razvedri. Uskoro prodoše Dorking i okrenuvši desno, povezoše se putem koji je vodio u Sfer. Uvek kad god bi zajedno izašli van grada, čar prirode, živo zelenilo polja, rumen napupljenih brestova, zlatan prah opuštenih resa, još bleđe žutilo bokora jagorčevine pod jednim nagibom, prožimao je celo njeno biće, opijao je.

„Nemoj voziti tako brzo, dragi", šapnula mu je glasom umilnijim nego poslednjih nedelja. „Ovde je tako divno." On kao da je bio naumio da prestigne svaka kola pred sobom. Oko jednog sata stigoše u Sfer. Selo, sa svojih nekoliko koliba s crvenim krovovima i potokom koji je tiho ševrdao kroz korito, bilo je još uznemireno navalom letnjih izletnika. Odvezoše se pod šumovit breg s druge strane sela i ostaviše kola u blizini jedne staze u ugaženoj travi. Na jednoj maloj čistini raširiše prostirač, a raspevane ptice bile su im jedino društvo u toj divnoj usamljenosti.

Jeli su sendviče i pili kafu iz termos, obasjani toplim suncem. Oko njih, pod jokovinom, rasla je jagorčevina u obilju. Kristin je žudela da je što više nabere. Endrju je ležao poluzatvorenih očiju, a glava mu je počivala u njenoj blizini. Slatko spokojstvo obuze njenu sumornu, ojađenu dušu. Kad bi njihov zajednički život mogao uvek da bude takav! Njegov dremovan pogled zaustavi se časkom na kolima, i on iznenada reče:

„Nisu tako loša ova naša stara kolica, zar ne, Kris? Bar s obzirom na cenu koju smo platili. Ali moraćemo da kupimo jedna nova na izložbi." Ona uzdrhta. Taj nov primer njegove stalne razmetljivosti opet je uznemiri. „Ali ova smo kola tek nedavno nabavili. Meni se čini da su ona kakva se samo mogu poželeti."

„Hm! Spora su nekako. Jesi li primetila kako je onaj Bjuik grabio ispred nas? Želeo bih da imam jednu brzu limuzinu."

„Ali zašto?"

„A zašto da ne? Naša sredstva nam to dozvoljavaju. Ide nam dobro, Kris. Nego šta!" Upali cigaretu i pogleda je samozadovoljno. „Ako slučajno nisi znala, moja mala učiteljice iz Drinefija, mi se brzo bogatimo."

Ona mu ne uzvratila osmeh. Oseti kako joj telom, dotada spokojnim i toplim pod sunčanim zracima, odjednom prođe jeza. Ubra busen trave i poče je budalasto uplitati u rese prostirke. Onda reče polako:

„Dragi, zar je zaista potrebno da budemo bogati? Što se mene tiče, ja mislim da nije.

Čemu taj stalan razgovor o novcu? I onda kad smo jedva išta imali bili smo... Oh, bili smo tako divno srećni. Tada nismo nikad govorili o novcu. A sad mi ni o čemu drugom ne govorimo."

On se opet nasmeja s visine. „Posle godina gicanja po blatu, jedenja kobasica i usoljenih haringi, psećeg ponižavanja od strane kojekakvih budala u odborima, lečenja rudarskih žena u prljavim sobicama, nameravam bar za promenu da ulepšam malo naš udes. Imaš li nešto protiv toga?"

„Nemoj, srce, da okrećeš na šalu. Ti nisi nikad tako govorio. Oh! Ne uviđaš li da i ti postaješ žrtva istog onog sistema koji si toliko osuđivao, koji ti je bio tako mrzak." Njeno uznemireno lice izgledalo je jadno. „Zar se ne sećaš kako si govorio da je život borba protiv nečeg nepoznatog, juriš na neku planinu kao da treba osvojiti neki grad koji se u tvojim slutnjama nalazio gore, ali ga ti nisi još video..."

On promrmlja smušeno:

„Oh, ja sam onda bio mlad i budalast. Sve su to bila romantičarska naklapanja. Pogledaj oko sebe pa ćeš videti da svako radi to isto, svako, brate, gleda da ugrabi što više! A šta bi drugo i radio! To je jedino što se može." Ona polako udahnu. Osećala je da joj valja progovoriti sad ili nikad.

„Dragi, to nije jedino što se može. Molim te, saslušaj me. Molim te! Ja sam tako nesrećna zbog te promene u tebi. I Deni je to primetio. To nas udaljuje jedno od drugoga. Ti nisi više onaj Endriu Menson za koga sam se ja udala. Oh, kad bi ti opet bio onaj isti..."

„Pa šta sam ja to skrivio?", negodovao je on razdraženo. „Bijem li te? Opijam li se? Jesam li koga ubio? Navedi mi jedan primer mojih zločina." Sva očajna, ona mu odgovori:

„Ne radi se ni o čemu određenom, dragi. Radi se o tvom opštem stavu. Uzmimo, na primer, onaj Ajvorijev ček. Površno uzevši to možda izgleda nebitno, ali ako se dublje zagleda, onda je to nešto jadno, lakomo i nečasno."

On se trgnu i prostreli je uvređenim pogledom. „Za ime božije, zašto sad opet počinješ s tim! Kakvo je zlo u tome što sam primio taj novac?" „Zar ti to ne uviđaš?" Sva nagomilanost uzbuđenja prošlih meseci spopaše je sada, potisnuvši sve njene razloge, i ona brižnu u plač. „Za ime božije, dragi, nemoj se prodavati!", uzviknu, oblivena suzama.

On besno škripnu zubima i reče joj sporim ali odsečnim glasom: „Upozoravam te poslednji put da ne praviš više od sebe neurotičnu ludu. Zar ne možeš jednom da pokušaš da mi pomogneš u nečemu, umesto da me sputavaš i da mi paraš uši svakog božjeg minuta u danu!"

„Ja ti nisam nikad parala uši." Grcala je. „Ja sam želela i ranije da ti o tome govorim, ali, eto, nisam."

„I nemoj!" On se razgoropadi i poče da viče. „Čuješ li me? Nemoj! Ti patiš od nekog kompleksa. Govoriš mi kao da sam ja najgora hulja. Ja samo želim da se probijem do vrha. A ako mi treba novaca, pa to je samo jedno sredstvo kojim hoću da stignem do cilja. Svet o nama sudi po onome što smo i šta imamo. Ako je čovek kakav ubogi đavo, onda mu se naređuje. E, pa meni je toga već dosta. Ubuduće hoću da ja naređujem. Jesi li me sada razumela? Dakle, upamti, ni reči više o tim glupostima."

„Dobro, dobro", reče mu ona plačući. „Neću ti više govoriti. Ali kažem ti, jednoga dana biće ti žao."

Izlet je bio upropašćen, naročito za nju. Mada je bila obrisala oči i nabrala veliku kitu jagorčevine, mada provedoše još jedan sat na sunčanoj padini brega, pa se na povratku zaustaviše da popiju čaj kod gospođe Lavender, mada su, reklo bi se, prijateljski razgovarali, sav ushit toga dana bio je mrtav. Njeno lice, dok su se vozili kroz rani suton, bilo je bledo i ukočeno.

Njegov gnev se postepeno pretvori u uvređenost ponosa. Zašto da mu

Kris, mimo celog sveta, sad prebacuje nešto! Druge žene, i to još kako ljupke, bile su očarane njegovim brzim uspehom!

Nekoliko dana zatim potraži ga preko telefona Frensis Lorens. Ona je provela zimu na Jamajki i u toku poslednja dva meseca bio je dobio nekoliko pisama iz hotela „Mirti Benk“, ali sada kada se vratila, zračeci od sunca koje je tamo bila upila u sebe, žudela je da se opet sastane sa svojim prijateljima. Reče veselo da želi da ga vidi pre nego što izgubi tamnu put.

On ode kod nje na čaj... Kao što je i zamišljao, bila je divno preplanula. Svojim lepim rukama i ljupkim, sitnim licem ličila je pomalo na pauna. Zadovoljstvo što je opet vidi bilo je pojačano izrazom dobrodošlice koju joj je čitao u očima, u onim očima koje su ravnodušnim pogledom gledale drugi svet, a koje su se njemu tako prijateljski osmehivale.

Razgovarali su kao stari prijatelji. Ona mu je pričala o svom putu, o koralnim vrtovima, o ribama koje se vide kroz stakleno dno čamca, o rajskom podneblju. Zauzvrat, on joj je pričao o svom napretku. Možda su njegove reči izražavale njegovu pravu misao, jer mu ona namerno odgovori:

„Vi ste užasno ozbiljni i dozlaboga skučeni. Eto, vidite šta biva s vama kad sam ja odsutna! Verujte mi, to dolazi otuda što isuviše radite. Pa zar vi baš morate da održavate i onu kliniku? Što se mene tiče, ja mislim da je već krajnje vreme da uzmete nekakvu sobu tu negde, recimo u ulici Vimpol ili Velbek, na primer, i da tamo otvorite ordinaciju.“

Tog časa uđe njen muž, visok, bezbrižan, otmen. Klimnu glavom u znak pozdrava Endrjuu, koga je sada već prilično dobro poznavao jednom ili dvaput igrali su zajedno partiju bridža u klubu Sekvil, pa je sad izvoleo da primi šoljicu čaja.

Mada se veselo branio da on nipošto ne želi da ih uznemirava, njegov dolazak ipak prekide njihov ozbiljan razgovor, pa sad počese da raspravljaju, dosta veselo, o najnovijim pronalascima Rambold-Blejn.

Ali pola sata kasnije, dok se vozio u Čezborou Teras, misao koju mu je bila naturila gospođa Lorens čvrsto je bila zaokupila Endrjua. Zašto da ne uzme jednu ordinaciju u Ulici Velbek? Kucnuo je čas. Neće se odreći svoje ordinacije u Padingtonu, klinika je bila suviše unosna da bi je tako lako napustio. Lako bi mogao da združi Čezborou Teras i ordinaciju u Zapadnoj četvrti i da se posluži boljom adresom u svojoj prepisci, da je utisne u zaglavlju svojih dokumenata i svojih recepata.

Ta misao je svetlucala u njemu, gonila ga da se lati još većih osvajanja. Kako je Frensis dobar drug, pomaže mu kao i gospođica Everet, a beskrajno je zavodljivija, dražesnija! Pa ipak, on je bio u odličnim odnosima s njenim mužem. Mogao je otvoreno da mu pogleda u oči i nije morao da se potajno šunja oko njegove kuće kao neki podli zavodnik. Oh, prijateljstvo je divna stvar!

Ne rekavši o tome Kristini ni reči, poče da traži u Zapadnoj četvrti odgovarajući prostor za ordinaciju. I kad ga nakon mesec dana nađe, učini mu naročito zadovoljstvo da joj jednog dana, tobože ravnodušno, dobaci preko jutarnjih novina:

„Uzgred da ti kažem, možda će te to zanimati, unajmio sam sobu u Ulici Velbek. Tamo ću primati svoje pacijente.“

11.

Kabinet u Ulici Velbek broj 57a predstavljao je za Endrjua još jedan sjajan uspjeh. „Eto me, tu sam najzad!“, klicao je on u sebi razdragano. Odaja nije bila naročito prostrana, bila je dobro osvetljena širokim prozorom i imala je tu dragocenu prednost što se nalazila u prizemlju, jer pacijenti, većinom, nisu voleli da se penju stepenicama. Osim toga, iako je on delio čekaonicu s još nekolicinom kolega, čije su otmene tablice blistale na glavnom ulazu pored njegove, kabinet je pripadao isključivo njemu.

Na dan 19. aprila ugovor o najmu bio je potpisan i Hamson otprati Endrjua kad je ovaj pošao da primi ključeve. Fredi se pokazao neobično korisnim u svim pripremnim poslovima, a između ostalog, našao mu je i jednu valjanu sestru-pomoćnicu, prijateljicu svoje žene koja je bila u njegovoj službi u Ulici kraljice Ane. Sestra Šarp nije bila lepotica. Bila je sredovečna žena s jetkim izrazom zlostavljanog bića, ali neosporno sposobna. Fredi mu ukratko obrazloži svoj izbor:

„Lepa pomoćnica, to ti je napast gospodnja, dragi moj. Družba je družba, a služba je služba. U ovom slučaju čovek ne može da ima oboje. Niko od nas ne radi ovde iz zabave. Kao promućuran čovek ti ćeš to razumeti. U stvari, meni se sve čini da ćemo nas dvojica da se prilično lepo uortačimo, kad smo, što kažu, komšije.“

Dok su Fredi i on stajali i razmatrali pitanje uređivanja kabineta, neočekivano se pojavi gospođa Lorens. Bila je u prolazu, pa je veselo navratila da vidi šta je Endrju izabrao. Umela je na divan način da svojim dolascima da, tobože, slučajan izgled, da nikad ne izgleda nametljiva. Tog dana je u crnom kostimu i prekrasnom krznu oko vrata izgledala naročito dražesna. Nije se dugo zadržala, ali njene zamisli i predloži u pogledu ukrašavanja sobe imali su daleko istančaniji ukus nego grube namere njih dvojice. Kad ih je ova mlada i živahna žena ostavila, soba im odjednom postade pusta. Fredi dobaci:

„Ako neko ima đavolsku sreću, to si ti. Ona je dobro parče.“ Cerio se zavidljivo. „Kako je ono rekao Gledston 1890 da je najsigurniji način da čovek napravi karijeru...“

„Ne znam na šta ciljaš.“

Ipak, kad je odaja bila uređena, morao je da se složi sa Fredijem, kao i sa Frensis, koja je došla da vidi ostvarenje svojih predloga, daje sve upravo kako treba da bude moderno, ali i u profesionalnom smislu ugledno. U ovakvom dekoru naplatiti tri zlatnika za pregled izgledalo je savršeno umesno i opravdano.

U početku nije imao mnogo pacijenata. Ali pomoću učtivih pisama koje je upućivao svakom lekaru koji mu je slao bolesnike u bolnicu za grudobolne pisma koja su se, naravno, odnosila na ove bolesnike i simptome njihove bolesti bio je ispleo jednu mrežu koja se prostirala po čitavom Londonu i koja je počela da dovodi bolesnike pred njegova vrata. Ubrzo on postade vrlo zaposlen gospodin: jurio je u svojoj novoj brznoj limuzini između Čezborou Teras i Viktorije, između Viktorije i Ulice Velbek, ne računajući još i brojne posete bolesnicima i prepunu kliniku, u kojoj je često radio do deset sati noću.

Vino uspeha davalo mu je snage za sve, strujalo mu je žilama kao kakav životni napitak. Nalazio je vremena da trkne do Rodžersa i naruči još tri odela, pa onda jednom majstoru u Ulici Džermin, kojeg mu je preporučio Hamson. Njegov ugled u bolnici je rastao. Istina, imao je manje vremena za svoje bolesnike u bolnici, ali uveravao je sebe da ono što žrtvuje u vremenu nadoknađuje iskustvom i umešnošću. Čak je i prema prijateljima postao prek i nagao u rečima, ali zahvaljujući uvek ljupkom osmehu, to mu je čak nekako i pristajalo:

„Dragi moj, ja moram da kidam, prosto sam spao s nogu.“

Jednoga petka, pet nedelja pošto se smestio u Ulicu Velbek, dođe mu jedna starija gospođa radi pregleda grla. Imala je prost, običan laringitis, ali bila je to neka kočoperna

mala osoba i želela je da čuje mišljenje još jednog lekara. Malo povređen u svom samoljublju, Endrju se čakom zamisli kome da je uputi. Bilo je smešno i pomisliti da bi jedan ser Ebi hteo da traći svoje vreme zbog nje. Odjednom mu se lice razvedri, seti se Hamsona, čija je ordinacija bila odmah iza ugla. Fredi je u poslednje vreme bio veoma ljubazan prema njemu. Pa mogao bi i on isto tako lepo da „drpi“ tri zlatnika kao i koji god mu drago nezahvalan neznanac. Endrju tu gospođu sa beleškom uputi Frediju. Četrdeset i pet minuta kasnije ona se vratila, sasvim drukčije raspoložena, umirena, puna izvinjenja, zadovoljna sobom, Fredijem, a najviše doktorom Mensonom.

„Oprostite, doktore, što vam opet dolazim. Želim samo da vam zahvalim što ste se pomučili oko mene. Bila sam kod doktora Hamsona i on mi je, od reči do reči, potvrdio sve što ste vi rekli. Još mi je rekao da nema boljeg leka od ovog koji ste mi vi prepisali.”

U junu, dođe na red krajnici Sibil Torton. Oni su bili do izvesnog stepena povećani, a nedavno je u „Žurnalu“ bila izražena bojazan da bi otečenost krajnika mogla da ima neke veze s etiologijom reumatizma. Ajvori obavi vađenje s krajnjom oprežnošću.

„Ja pretpostavljam da radim polako kad su u pitanju ova limfna tkiva“, reče on Endrjuu, dok je prao ruke. „Dabome, mogli ste videti kolege koji to odjednom iščupaju, ali ja tako ne radim.”

Kad je Endrju primio svoj ček od Ajvorija opet putem pošte, Fredi je bio s njim. Oni su često navraćali jedan drugome u ordinaciju. Hamson je, kao uzvrat za onaj slučaj laringitisa, spretno dobacio loptu Endrjuu, uputivši mu jedan lep slučaj želudačne groznice. Zaista, do sada se već nekoliko pacijenata prošetalo, sa beleškom u ruci, između Ulice Velbek i Ulice kraljice Ane, i obrnuto.

„Znaš, Mensone“, primeti Fredi, „drago mi je što si se oslobodio one tvoje pseće, nepomirljive naravi. Pa još i sada, veruj mi“, zaškilji mu preko ramena da bi pročitao ček, „ti još ne umeš da iscediš sav sok iz narandže. Drži se ti mene, momče, pa će ti voće biti još sočnije.”

Endrju je bio prinuđen da se nasmeje. Te večeri, dok se vozio kući, bio je neobično prijatno raspoložen. Ostavši bez cigareta, zaustavi kola i jurnu u neku prodavnicu duvana u Oksfordskoj ulici. Izašavši iz nje ugleda odjednom neku ženu kako zuri u izlog obližnje prodavnice. Bila je to Blodvin Pejdz. Mada ju je odmah prepoznao, ona se jадno razlikovala od one kočoperne gazdarice. Bila je smršala, zapuštena, s izrazom potištenosti. On je pozva:

„Pa to ste vi, gospođo Pejdz?“, reče on, prišavši joj. „To jest, oprostite, sada gospođa Res, je l’ da? Zar me se ne sećate? Doktor Menson.”

Ona primeti njegov doteran izgled, izgled čoveka kome ide dobro. Uzdahnu:

„Sećam vas se, doktore. Nadam se da ste vrlo dobro.” Onda se, kao uplašena od dužeg zadržavanja, okrenu na onu stranu gde je, nekoliko metara dalje na pločniku, nestrpljivo čekao celav dugajlija, pa reče bojažljivo: „A sada zbogom, doktore. Tamo me čeka muž.”

Endrju primeti njenu užurbanost, vide Resove tanke usne koje kao da su se prekorno pomerale: „Šta ti misliš, da ću ja ovde da čekam do sutra“, dok je ona pokorno oborila glavu. U trenutku oseti na sebi hladan pogled direktora banke. I onda ono dvoje pođoše, nestadoše u gomili.

Endrju nije mogao da potisne tu sliku iz svoje svesti.

Stigavši u Čezborou Teras i ušavši u mali salon, zatekao je Kristin kako plete. Na zvuk njegovih kola ona se trgnu. Malo zatim već ga je čekao čaj. On joj uputi brz, ispitivački pogled. Hteo je da joj ispriča o svom susretu s gospođom Pejdz, pa odjednom zaželi da se izmiri s njom, da okonča sve njihove razmirice. Ali kad mu pruži šoljicu čaja, pre nego što je uspeo da progovori, ona reče tiho:

„Po podne te je opet telefonom tražila gospođa Lorens. Nije ostavila nikakvu poruku.”

„Oh!” On pocrvene. „A šta ima da znači to, opet?”

„Ovo je četvrti put u ovoj nedelji.”

„Pa šta?”

„Ništa. Ja nisam ništa rekla.”

„Nisi, ali kako samo izgledaš. Mogu li ja da sprečim nekoga da me traži preko telefona?”

Ona je zanemela, očiju oborenih na svoje pletivo. Da je znao kakva je bura vitlala u tim malim grudima, on se ne bi razgoropadio.

„Slušajući te, čovek bi pomislio da živim u bigamiji. Ta žena je savršeno čestita gospođa. Pa, njen je muž jedan od mojih najboljih prijatelja. To je divan svet. Ta gospođa nije takva kukumavka kao... Oh, do đavola!”

Ispi naglo ostatak čaja i ustade. Ali, istog časa kad izađe iz sobe bi mu žao. Sklonio se u kliniku, upalio cigaretu i sav ojađen stao da razmišlja kako stvari između njega i Kristin idu od zla na gore. Ali on nije želeo da se odnosi između njih pogoršaju. Jaz koji je između njih nastajao žalostio ga je i ljutio, jer je to bio jedini mračan oblak na vedrom nebu njegovog uspeha.

Kristin i on bili su idealno srećni u svom bračnom životu. Neočekivan susret s gospođom Pejdz je izazvao u njegovom srcu mnoge nežne uspomene na njegovu ljubav u Drinefiju. Ona nije više bila za njega idol, kao nekad, ali oh, bože moj! on je još uvek voli. Možda ju je nedavno, jednom ili dvaput, uvredio. Stojeći tako u svojoj klinici i razmišljajući, odjednom oseti žudnju da se pomiri s njom, da joj ugodí, da je umiri. Iznenada mu se pogled razvedri. Pogleda na sat i vide da ima zapravo još pola sata da stigne u Laurierovu radnju pre nego što se ona zatvori. Začas je bio u svojim kolima, na putu da se posavetuje s gospođicom Kramb.

Čim je gospođici Kramb saopštio šta želi, ona mu se odmah sasvim predano stavi na raspolaganje. Upustiše se u ozbiljan razgovor, a zatim se uputiše u odeljenje za krzna, gde su doktoru Mensonu bile pokazane razne vrste „koža”. Gospođica Kramb ih je gladila znalačkom rukom, ukazujući mu na sjaj, na srebrnaste odsjaje, na sve ono što treba zahtevati od te vrste krzna. Jednom ili dva puta ona učtivo ospori njegovo mišljenje i sasvim ozbiljno mu objasni šta se smatra, a šta se ne smatra kvalitetom! On najzad odabra ono što mu je ona bila svesrdno preporučila. Udaljila se zatim, da bi našla gospodina Vinča i uskoro se vratila kako bi mu, ozarena, saopštila:

„Gospodin Vinč kaže da će vam ih dati po ceni koju smo mi platili fabrici.” Reči „na veliko” ili „fabrička cena” nisu još nikada okupirale usne jedne Laurierove prodavačice. „To znači pedeset i pet funti. Verujte mi, doktore, da je to prava njihova vrednost. To su prekrasna krzna, zaista prekrasna. Vaša gospođa će se ponositi njima.”

Sutradan, u subotu, u jedanaest sati Endrju donese iz radnje tamnozelenu kutiju, na čijem je poklopcu bio utisnut originalan umetnički žig kuće Laurier i uđe u salon.

„Kristin!”, zvao ju je. „Dođi časkom!”

Bila je gore u spavaćoj sobi, gde je pomagala gospođi Benet oko spremanja posteljina, ali sišla je odmah, malo zadihana, iznenađena njegovim pozivom.

„Pogledaj, mila!” Sada je bio kucnuo čas, on se ušeprtlja, pa mu ponestade daha. „Kupio sam ti ovo. Ti znaš... Ja znam da u poslednje vreme nije sve išlo kako treba. Ali... ali ovo treba da ti pokaže...” Zamuca kao đaćić i pruži joj kutiju.

Bila je vrlo bleđa dok ju je otvarala. Otvarajući uzice, oseti da joj prsti podrhtavaju. Onda joj se ote kratak, zadivljen uzvik:

„Kakvo divno, predivno krzno!”

U kutiji, u mekom svilenom papiru, ležala su dva krzna od srebrne lisice, dva divna krzna spojena u jedno, kao što je to bilo u modi. On ih brzo izvadi. Gladeći ih, kao što je to učinila gospođica Kramb, reče joj uzbuđeno:

„Sviđaju li ti se, Kris? Hajde, probaj ih. Dobri „polu-bek” mi je pomogao u izboru. Apsolutno prvoklasan kvalitet. Bolji se ne može zamisliti. Stvar koja vredi. Pogledaj ovaj sjaj, pa ti srebrnasti preliv na leđima, to treba videti!”

Suze joj potekoše niz obraze. Okrenu mu se mahnito.

„Ti me zaista voliš, je li, dragi? To je sve što ja želim na svetu.”

Uverena tako u njegovu ljubav, najzad uze da proba krzna. On nije mogao da joj se nadivi. Želeo je da upotpuni izmirenje pa reče nasmevano:

„Slušaj, Kris. Mogli bismo to i da proslavimo malo. Ručaćemo napolju.”

„Dobro, dragi”, reče ona maltene upitno. „Samo... samo danas sam spremila za ručak pastirsku paštetu koju ti tako voliš.”

„Ne, ne!” Njegov osmeh već mesecima nije bio tako veseo. „Nemoj biti uvek stara Pepeljuga. U jedan sat. Sastanak s lepim crnomanjastim gospodinom u hotelu „Plaža”. Nije potrebno da nosiš crveni karanfil. On će te poznati po krznu.”

Celo prepodne bio je u vedrom raspoloženju. Baš je bio budala što zanemaruje Kristin! Sve žene vole da im se ukazuje pažnja, da se malo izvode, da se maze. Hotel „Plaža” upravo je odlično mesto, ceo London, ili bar najveći broj onih koji nešto znače, mogu se tu videti između jedan i tri sata po podne.

Kristin zakasni, stvar malo neobična i on se pomalo vrpeljio sedeći u tesnom predvorju, gledajući kroz staklenu pregradu kako se najbolji stolovi brzo zauzimaju. Bio je naručio već drugi martini. Bilo je jedan i dvadeset kad je ona užubrano ušla, zaprepašćena grajom, svetinom, poslugom i činjenicom da je već pola sata stajala u nekom pogrešnom predvorju.

„Veoma mi je žao, dragi”, reče ona zadihano. „Ja sam pitala: čekala sam i čekala, pa sam onda videla da je to predvorje restorana.”

Dodeliše im loš sto, pritešnjen između jednog stuba i odeljenja za posluživanje. Dvorana je bila glupo prenatrpana, stolovi tako zbijeni da je izgledalo kao da gosti sede jedno drugome u krilu. Konobari su promicali kao akrobati. Sparina je bila tropska. Žagor se dizao i padao kao klicanje na nekoj fudbalskoj utakmici.

„Dakle, Kris, da vidimo: šta bi ti želela?” upita je Endriju odlučno.

„Poruči ti, dragi”, odgovori ona poluglasno, smušeno.

On poruči, bogat, raskošan ručak: kavijar, supu „princ od Velsa”, punjeno pile, asparagus, jagode i bocu vina Liebfraumilch 1929.

„O ovome nismo mnogo znali dok smo bili u Drinefiju?” Smejao se, rešen da bude veseo. „Nema ništa lepšeg nego kad se čovek dobro počasti, je li tako, draga moja?”

Ona se valjano trudila da bude na njegovoj visini. Hvalila je kavijar, junački se ogledala s prezačinjenom supom. Pretvarala se kao da je zanima kad joj je pokazao Glena Roskoa, filmsku zvezdu, Mavis Jork, neku Amerikanku koja se pročula zbog svojih šest muževa, kao i još neke druge kosmopolitske veličine. Ljudi su izgledali više istimareni i namazane kose, a svaka je žena bila plavokosa, odevena u crno, otmena, nalickana i nemarno ravnodušna.

Kristin oseti odjednom laku vrtoglavicu. Poče da gubi prisebnost duha. Njeno ponašanje je obično bilo prirodno i neusiljeno, ali odskora su joj živci bili prenapeti. Postala je bila svesna neskladne oprečnosti između skupocenog krzna na sebi i svoje jeftine haljine. Oseti kako žene pilje u nju. Bila je svesna da joj tamo nije mesto, kao ni beloj radi među orhidejama u staklenoj bašti.

„Šta ti je?”, upita je on odjednom. „Zar se ovde ne osećaš prijatno?”

„Oh, prijatno mi je, naravno”, odgovori ona, trudeći se nemoćno da se nasmeši, ali usne kao da su joj se bile sledile. Jedva je mogla da okusi, da proguta zalogaj punjenog pileta, izdašno prelevenog umakom.

„Pa ti ne slušaš ništa od svega što ti ja govorim”, prekori je on oštro. „Nisi ni srknula vino. Šta ti je? Kad čovek jednom izvede ženu...”

„Mogu li da dobijem malo vode?“, upita ona slabim glasom. Samo što nije zaplakala. Ona nije stvorena za takvo mesto. Kosa joj nije obojena, lice joj nije nalickano, pa nije ni čudo što sad već i konobari zveraju u nju. Sva zbunjena uze jedan struk asparagusa, ali pri tom joj se otkinu vrh i, pun masnog umaka, pade joj na krzno.

Plavuša za susednim stolom okrenu se svome prijatelju s veselim osmehom. Endrju primeti taj osmeh pa diže ruke od veselog razgovora. Ručak se završi u turobnoj tišini.

Još turobnije uputiše se kući. On pođe zatim užurbano svojim bolesnicima. Jaz između njih bio je još širi. Jad i čemer pritiskivali su Kristinino srce. Ona poče da gubi veru u sebe, da se pita da li je ona zaista žena kakva Endrjuu treba. Te noći obavi ruke oko njegova vrata i ponovno mu zahvali na poklonu i izlasku.

„Drago mi je što ti je prijatno“, reče joj on suvo i ode u svoju sobu.

U to vreme se desilo nešto što je, bar privremeno, odvratilo Endrjuevu pažnju od njegovih domaćih nevolja. Bio je pročitao u Tribjunu vest da je gospodin Ričard Stilman, čuveni naučni stručnjak iz Portlanda, SAD, prispeo parobrodom Imperial i odseo u hotelu „Bruks“.

Ranije bi on uzbuđeno odjurio Kristini, s novinama u ruci i uzviknuo: „Gle, Kris! Doputovao je Ričard Stilman. Sećaš li se? Ja sam s njim bio u prepisci toliko meseci. Ne znam da li će hteti da me primi, ali tako mi boga, voleo bih da se sastanem s njim.“

Ali sada se bio odvikao od toga da trči Kristini. Zato se zamisli nad novinama kao zreo čovek, srećan što sad može da se upozna sa Stilmanom ne više kao neki nebitni lekarski pomoćnik, već kao ugledan lekar iz Ulice Velbek, zapadna londonska četvrt. U pismu koje brižljivo otkuca na pisaćoj mašini, podseti Amerikanca na sebe i pozva ga da ručaju zajedno u sredu u hotelu „Plaža“.

Sutradan pre podne, Stilman ga potraži preko telefona. Njegov glas bio je odmeren, prijateljski, pouzdan.

„Radujem se što govorim s vama, doktore Mensone. Biće mi vrlo drago da ručamo zajedno, samo nemojte da to bude u Plazi. To mi je mesto već postalo mrsko. Zašto ne biste radije došli ovamo kod mene?“

Endrju zateče Stilmana u salonu njegovih odaja u Bruksu, mirnom, ali otmenom hotelu, za kojim je „Plaža“, sa svojim krkljancem, mnogo zaostajala. Dan je bio vreo, Endrju je celo prepodne trčkarao kojekuda i kad ugleda svog domaćina, bi mu u prvi mah krivo što se odazvao pozivu. Amerikanac je bio čovek pedesetih godina, nesrazmerno velike glave i izražene vilice. Boja lica mu je kao u dečaka, rumena i bela, a retka i svetla kosa mu je bila očešljana s razdeljkom na sredini. Tek kad ugleda bistar i pouzdan pogled ledenoplavih očiju svog domaćina, Endrju shvati zanosnu silu koja se krila u tom slabašnom telu.

„Nadam se da vam nije neugodno što ste došli ovamo“, reče Stilman odmerenim glasom čoveka kome su mnogi rado prilazili. „Poznato mi je da svet misli da mi Amerikanci naročito volimo Plažu“, dodade, nasmešivši se pri tom prostosrdačno. „To je sastajalište belosvetskih parazita.“ Zastađe časkom. „A sad, kad imam zadovoljstvo da vas vidim, dozvolite mi da vam srdačno čestitam na vašem sjajnom radu o udisanju silicijuma. Niste mi zamerili što sam vam ukazao na serećit? Čime se bavite u poslednje vreme?“

Sidoše u trpezariju, gde se sam šef mnogobrojnih konobara uposlio oko Stilmana.

„Dakle, šta biste vi? Ja ću sok od pomorandže“, reče Stilman živo, pa i ne gledajući na dug francuski jelovnik, dodade: „I dva ovčija kotleta s graškom. Onda kafu.“

Endrju naruči ručak pa se s većim poštovanjem okrenu svom prijatelju. Čovek nije mogao da bude duže vreme u Stilmanovu društvu, a da ne prizna primamljivu draž njegove ličnosti. Njegova istorija, koju je Endrju u glavnim crtama poznavao, bila je sama po sebi jedinstvena. Ričard Stilman bio je poreklom dete jedne stare porodice u Masačusetsu, koja je već nekoliko naraštaja davala pravnike u Bostonu, ali, uprkos ovoj tradiciji, pokazivao je jaku želju da se posveti Iekarskom pozivu, i kad mu je bilo osamnaest godina, uspeo je najzad da od svog oca dobije dozvolu da započne studije na Harvardu. Dve godine bavio se medicinskim studijama na tom univerzitetu, a onda mu otac naglo umre, ostavivši Ričarda, njegovu majku i jedinu njegovu sestru u neočekivano siromašnim prilikama.

Porodica je morala da nađe neki izlaz, a stari Džon Stilman, Ričardov deda, uporno je zahtevao da se njegov unuk okani medicinskih studija i da se prihvati prava, kao što je i nalagala porodična tradicija. Razlozi se pokazaše uzaludni, starac je bio neumoljiv i Ričard bi primoran da se odrekne lekarske diplome koju je želeo i da posle tri mučne godine diplomira na pravnom fakultetu. Godine 1906. preuze porodičnu advokatsku kancelariju u Bostonu i

tokom sledeće četiri godine posveti se pravu.

Međutim, on se tim poslom bavio preko volje. Bakteriologija naročito mikrobiologija bile su ga opčinile još u vreme najranijih studentskih dana. Na mansardi svoje kuće u Bikon Hilu bio je napravio malu laboratoriju, pa je uzeo svog pisara za pomoćnika, i otada je svaki slobodan časak provodio u zadovoljavanju te svoje strasti. Ta mansarda bila je u stvari začetak Stilmanovog zavoda. Ričard nije bio diletant. Naprotiv, on je ne samo raspolagao velikom tehničkom umešnošću, već je pokazivao i stvaralački dar u kojem je bilo i genijalnosti. Kad je u zimu 1908. njegova sestra Meri, koju je mnogo voleo, umrla od sušice, on se sav posvetio proučavanju bacila tuberkuloze, lativši se starog dela Pjera Luisa i njegovog američkog učenika Džejsa Džakona mlađeg. Njegovo proučavanja Lenkovog životnog dela o auskultaciji bilo ga je navelo na fiziološko izučavanje pluća, pa je napravio jednu novu vrstu stetoskopa i započeo, s ograničenim priborom kojim je raspolagao, svoje prve pokušaje proizvodnje krvnog seruma.

Godine 1910, u kojoj je umro stari Džon Stilman, Ričard najzad uspe da izleći tuberkulozu kod zamorčadi. Ta dva događaja uticala su na njegov dalji razvoj. Stilmanova majka uvek je blagonaklono pratila njegov naučni rad. Nije ga trebalo mnogo bodriti da ostavi advokaturu u Bostonu i da od nasleđstva kupi jedno imanje u blizini Portlanda, u saveznoj državi Oregon, gde se odmah sa žarom posveti svom pravom životnom pozivu.

Pošto je već bilo uzalud proćerdao tolike dragocene godine života, nije ni pokušao da stekne lekarsku diplomu. On je težio za napretkom, za rezultatima. Uskoro je proizveo serum od doratastih konja, uspeo je da vakcinacijom razvije imunitet kod krava u Džerziju. U isto vreme u lečenju povređenih pluća putem imobilizacije primenjivao je osnovna zapažanja Helmholca, Viljarda Gibsa s univerziteta Jejl i novijih fizičara, Bisailona i Zinksa. Odatle je prešao odmah na terapeutiku. Odličnim rezultatima u lečenju u svom novom zavodu uskoro su se pridružili uspesi postignuti u laboratoriji. Mnogi od njegovih pacijenata bili su tuberkulozni bolesnici koji su lutali od jednog sanatorijuma do drugog i bili smatrani neizlečivim. Uspesi koje je postigao lečenjem bolesnika izazvali su odmah protiv njega optužbe, klevete, otvoreno neprijateljstvo lekarskog tela.

Stilman se upusti čak i u drugu, dužu borbu: trebalo je da izvojuje priznanje za svoj rad. Potrošio je bio poslednji dolar za podizanje svog zavoda, a troškovi održavanja bili su veliki. Grozio se samohvalisanja preko javnosti i odbijao svako nagovaranje da svoj rad postavi na trgovačku osnovu. Cesto je izgledalo kao da će, zbog novčanih teškoća, združenih s ogorčenim napadima protivnika, morati da propadne. Ali Stilman ipak, s divljenja vrednom hrabrošću, prebrodi svaku nevolju, pa čak i kampanju jednog rasprostranjenog lista povedenu protiv njega.

Doba kolebanja bilo je prošlo, bura prepirki se bila stišala. Malo pomalo i njegovi ljuti protivnici morali su mu i preko volje odati priznanje. Godine 1925. jedna komisija iz Vašingtona poseti Zavod i podnese izveštaj o njegovom radu. Stilman, sada priznat, počeo da dobija potpore od pojedinih osoba, iz raznih fondova, pa čak i od javnih ustanova. Novac upotrebi za proširenje i usavršenje svog Zavoda koji je svojim uređenjem, položajem, s čoporima goveda i čistokrvnim irskim konjima za serume, postao znamenitost države Oregon.

Mada se Stilman nije još sasvim oslobodio svojih neprijatelja, 1929. na primer, tužakanje jednog otpuštenog laboranta ponovo razbukta sablažnjiv požar, ali on je ipak izvojevaio pravo da može nesmetano da se posveti svom životnom cilju. Nepromenjen uspehom, on ostade onaj isti tih i skroman čovek koji je dvadeset i pet godina ranije bio proizveo prve kulture na mansardi u Bikon Hilu.

Sada, sedeći za stolom u trpezariji hotela „Bruks“, on je mirno i dobroćudno posmatrao Endrjua.

„Vrlo je prijatno u Engleskoj”, reče on. „Sviđaju mi se vaši predeli. Kod nas leta nisu tako sveža kao ovde.”

„Verovatno nameravate da kod nas održite nekoliko predavanja?”, upita ga Endrju. „Ne! Ja više ne držim predavanja. Da li je to taština ako kažem da ja puštam svoje rezultate da drže predavanja mesto mene? U stvari, ja nisam došao ovamo gotovo neprimetno. Desilo se da je vaš gospodin Kranston, mislim Herbert Kranston, koji proizvodi one divne male automobile, došao k meni u Ameriku otprilike pre godinu dana. On je patio od astme čitavog svog života i ja sam, zapravo smo mi u zavodu uspeli da ga nekako izlečimo. Otada mi on stalno dosađuje s pozivima da dođem ovamo i da postavim jednu malu kliniku koja bi se vodila na istim principima kao i ona naša u Portlandu. Pre šest meseci pristao sam na to. Dostavili smo mu planove i zgrada je zovemo je „Belevi” gotovo završena, tamo gore na Čilternsu, blizu Haj Vajkumbea. Ja ću zavod otvoriti, kad sve bude gotovo, a onda ću ga poveriti Marlandu, jednome od svojih asistenata. Pravo da vam kažem, ja na tu stvar gledam kao na eksperiment koji mnogo obećava, naročito s klimatskog i rasnog gledišta. Finansijska strana nije važna.”

Endrju se nagnu bliže.

„To izgleda vrlo zanimljivo. Na šta ćete obratiti glavnu pažnju? Voleo bih da vidim vaš zavod.”

„Morate nam doći kad sve bude gotovo. Lečićemo astmu na naš radikalni način. To traži Kranston. Ali ja sam specijalno uslovio da se napravi mesta i za nekoliko slučajeva tuberkuloze. Kažem nekoliko, jer”, pritom se smešio, „imajte na umu da sam samo biofizičar koji zna nešto malo i o priboru za disanje, ali u Americi imamo najvećih teškoća u tome da odolimo poplavi te bolesti. O čemu sam ono govorio? Ah, da. O početnoj tuberkulozi. To će vas interesovati. Ja znam jednu novu metodu za davanje pneumotoraksa. Zaista nešto novo.”

„Hoćete li da kažete Emil Vejlovu metodu?”

„Ne, ne. Nešto mnogo bolje. Bez nezgodne negativne fluktuacije.” Stilmanovo lice se razvedri. „Vama su poznate poteškoće sa aparatima s pričvršćenom bocom, to jest onaj trenutak kad intrapleuralni pritisak stvori ravnotežu s pritiskom tekućine i odliv gasa potpuno prestane. Mi smo u zavodu pronašli jednu uzgrednu komoru za pritisak, pokazaću vam to kad nam dođete, pomoću koje možemo da sprovedemo gas i pod određenim negativnim pritiskom, i to odmah u početku.”

„A embolija usled gasa?” upita Endrju živo.

„Mi savršeno otklanjamo tu opasnost. Vidite, to vam je neznatan pronalazak: nameštanjem malog bromofornog manometra sasvim u blizini igle, izbegavamo razređivanje. Jedna fluktuacija od 14 cm daje nam samo 1 cc gasa na vrhu igle. Uzgred, da vam kažem, naša igla ima četvorostruko podešavanje i funkcioniše nešto bolje nego Sangmenova.”

Endrju je uprkos svojoj privatnoj praksi i svom honorarnom zvanju u Viktoriji bio zadivljen. „Pa, molim vas”, reče, „ako je to tako, vi ćete smanjiti pleuralni šok takoreći potpuno. Kako da kažem, gospodine Stilmane... Izgleda mi čudno, naprosto neverovatno da sve to potiče od vas. Oh, oprostite, loše sam se izrazio, hteo sam da kažem... Toliki lekari upotrebljavaju i dalje stari aparat...”

„Moj dragi doktore”, odgovori Stilman, nasmejavši se pritom, „ne zaboravite da je Karson, prvi čovek koji je preporučivao pneumotoraks, bio samo pisac fizioloških oglada!”

Posle toga zaroniše u tehničke probleme. Nakon duže rasprave o apikolizi i frenikotomiji, razmotriše Brauerove četiri tačke, a zatim predoše na oleotoraks, na Bernonov rad u Francuskoj i na intrapleuralne injekcije u tuberkuloznom empijumu. Prestadoše tek kad je Stilman pogledao na sat i s uzvikom primetio da je već pola sata zakasnio na svoj sastanak s Čerstonom.

Endrju ostavi hotel „Bruks“, uzbuđen, oduševljen. Ali odmah zatim, čudnim nekim preokretom, oseti se smušen, nezadovoljan svojim vlastitim radom. „Pustio sam da me taj čovek tako obrlati“, reče u sebi nemirno.

Nije bio naročito vedrog duha kad je stigao u Čezborou Teras, ali kad zaustavi kola pred kućom, sabra lice u izraz nemarne ravnodušnosti. Njegovi odnosi s Kristinom zahtevali su da stavi sebi na lice masku, jer je osećao da ona pred njim sada pokazuje tako pokorno i bezizrazno lice, da on mora, ma koliko u sebi besneo, da joj odgovori ravnom merom.

Izgledalo mu je kao da se ona povukla u sebe samu, ušančila se u svoj unutrašnji život u koji on ne može da prodre. Čitala je mnogo, pisala je pisma. Jednom ili dvaput, došavši kući, bio ju je zatekao kako se igra s Flori. Počela je takođe, neupadljivo ali uredno, da ide u crkvu. To ga je ljutilo više nego išta drugo.

U Drinefiju ona je svake nedelje odlazila u župnu crkvu u društvu gospođe Votkins, ali tada on nije u tome nalazio povoda za zamerke. Sada, pak, kad među njima nije bilo više onog prsnog razumevanja, on je u tom nastupu pobožnosti video samo inat uperen protiv njega jadnika. Te večeri, kad je ušao u salon, zateče je kako sedi za stolom, s naočarima kojima je odnedavna počela da se služi, knjigom ispred sebe, sitna i zanesena kao kakav đak nad svojim zadatkom. Zgrabi joj preko ramena knjigu koju je ona, suviše kasno, bila pokušala da sakrije. U zaglavlju, sa strane, pročitao je Jevanđelje po Luci.

„Gospode bože!“ Bio je zgranut, besan. „Zar si do toga došla? Sad sričeš Bibliju!“

„Zašto da ne? Ja sam je čitala i pre nego što sam se s tobom upoznala.“ „A, je P da?“

„Jeste.“ U očima joj se video jad. „Možda se tvoji prijatelji iz hotela „Plaža“ ne slažu s tim, ali to je bar dobra književnost.“

„Zaista! E, onda dozvoli da ti kažem, ako slučajno nisi znala: ti postaješ nenasnosna žena, rastrojenih živaca!“

„To je vrlo verovatno. I ja sam sama tome kriva. Ali dozvoli da i ja tebi kažem: ja volim da budem nenasnosna žena rastrojenih živaca, a živa duhom, nego nenasosan čovek koji stiče novac, a duhom je mrtav!“ Odjednom prestade, ugrize se za usne i silom zadrži suze. Trebalo joj je mnogo napora da se savlada. Gledajući ga mirno, očiju punih jada, reče mu tihim, uzdržanim glasom:

„Endrju, ne misliš li da bi bilo dobro za nas oboje da otputujem nekud na neko vreme? Gospođa Vogan mi je pisala i pozvala me da provedem s njom petnaest dana ili tri nedelje. Oni su iznajmili letnjikovac u Njukeju za celo leto. Ne misliš li da bi bilo dobro da odem?“

„Da! Sto mu gromova! Idi!“ Okrene se brzo i ostavi je.

Laknulo mu je i oseti se divno slobodan kad je Kristin otputovala u Njukej. Ali to raspoloženje potrajalo je samo tri dana. Onda postade zamišljen, pitao se šta li ona radi, misli li na njega i ljubomorno ga je tištilo pitanje dana njenog povratka. Mada je govorio sebi da je sada slobodan čovek, obuze ga onaj isti osećaj usamljenosti koji ga je i u

Aberlou ometao u radu, kad je ona otputovala u Bridlington, a on ostao da se sprema za ispit.

Izlazio mu je pred oči njen lik, ali to nije više bila sveža i mlada Kristin iz vremena onih prohujalih dana, već bledolika, zrelija žena, malo uvelih obraza i kratkovidih očiju iza okruglih naočara. To lice nije bilo očaravajuće, ali je imalo neki paćenički izraz koji ga je progonio.

Odlazio je iz kuće često, igrao je u klubu bridž s Ajvorijem, Fredijem i Didmanom. Uprkos neprijatnoj smušenosti koju je osetio posle prvog susreta sa Stilmanom, on se često sastajao s njim dok se ovaj kretao između hotela „Bruks” i gotovo završene klinike u Vajkombu. Pisao je Deniju i pozvao ga da se sastanu u Londonu, ali Filip nije mogao da uzima odsustvo ovako odmah na početku svoje nove službe. Houp je bio nedostupan u Kembridžu.

Na mahove je pokušavao da se udubi u svoja klinička istraživanja u bolnici. Ni to nije mogao. Bio je suviše nemiran. S istom tom prenadraženošću pregledao je s bankarom Vejdom stanje svojih uloga. Sve je bilo zadovoljavajuće, sve je išlo kako treba. Počeo je da se zanosi mišlju da kupi jednu kuću u ulici Velbek trebalo je uložiti velike novce, ali to bi se pokazalo vrlo unosnim pa da preproda pravo zakupa Čezborou Terasa, a da zadrži samo kliniku, koja je bila dograđena sa strane. Jedno građevinsko društvo bi mu u tome pomoglo. Budio se u mirnim, sparnim noćima i dok bi mu u glavi bučalo od raznih planova, od preteranog rada, istrošenih živaca, bez Kristine, čije mu je odsustvo sve teže padalo, on bi nesvesno pružao ruku prema stočiću kraj postelje i hvatao se cigarete. Usred svih tih nemira potraži telefonom Frensis Lorens.

„Ja sam vam sam samcat. Da li bi vam bilo prijatno da večeras izađemo nekuda? U Londonu je takva omorina.”

Njen odmeren glas učini mu se neobično umilnim. „To bi zaista bilo lepo. Ja sam se već nekako nadala da ćete mi se javiti. Znete li za „Krosvejs”? To vam je zamak iz Elizabetinog vremena. Nije bogzna šta, bojim se, ali reka je divna.”

Sledeće večeri raščistio je kliniku za četrdeset i pet minuta. Još mnogo pre osam pokupio ju je kolima u Kajtsbridžu, pa se uputiše prema Čersefu. Vozili su se u zapadnom pravcu, kroz ravne gradine Stejsna, u susret veličanstvenom zalasku sunca.

Ona je sedela pored njega, malo je šta govorila, ali je ispunjavala kola svojim stranim, ljupkim prisustvom. Na sebi je imala kostim od nekog laganog, žućkastocrvenog materijala i taman šešir pripijen uz malu glavu. Njemu se zavrte u glavi od njene ljupkosti i savršene otmenosti. Jedna njena ruka, s koje je bila skinula rukavicu, bela i tanana, počivala je u njego-voj blizini i čudno svedočila o njenoj gospodstvenosti: svaki dugi prst završavao se grimiznim duguljastim noktima. Otmeno.

Kao što je bila rekla, Krosvejs je bio divan dvorac iz doba kraljice Elizabete, usred predivnih vrtova na obali Temze, sa starodrevnim i prelepo uobličenim rastinjem, s divnim jezerima pokrivenim lokvanjem, ali ga je ružilo to što je bio pretvoren u gostionicu s modernim udobnostima i besramnim džez orkestrom. Jedan našepuren lakej pritrča njihovim kolima kad su ušli u dvorište puno skupocenih automobila. Stare opeke nazirale su se divno kroz lišće loze puzavice, a visoki uglasti dimnjaci mirno su se ocrtavali prema nebeskom svodu.

Uđoše u restoran. Bio je pun bogatog sveta, stolovi su bili poredani oko četvorougaoznog slobodnog prostora na blistavom parketu, a glavni konobar mogao je da bude rođeni brat onom velikom veziru u Plazi. Endrju je mrzeo glavne konobare, zazirao je od njih. Ali to je dolazilo otuda, otkri on odmah, što se nikad još nije sreo oči u oči s njima u društvu žene kakva je bila Frensis. Jedan brz pogled i oni su uz duboko klanjanje bili posađeni za najbolji sto u dvorani, okruženi četom konobara, od kojih je jedan razmotao Endrjuu ubrus i pobožno mu ga stavio na krilo.

Frensis je želela vrlo malo: salatu, prženicu Melba bez vina i vodu rashlađenu u ledu. Hladnokrvni glavni konobar vide u toj prostoj umerenosti samo potvrdu njene gospodstvenosti. Endrju odjednom, sav užasnut, pomisli kako bi njega, da je ušao s Kristinom u to svetilište i usudio se da poruči ovako prost ručak, naglavce izbacili na drum. Sabra se, čuvši Frensis kako mu kroz osmeh govori:

„Znate li vi da se mi poznajemo već prilično odavno. A ovo je prvi put da ste me pozvali da izađemo nekud?”

„Je li vam zbog toga žal?”

„Baš tako upadljivo ne, nadam se.”

Opet ga zanese dražesna prisnost njenog nasmejanog lica i on se sad osećao duhovitiji, razgovorniji, kao čovek koji pripada višim društvenim redovima. To nije bila samo izveštačenost, glupo je uobražavao. Iz nje je zračila gospodstvenost klase, koja se nekako bila prenela i na njega, pa ga oplemenjivala. Primeti kako ih gosti koji su sedeli za susednim stolovima posmatraju s interesovanjem, kako Frensis ostaje savršeno nemarna prema zadivljenim pogledima muškaraca. Nije mogao da se otme misli kakav bi to bio podsticaj za njega kad bi njihovi odnosi postali trajniji.

Ona reče:

„Da li bi vam to suviše laskalo ako bih vam kazala da sam odgodila već ugovoreni izlazak u pozorište da bih došla ovamo? Nikol Votson, sećate li ga se? Trebalo je da me povede da vidim jedan balet i to moju omiljenu predstavu. Šta kažete na moj detinjast ukus: Mašine u La Boutique Fantastique?”

„Sećam se Votsona. I njegovog putovanja kroz Paragvaj. Zanimljiv čovek.”

„On je divan.”

„Ali pomislili ste da će u pozorištu biti suviše sparno?”

Ona se nasmeši, umesto da odgovori, pa onda uze cigaretu iz svoje pljosnate emajlirane kutije koja je bila ukrašena divnom Bušerovom minijaturom u mekim bojama.

„Da, čuo sam da Votson revnosno trči za vama”, reče on iznenadnom žestinom. „A šta kaže vaš muž na to?” Ona opet ne odgovori ništa, već samo izvi obrvu kao da je htela da ga lako ukori zbog nedostatka domišljatosti. Zatim reče:

„Vi to očigledno razumete, zar ne? Džeki i ja smo najbolji prijatelji. Ali svako od nas ima svoje lične prijatelje. On je sada u Huanu. Ja ga ne pitam šta će tamo.” Ona reče lako: „Hoćemo li da igramo samo jednom?”

Ustadoše. Ona se kretala s istom neobičnom, zavodljivom ljupkošću, lagana u njegovim rukama, bezlična.

„Ja nisam slavan igrač”, reče on kad se vratiše stolu. Poče već da se izražava kao ona; zbogom, zbogom dani kad je on groktao: „Đavo da ga nosi, Kris, ja ti baš nisam za te okretaljke.”

Frensis ne odgovori ništa. On je u tome video jednu njenu upadljivu crtu. Neka druga žena bi mu laskala, uveravala bi ga kako to nije tačno i najzad bi ga u tolikoj meri zbunila da bi se osećao kao smetenjak. Gonjen nekom iznenadnom, nagonskom radoznalošću on je upita naglo:

„Molim vas da mi kažete nešto. Zašto ste uvek bili tako ljubazni prema meni? Zašto ste

me tako podupirali tokom svih ovih meseci?"

Ona ga pogleda, lako zabavljena, ali bez uzmicanja.

„Vi ste vrlo privlačni za žene. A vaša je najveća draž u tome što to ne znate.”

„Ali ne, da govorimo ozbiljno”, reče on pocrvenevši. „Ja se nadam da sam bar i nekakav lekar.”

Ona se nasmeja odmahujući polako rukom da bi odagnala duvanski dim. „Vi nećete da budete uvereni. Inače, ja vam to ne bih kazala. I, naravno, vi ste odličan lekar. Upravo smo pre nekoliko večeri govorili o vama u Ulici Grin. Liroja je već pomalo umorio naš društveni specijalista za dijetu. Jadni Rambold, ne bi mu bilo prijatno da je čuo Liroja kako se razgalamio: „Moramo čiči da stavimo podupirače.” I Džeki se slaže s njim. Treba im neko mlađi u odboru, neko sa više poleta, ako smem da upotrebim kliše, čovek s nekom budućnošću. Izgleda, nameravaju da povedu kroz medicinske listove veliku kampanju za dijetu, hteli bi da zainteresuju lekare za dijetu s naučnog stanovišta, kako veli Liroj. A naravno, s Ramboldom se njegove kolege sprdaju. Ali zašto ja vama sve to pričam? Šteta je upropastiti ovako lepu noć. A sad nemojte da se mrštite, kao da hoćete da ubijete mene, ili konobara, doduše, njega bi trebalo ubiti, zar nije grozan? Izgledate upravo kao onog prvog dana kad ste došli u salon za probe, vrlo dostojanstven, gord i nervozan, čak pomalo i smešan. I onda sirota Topi. Zna, po ustaljenom redu trebalo bi da je ona ovde.”

„Meni je vrlo drago što to nije slučaj”, odgovori on gledajući u sto. „Molim vas da me ne smatrate banalnom. To ne bih bila u stanju da podnesem. Mi smo oboje, nadam se, prilično inteligentni, i mi, ili bar što se mene tiče, ja upravo ne verujem u tu takozvanu veliku, strasnu ljubav. Ali ja nalazim da je život mnogo vredniji ako čovek ima... prijatelja... da malo skrene s utabane staze svakidašnjice.” Oči joj opet bljesnuše izrazom nestašne veselosti. „Eto, sad govorim kao da sam pod uticajem Rosetijevih stihova, a to je grozno, je 1' da?” Maši se kutije s cigaretama. „Ma kako bilo, ovde je suviše sparno, htela bih da vidite kako je na reci divna mesečina.” On plati račun i pođe za njom kroz široka staklena vrata koja je moderni vandalizam bio umetnuo u divan starinski zid. Zvuci muzike nejasno su dopirali do terase ograđene balustradama. Ispred njih, između redova tamne tisovine, prostirao se širok travnjak koji se spuštao sve do reke. Kao što je rekla, bio je izašao veliki mesec koji je bacao duge senke preko tisoa i blede svetlucau po poljima za gađanje iz luka, koja su bila uređena na donjem travnjaku. Tamo dole talasala se srebrnasta belina vode...

Odšetaše do reke i sedoš na jednu klupu. Ona skide šešir pa uze da nemo posmatra tiho oticanje vode, čiji se večni šum čudno stapao sa zaglušujućim brujanjem jednog snažnog automobila koji je u punoj brzini jurio nekud u daljinu.

„Kako su čudni ti noćni zvuci”, reče ona. „Staro i novo. A tamo se automobilski farovi ukrštaju s mesečinom. To je naše doba.”

On je poljubi. Ona ostade ravnodušna. Usne su joj bile tople i suve. Posle jedog minuta ona reče:

„To je bilo vrlo zanimljivo. Ali i vrlo nespretno.”

„Umem i bolje”, reče on tiho gledajući preda se i ne mičući se. Osećao se zbunjeno, neuverljivo, stideo se, bio je nemiran. Razdražen, pomisli da je divno biti u takvoj noći sa ženom tako ljupkom i divnom. Po svim pravilima mesečine i romana trebalo je da je mahnito stegne u zagrljaj. Međutim, on se osećao kukavno, želeo je da puši, a sirće koje je bilo u salati počelo je da ga muči u želucu.

I na neki nerazjašnjiv način Kristinino lice pomaljalo se iz vode pred njim, lice umorno i ojađeno, s mrljom boje kojom ju je okrnula četka dok je bojala teška vrata na sklapanje kad su se uselili u Čezborou Teras. To ga je ljutilo, mučilo. A on je, eto, tu, obavezan sticajem okolnosti. I on je čovek, zar ne, a ne neki kandidat za Voronova? Prkosno, on opet poljubi Frensis.

„Ja sam mislila da vam treba, možda, još godinu dana da se odlučite“. Njene oči gledale su ga s izrazom mile veselosti. „A sada, zar ne mislite da bi trebalo da idemo, doktore. Nije li ovaj noćni vazduh opasan po čiste duše?“

On joj pomogne da ustane, ona zadrža njegovu ruku u svojoj dok su se lagano uputili kolima. On dobaci jedan šiling uniformisanom čuvaru, a zatim krenu s Frensis za London. Za vreme puta Frensisina ćutnja rečito je govorila o njenoj sreći.

Ali on nije bio srećan. Osećao se kao nitkov i budala. Razočaran, gadio se samome sebi i zgrozio se pri pomisli da će se sad vratiti u svoju sparnu sobu i poći u svoju usamljenu postelju u kojoj mu neće biti mirnog počinka. U srcu mu je bio led, a mozgom su mu vitlale pobrkane i nemile misli. Onda se seti svoje prve ljubavi prema Kristini, divnog zanosa onih prvih dana u Drinefiju. Besno se ote tim uspomenama. Bili su već pred njenom kućom, a on se još u duši borio sa svojim jadima. Izađe iz kola i otvori joj vrata kuće. Stajali su na pločniku dok je ona u torbici tražila ključ.

„Vi ćete poći gore, zar ne? Posluga je verovatno već legla.“

On se pokoleba i zamuca:

„Vrlo je kasno, zar ne?“

Ona se pravila kao da ga nije čula i poče da se penje stepenicama, držeći u ruci ključ. Dok je podlački gmizao za njom, privide mu se nejasno Kristinina slika: sa starom, pletenom torbicom u ruci išla je na trg po namirnice.

Tri dana zatim Endrju je sedeo u svom kabinetu u Ulici Velbek. Bilo je popodne, vladala je nesnosna omorina, a kroz otvoren prozor dopirala je sa užarenim vazduhom dosadna buka saobraćaja. Bio je umoran, iscrpljen, zazirao je od Kristininog povratka krajem nedelje, pun iščekivanja, pa ipak razdražljiv na svako zvonjenje telefona, očajan na pomisao da ga čeka još šest pacijenata po tri zlatnika i da mu valja još odjuriti da na brzinu ruku završi i s onima koji ga čekaju u klinici, da bi mogao da izvede Frensis nekud na večeru.

Pogleda nestrpljivo gospođicu Šarp, sestru-pomoćnicu, kad je ušla jetkija u licu nego ikad.

„Traži vas jedan čovek, neka užasna osoba. On nije pacijent, a kaže da nije ni trgovački putnik. Nema vizit-kartu. Zove se Boland.”

„Boland?”, ponovi Endrju ravnodušno, ali onda mu odjednom sinu. „Nije, valjda, Kon Boland? Pustite ga odmah, sestro! Pravo ovamo.”

„Ali čeka vas jedan pacijent. A kroz deset minuta gospođa Roberts...” „Oh, ostavite sada gospođu Roberts!” brecnu se on razdražen. „Učinite kako sam vam rekao.”

Gospođica Šarp se ljutnu na ovakav njegov ton. Bilo joj je navrh jezika da mu kaže da ona nije navikla da se s njom tako razgovara, ali samo šmrknu i izađe gordo podignute glave. Minut kasnije, uvede Bolanda.

„Pa to si ti, Kone!”, reče Endrju, skočivši na noge.

„Zdravo, zdravo, zdravo!”, zagalami Kon, prišavši mu jednim skokom, sa širokim, velikim osmehom. Bio je to glavom riđokosi zubar, nimalo različit, isti onaj prljavko u preširokom plavom izlisanom odelu i glomaznim žutim cipelama, kao da je upravo izašao iz svoje drvene garaže, možda nešto malo stariji, ali ni za dlaku manje nakostrešenih riđih brkova, još uvek neustrašiv, razbarušen i govorljiv. Snažno je tapšao Endrju po leđima. „U ime oca, Mensone! Radujem se što te opet vidim. Ti izgledaš sjajno, sjajno. Poznao bih te među milion ljudi. Dakle, dakle! Kad čovek pomisli. Pa ovo je sve kod tebe nešto prvoklasno!” Pogleda svojim veselim očima jetku i kiselu Šarp koja je još stajala onde i motrila ga pogledom punim omalovažavanja. „Ta gospođa nije htela da me pusti unutra dok joj nisam kazao da sam i ja neko u svetu lekara. Tako mi boga, sestro! Ovaj gizdavi gospodičić, u čijoj ste vi službi sada, bio je sa mnom u istom društvancu za lekarsku pomoć, i to ne tako davno. Gore u Aberlou. Ako ikad pođete kuda na tu stranu, kucnite i na naša vrata: moja gospođa i ja bićemo očarani da vas uslužimo šoljicom čaja. Svaki prijatelj mog starog prijatelja Mensona uvek mi je dobrodošao, kao najdraži gost.”

Sestra Šarp samo ga pogleda i izađe iz prostorije. Ali Boland se na nju ne osvrnu. Ozaren čistom, prirodnom radošću, on je i dalje kliktao:

„Nije neka lepotica, eh, Mensone, zar ne, dragi dečače? Ali pristojna žena, evo moje ruke. Dakle, dakle, dakle! Pa kako si mi sada? Kako si?” Nije mu puštao ruku, mlatarao je njome gore-dole, smejući se sav razdragan. Videti opet Kona, u taj sumoran dan, bilo je retko okrepljujuće sredstvo. Oslobodivši se najzad njegove ruke, Endrju se baci u pokretnu fotelju i osećajući se opet kao čovek, doturi Konu cigarete. Kon mu onda, zadenuvši jedan palac pod pazuh, a drugim opipavajući vlažan kraj tek upaljene cigarete, izloži ukratko razlog svoje posete.

„Pripadalo mi je po pravu nekoliko dana odmora, moj dragi dečače, a imao sam da uredim dve-tri stvari, pa mi žena reče da kupim prnje i put za uši, što pre. Evo šta je, u stvari: radio sam na jednom pronalasku, na jednoj vrsti opruge za pojačavanje labavih kočnica. Manje-više, sve svoje slobodno vreme bio sam posvetio toj ideji, ali, đavo će ga znati, ovu moju napravu niko neće ni da pogleda! Ima nešto drugo što je mnogo važnije.” Otrese pepeo s cigarete na čilim, a lice mu poprimi mnogo ozbiljniji izraz. „Čuj me, dragi Mensone: radi se

o našoj Meri. Ti se nje, zasigurno, sećaš, a meni možeš verovati da i ona tebe i te kako pamti! U poslednje vreme nešto nam poboljeva, nešto nije u redu. Vodili smo je Levelinu, ali od toga je bila slaba korist." Kon se odjednom uzruja, i glas mu postade nervozan. „Tako mi boga, Mensone, imao je petlju da kaže da joj je jedno plućno krilo okržnuto tuberkulozom, kao da sve to nije svršeno i uređeno još pre petnaest godina kad je njen stric Den otišao u sanatorijum. Dakle, Mensone, da li bi ti hteo da učiniš nešto za mene, u ime starog drugarstva? Mi znamo da si ti veliki čovek sada, u Aberlou se samo o tebi govori. Da li bi ti hteo da pregledaš našu Meri? Ti ne možeš ni da zamisliš koliku veru to dete ima u tebe, kao i svi mi gospođa Boland i ja kad je već reč o tome. I zato ona i kaže meni, veli: „Idi i doktoru Mensonu kad ti se ukazala prilika da se sastaneš s njim", i veli: „Ako on hoće da pregleda dete, mi ćemo je poslati kad god bude njemu zgodno." Dakle, šta ti sada veliš? Ako si suviše zauzet, reci samo, i ja ti o tome neću više ni zucnuti."

Endrjuovo lice poprimi zabrinut izraz.

„Ne govori tako, Kone. Zar ne vidiš koliko se radujem što te opet vidim? A Meri, siroto dete, pa ti znaš da ću ja učiniti sve za nju, sve."

Ne obazirući se na značajne ulaske gospođice Šarp, on je trošio svoje dragoceno vreme u ćaskanju s Konom sve dok ona nije više mogla da izdrži.

„Čeka vas pet pacijenata, doktore. I vi ste već više od jednog sata u zakašnjenju. Ja već ne znam kako da im se izvinim, ja nisam naučila da se tako postupa s bolesnicima."

Uprkos tome, on ga je još zadržavao, a onda ga je ispratio čak do uličnih vrata i gostoljubivo ga pozvao k sebi.

„Ne puštam te, Kone, da odmah odjuriš kući. Koliko ostaješ ovde? Tri-četiri dana, to je sjajno! Gde si odseo?"

U Veslendu, to je tamo u Bejsvoteru! To nije bogzna šta! Zašto ti ne bi radije prešao kod mene? Ima mesta koliko hoćeš. Kristin će se vratiti u petak. Ona će ti se obradovati, Kone, silno će ti se obradovati. Setićemo se starih dana i napričaćemo se do mile volje."

Sutradan Kon prenese svoje stvari u Čezborou Teras. Posle večernje klinike, otidoše zajedno na drugu predstavu mjuzikholu „Paladium". Bilo je prosto čudo kako mu je svaka tačka programa izgledala dobra u Konovom društvu. Zubarov bezazlen smeh zvonio je, u prvi mah zaprepasavajući malo, ali onda se prenese i na neposrednu okolinu. Svet se okretao Konu i dobroćudno mu se smešio.

„U ime oca!" krivio se Kon na svom sedištu. „Pogledaj onog obešenjaka, na biciklu, Mensone! Pazi, molim te, šta izvodi!"

Za vreme odmora otidoše u bar, Kon, sa šeširom na potiljku, u žutim cipelama, musavih brkova od pivske pene, izgledao je srećan i blažen.

„Ne umem ti reći, dragi moj Mensone, kakav je ovo provod za mene. Ti si, brate, oličenje dobrote!"

Na tu Konovu iskrenu hvalu Endrju se nekako oseti kao osramoćen licemer.

Posle predstave otišli su u Kadero, gde su pojeli po komad rozbifa, zališe ga pivom i onda se vratiše kući. Raspiriše vatru u malom salonu i onda zasedoše da se narazgovaraju. Pričali su, pušili i praznili redom nove boce piva. Endrju je bio zaboravio sve složenosti modernog i prenapregnutog načina života. Umor od prakse, izgled da ga Liroj uzme u svoju službu, prilika za unapređenje u Viktoriji, stanje njegovih uloga u banci, umilne draži Frensis Lorens, strah od prekora u Kristininim dalekim očima, sve je to bilo nestalo dok je Kon galamio:

„Sećaš li se kad smo ono objavili rat Levelinu, pa su nas Urgahart i ostala braća ostavila na cedilu? I tada smo nas dvojica sedeli ovako i slistili smo ostatak piva. Inače, Urgahart ti je još uvek čio i dobar. Mnogo te pozdra-

Ali došao je i sledeći dan. Čas kad je opet trebalo pogledati Kristini u oči bližio se

neumoljivo. Endrju, razdražljivo svestan svoje ušeprtljanosti, odvuče bezazlenog Kona čak na kraj perona, uveren da mu je on jedino spasenje. Kad je voz zahuhtano ušao u stanicu, srce mu je tuklo u nemirnom očekivanju. Odjednom oseti bol i kajanje: u gomili nepoznatog sveta ugleda Kristin kako mu dolazi u susret s izrazom zabrinutosti na svom sitnom, majušnom licu. Onda, u naporu da se pokaže bezbrižno srdačan, zaboravi sve:

„Zdravo, Kris! Već sam pomišljao da ćeš tamo da ostaneš! Bogme, pogledaj ga. To je on, Kon glavom i bradom! On i niko drugi! Ni za dlaku se nije promenio. On je kod nas u gostima, Kris pričaćemo ti o svemu u kolima. Tu su pred stanicom. Jesi li se lepo provela? Oh, izvini, molim te, zašto ti nosiš taj kovčeg?”

Zanesena neočekivanošću tog dočeka na staničnom peronu, dok je strahovala da joj niko neće uopšte doći u susret, Kristin izgubi svoj umoran izgled i rumenilo joj polako obli obraze. I nju su mučile zebnje, živci su joj bili prenapeti, čeznula je za novim početkom. Sad se gotovo nadala da će sve biti dobro. Ščućurena na zadnjem sedištu automobila, ona je živo razgovarala s Konom i iskosa, krišom, pogledavala Endrju za volanom.

„Oh, tako je lepo doći svojoj kući!”, udahnu ona duboko prešavši prag kuće, pa onda brzo i željno upita:

„Jesi li me se zaželio, Endrju?”

„Ti još pitaš. Svi smo te željni. Je 1' te, gospođo Benet? Je li Flori? Kone! Šta kog đavola radiš s tim kovčegom?”

On istrča da pomogne Konu, bez potrebe se zaposli oko prtljaga. I onda, pre nego što se išta moglo reći ili učiniti, morao je da pođe svojim bolesnicima. Pred polazak uporno ih je uveravao da ga mogu očekivati na čaju. Kad se najzad baci na sedišta svojih kola, huknu: „Hvala bogu, i to je prošlo! Ne izgleda bogzna kako ni posle ovoga puta. Oh, do đavola! Sigurno nije ništa primetila! A to je zasad najvažnije.”

Vrati se kasno, preterujući u usiljenoj veselosti. Kon je bio ushićen njegovom razdraganošću.

„U ime oca! Mensone, dragi moj dečake, pa ti si vedriji no ikad.” Jednom ili dva puta oseti na sebi Kristinin pogled koji kao da ga je molio da joj da neki znak, neku potvrdu da se oni opet razumeju. Primeti da je zabrinuta zbog Merine bolesti. Ona mu izloži u kratkom razgovoru da je rekla Konu da pošalje telegraf da dođe odmah, ako je moguće već sutra. Zabrinuta je zbog nje i nada se da će se nešto, ili još bolje, sve učiniti za nju, i to bez odlaganja.

Sve je pošlo bolje nego što se on i nadao. Meri je odgovorila telegrafski da će stići sutradan pre ručka, pa je Kris imala pune ruke posla pripremajući sve što je bilo potrebno da bi mogla da je primi. Ustumaranost koja je vladala u kući bila je pokrila čak i njegovu usiljenu srdačnost.

Ali kad je Meri stigla, on postade odjednom opet svoj. Bilo je očevidno i na prvi pogled da je ona bolesna. Otkad ju je bio video bila je izrasla u vižljastu dvadesetogodišnju devojkicu, malo povijenih ramena, s onom maltene neprirodno lepom bojom lica koja je odmah zabrinula Endrju.

Bila je umorna od puta, pa iako je želela da još malo porazgovara s njima, radosna što ih opet vidi, poslušala njihove savete i leže u postelju već oko šest sati. Tada Endrju pođe da oslušne stanje njenih pluća. Zadržao se gore svega petnaest minuta, ali kad se vrati u salon, gde su ga Kon i Kristin čekali, njegov je izraz, prvi put, bio istinski zabrinut.

„Bojim se da je to sigurno. Levi vrh. Levelin je savršeno u pravu, Kone. Ali ne brini. Prvi je stadijum. Tu se još može pomoći.

„Veliš”, reče Kon sa sumornom zebnjom, „veliš da se može izlečiti?” „Da. Idem tako daleko da to čak i tvrdim. To znači da bi je trebalo stalno držati na oku, neprestano posmatrati, ukazivati joj svaku negu.” Zamisli se, nabrana čela. „Meni se čini, Kone, da je

Aberlou najgore mesto za nju, kuća je uvek loša za početnu tuberkulozu. Kako bilo da bilo, da je smestimo u Viktoriju? Ja sam u dobrim odnosima s doktorom Torougudom. Mogu sigurno da je smestim u njegovo odeljenje. Osim toga, i ja ću paziti na nju."

„Mensone", uzviknu Kon uzbuđeno, „to, to je delo pravog prijateljstva! Kad bi ti samo znao koliku veru u tebe ima to moje dete! Ako iko može da joj pomogne, to si ti."

Endrju odmah telefonira Torougudu, koji ih pet minuta zatim obavesti da će biti primljena u Viktoriju krajem nedelje. Kon se vidljivo razvedri. Kad pomisli na bolnicu za grudobolne, na Endrjuovu negu, na Torougudov nadzor, Meri je za njega, u njegovom snažnom optimizmu, bila već, takoreći, izlečena.

Sledeća dva dana imao je mnogo posla. U subotu po podne, kad je Meri smeštena u bolnicu, a Kon krenuo sa stanice u Padingtonu, Endrju najzad steče samopouzdanje, pa je bio na visini događaja. Mogao je da stisne ruku Kristini i da uzvikne polazeći u kliniku:

„Lepo je što smo najzad sami, Kris! Gospode, kakva je to bila nedelja!" Sve je to izgledalo savršeno u skladu. Ali bilo je dobro što nije video izraz njenoga lica. Ona je sedela u sobi, sama, malo oborene glave, s rukama u krilu, nepomična. Onoga dana kad se vratila, zavaravala se nadom da će sve biti dobro, ali sad su je obuzimale strašne slutnje: blagi bože, kad i kako će sve ovo da se završi.

Bujica njegovog uspeha sve je više rasla i nosila ga neodoljivo svojim hučnim tokom. Njegovo druženje s Hamsonom i Ajvorijem bilo je bliskije i unosnije nego ikad. Osim toga, Didman ga je zamolio da ga zameni u Plazi za vreme njegovog sedmodnevnog odsustva koje će provesti u Le Touquetu igrajući golf, a za tu uslugu podeliće s njim svoj honorar. Obično je Hamson bivao njegov zamenik, ali u poslednje vreme Endrju je sumnjao da su odnosi između njih dvojice postali zategnuti. Koliko je laskalo Endrjuu kad se našao u položaju da može da uđe pravo u spavaću sobu neke slavne filmske zvezde, da sedne na svilene pokrivače njene postelje, da sigurnom rukom opipava njeno predivno telo i da, ako ima vremena, popuši s njom još i cigaretu! Ali još više mu je laskalo pokroviteljstvo Džozefa Liroja. U toku poslednjeg meseca već dva puta je ručao s njim. Znao je da se u glavi tog čoveka motaju krupne misli. Prilikom poslednjeg susreta Liroj ga je uzeo na probu.

„Znate, doktore, ja vas već odavno posmatram. Naumio sam da preduzmem jednu krupnu stvar, pa će mi stoga trebati dosta umešnih medicinskih saveta. Ne želim više da imam posla s kojekakvim pokondirenim veličinama, koje još vode i dvostruku igru stari Rambold nije više vredan ni svojih vlastitih kalorija, njemu ćemo udariti jadicu, i to što pre meni ne trebaju takozvani stručnjaci koji samo mlate praznu slamu i prave od mene magarca. Meni treba trezven medicinski savetnik i ja počinjem da mislim da biste otprilike to mogli biti vi. Vidite, mi smo našim proizvodima, postavljenim na popularnu osnovu, osvojili dosta široku javnost, ali, iskreno govoreći, ja verujem da je došlo vreme da proširimo našu akciju na jednoj više naučnoj osnovi: da razlučimo mleko na osnovne sastojke, da ga elektrifikujemo, zgusnemo, razvrstamo. Cremo s vitaminom B, Cremofax i lithecin protiv slabe ishrane, rahitisa, malokrvnosti, nesanice razumete li, doktore, šta hoću da kažem? Štaviše, pođe li nam za rukom da to organizujemo stručno medicinski, mogli bismo da računamo na pomoć i simpatije čitavog lekarskog tela: da, takoreći, svaki lekar postane naš trgovački agent. E, ali to zahteva naučne oglase, doktore, naučne brošure, pa stoga ja verujem da bi nam jedan mlad lekar koji ima naučnog duha mogao biti od velike koristi u preduzeću. Ali, da se dobro razumemo, ja vam to govorim savršeno otvoreno i naučno mi idemo za tim da podignemo valjanost naših proizvoda, a kad čovek uzme u obzir ništavne ekstrakte koje lekari preporučuju kao Marobin C i Vegetog Bonebran mi, molim vas, onda zaista doprinosimo podizanju opšteg zdravlja i time činimo veliku uslugu naciji.”

Endrju ne zastade da pomisli da u jednom svežem zrnu graška verovatno ima više vitamina nego u nekoliko kutija Cremofaxa. Bio je očaran, ali ne zbog visine honorara koji bi uživao kao član uprave, već na pomisao kakvo mu veliko poverenje ukazuje Liroj.

Frensis je bila ta koja mu reče kakve bi sve koristi mogao imati od Lirojevog trgovačkog poslovanja. Ah, prijatno je bilo svratiti joj na šoljicu čaja, osećati da ga ta dražesna, umešna žena gleda naročito mekim pogledom i smeši mu se prisno i zavodljivo! Druženjem s njom on je postao snalažljiviji, smeliji, uglađeniji. Nesvesno se prožimao njenom filozofijom. Pod njenim vodstvom učio je da neguje površne ljubaznosti, a dublje stvari mogle su se vezivati i mačku o rep.

Sada je već mogao da pogleda Kristini u oči bez zazora, mogao je da se vrati kući sasvim nemarno posle jednog sata provedenog s Frensis. Nije se zapitao otkud u njemu odjednom ta ogromna promena. Ako bi ponekad na to pomislio, to je bilo samo da uveri sebe da on nije zaljubljen u gospođu Lorens, da Kristin o tome ništa ne zna i da svaki čovek jednom tokom svog života dolazi u taj neizbežan ćorsokak. A zašto bi se on razlikovao od drugih ljudi?

Kao naknadu za sve to, on se vladao prema Kristin s mnogo predusretljivosti, u razgovoru s njom bio je pun obzira, čak joj je izlagao neke svoje namere. Tako je ona saznala

da on namerava idućeg proleća da kupi kuću u Ulici Velbek i da će ostaviti Čezborou Teras čim to pitanje bude uređeno. Ona mu nije ništa osporavala, nije mu bacala optužbe u lice i, ako je kad bila zlovoljna, on to nikad nije primećivao, izgledala je sasvim neotporna. Život je za njega jurio suviše brzo da bi imao vremena da malo zastane i da se zamisli. Vrtlog ga je zanosio. Bio je obuzet osećajem snage. Osećao se pun života, svakim danom sve ugledniji, svoj i svoje sudbine gospodar.

I onda iz vedra neba udari grom.

Uveče 5. novembra dođe mu u kabinet u Čezborou Teras žena jednog malog zanatlije iz susedstva.

To je bila neka gospođa Vidler, sitna ženica srednjih godina, ali živahnih, svetlih očiju, prava Londonka, koja još nikad u životu nije bila otišla dalje od Margatea. Endrju je poznavao dobro gospođu Vidler, lećio je njenog sinčića od neke dečje bolesti još kad je bio tek došao u ovu četvrt. U tim prvim danima on je i svoje cipele davao njima na popravku, jer su Vidleri, čestite i vredne zanatlije, držali dvostruku radionicu na samom početku Ulice Paddington. Njihova firma imala je bombastičan naslov, Renovations Ltd: u jednoj polovini radnje popravljale su se cipele, a u drugoj su se čistila i peglala odela. Sam Hari Vidler mogao se često puta videti, gojazan i bledolik, bez okovratnika i zavrnutih rukava od košulje, s kalupom među kolenima ili iako je držao i dva pomoćnika kako pegla vrelom peglom, ako bi posao u drugom odeljenju bio hitan.

Gospođa Vidler govorila je sada o Hariju.

„Doktore“, reče ona svojim živahnim glasom, „mome mužu nešto nije dobro. Već nedeljama se tako povlači. Ja sam mu govorila i govorila da dođe k vama, ali on neće. Možete li sutra da dođete da ga pregledate? Ja ću ga zadržati u postelji.“

Endrju obeća da će doći.

Sledećeg jutra zateče Vidlera u postelji. On mu se žalio na neke unutrašnje bolove i rastuću gojaznost, koja je u pasu bila postala naročito uočljiva u toku poslednjih meseci, a što je on, kao mnogi bolesnici koji su tokom celog života bili zdravi, objašnjavao na nekoliko načina. Nagovestio je da je možda popio koju čašicu više, ili da je možda tome uzrok i njegovo zanimanje koje ga primorava da suviše sedi.

Ali posle pregleda Endrju je morao da opovrgne ta objašnjenja. Bio je uveren da se radi o cisti; stanje, mada nije bilo opasno, ipak je zahtevalo operaciju. Objasnio je to Vidleru i njegovoj ženi i uverio ih, što je bolje mogao, da jedna takva prosta oteklina može da se unutra još više razvije i da prouzrokuje svakojake neprilike, koje će, međutim, sve nestati kad se oteklina ukloni. Nije ni malo sumnjao u ishod operacije, pa posavetova Vidlera da odmah ode u bolnicu.

Međutim, sad se gospođa Vidler usprotivi.

„Ne, gospodine doktore, ne dam ja moga Harija u bolnicu!“ S mukom se trudila da se sabere u svojoj uzrujanosti. „Predosećala sam ja da će do toga doći kako je skapavao nad poslom. Ali sad šta je tu je, mi smo, hvala bogu, u mogućnosti da podnesemo troškove lečenja. Kao što znate, doktore, mi nismo imućni ljudi, ali smo malo odvojili za crne dane. I eto, došlo je vreme da se pomognemo. Ne dam ja da moj Hari moljaka, da šalje pisma i preporuke i da čeka dok dođe na red kao da je neki ubogi siromašak.“

„Ali, gospođo Vidler, ja mogu da sredim...“

„Ne! Ja hoću da on ide u kakav privatni sanatorijum. Ima ih ovde u okolini dosta. A vi, molim vas, nađite privatnog lekara da izvrši operaciju. Ja vam izjavljujem, doktore, da dokle god sam ja živa, Hari Vidler neće ići ni u kakvu javnu bolnicu.“

Bilo mu je jasno da je žena čvrsto rešena. I sam Vidler, kad je već iskrsla ta nevolja, bio je istog mišljenja kao i njegova žena. Tražio je najbolje lečenje koje se može imati.

Te večeri Endrju pozva Ajvorija preko telefona. Sad se već po navici obraćao njemu, a u

ovom slučaju utoliko pre što je hteo da ga zamoli za tu uslugu.

„Hteo bih da učinite nešto meni za ljubav, Ajvori. Imam jednog bolesnika kome je potrebna trbušna operacija to je čestit, vredan zanatlija, ali ne bogat, razumete li? Tu za vas nema bogzna šta, bojim se. Ali vi biste me veoma obavezali ako biste ga operisali uz, recimo, trećinu uobičajenog honorara.”

Ajvori se pokaza vrlo ljubaznim. Ništa mu nije bilo draže nego da učini svom prijatelju Mensonu kakvu bilo uslugu koja je u njegovoj moći. Malo su porazgovarali o bolesniku, a nakon toga Endrju je telefonirao gospođi Vidler:

„Upravo sam pričao s gospodinom Čarlsom Ajvorijem, hirurgom iz Zapadne četvrti, koji je moj naročito dobar prijatelj. On će doći sutra sa mnom da pregleda vašega muža, gospođu Vidler, u jedanaest sati. Pristajete li? On kaže slušate li? on kaže, gospođu Vidler, da će operaciju, ako se pokaže da je potrebna, izvršiti za trideset zlatnika. Kad se uzme u obzir da je njegov uobičajeni honorar sto zlatnika, a možda i više, onda nismo prošli tako loše.”

„Dobro, doktore, dobro.” U glasu joj se osećala zabrinutost, ali ona se trudila da je prikrije, da bi izgledalo kao da joj je laknulo. „To je vrlo ljubazno od vas, veliko vam hvala. Nadam se da ćemo nekako moći da se snađemo.”

Sutradan pre podne Ajvori pregleda bolesnika zajedno s Endrjuom, a sledećeg dana Hari Vidler je prešao u sanatorijum Brunslanđ, na istoimenom trgu.

To je bio staromodni, ali uredan sanatorijum, nedaleko od Čezborou Terasa, jedan od mnogih u toj četvrti, u kome su cene bile umerene, a oprema oskudna. Većini bolesnika trebala je samo lekarska nega. To je bio svet koji je bolovao ođ oduzetosti, hroničnih srčanih oboljenja, iznurene starice kod kojih je najveća nevolja bila sprečiti rane od ležanja. Kao i svaka slična ustanova u Londonu, u koju je Endrju zavirio, i ova nije bila namenjena svojoj svrsi. Nije bilo lifta, a operaciona dvorana nalazila se u nekadašnjoj staklenoj bašti. Ali gospođica Bakston, vlasnica, bila je diplomirana medicinska sestra i vrlo vredna žena. Ma kakvi bili drugi nedostaci, sanatorijum Brunslanđ je bio savršeno čist, sve do najudaljenijih ćoškova poda pokrivenog blistavim linoleumom.

Operacija je bila uglavljena za petak. Kako Ajvori nije mogao da dođe ranije, utvrđeno je da to bude u dva sata popodne, u neobično kasno.

Endrju dođe prvi, ali Ajvori stiže tačno u zakazano vreme. Doveze se s anestetičarem, pa je stajao po strani i gledao kako šofer nosi njegovu veliku torbu s instrumentima, da kasnije ništa ne bi ometalo sigurnost poteza njegove ruke. Očigledno, njegovo mišljenje o tom sanatorijumu nije bilo bogzna kakvo, ali njegovo je držanje ipak bilo besprekorno ljubazno, kao i uvek. U razmaku od deset minuta on umiri gospođu Vidler, osvoji gospođicu Bakston i njene sestre-pomoćnice i onda je u ogrtaču i rukavicama stao mirno bez uzrujavanja u operacionoj dvorani, koja se činila smešno, spreman da se preda poslu.

Bolesnik uđe s odlučnom veselošću, zbací sa sebe sobni haljetak, prihvaćen po jednoj sestri, i pope se na uski sto. Shvativši da mu valja podneti tu nevolju, Vidler joj je hrabro gledao u oči. Pre nego što mu anestetičar stavi masku na lice, on se nasmeši Endrjuu.

„Biću bolje kad se to završi.” Ubrzo zatim zažmuri i maltene žuđno udahnu duboke dahove etra. Gospođica Bakston otkloni zavoje. Ukaza se površina namazana jodom, neprirodna i sjajna oteklina. Ajvori počé da operiše.

Započé s nekom naročitom injekcijom u mišiće slabine.

„To je za sprečavanje šoka”, dobaci on Endrjuu uozbiljenim glasom. „Ja to uvek upotrebljavam.”

I onda započé pravi posao.

Napravi dug medijalni rez, i naprećac, maltene smešno, otkri se zlo. Cista je iskoćila kroz otvor kao neka dobro naduvana gumena, vlažna fudbalska lopta. Ako ništa drugo, Endrju je bar bio zadovoljan svojom tačnom dijagnozom. Pomisli da će se Vidler mnogo bolje

osećati kad se jednom oslobodi te neprijatne izrasline i, misleći već na sledećeg bolesnika koji ga je čekao, pogleda krišom na svoj sat.

Međutim, Ajvori se na svoj maestralan način igrao loptom i, ne uzrujavajući se, nastojao je da je poduhvati rukom za spojnu tačku, ali svaki put promaši. Pri svakom pokušaju lopta bi mu skliznula. To se ponovi bar dvadeset puta.

Endrju ga nestrpljivo pogleda i pomisli: „Pa šta radi taj čovek?” U malome trbuhu nije bilo mnogo prostora da se u njemu radi, ali ga je ipak bilo dovoljno. On je video Levelina, Denija i tuce drugih u svojoj staroj bolnici, kako vesto rukuju u mnogo manjem otvoru. U tome i jeste umešnost hirurga, da ume da barata instrumentima u teskobnom, mučnom položaju. Odjednom mu sinu da je to prva trbušna operacija koju je Ajvori obavljao za njega. Nesvesno spusti sat u džep i priđe kruto bliže stolu.

Ajvori se još upinjao da poduhvati cistu, još uvek miran, odmeren, hladnokrvan. Gospođica Bakston i jedna mlada sestra stajale su s poverenjem uz njega, ne znajući bogzna šta ni o čemu. Anestetičar, čovek prosede kose, trljao je rasejano palcem grlić začepljene boce. Atmosfera koja je vladala u toj maloj operacionoj dvorani sa staklenim krovom i golim zidovima bila je savršeno mirna. Nije tu bilo nikakve napetosti ni uzbudljive drame: samo je Ajvori malo podignutih ramena pokušavao rukavicama da poduhvati glatku gumenu loptu. Endrjua odjednom podiđe jeza.

Nabrana čela, on je pažljivo gledao. Zbog čega je strahovao? Nije tu bilo ništa čega bi se čovek mogao plašiti. Bila je to sasvim prosta operacija. Za nekoliko časaka sve će biti gotovo.

Uz jedva primetan smešak, kao da je zadovoljan sobom, Ajvori odusta od pokušaja da nađe spojnu tačku ciste. Mlada medicinska sestra pogleda ga ponizno kad zatraži nož. On prihvati pružen instrument sporim pokretom. Verovatno nikad još u svojoj karijeri nije više ličio na velikog hirurga iz romana. Držeći nož u ruci, i pre nego što je Endrju mogao da vidi o čemu se radilo, napravi velik ubod u svetli omot ciste. Sve se potom brzo odigralo.

Cista puknu, bljunuvši u vazduh velik mlaz venozne krvi, a njena sadržina sruči se u trbušnu duplju. Časak ranije bila je to okrugla, zategnuta lopta, a sada već kesica tkiva koja je ležala u lokvi brboreće krvi. Gospođica Bakston lati se pomamno posude sa tamponima. Anestetičar se naglo uspravi. Mlada sestra izgledala je kao da će se onesvestiti, Ajvori reče ozbiljno: „Štipaljke, molim.”

Endrjua obuze užas. Video je da je Ajvori, kad nije uspeo da podveže koren, slepo, luđački rasekao cistu. A to je bila hemoragična cista.

„Tampone, molim”, reče Ajvori svojim hladnokrvnim glasom. Petljao je u toj zbrci, pokušavao je da stegne koren, da tamponiranjem pokupi krv iz ispunjene duplje, nemoćan da zaustavi krvarenje. U užasu, Endrjuu sine misao kao munja:

„Svemogući bože, pa on ne zna da operiše, on uopšte ne zna!” Anestetičar, s prstom na arteriji, prošaputa tiho, kao da se izvinjava: „Bojim se... on kanda odlazi, Ajvori.”

Ostavivši štipaljku, Ajvori ispuni trbušnu šupljinu okrvavljenom gazom. Onda se dade na zašivanje svog velikog reza. Otekline više nije bilo. Vidlerov želudac imao je ulubljen, bledunjav, prazan izgled: Vidler je bio mrtav.

„Da, gotovo je”, reče anesteričar na kraju.

Ajvori proši poslednji šav, pažljivo preseče svileni konac i okrenu se stočiću s instrumentima da bi ostavio na njemu makaze. Endrju je stajao kao oduzet, nemoćan da se makne. Gospođica Bakston, potamnela u licu kao zemlja, nesvesno skloni s pokrivača boce s vrelom vodom. Izgleda kao da se sabrala samo velikom snagom volje. Potom izađe iz dvorane. Nosač, ne znajući šta se desilo, unese nosila. Još jedan minut i telo Harija Vidlera bilo je odneto gore, u njegovu sobu.

Ajvori najzad prozbori:

„Vrlo žalosno”, reče svojim sabranim glasom, skidajući ogrtač. „Ja mislim da se to

desilo zbog šoka, ne mislite li i vi tako, Grej?"

Grej, anestetičar, promrmlja nešto kao odgovor. On je bio zaposlen spremanjem svoga aparata.

Endrju još uvek nije mogao da progovori. U svojoj uzbuđenosti on se odjednom seti gospođe Vidler koja je čekala dole. Kao da je pročitao Endrjuovu misao, Ajvori reče:

„Ne brinite, Mensone. Ja ću se već pobrinuti za onu malu ženu. Hajdemo. Ja ću joj to umesto vas saopštiti.”

Nagonski, kao čovek koji je nemoćan da se odupre, Endrju se uputi za Ajvorijem niz stepenice u čekaonicu. Još je bio zaglušen, oslabljen osećajem gađenja, potpuno nemoćan da ma šta kaže gospođi Vidler. Ajvori, se, međutim, pokazao kao čovek koji je potpuno na visini koju prilike zahtevaju.

„Moja draga gospođo”, reče on dostojanstveno i saosećajno, dodirnuvši joj ovlaš ramena, „nažalost, nažalost, ne donosimo vam dobre vesti.”

Ona sklopi ruke u iznošenim kožnim rukavicama. Užas i preklinjanje mešali su joj se očima.

„Šta?”

„Vaš jadni muž, gospodin Vidler, uprkos svemu što smo učinili za njega. ..”

Ona se sruši na stolicu, pepeljasto siva u licu, a ruke su joj se u rukavicama neprestano micale.

„Hari!”, zausti ona tiho, glasom od kojega se srce kidalo. Pa onda opet, „Hari!”

„Ja mogu samo da vas uverim”, nastavi Ajvori tužno, „u ime doktora Mensona, doktora Greja, gospođice Bakston i moje, da ga nikakva sila na svetu nije mogla spasiti. Pa čak i da je preživio operaciju.” On slegnu pritom značajno ramenima.

Ona podiže pogled prema njemu, tražeći da shvati smisao njegovih reči, svesna i u tom strašnom času njegove obazrivosti i njegove dobrote prema njoj.

„To je najutešnije što ste mi mogli reći, doktore”, reče žena kroz suze. „Poslaću vam sestru ovamo. Učinite sve što možete da se otmete tom udaru. I hvala vam, hvala vam na hrabrom držanju.”

Ajvori izađe iz odaje, a Endrju se uputi za njim. U dubini predvorja, kancelarija je bila prazna, a vrata su bila otvorena. Mašivši se kutije s cigaretama, Ajvori uđe u kancelariju, pripali cigaretu i povuče dug dim. U licu je bio možda malo bleđi nego obično, ali njegova vilica je bila čvrsta, ruka sigurna, živci nimalo potreseni.

„Eh, dobro”, reče on hladno, „i s tim smo gotovi. Žao mi je, Mensone. Nisam ni slutio da je ta cista bila hemoragična. Ali, vi znate, takve se stvari dešavaju i pored sve obazrivosti.”

Nalazili su se u malenoj odaji, sa jednom jedinom stolicom gurnutom pod pisaći sto. Endrju se spusti na ogradu kamina, prevučenu kožom i zagleda se grozničavim pogledom u aspidistru u žućkasto zelenoj vazi koja je ukrašavala prazno ognjište. Bio je bolestan, satrven, na rubu potpunog sloma. Nije mogao da odagna priviđenje Harija Vidlera, kako se bez ičije pomoći upućuje operacionom stolu: „Osećaću se bolje kad se to završi”, da bi deset minuta zatim ležao opružen na nosilima kao izmrcvarena, iskasapljena lešina. Stisnu vilice i pokri oči rukama.

„Naravno”, reče Ajvori, gledajući u kraj svoje cigarete, „on je umro na stolu. Ja sam s operacijom bio gotov pre nego što se to desilo — i stvar je onda u redu: nema mesta istrazi.”

Endrju podiže glavu. On je drhtao, bio je izbezumljen od svoje vlastite slabosti u tom strašnom sticaju prilika koje je Ajvori bio primio tako hladnokrvno.

On viknu mahnito:

„Tako vam Hrista, ne govorite više! Vi znate da ste ga vi ubili. Vi niste hirurg. Vi ste najgori mesar kojeg sam ikad u životu video.”

Nastade tišina. Ajvori ga pogleda pozelenelim, tvrdim pogledom. „Ne preporučujem

vam takav način razgovora, Mensone."

„Ne sviđa vam se, je 1' da?" Grčevit jecaj potrese Endrjua. „Ja znam da vam se ne sviđa! Ali to je istina. Svi slučajevi koje sam vam do sada dao bili su puka dečja igrarija. Ali ovaj prvi ozbiljan slučaj koji smo imali... Oh, bože, morao sam odmah to znati ni ja nisam ništa bolji od vas..."

„Dođite k sebi, vi histerična ludo. Čuće vas."

„Pa šta onda!" Obuzet ponovo nastupom gneva, on se gušio: „Vi znate dobro kao i ja da je to istina. Vaše petljanje je bilo tako neznalačko da je to bilo gotovo isto što i ubistvo!"

Na trenutak je izgledalo kao da će ga Ajvori jednim zamahom pesnice srušiti s ograde na kojoj je sedeo, što bi s obzirom na svoju težinu i snagu lako mogao i učiniti. Ali on se s velikim naporom uzdrža. Ne rekavši ništa, on se prosto okrenu i izađe iz odaje. Ali njegovo otvrdlo, sleđeno lice poprimi zlokoban izraz nezaboravne mržnje.

Koliko je još ostao u toj odaji, čela naslonjena na hladan mramor kamina, Endrju nije znao. Najzad ustade, setivši se jadno da ga čekaju poslovi koje je morao da završi. Strašna nesreća bila ga je udarila svom žestinom granate koja, kad se rasprsne, uništava sve. Imao je osećaj da je i sam bez utrobe. Pa ipak, krenuo je nesvesno, poput teško ranjenog vojnika koji, silom stečenih, slepih navika, vrši dužnost koju svet očekuje od njega.

Na taj način pođe mu nekako za rukom da mukom obavi ostatak poseta bolesnicima i zatim se, olovna srca i s bolom u glavi, vrati kući. Stiže upravo na vreme za kliniku i večernje preglede.

Čekaonica je bila puna, klinika krcata do samih vrata. Teško, kao samrtnik, pogleda svoje pacijente, sakupljene, uprkos divnoj letnjoj večeri, da se poklone njegovom gospodstvu, njegovoj ličnosti. Većinom su to bile žene, mnoge od njih Laurierove pomoćnice, svet koji mu već nedeljama dolazi namamljen njegovim osmehom, njegovim ljubaznim držanjem, njegovim uveravanjem da treba da istraju u uzimanju leka sve stara sorta, mislio je on u svojoj duševnoj obamrlosti sve stara pesma!

Svali se u fotelju klinike i poče, s maskom na licu, uobičajeni večernji obred.

„Pa, kako ste? Da, ja mislim da izgledate nešto malo bolje! Da, puls je mnogo pravilniji. Ovaj lek vam pomaže. Nadam se, moja draga gospođice, da vam nije suviše neprijatan?"

Onda se uputi, kao i obično, Kristini koja je čekala da primi praznu bocu, pa kroz hodnik pređe u kabinet, gde produži s istim glupim pitanjima, s istim pažljivim nežnostima, natrag hodnikom da uzme napunjenu bocu, onda opet u kliniku. I tako je to išlo, tako se neprestano vrteo ovaj pakleni cirkus njegovog vlastitog prokletstva.

Noć je bila sparna. On je grozno patio, ali terao je dalje, delom da bi samog sebe mučio, a delom iz puke obamrlosti, jer nije mogao da se zaustavi. Idući tamo-vamo, zaglušen bolom, pitao se neprestano: „Kuda ja idem? Za ime božje, kuda ja idem?"

Najzad, kasnije nego obično, u petnaest do deset, sve je bilo gotovo. Zaključao je spoljnja vrata klinike i vratio se u kabinet, gde ga je, po ustanovljenom redu, čekala Kristin, spremna da čita imena i da mu pomogne da proknjiži prihod.

Prvi put posle toliko nedelja, on je istinski pogleda, duboko se zagleda u njeno lice, dok je ona, oborenih očiju, posmatrala spisak koji je držala u ruci. Uprkos otupljenosti u koju je bio upao, zaprepastio se kad vide koliko se promenila. Lice joj je bilo zgrčeno i tužno, usta malo opuštena. Iako nije gledala u njega, oči su joj bile pune smrtne tuge.

Sedeći za stolom s velikim registrom pred sobom, oseti strašan bol. Ali njegovo telo, taj spoljnji omot jedne duše obamrlih osećaja, nije odavalo ništa od unutrašnjih otkućaja. Pre nego što je on mogao da bilo šta kaže, ona poče da čita imena.

Pisao je i pisao, beležio je u knjigu krstić za napravljenu posetu, kružić za pregled u ordinaciji, zbrajajući istovremeno i ukupnu svotu. Kad je bio gotov, ona ga upita glasom čiju jetku satiru tek tada primeti:

„Dakle, koliko je danas?”

On joj ne odgovori ništa, a nije ni mogao da bilo šta odgovori. Ona izađe. Čuo ju je kako odlazi gore u svoju sobu, čuo ju je kako je tiho zatvorila vrata. Bio je sam: sumoran, klonuo, zamišljen. Kuda ja idem? Za ime božje, kuda ja idem? Odjednom mu se pogled zaustavi na duvankesi, punoj novca, nabubreloj od srebrnjaka koje je toga dana bio primio. Ponovo ga zahvati talas pomahnitale ogorčenosti. Zgrabi duvankesu i tresnu njome u kut sobe. Ona odjeknu tupo.

Zatim skoči na noge. Gušio se, nestajalo mu je daha. Izađe iz odaje i jurnu u malo dvorište iza kuće, kao u mali bunar pomračine ispod visokih zvezda. Tu se, slabašan, nasloni na zid od opeka i poče naglo da povraća.

U postelji se preturao nemirno cele noći, dok nije, najzad, oko šest sati ujutro, zaspao. Probudivši se kasno, sišao je na doručak tek u devet, bled i podbulih očiju i video je da je Kristin već doručkovala i otišla nekuda. U svakoj drugoj prilici to ga ne bi bilo nimalo uznemirilo. Sada, međutim, oseti s bolom koliko su se otuđili.

Kad mu gospođa Benet unese ukusno spremljenu šunku s jajima, nije mogao da jede, mišići ždrela kao da su mu bili otkazali. Popio je kafu i onda nasuo naglo u čašu dobru količinu viskija i sode, pa i to iskapi. Zatim se spremio za nevolje dana.

Mada se još nije bio sabrao, njegovi su pokreti bili manje nesvesni nego ranije. Jedan nejasan zračak, jedan snopić blede svetlosti je počeo da prodire kroz mutnu neizvesnost koja ga je obavijala. Bio je svestan da se nalazi na rubu velikog, ogromnog sloma. Bio je svestan takođe da se, upadne li jednom u taj ponor, nikad više neće izvući iz njega. Trudio se oprezno da sačuva ravnotežu duha. Otvori vrata garaže i izvuče svoja kola. Od napora dlanovi mu se ovlaže znojem.

Tog jutra žurio je da stigne do Viktorije. Imao je ugovoren sastanak s doktorom Torougudom, kako bi zajedno pregledali Meri. Tu dužnost nije hteo nikako da propusti. Vozio je u pravcu bolnice. U kolima se osećao već bolje: bilo mu je lakše da vozi nego da ide pešice, bio je navikao na tu vožnju, pa je već vozio automatski, refleksno.

Dovezavši se do bolnice, ode pravo u odeljenje. Klimnu glavom sestri u znak pozdrava i uputi se Merinoj postelji, dohvativši uzgred i njenu tablicu. Onda sede na ivicu postelje, prekrivene crvenim pokrivačem, svestan radosnih osmeha kojima gaje Meri očekivala. Kraj bolesnice se nalazio veliki buket ruža, ali on je gledao neprestano u njenu tablicu. Ono što pročitao na njoj ne sviđa mu se.

„Dobar dan”, reče mu ona. „Zar nisu prekrasne moje ruže? Donela mi ih je juče Kristin.”

On je pogleda. Lice joj nije bilo onako zajapureno kao kad je došla, ali bila je malo smršala.

„Da, vrlo su lepe. Pa, kako se osećaš, Meri?”

„Oh! dobro mi je.” Časkom odvrati od njega pogled, ali zatim ga pogleda očima punim poverenja. „Bilo kako bilo, to neće još tako dugo trajati. Vi ćete me uskoro izlečiti.”

Vera koja se ogledala u njenim rečima i još više u njenim očima, bolno ga se kosnu. Pomisli: desi li se njoj nešto loše, to će mi zadati poslednji udarac. U taj čas uđe u odeljenje i doktor Torougud da bi izvršio redovni pregled bolesnika. Primetio je Endrju i uputio se odmah k njemu.

„Zdravo, Mensone”, reče mu ljubazno. „Gle? Šta je to s vama? Jeste li bolesni?”

Endrju ustade.

„Hvala na pitanju. Zdrav sam potpuno.”

Doktor Torougud ga čudno pogleda, a zatim se okrene Merinoj postelji. „Drago mi je što ste me pozvali da zajedno pregledamo tu bolesnicu. Donesite paravan, sestro.” Zadržase se desetak minuta pregledajući Meri, a onda ga Torougud povede u udubljenje kod poslednjeg prozora gde se, iako su bili izloženi pogledima čitavog odeljenja, njihov razgovor nije mogao čuti.

„Dakle?”, upita on. Endrju se prenu iz svoje utučenosti:

„Ja ne znam kakvo je vaše mišljenje, doktore Torougude, ali meni se čini da stanje ove bolesnice ne ide nabolje.”

„Pa, ima jedan ili dva simptoma”, reče Torougud, povukavši se za usku bradicu.

„Meni se čini da se bolest čak i pogoršala.”

„Oh, ja to ne bih rekao, Mensone.”

„Temperatura je postala nestabilnija.”

„Hm... možda.”

„Oprostite što uzimam sebi slobodu, ja ni u jednom času ne zaboravljam svoj položaj u odnosu prema vama, ali meni je mnogo stalo do te bolesnice. S obzirom na njeno stanje, ne biste li vi bili za pneumotoraks? Vi se sećate da sam ja već naginjao ka tome kad smo Meri... kad smo bolesnicu doveli ovamo.”

Torougud pogleda Mensona iskosa. Njegov se lik bio promenio, crte su mu bile otvrdnule.

„Ne, Mensone. Žalim, ali ja ne nalazim da bi to bilo umesno u ovom slučaju. Tako sam mislio onda, a tako mislim i sada.”

Nastade tišina. Endrju nije mogao da izusti više nijednu reč. Poznavao je Torouguda i njegovu nepokolebljivu tvrdoglavost. Osećao se iznurenim telesno i duševno, nesposobnim da dalje vodi ovu jalovu prepirku. Slušao je, nepomičnog lica, Torouguda koji je nastavio da izlaže svoje lične poglede po pitanju bolesnice. Torougud završi, pa se uputi drugim bolesnicima, a Endrju ode ponovo do Meri da joj kaže da će doći i sutradan, a potom napusti odeljenje. Pre nego što se izvezao iz bolnice, zamoli vrataru da telefonira njegovoj kući da neće doći na ručak.

Bio je skoro jedan sat. On je bio još utučen, pun jada i nemilih misli, pa je zbog gladi osećao laku nesvesticu. U blizini mosta u Batersiju zaustavi kola pred jednom malom jeftinom poslastičarnicom. Tu poruči kafu i malo vrelih prženica na maslacu. Ali popi samo kafu, dok mu se želudac prevrtao od same pomisli na prženice. Oseti na sebi radoznao pogled devojke koja ga je posluživala.

„Ne dopada vam se?”, upita ona. „Ako želite, doneću vam druge.”

On odrečno klimnu glavom i zatraži račun. Dok je ona pisala, on uhvati sebe kako budalasto broji sjajnu crnu dugmad na njenoj haljini. Tako je jednom, bilo je to davno, sav zanesen gledao tri biserna dugmeta u jednoj učionici u Drinefiju. Napolju, nad rekom, treperio je užaren vazduh. Seti se, kao u bunilu, da toga dana po podne ima dve zakazane posete u Ulici Velbek. Polako se odveze tamo.

Sestra Šarp pokaza se goropadna kao obično kad bi je zamolio da dođe u subotu popodne, ali i ona ga upita da li se oseća bolesnim. Potom ga, nešto mekšim glasom, jer je gajila naročito poštovanje prema doktoru Hamsonu, obavesti da ga je Fredi već dva puta nakon ručka tražio telefonom.

Kad je ona izišla iz kabineta, sede za svoj sto i zagleda se pravo preda se. Prvi pacijent uđe u dva i po, neki mladi činovnik iz Saveta, koji je patio od neke srčane bolesti, a bio mu ga je poslao Džil. Posvetio je mnogo vremena pregledu tog bolesnika, trudeći se naročito da pregled obavi valjano, a zatim zadrži mladića dok mu ne izloži brižljivo sve pojedinosti lečenja. Kad je najzad bio gotov, pa se pacijent mašio svog tankog novčanika, on reče brzo:

„Molim vas, nemojte mi sada plaćati. Čekajte dok vam pošaljem račun.”

Pomisli da mu taj račun neće nikada ni poslati, da je izgubio žeđ za novcem, da opet može da ga prezire i to ga je neobično hrabrilo.

Onda dođe drugi pacijent. Bila je to gospođica Basden, žena u srednjim četrdesetim, jedna od njegovih najvernijih pacijentkinja. Zanimi kad je ugleda. Bogata, sebična i hipohondrična, ona je bila mlada i još sebičnija dvojnica one gospođe Reburn koju je jednom u društvu s Hamsonom bio video u sanatorijumu gospođice Šerington.

Slušao ju je s dosadom, pritiskajući rukom umorno čelo, dok je ona veselo čavrljala o svemu što je zadesilo njen organizam od poslednje posete, pre nekoliko dana. On naglo podiže glavu.

„A zašto vi dolazite k meni, gospođice Basden?”

Ona zastade usred rečenice, blažen izraz ozari joj gornji deo lica, ali

usta joj se polako otromboljiše.

„Oh, znam, ja sam kriv!”, reče on. „Ja sam vam kazao da dolazite. Ali, u stvari, vama nije ništa.”

„Doktore Mensone!”, uzviknu ona, ne verujući svojim ušima.

To je bila istina. On shvati s okrutnom pronicljivošću da su svi simptomi njene bolesti dolazili zbog novca. Celog svog života ona nije radila nijednog božjeg dana, telo joj je bilo mlitavo, oteklo, prehranjeno. Patila je od nesanice zato što se nije kretala, zato što nije upotrebljavala svoje mišiće, čak ni svoj mozak nije upotrebljavala. Nije imala druge brige nego da reže kupone i da misli na svoje dividende, da grdi sobaricu i da se stara o tome šta će pojesti ona i njeno kuće. Kad bi samo htela da izađe iz te sobe i da se prihvati nečeg stvarnog, da odbaci sve pilulice, sve lekove za umirenje živaca, za uspavljivanje, kolagoge i sve druge trice i kućine... Da da nešto od svog novca sirotinji... Da pomogne svoje bližnje i da prestane da misli samo o sebi! Ali ona to nikad, nikad neće hteti da učini, čak je izlišno tražiti to od nje. Ona je duhom mrtva, a i on je isto tako, neka mu se bog smiluje!

On reče sumorno:

„Žao mi je, gospođice Basden, ali ja vam više ne mogu koristiti svojim uslugama. Možda ću... Možda ću nekud otputovati, ali ja ne sumnjam da ćete ovde u okolini naći i druge lekare koji će biti srećni što će moći da vam ugađaju.”

Ona otvori usta nekoliko puta, kao riba van vode. Onda joj lice poprimi izraz razumevanja: bila je uverena, potpuno uverena da je on skrenuo pameću. Nije gubila vreme da bi se s njim oko toga prepirala: ustala je, brzo je pokupila svoje stvari i pohitala napolje.

On se spremio da pođe kući i zatvori fijeke stola, kao čovek koji je najzad doneo odluku. Ali, još nije bio ustao, kad uđe živo gospođica Šarp, s osmehom na usnama:

„Doktor Hamson želi da govori s vama. Ovaj put došao je lično, umesto da telefonira.”

Čas zatim uđe Hamson, veselo pripali cigaretu i zavalj se u naslonjač, a u očima mu se ogledala neka naročita svrha. Nikad još njegove reči nisu zvučale tako prijateljski.

„Izvini, druže, što te uznemiravam ovako u subotu po podne. Ali znao sam da si ovde, pa hajde, rekoh, Muhamed će bregu. Dakle, slušaj, Mensone. Čuo sam sve o jučerašnjoj operaciji i pravo da ti kažem, baš mi je mило. Već je krajnje vreme da uvidiš ko je i šta je naš prijatelj Ajvori.” U Hamsonovom glasu osećala se jetka zloradost. „Mislim da treba da ti kažem, dragi moj, da sam se u poslednje vreme prilično posvađao s Ajvorijem i Didmanom. Oni su igrali dvoličnu ulogu. Nas trojica smo vodili zajednički jedan mali posao, i te kako unosan i ja sam sada gotovo uveren da su mi oteli jedan deo zarade. Osim toga, već mi je dosta tih Ajvorijevih svinjarija! Ta svinja se bavi samo pobačajima. To nisi znao, je li? E, to ti ja kažem, i možeš mi verovati kao jevanđelju. Postoje dva-tri sanatorijuma, ni sto milja daleko odavde, gde se ništa drugo i ne radi sve lepo i fino, naravno tu ti je naš Ajvori glavni maher! Ni Didman nije mnogo bolji: on ti je samo licemeran torbar koji prodaje droge, samo manji prepređenjak od Ajvorija. Jednog lepog dana, i to uskoro, dobiće i po prstima od Ministarstva zdravlja. A sada slušaj, stari druže, govorim ti za tvoje vlastito dobro. Sve to ispričao sam ti o ovim prikanima stoga što želim da vidiš ko su ti ljudi i da ih se otreseš, pa da lepo priđeš meni. Ti si u ovim stvarima još žutokljunac, još ti ne znaš da pokupiš sav kajmak. Zar ti ne znaš da Ajvori, kad dobije sto zlatnika za jednu operaciju, mora drugome dati pedeset, jer samo na taj način on može zaraditi nešto, razumeš? A koliko je tebi davao, šugavih petnaest ili, možda, dvadeset zlatnika. To nije pošteno, Mensone! I posle tog jučerašnjeg kasapljenja, ja ga, bogme, ne bih više trpeo. Ja njima, doduše, još ništa nisam rekao o svemu tome, lukavac sam i ja, dragoviću moj, ali evo, kakav je moj plan: da se nas dvojica, ti i ja, lepo združimo i da napravimo mali zajednički ortakluk. Pa, najzad, mi smo i stari drugovi, još s univerziteta, je l' tako? Ja te volim, oduvek si mi bio drag. Od mene ti možeš da naučiš još mnogo kojekakvih majstorija.”

Fredi začas zastade da bi pripalio drugu cigaretu i onda se prijatno, široko nasmeši, da bi mu odmah izložio i druge prednosti budućeg ortakluka.

„Ti prosto nećeš verovati u moje sposobnosti. Da ti samo ispričam o mom najnovijem poduhvatu: dajem injekcije čiste vode, po tri zlatnika komad! Jednog dana dođe pacijentkinja da joj dam injekciju. Međutim, bio sam zaboravio da poručim tu prokletu stvar, pa, rekoh, daje ne bih žalostio i razočarao, ja ti lepo štrcnem njoj H2O. Sutradan je došla da mi kaže da je ovaj put reakcija bila bolja nego ikad! I tako ti mi lepo nastavismo dalje. A zašto ne? Na kraju krajeva, sve se svodi na veru i bočicu obojene vodice. Samo imaj na umu da ja umem da saspem i čitavu farmakopeju, kad se ukaže potreba za to. Dabome. Znam ja svoj posao. Vidra sam ja za te stvari, Mensone, pa kad bismo se nas dvojica istinski udružili ti s tvojim diplomama, a ja, opet, sa svojom promućurnošću iha, gde bi nam bio kraj! Ljudi uvek traže da imaju mišljenje i nekog drugog lekara, razumeš li? A ja sam još bacio oko i na jednog mladog hirurga, taj je kudikamo bolji od Ajvorija! Ali njega možemo da uhvatimo za brnjicu i kasnije. S vremenom mogli bismo da otvorimo i svoj vlastiti sanatorijum, a to bi onda bio Eldorado!”

Endrju ostade nepomičan i krut. On se nije ljutio na Hamsona, gnušao se jedino samog sebe. Ništa nije moglo biti uverljivije od ovog Hamsonovog predloga da mu pokaže gde se nalazi, šta je uradio i kuda ide. Najzad, uviđajući da mora nešto da odgovori, on promrmlja:

„Ne mogu da radim s tobom, Fredi. Meni je... Meni je sve to dozlogrdilo. Mislim da ću za neko vreme da dignem ruke od svega. U ovom krajičku Londona ima suviše šakala. Ima dosta čestitih ljudi koji se trude da rade pošteno, ali svi drugi su šakali. Šakali su ti koji daju sve te nepotrebne injekcije, režu neškodljive krajnike i šlepa creva, doturaju jedan drugome pacijente kao lopte, dele honorare, vrše pobačaje, preporučuju naučne lekove, a sve vreme jure samo za zlatnicima.”

Hamson je polako crvenio.

„Pazi, molim te!” povika on. „A ti?”

„Znam, Fredi”, reče Endrju umorno. „Nisam ni ja ništa bolji. Ne želim ja nikakve razmirice, ni zlovolje među nama. Ti si bio moj najbolji prijatelj.”

„Jesi li pošasavio, šta ti je?”

„Može biti. Ali ja hoću da pokušam da ne mislim više na novac ni na materijalan uspeh. Nije u tome vrednost jednog lekara. Kad lekar zarađuje pet hiljada funti godišnje, on nije dobar. I zašto bi... Zašto bi čovek zarađivao tolike novce na račun čovečanstva koje pati?”

„Budalo jedna”, reče Hamson ljutito i okrenuvši se, izađe iz odaje. Endrju ponovo sede za svoj sto, utučen, sam, jadan. Najzad ustade i poveze se kući. Kad se približi Čezborou Terasu, oseti kako mu srce ubrzano kuca. Već je bilo prošlo šest sati. Sav jad tog za njega sumornog dana blizio se svom vrhuncu. Ruka mu silovito zadrhta kad okrene ključ u bravi.

Kristin je bila u salonu. Kad vide njeno blede, smireno lice, podiđe ga jeza. Živo poželee da ga ona nešto upita, da bar nečim pokaže da je zanima kako je proveo sve te sate daleko od nje. Ali ona mu samo reče mirnim, ravnodušnim glasom:

„Imao si danas mnogo posla. Želiš li da popiješ šoljicu čaja pre klinike?” On odgovori:

„Večeras nema klinike.” Ona ga brzo pogleda.

„Ali danas je subota, dan kada ima najviše sveta.”

Umesto odgovora on napisa belešku da je klinika te večeri zatvorena. Uputi se hodnikom i pribi je na vrata klinike. Srce mu je sada tako snažno tuklo da je imao osećaj da će mu prepući. Kad se hodnikom vratio u svoj kabinet, ona ga je čekala, još bleđa u licu, uznemirena.

„Šta je s tobom?”, upita ga ona čudnim glasom. On ju pogleda. Bol koji mu je razdirao srce obrva ga naglo, i on više nije vladao sobom.

„Kristin!” Sve što mu je bilo u duši slilo mu se odjednom u tu jednu reč. On joj se baci pred noge: klečao je pred njom i plakao.

Njihovo izmirenje bilo je najlepší događaj koji su doživeli od dana njihove prve ljubavi. Sledećeg jutra bila je nedelja, on je ležao pored nje, kao nekada u Aberlou i govorio joj, govorio, kao nekad, otvorenog srca. Napolju je vladala nedeljna tišina: samo su zvuci zvana, blagi, umirujući, dopirali do njih. Ali Endrju nije bio miran.

„Kako sam mogao sve to da činim?“, jadao se on. „Jesam li bio lud, Kris, ili šta je to bilo sa mnom? Sada, kad pomislim na sve to, prosto ne mogu da verujem. Da se ja združim s tom bagrom i to pošto sam upoznao Denija i Houpa! Gospode! Pa mene treba izvesti na gubilište!“

Ona ga je umirivala. „Sve se to dogodilo tako naglo, dragi. Svako bi pred takvom navalom morao da poklekne.“

„Ali časnu ti reč dajem, Kris: kad se setim svega, dođe mi da poludim. I kako si ti morala užasno patiti! Gospode bože, mene bi trebalo najpre udariti na muke, pa tek onda pogubiti!“

Ona se smejala. Bilo je pravo uživanje videti joj lice oslobođeno one ledene ravnodušnosti, srećno, blago, puno nežnog staranja za njega. „Oh, bože moj!“, pomisli on, „pa mi oboje opet živimo.“

„Ima samo jedan izlaz“, reče on odlučno, skupivši obrve. Uprkos svojim nemirnim mislima, on se sad osećao jak, oslobođen varki koje su ga zasenjivale, spreman da radi. „Mi moramo da se čistimo odavde. Ja sam ovde suviše duboko zaronio, Kris, suviše duboko. Ovde me sve podseća na smicalice i lihvarstva koja sam počinio, i ko zna, mogao bih opet jednog dana da zaglibim. Praksu bismo mogli lako da prodamo i... Oh, Kris, imam jednu sjajnu zamisao!“

„Koju, srce?“

Čelo mu se razvedri i on se uzdržljivo, blago nasmešio.

„Koliko već ima vremena otkad me nisi tako nazvala? A to mi godi. Ja znam, zaslužio sam... Oh, ne daj mi da opet počnem da mislim na sve to, Kris! Ova ideja, ova zamisao pala mi je na um jutros kad sam se probudio. Ponovo sam se sekirao zbog Hamsonovog predloga da uđem s njim u onaj besramni ortakluk i onda mi odjednom sinulo u pameti: „A zašto da ne stvorim jednu čestitu grupu?“ Tako nešto postoji među lekarima u Americi Stilman mi to stalno ubacuje u glavu, čak iako on sam i nije lekar ali mi ovde prosto kao da za takav sistem nemamo mnogo smisla. Razumeš li, Kris, čak i u nekakvom malom gradiću u unutrašnjosti mogla bi da se osnuje neka klinika, s jednom manjom grupom lekara, od kojih bi svaki radio svoj određeni posao. Dakle, slušaj, mila moja: umesto da se sližem s Hamsonom, Ajvorijem i Didmanom, zašto da ne sastavim s Denijem i Houpom odličnu trojku? Deni bi obavljao hirurški posao ti znaš kako je on u tom poslu sposoban ja bih bio internista, a Houpa naš bakteriolog! Ti uviđaš prednost tog plana: svako od nas radio bi kao specijalista u svojoj oblasti, a uzajamno bismo se dopunjavali. Možda se sećaš Denijevih predloga i mojih, takođe, protiv glupavog sistema celokupnog lekarstva: lekar opšte prakse mora da pipa nasumce i da tetura pod teretom koji mu je navaljen na leđa, a to je nemoguće! Jedini je odgovor na to, i to savršen odgovor, stvaranje lekarskih grupa. To bi bilo nešto između etatizacije lekarske službe i usamljenog napora pojedinaca. Jedini razlog što to još nismo imali kod nas jeste taj što naša krupna gospoda vole da drže sve u svojim šakama. Ali, oh! Zar to ne bi bilo divno, mila moja, kad bismo mogli da stvorimo jednu malu borbenu jedinicu, besprekornu s naučnog, a usuđujem se reći i s moralnog gledišta, neku vrstu grupe koja bi pokušala da pobedi predrasude, da obori kumire, a možda i da započne nešto što će proizvesti potpunu revoluciju čitave naše lekarske organizacije.“

Glave naslonjene na uzglavlje, ona ga je pogledala radosnim očima. „Kad te tako slušam, sećam se minulih dana. Ne umem ti reći koliko se tome radujem. Oh, to je kao da život počinje iznova. Ja sam srećna, srce, tako sam srećna!”

„Ja imam još mnogo da okajem”, umovao je on sumorno. „Bio sam budala. I još gore nego to.” Pritisnu rukom čelo. „Ne izbija mi iz glave jadni Hari Vidler i neće sve dok ne učinim nešto čime ću uistinu okajati svoj greh.” Odjednom jeknu. „Ja sam kriv, Kris, koliko i Ajvori. Ne mogu da se otmem osećaju da sam se suviše olako izvukao. I ne izgleda mi pravo da se tako izvučem. Ali ja ću raditi kao rob, Kris. I verujem da će mi se Deni i Houpu pridružiti. Ti znaš njihove ideje: Deni prosto umire od želje da se opet baci na stvaran rad, a ako bismo Houpu omogućili da ima neku malu laboratoriju u kojoj bi spremao za nas serum, a uz to bi mogao da se bavi i svojim samostalnim radom, on bi pošao s nama i na kraj sveta.”

Skoči iz postelje i počne na svoj stari plahovit način da korača gore-dole sobom, razdiran između zanosa i kajanja, da premišlja, pun briga, nada, planova.

„Ima mnogo stvari koje treba da sredim, Kris”, uzviknu, „a za jednu mi se valja odmah pobrinuti. Slušaj, mila moja! Dok napišem nekoliko pisama pa čim ručamo kako bi bilo da se izvezeš sa mnom malo u okolinu?” Ona ga pogleda upitno.

„Ali... ako si ti zauzet?”

„Radi se o nečemu što je preče. Bogami, Kris, strašno sam zabrinut zbog Meri Boland. Njeno stanje ne ide nabolje u Viktoriji, a ja nisam vodio dovoljno računa o njoj. Torougud je vrlo okrutan i ne razume njen slučaj, bar ne onako kako ja mislim. Bože! Kad bi se Meri išta dogodilo, i to pošto sam se pred Konom primio odgovornosti za nju, ja bih prosto poludeo. Ružno je to reći za svoju vlastitu bolnicu, ali ona se nikad neće oporaviti u Viktoriji. Trebalo bi da je negde u prirodi, na čistom vazduhu, u nekom dobrom sanatorij umu.”

„Da?”

„Zato bih hteo da se odvezemo Stilmanu. „Belevi”, jedinstveno mestašce, kakvo se samo poželeti može. Kad bih samo mogao da ga nagovorim da primi Meri. Oh, ne samo da bih bio zadovoljan, bio bih uveren da sam zaista učinio nešto vredno truda.”

Ona reče odlučno: „Poći ćemo čim ti budeš gotov.”

Obukavši se, napisao dugo pismo Deniju i još jedno Houpu. Imao je svega tri teža bolesnika, pa ih poseti, a zatim uz put preda pisma na poštu. Potom, posle lakog ručka, Kristin i on pođuše u Vajkomb.

Uprkos grozničavoj napregnutosti u kojoj se stalno nalazio, izlet ga je osvežio. Više nego ikad bio je uveren da je sreća u stvari jedno unutrašnje stanje, čisto duševno, nezavisno, ma šta cinici o tome mislili, od zemaljskih dobara. U toku svih tih meseci, kad se bio tako žestoko okomio na osvajanje bogatstva i položaja i uspevao u materijalnom pogledu, on je zamišljao da je srećan, dok uistinu to nije bio. Živeo je u nekoj vrsti bunila, neprestano žudeći da stekne što više. „Novac”, mislio je on sada ogorčeno, „za sve je kriv prljavi novac!” Najpre je govorio sebi da želi da zaradi hiljadu funti godišnje. Kad je taj prihod postigao, on je svotu odmah udvostručio i postavio je kao vrhunac svojih želja. Ali kad je i to ostvario, bio je nezadovoljan. I tako je to išlo. Želeo je sve više i više. Na kraju bi ga nezajažljiva pohlepa bila upropastila.

Pogleda krišom Kristin. Koliko je ona morala da propati zbog njega! Ali sada je potvrdno saglasnosti svoje odluke nalazio u njenom preobraženom, ozarenom licu. To lice nije više bilo tako lepo, jer su životne brige i nevolje na njemu ostavile svoje tragove, nekoliko potamnelih bora oko očiju, ponešto upale obraze koji su nekada bili tako jedri i rumeni. Ali to je lice uvek oplemenjeno vedrinom i otvorenosću. A živost kojom je sada svetlelo, bilo je tako divno i dirljivo da ga obuže duboko kajanje. Zakleo se da nikad više neće učiniti ništa što bi nju moglo da rastuži.

Stigoše u Vajkomb oko tri sata i odatle se povezoše ogrankom puta koji je vodio preko

jednog brega pored Lejsi Grina. Položaj „Belevija“, na jednoj maloj visoravni, zaštićenoj sa severne strane i s pogledom na obe doline, bio je veličanstven.

Stilman ih primi srdačno. On je bio uzdržan, nerazmetljiv čičica, retko kad zanesen oduševljenjem, ali im time što im reče da je zadivljen lepotom i valjanošću njihovog dela pokaza koliko mu je draga Endrjuova poseta.

„Belevi“ je bio namerno malen, ali je njegovo savršenstvo bilo van svake sumnje. Dva krila, okrenuta jugozapadu, sučeljavala su se u jednom središnjem zdanju, u kojem su se nalazile kancelarije. Iznad ulaznog trema i kancelarija bila je velika, bogato opremljena dvorana za lečenje, a južna strana joj je bila sva od stakla koje blokira ultraljubičaste sunčeve zrake. Sva prozorska okna bila su od istog materijala, a sistemi zagrevanja i provetravanja bili su poslednja reč moderne tehnike. Razgledajući zgradu, Endrju nije mogao da ne uporedi to najmodernije savršenstvo sa starim zgradama, zidanim pre sto godina, u kojima su bile smeštene londonske bolnice, kao i s onim starim kućerinama, koje su se, jadno prepravljene i još gore opremljene, lakrdijaški zvale sanatorijumi.

Kasnije, pošto im je sve pokazao, Stilman ih posluži čajem. Tada mu Endrju ukratko saopšti svoju molbu.

„Mrsko mi je da molim za usluge, gospodine Stilman“ Kristin se nasmeši toj maltene zaboravljenoj frazi „ali, da li biste hteli da primite, meni za ljubav, jednu bolesnicu? Početna tuberkuloza. Zahteva verovatno pneumotoraks. Ona je kći jednog mog velikog prijatelja, kolege on je zubar a njeno stanje, tamo gde se sada nalazi, ne ide nabolje.“

Nešto slično veselosti nazre se u Stilmanovim plavim očima.

„Meni lekari ovde ne šalju bolesnike mada u Americi čine i to. Vi zaboravljate da sam ja ovde samo nadrilekar koji vodi neki divni sanatorijum, jedan od onih šarlatana koji teraju svoje bolesnike da šetaju bosonogi po jutarnjoj rosi, da bi im posle dali za doručak strugane rotkve!“

Endrju se na to ne nasmeja.

„Ja vas nisam molio za to da biste se sa mnom šalili, gospodine Stilmane. Meni je mnogo stalo do te devojkice. Njeno me stanje mnogo, veoma mnogo zabrinjava.“

„Ali, dragi prijatelju, bojim se da je kod mene sve puno. Uprkos neprijateljskom raspoloženju vašeg lekarskog bratstva, spisak onih koji čekaju na red da budu primljeni dug je kao moja ruka. Čudno.“ Stilman se najzad tiho nasmešio. „Ljudi žele da ih izlečim uprkos lekarima.“

„Dakle ništa!“ promrmlja Endrju. Stilmanovo odbijanje teško ga je razočaralo. „A ja sam manje-više računao kao sigurno. Verujte, kad bi Meri bila ovde u vašim rukama, oh, ja više ne bih strahovao za nju. Pa vi imate najlepše lečilište u Engleskoj! Ne mislite valjda da ja pokušavam da vam laskam. Ja to znam. Kad pomislim na onu staru sobetinu u Viktoriji u kojoj ona sada leži i sluša kako bubetine grebu na sve strane...“

Stilman se nagnu napred i dohvati s niskog stočića tanak sendvič od krastavaca. Imao je čudan, njemu svojstven kočoperan način kad bi se doticao nečega: kao da je tek najpažljivije oprao ruke, pa strahuje da ih ne uprlja.

„Tako! Vi meni, dakle, spremate neku malu ironičnu komediju. Ali ne, ne, ne smem tako da govorim, vidim da ste zabrinuti. Ja ću vam pomoći. Mada ste i vi lekar, primiću vašu bolesnicu.“ Primitivši izraz zbunjenosti na Endrjuovu licu, Stilman napući usne. „Vidite, ja sam širokogrud. Ne ustručavam se da imam posla i s članovima lekarskog tela, kad to ureba. Zašto se ne nasmejete? To je šala. Ali svejedno, iako nemate mnogo smisla za šalu, vi ste daleko slobodoumniji nego većina vaše sabraće. Dakle, da vidimo... Nemam zasad nijedne slobodne postelje do sledeće nedelje. Dovedite vašu bolesnicu u drugu sredu, i ja vam obećavam da ću učiniti za nju sve što bude u mojoj moći.“

Endrju porumeni u licu od uzbuđenja i zahvalnosti.

„Ja... Ja prosto ne umem da vam kažem koliko sam vam zahvalan.“ „Onda i nemojte. I nemojte da budete tako učtivi. Draži ste mi kad izgledate kao da ćete napraviti pustoš oko sebe. Gospođo Menson, baca li on ponekad tanjire na vas? Ja imam u Americi jednog velikog prijatelja, on je vlasnik šesnaest listova, i svaki put kad se naljuti, on razbije po jedan tanjir od pet centi. Tako se jednoga dana desilo...”

Ispriča im jednu dugu i za Mensona potpuno providnu priču. Ali dok su se vozili kući kroz večernju svežinu, Endrju reče Kristini zamišljeno:

„U svakom slučaju, Kris, u najmanju ruku, ta je stvar uređena kako treba, pao mi je velik teret s duše. Uveren sam da je to pravo mesto za Meri. Ovaj Stilman je sjajan, velik čovek. Vrlo mi je drag. Naoko ne izgleda bogzna šta, ali u duši on je sam prekaljen čelik. Da mi je znati da li ćemo i mi Houp, Deni i ja ikad moći da stvorimo nešto slično, nešto što bi bar u minijaturi ličilo na „Belevi“. Eh, to je samo pusti san, zar ne? Ali čovek nikad ne zna. Ja mislim, ako bi mi se zaista Deni i Houp pridružili, pa bismo se utaborili negde u unutrašnjosti, možda u blizini neke rudarske oblasti, možda bih ja mogao da se ponovo latim svog rada na proučavanju delovanja silicijuma. Šta ti misliš, Kris?”

Umesto odgovora, ona se nagnu k njemu i uz veliku opasnost, nasred carskog drumu, snažno ga zagrlila i poljubila.

Sutradan ujutro Endrju ustade rano, posle dobro prospavane noći. Osećao se čio, oran za svaki poduhvat. Uputi se pravo telefonu i predade svoju praksu u ruke Fulgera i Tarnera, agenata iz Ulice Adam. Gospodin Džerald Tarner, šef te vrlo stare firme, odgovori mu lično i na Endrjuov zahtev dođe odmah u Čezborou Teras. Posle brižljivog pregleda knjiga, koji je trajao celo prepodne, on ga uveri da neće biti nikakvih teškoća da se postigne brza prodaja.

„Naravno, doktore“, reče gospodin Tarner, lako se kuckajući olovkom po zubima. „Svaki kupac moraće da se pita: zašto jedan lekar pušta iz ruku ovakav rudnik zlata? Jer, dozvolite mi, doktore, ovo i jeste pravi zlatan rudnik. Ja već odavno nisam video ovako lepe prihode, i to odmah, u gotovini. Da li da kažemo zbog slabog zdravlja?“

„Ne“, reče Endrju osorno. „Recite im istinu. Recite...“ uzdrža se, „Oh, recite iz ličnih razloga.“

„Vrlo dobro, doktore“, i gospodin Džerald Tarner zapisa u svoju beležnicu nacrt za oglas: „Ostavlja se iz čisto ličnih pobuda, bez ikakve veze s praksom.“

Endrju zaključí:

„I upamtite, ja ne tražim čitavo bogatstvo za to, tražim samo dobru cenu. Ima tu i pripitomljenih mačaka, koje će se možda razbežati kad ja odem.“

U vreme ručka Kristin mu predade dva telegrama koji su stigli. On je zamolio Denija i Houpa da telegrafski odgovore na pisma koja im je dan pre uputio.

Prvi, od Denija, glasio je prosto: *Očaran. Čekaj me sutra uveče.*

Drugi se odlikovao tipičnom lucidnošću: *Moram li ja provesti ceo svoj vek s luđacima? Bitne crte etigleskih palanki: kafanice, dućani, crkve i svinjski sajmovi. Jesi li rekao laboratorija? Potpisan: Rasrđen poreski obveznik.*

Posle ručka Endrju se odveze do Viktorije. To nije bio trenutak u kojem je doktor Torougud obilazio bolesnike, a to je upravo odgovaralo Endrjuovoj svrsi. On nije želeo nikakve buke i neprijatnosti, a najmanje je želeo da uznemiri svog pretpostavljenog koji se, pored sve svoje tvrdoglavosti i strasnog interesovanja za brijače-hirurge prošlosti, prema njemu uvek ljubazno ophodio. Pošto je seo pored Meri, on joj tiho izloži svoju nameru.

„Na prvom mestu kriv sam ja“, reče joj uverljivo, pomilovavši joj ruku. „Trebalo je da predvidim da to nije najbolje mesto za tebe, Meri. Videćeš razliku kad dođeš u „Belevi“, veliku razliku. Ali i ovde su bili ljubazni prema tebi, pa stoga nije potrebno da vređamo nekome osetljivost. Ti samo treba da kažeš da želiš da izađeš u sredu, a ukoliko bi ti bilo neugodno da to učiniš sama, javiću tvome ocu da ti on napiše pismo, da je to njegova želja. Ima toliko bolesnika koji jedva čekaju da dođu na red, tako da u tome neće biti nikakvih poteškoća. Onda ću te ja u sredu povesti autom u „Belevi“. Sa mnom će doći i sestra-pomoćnica i uzećemo sve što nam treba. Ništa jednostavnije... ni bolje za tebe.“

Vrati se kući s osećanjem kao da je još nešto postigao, uveren da je počeo da raščišćava haos u koji je bio upao. Te večeri na klinici ozbiljno se dao na otpuštanje svojih hroničnih bolesnika, nemilosrdno se opraštajući od svoje zavodljive pastve. U toku jednoga sata bar dvanaest puta odlučno izjavi:

„Ovo vam mora biti poslednja poseta. Vi dolazite već odavno. Sad ste sasvim dobro. Ne vredi neprestano piti lekove!“

Bilo je čudno kako se posle toga osećao lako. Moći kazati pošteno ono što misli i reći to s uverenjem, bila je raskoš koje se odavno bio odrekao. Uputi se zatim Kristini maltene dečaćkim korakom.

„Sad se manje osećam kao trgovac solju za kupanje“, reče joj. Onda huknu: „Gospode bože, kako mogu tako da govorim! Zaboravljam šta se sve desilo... Vidler... I ostalo!“

Tada zazvoni telefon. Kristin ode da odgovori, pa mu se učini da se zadržala malo

duže, a kad se vratila, izraz joj je opet bio neobično usiljen. „Neko te traži.”

„Ko...?” Odjednom shvati da je to Frensis Lorens. U sobi nastade mučna tišina. Onda on užurbano reče: „Reci da nisam kod kuće. Reci da sam izašao. Ne, čekaj!” Lice mu odjednom poprими izraz odlučnosti i on se uputi prema telefonu. „Govoriću sam.”

Vrati se posle pet minuta i zateče Kristin gde sedi s pletivom u svom uobičajenom ćošku gde je svetlost bila dobra. Pogleda je krišom, onda odvрати od nje pogled i priđe prozoru. Stajao je tako, s rukama u džepovima i gledao je ćudljivo na ulicu. Igle u njenom pletivu ravnomerno su i tiho čeketale, a on se osećao neobično budalasto, kao setan i glupav pas koji se došunjao kući podvijena repa i blatnjav, posle nekakve nedozvoljene pustolovine. Najzad, ne mogavši više da se suzdrži, reče, još uvek okrenut leđima prema njoj:

„I s tim je gotovo. U pitanju je bila samo moja glupa taština to, i lični interes. Ja sam tebe uvek voleo.”

Zatim naglo uzviknu: „Đavo neka me nosi, Kris, ali ja sam za sve kriv! Ti ljudi misle da su svi kao oni, ali ja znam da nije tako. Ja se suviše lako izvlačim, suviše lako. Ali slušaj: dok sam bio kod telefona, pozvao sam Liroja neka se sve svrši o jednom trošku! Proizvodi Cremo više me ne zanimaju. Raskrstio sam i s njime. Kris, tako mi boga, više me neće videti!”

Ona mu ne odgovori ništa, samo su joj igle živo i veselo zveketale u tihoj sobi. Dugo je ostao kod tog prozora i postićenim okom pratio kretanje na ulici, gledao je kako se pojavljuju svetlosti u letnjem sutonu. Kad se najzad osvrnu, tmina je bila osvojila prostoriju, ali Kristin je još uvek sedela na svojoj stolici kao gotovo nevidljiva, sitna i majušna prilika, zauzeta svojim pletivom.

Te noći probudi se znojav i jadan i okrenu se naslepo prema njoj, još uvek mučen strahotama svoga sna.

„Gde si, Kris? Žao mi je, istinski mi je žao. Učiniću sve najbolje što mogu da ubuduće budem dobar prema tebi.” Zatim reče mirno, kroz polusan: „Otići ćemo na odmor kad ovo ovde prodamo. Bože! Moji su živci rastrojeni, kad pomislim da sam to jednom tebi kazao! A kada se ponovo smestimo, Kris, ma gde to bilo, ti ćeš imati svoj vrt. Ja znam da voliš cveće. Sećaš li se, Kris, sećaš li se „Dolinice”?”

Sutradan pre podne donese joj veliki buket hrizantema. Trudio se svim svojim nekadašnjim žarom da osvedoči svoju ljubav, ali ne onom upadljivom darežljivošću koja je njoj bila tako mrska a grozom se seti onog ručka u Plazi već malom, maltene zaboravljenom pažnjom.

Kad je došao kući na čaj, donese joj neke kolače koje je ona naročito volela. Kad je potom, ne govoreći ništa, otišao i doneo joj iz ormara na kraju hodnika njene sobne cipele, ona se uspravi u stolici i blago ga ukori: „Nemoj, srce, nemoj to činiti, jer me to boli. Kroz nedelju dana moglo bi da se desi da čupaš sebi kosu i da me goniš po čitavoj kući kao nekada.” „Kris!”, uzviknu on, a bol mu se ogleda na licu, „zar ne uviđaš da se sada sve promenilo? Ja hoću da popravim sve.”

„Dobro, dobro, dragi”, reče mu ona i smešeci se obrisa oči, a zatim naglo, sa žestinom, kakvu on nije mogao ni da nasluti, dodade: „Ništa me se ne tiče sve dok smo nad dvoje zajedno. Ja ne želim da ti juriš za mnom. Sve što tražim od tebe to je da ne juriš za nekom drugom ženom.”

Te večeri dođe na večeru i Deni, kao što je bio obećao, i donese vest od Houpa koji mu je telefonirao iz Kembridža da je sprečen da dođe te večeri u London.

„Kazao je daje sprečen poslom”, izjavi Deni, tresući lulu. „Alija pomalo sumnjam da je prijatelj Houpa na putu da se oženi. Romantična stvar: sparivanje jednog bakteriologa!”

„Je l' kazao nešto o mom predlogu?” zapita Endrju živo.

„Da, on je oduševljen, ali to nije nimalo važno, njega možemo prosto da stavimo u džep i ponesemo sa sobom! I ja sam ushićen!” Deni razmota ubrus i prihvati se salate. „Ja prosto

ne mogu da shvatim kako je jedna tako genijalna zamisao mogla da se rodi u tvojoj budalastoj tikvi, naročito kad sam uvrteo sebi u glavu da si se ti sasvim odao poslovima u Zapadnoj četvrti. Pričaj mi, dakle."

Endrju mu izloži svoju zamisao, sam se sve više oduševljavajući njom. Zatim se upustiše u razmatranje praktičnih pojedinosti. Odjednom shvatiše koliki su napredak učinili, kad Deni reče:

„Moje je mišljenje da ne bi trebalo da izaberemo isuviše veliki grad. Nešto ispod dvadeset hiljada stanovnika, to bi bilo idealno. Išlo bi sve k'o podmazano. Pogledaj na kartu Zapadnog Midlenda. Naći ćeš tu dvadesetak industrijskih gradova u kojima ima po četiri-pet lekara koji se učtivo među sobom kolju, od kojih je svaki dobri, stari doktor celokupne medicine, koji će danas da odseče bolesniku polovinu krajnika, a sutra da ga zaspe mist albom. Upravo u takvoj jednoj sredini mi možemo da pokažemo šta vredi zadruga specijalista, kako je mi zamišljamo. Mi se nećemo razmetati! Mi ćemo, takoreći, samo doći. Gospode bože! Da mi je da vidim tada njihova lica doktora Brauna, Džejmsa i Robinsona! Moraćemo da podnesemo gomile ogovaranja, klevetanja, a možda će nas čak i linčovati. Ali, ozbiljno govoreći, nama će trebati jedna centralna klinika kojoj bi, kao što kažeš, bila dodata Houpova laboratorija. Mogli bismo čak i da imamo nekoliko postelja, gore na spratu. Dabome, u početku to neće biti ništa naročito, jer ćemo morati pre da popravljamo staro nego da zidamo novo, ali ja predosećam da ćemo uhvatiti korena." Primitivši s kakvim sjajem u očima Kristin prati njihov razgovor, on se nasmeši. „A šta vi o tome mislite, gospođo? Zanesenjaštvo, je 1' da?"

„Da", odgovori ona malo promuklo, „ali upravo zanesenjaštvo vredi." „Tako mi boga, Kris, to si pravo rekla! To zaista vredi." Tresnu tako snažno pesnicom o sto da je sve posuđe zaigralo. „Zamisao je valjana, ali glavno je ideal kojim je nadahnuta! To je jedno novo tumačenje Hipokratove zakletve: potpuna privrženost idealima nauke, bez empirizma, bez šarlatanskih metoda, bez gotovih recepata, bez otimačine pljačkaškim honorarima, bez sapunjanja hipohondara, bez... Oh, tako vam boga, dajte mi nešto da popijem! Moje glasne žice ne mogu da izdrže to, trebalo bi da imam bubanj."

Razgovarali su do jednog sata po ponoći. Endrjuovo oduševljenje bilo je toliko da mu nije mogao odoleti ni stoički Deni. Njegov poslednji voz bio je već odavno otišao. Tu noć prospavao je u gostinskoj sobi i kad je sutradan posle doručka užurbano krenuo, obećao je da će doći u grad narednog petka. U međuvremenu, sastaje se sa Houpom i kao poslednji dokaz svog oduševljenja, kupiće jednu kartu Zapadnog Mindlenda u velikim razmerama.

„Stvar napreduje, Kris, stvar napreduje!" kliktao je Endrju pobednički, vrativši se, pošto je bio ispratio Denija do vrata. „Filip je očaran. On ne govori mnogo, ali ja znam."

Tog istog dana imali su prvu ponudu za praksu. Došao im je jedan kupac, a za ovim su počeli da dolaze i drugi. Džerald Tarner dolazio je lično u pratnji onih ozbiljnijih. On je bio divno slatkorečiv, tako da nije propustio da ukaže čak i na građevinske odlike garaže. U ponedeljak je dva puta dolazio doktor Noel Lori, pre podne sam, a po podne u pratnji agenta. Posle toga, Tarner je telefonirao Endrjuu, umilnim, poverljivim glasom: „Doktor Lori se interesuje, doktore, štaviše, meni se čini da se on vrlo živo interesuje. Naročito mu je stalo da ne prodamo, dok njegova žena ne vidi kuću. Ona je na moru s decom, ali vraća se u sredu."

To je bio dan kada je Endrju ugovorio da će odvesti Meri u „Belevi", ali on je bio siguran da pitanje prakse može da ostavi u Tarnerovim rukama. U bolnici je sve pošlo kao što je bio predvideo. Meri je trebalo da izađe u dva po podne. S gospođicom Šarp je ugovorio da će ih ona pratiti u kolima.

Lila je teška kiša, kad u pola dva krenu u ulicu Velbek da bi uzeo u kola gospođicu Šarp. Kad stiže pred broj 57a, ona ga je već čekala, jetka i mrzovoljna. Otkada joj je bio rekao

da će krajem mjeseca morati da se liši njenih usluga, bila je postala još ćudljivija nego obično. Promrmlja nešto kao odgovor na njegov pozdrav i uđe u kola.

Srećom, u pogledu Meri nije bilo nikakvih teškoća. Čim Endrju zaustavi kola pred bolnicom, ona izađe iz vratareve lože i već se u sledećem trenutku nađe na zadnjem sedištu njegovih zatvorenih kola, pored gospođice Šarp, toplo umotana u pokrivač i s vrelom bocom pod nogama. Nisu bili odmakli daleko i on je već počeo da žali što je poveo sobom tu mrzovoljnu i sumnjičavu pomoćnicu. Bilo je očividno da ona taj izlet smatra kao nešto što uveliko premašuje njene dužnosti. Pitao se u čudu kako je samo mogao da je tako dugo zadrži u svojoj službi. U pola četiri stigoše u „Belevi“. Kiša je sada bila prestala i sunce je bilo granulo kroz oblake dok su se vozili prilazom. Meri se nagnula napred, nemirnog pogleda, gledajući pomalo sa zebnjom mesto koje je trebalo da joj ulije toliko nade.

Endrju zateče Stilmana u kancelariji. Želeo je da odmah pregleda s njim bolesnicu, jer ga je pitanje pneumotoraksa mnogo zabrinjavalo. Spomenuo je to Stilmanu, pušeci s njim cigaretu i pijući šoljicu čaja.

„Vrlo dobro“, reče ovaj, klimnuvši glavom, kad mu Endrju izloži svoje poglede. „Poći ćemo odmah gore.“

Zatim ga povede u Merinu sobu. Meri je sad ležala u postelji, bleđa nakon puta, još uvek sklona zebnji, i gledala je gospođicu Šarp, koja je stajala u jednom ćošku sobe i gužvala haljinu. Lako se trgla kad je ušao Stilman.

On je pregleda s krajnjom obazrivošću, a njegova metoda, mirna, tiha, savršeno tačna, bila je za Endrju iznenađenje. U njegovom stavu nije bilo ništa što bi podsećalo na nekakvog velikog čarobnjaka, ništa upadljivo. Nije čak ličio ni na lekara odanog svom poslu. Izgledao je više kao poslovan čovek koji je zauzet zapletenostima neke mašine za sabiranje koja se pokvarila. Mada se služio i stetoskopom, on je uglavnom obavljao svoje ispitivanje prstima pipajući iznad ključne kosti, šupljine među rebrima, kao da svojim tananim dodirima zaista oseća stanje plućnih ćelija koje žive i dišu u plućima.

Kad je bio gotov, Meri ne reče ništa, ali on izvede Endrju napolje. „Pneumotoraks“, reče. „U to nema sumnje. To plućno krilo trebalo je već davno učiniti nepomičnim. Ja ću to odmah učiniti. Idite i recite joj to.“ Dok je on otišao da pripremi aparat, Endrju se vrati u sobu i saopšti Meri njihovu odluku. To je učinio što je vedrije mogao, ali je ipak bilo očigledno da ju je izvesnost neposredne operacije još više uznemirilo.

„Vi ćete to učiniti?!“, molila gaje nesigurnim glasom. „Oh, ja bih mnogo više volela da vi to učinite.“

„To nije ništa, Meri. Nećeš osetiti ni najmanji bol, a ja ću biti tu. Pomagaću mu! Ja ću paziti da sve ide kako treba.“

Zaista, on je nameravao da ceo taj tehnički posao prepusti Stilmanu. Ali kako je ona bila toliko uznemirena, očigledno zavisna od njega, i on se osećao odgovornim, ode u dvoranu za lečenje i ponudi se Stilmanu da će mu asistirati.

Nakon deset minuta bili su spremni. Kad dovedoše Meri, dadoše joj lokalnu anesteziju. Endrju stade kod manometra, a Stilman zabi spretno iglu, motreći zatim pažljivo priliv sterilizovanog azota u pleuru. Aparat je bio izvanredno osetljiv, a Stilman neosporan majstor u toj veštini. Stručno je rukovao cevčicom, gurajući je umešno napred, a jednim okom pazeći živo na manometar koji je trebalo da poslednjim „cvokotom“ oglasi perforaciju temene pleure. On je imao svoju vlastitu metodu duboke manipulacije kojom je izbegavao hirurški emfizem.

Posle jakog nastupa nervoze u samom početku, Meri se polako smiri. Bila se podvrgla operaciji sa sve većim pouzdanjem, da bi se na kraju čak i nasmešila Endrjuu, potpuno oslobođena. Vrativši se u svoju sobu, reče mu: „Imali ste pravo. To nije ništa. Ne osećam nikakvu neprijatnost.“

„Ne?” On izvi jednu obrvu, pa se nasmeši. „Tako i treba da bude bez ikakve buke, bez osećanja da se nešto strašno događa. Eh, kad bi svaka operacija mogla da se tako završi! Ali kako mu drago, mi smo učinili nepomičnim to tvoje plućno krilo. Sad će lepo da se odmori. A onda, kad počne opet da diše, veruj mi, biće izlečeno.”

Ona zaustavi pogled na njemu, pa se zagleda u prijatnu sobu i u prostranu dolinu koja se videla kroz prozor.

„Meni već počinje da se sviđa ovde. On se ne trudi da bude nežan gospodin Stilman, mislim ali čovek nekako oseća njegovu nežnost. Mislite li da bih sad mogla da dobijem čaj?”

Bilo je već blizu sedam sati kad je Endrju napustio „Belevi”. Zadržao se duže nego što je mislio, razgovarajući sa Stilmanom na donjoj verandi i uživajući u svežem vazduhu i tihom razgovoru. Kad se poveze, obuze ga neobičan osećaj smirenosti, mira. Stilmanova tiha narav, njegova ravnodušnost prema životnim tričarijama, korisno je uticala na Endrjuovu strastvenu prirodu. Osim toga, bio je sad bezbrižan u pogledu Meri. Upoređivao je svoju pređašnju brzopletost, kojom ju je gurnuo u jednu zastarelu bolnicu, sa svime što je u toku ovog popodneva učinio za nju. Imao je dosta nezgoda, morao je da moljaka, i čitava stvar nije bila sasvim pravilna. Kako sa Stilmanom nije bio utanačio pitanje troškova, shvati odmah da Kon neće moći da pokrije izdatke oko lečenja u tako skupoj ustanovi kao što je bio „Belevi”, pa će zato račune morati da podmiri sam. A sve to nije bilo ništa u poređenju s radosnim osećajem zbog postignutog cilja. Prvi put nakon toliko meseci osetio je da je učinio nešto što je, po njegovu uverenju, zaista bilo vredno. Ta ga je misao sokolila, oduševljavala: bio je to početak njegovog preporoda.

Vozio je polako, uživajući u tišini večeri. Sestra Šarp je opet sedela pozadi, ali ona nije imala ništa da mu kaže, a on je, zauzet svojim mislima, jedva i znao za nju. Kad stigoše u London, upita je ipak kuda želi da je odveze, i, na njen odgovor, zaustavi kola pred stanicom podzemne železnice u Noting Hilu. Bilo mu je drago što je se oslobodio. Ona je bila dobra medicinska sestra, ali njena narav bila je potištena i nesrećna. Ona nikad nije marila za njega. Odlučio je da joj sutradan pošalje poštom mesečnu platu, a onda je neće više videti.

Njegovo raspoloženje se čudno izmenilo u Ulici Paddington. Prolazeći pored Vidlerovog dućana, uvek se rastuživao. Krajčikom oka video je firmu Renovations Ltd. Jedan od momaka spuštao je roletne. Ta prosta radnja učini mu se tako simboličnom da ga podiđe jeza. Potišten doveze se do Čezborou Terasa i smesti kola u garažu. Zatim uđe u kuću, pritisnut nekom čudnom tugom.

Kristin ga je radosno dočekala u predsoblju. Suprotno njemu, ona je bila razdragana, oči su joj blistale dobrim vestima koje je imala da mu saopšti.

„Prodato!”, uzviknu veselo. „Praksa, kuća i sve. Čekali su te sve do sada, dragi, upravo su otišli... Doktor i gospođa Lori hoću da kažem. On se tako ustumarao”, reče ona smejući se, „što tebe nema u doba kad primaš bolesnike na klinički pregled, pa se sam dao na posao. Zadržala sam ih na večeri, pa smo još razgovarali. Gospođa Lori kao da se već bojala da ti se nije desila neka automobilska nesreća. Onda sam i ja počela da brinem. Ali sad si tu, dragi, i sve je dobro. Treba da se sastaneš s njim sutra u jedanaest, u kancelariji gospodina Tarnera, da potpišeš ugovor. I oh! On je već položio i kaparu kod gospodina Tarnera.”

On se uputi za njom u trpezariju, ali sto je već bio raspremljen. Bilo mu je drago, naravno, što je praksa prodana, ali ipak on u tome času nije mogao da oseti nikakvo naročito oduševljenje.

„Dobro, je, zar ne”, nastavi Kristin, „što je sve to tako brzo uređeno. Ja mislim da njemu neće trebati mnogo vremena da se ovde snađe. Oh, ja sam već toliko maštala dok ti nisi došao. Kad bismo samo mogli opet da provedemo mali odmor u Talas Andre, pre nego što se ponovo damo na posao, tamo je bilo tako lepo, je li, srce, i bili smo tako srećni...” Odjednom prekide svoju misao i zagleda se u njega. „Ali, šta je tebi, dragi?”

„Oh, ništa”, nasmeši se on i sede. „Malo sam umoran, bez sumnje. Verovatno zato što sam propustio da večeram.”

„Šta!”, uzviknu ona zaprepašćeno. „Pa ja sam bila uverena da si večerao u „Beleviu” pre polaska.” Pogleda brzo oko sebe. „A ja sam sve sklonila i dozvolila sam gospođi Benet da ode u bioskop.”

„Ne mari ništa.”

„Ali mari. Nije ni čudo što nisi skočio od radosti kad sam ti kazala da je prodaja izvršena. Sad samo sedi časkom i ja ću ti već doneti nešto. Želiš li nešto naročito? Mogla bih da podgrejem malo supe, da ti spremim kajganu ili nešto drugo!”

Nakon kratke pauze on reče: „Može jaja, Kris. Oh, ne trudi se. Pa, kad baš hoćeš, dobro i malo sira posle toga.”

Ona se vrati brzo, noseći na poslužavniku tanjir s kajganom, koren celera u čaši, hleb, biskvite, maslac i posudu sa sirom. Stavila je poslužavnik na sto, a kad se on primakao, izvadi iz ormarića bocu piva. Dok je jeo, ona ga je nežno motrila i smešila mu se.

„Znaš, dragi, često sam mislila: nas dvoje bismo se u Ulici Cefan, u stanu, recimo, od jedne sobice i kuhinje, savršeno osećali. Mi nismo stvoreni za raskošan život. Sad ću ja kao žena jednog trudbenika biti opet vanredno srećna.”

On je ćutke jeo kajganu. Hrana mu je očito prijala.

„Znaš, srce”, nastavi ona, podnimivši se na svoj uobičajan način, „poslednjih dana veoma sam mnogo razmišljala. Pre toga bila sam nekako klonula duhom i povukla se u sebe. Ali otkad smo opet zajedno... Oh, otkad smo ponovo svoji, gledam vedro u budućnost. Stvari dobijaju svoju vrednost tek kad čovek mora da se za njih bori. Nema radosti kad mu one tek onako padaju s neba. Sećaš li se onih dana u Aberlou ja sam stalno, neprestano na njih mislila, po ceo dan kad smo oboje morali toliko da propatimo? Ali ja se sad osećam kao u tim srećnim danima, i čini mi se kao da sam se preporodila. To je naš pravi život, srce, to smo mi! Oh, ja sam tako srećna!”

On je pogleda. „Jesi li zaista srećna, Kris?”

Ona ga odmah poljubi.

„Nikad se još u životu nisam osećala tako srećnom kao u ovome času.” Nastade pauza. On premaza maslacem jedan biskvit i podiže poklopac posude sa sirom. Ali, kakvo li razočaranje! Umesto njegovog omiljenog liptauera, u posudi se nalazio samo komadić tvrdog, suvog sira koji je gospođa Benet upotrebljavala kao začim. Čim to primeti, Kristin uzviknu samoprekorno:

„A ja sam htela da još danas svratim do frau Šmit!”

„Oh, svejedno, Kris!”

„Ali nije svejedno.” Ona zgrabi brzo posudu ispred njega, pre nego što je on mogao da je dohvati. „Ja tu sanjarim kao neka razmažena gimnazijalka, a tebe ostavljam bez večere, i to kad dolaziš tako umoran i izgladneo! Divna sam ja žena jednog radnika!” Skoči, pogledavši brzo na zidni sat. „Imam dovoljno vremena da trknem preko ulice pre nego što frau Šmit zatvori.”

„Ali ne trudi se, Kris...”

„Molim te, srce”, učutka ga ona veselo. „Ja to hoću. Hoću zato što ti voliš taj sir, a ja volim tebe.”

Pre nego što je on mogao išta da kaže, ona je već bila izašla iz odaje. Čuo je njene hitre korake u predsoblju, čuo je kako su se vrata lagano zatvorila. Njegove su se oči blago smešile, to je sve bilo toliko nalik na nju. Premaza još jedan biskvit i sačeka da stigne čuveni liptauer, sačeka da se ona vrati.

U kući je vladala tišina: Flori spava dole, pomisli, a gospođa Benet je u bioskopu. Bilo mu je drago što će i gospođa Benet poći s njima u nov život. Stilman je bio sjajan danas po podne. Meri će sada ozdraviti, biće zdrava kao dren. Za divno čudo kako se popodne vreme razvedrilo, povratak kroz tihu svežinu polja bio je veličanstven. Hvala bogu! Kristin će opet imati svoj vrt. Njega, Denija i Houpa mogu linčovati lekari u nekom nepoznatom gradu... Ali Kristin će, kako mu drago, imati svoj vrt!

Poče rasejano da gricka jedan od biskvita premazanih maslacem. Proći će ga glad, ako ona ne požuri. Mora biti da razgovara s gospođom Šmit. Dobra stara frau. Ona mu je prva

poslala pacijente! Da je on samo pošao pravim putem, umesto što je... Oh, najzad, s tim je gotovo, hvala bogu! Kristin i on su opet zajedno, srećniji nego što su ikad bili. Divno je bilo čuti je kako je malopre to kazala. On pripali cigaretu. Odjednom zvono na glavnim vratima snažno zazvoni. On se trgnu, ostavi cigaretu i uputi se u predsoblje, ali pre nego što je stigao, zvono opet odjeknu. Otvori vrata. Odmah primeti metež i komešanje na ulici, na pločniku se skupila gomila sveta, kroz tminu su se nazirale glave. Ali pre nego što je mogao išta da razabere u toj gužvi, policajac koji je bio pozvonio stvori se pred njim. To je bio Straters, njegov stari prijatelj saobraćajac. Bio se sav ukočio.

„Doktore“, izusti on zadihano, kao čovek koji je posustao od trčanja. „Vaša gospođa je povređena. Naletela je... Oh, svemogući bože!... Istrčala je iz dućana i naletela je pravo na točkove autobusa...”

Neka velika, ledena ruka spusti se na njega. Pre nego što je mogao da išta izusti, potisnu ga gomila. Odjednom se predsoblje jezivo napuni svetom, gospođa Šmit je plakala, ušao je jedan kondukter, pa jedan policajac, neznanci, svi su se gurali, potiskivali ga natrag u kabinet. I onda, kroz gomilu, dva čoveka preneše njegovu Kristin. Glava joj je visila opuštena na tankom, belom vratu. U levoj ruci, vrpcom oko prstiju, držala je još uvek mali smotuljak iz radnje gospođe Šmit. Postaviše je na visok divan njegove sobe za preglede. Bila je mrtva.

Doživeo je potpun slom. Danima je išao tamo-vamo izbezumljen. Na mahove je dolazio k sebi i onda se sećao gospođe Benet, Denija i, jednom ili dva puta, Houpa. Ali najčešće je išao kroz život u bunilu: slepo, nesvesno je obavljao neophodne radnje, a čitavim svojim bićem bio je uvučen u sebe, pritisnut morom očaja. Njegov istrošen nervni sistem pojačavao je agoniju gubitka. Progonila su ga jeziva priviđenja. Budio se iz sna obliven znojem, plakao je gorko i strašno se kajao. Nejasno se sećao istrage, sumorne otrcanosti istražiteljeve kancelarije, sitnih i sasvim nepotrebnih iskaza svedoka. Zagledao bi se u gojazno lice gospođe Šmit, niz čije su punačke obraze neprestano tekle suze.

„Ona se smejala, sve vreme se smejala kad je došla u moj dućan. Požurite, molim vas, govorila je, ne mogu da dozvolim da moj muž tako dugo čeka...”

Kad je čuo istražitelja kako mu izražava saučešće, u svojoj velikoj tuzi znao je da je sve gotovo. Ustao je i video sebe kako hoda s Denijem sivim uličnim pločnikom.

Kako su izvršene pripreme za sahranu on nije znao sve se svršavalo na neki tajanstven način, bez njegovog učešća. Dok je vozio prema Kensal Grinu, misli su mu lutale, a tako je bilo i ceo niz godina zatim. Među surim zidovima groblja seti se prostrane i vetrovite visoravni iza „Dolinice”, po kojoj su trčali planinski konjići, tresući svojim zamršenim grivama. Ona je volela da se šeta onuda, da oseća povetarac na svojim obrazima. A sada je, eto, sahranjuju na tom jezivom gradskom groblju...

Noću, mučen svojim rastrojenim živcima, pokušao bi da se opije do besvesti. Ali viski je samo podjarivao njegov gnev prema sebi samome. Hodao je gore-dole, pozno u noći, i mrmljao glasno, pijano, oslovljavajući samoga sebe.

„Mislio si da možeš tek tako da utekneš! Mislio si da se može uteći od prošlosti!” Proklinjao je svoju sudbinu. „Ali ne može to. Zločin i kazna, zločin i kazna! Ti si kriv za njenu smrt. I zato moraš da patiš.” Prolazio bi onda, teturajući ulicom gologlav, razrogačenim očima zurio u zatvorene prozore Vidlerovog dućana. Vraćao se polupijan, mrmljajući kroz gorke suze: „Ne sme se huliti na boga! Kris je jednom kazala da se ne sme huliti na boga, prijatelju moj!”

Oteturao bi se uz stepenice, oklevajući ulazio u njenu sobu, tihiu, hladnu, pustu. Na jednom stočiću ležala je njena torbica. Uzeo bi je, pritisnuo bi je na obraz, pa bi je nesigurnom rukom otvorio. Unutra je bilo nešto sitnine, majušna maramica i neki račun iz dućana. U srednjoj pregradi nađe jednom neke papire, jednu svoju malu, izbledelu fotografiju, snimljenu u Drinefiju i... Srce mu zazdrhta kad je prepoznao u njoj one male ceduljice koje je dobio s božićnim poklonima od svojih bolesnika: Sa srdačnom zahvalnošću... ona ih je sve, kroz sve ove godine, sačuvala kao dragocene uspomene. Iz grudi mu se ote težak jecaj. Pade na kolena kraj postelje i ostade tamo neko vreme lijući vrele suze.

Deni nije pokušavao da ga otrgne od pića. Endrju je imao utisak da je njegov prijatelj danonoćno uz njega u kući. Ali to nije bilo zbog prakse koju je sada vodio doktor Lori. On je stanovao drugde, ali je dolazio da ordinira i da uzme spisak poziva. Endrju nije znao ništa o svemu što se događalo, niti je želeo da zna. Larija je izbegavao. Živci su mu bili potpuno rastrojeni. Na sam zvuk zvona s ulaznih vrata srce bi mu luđački zaigralo, na šum neočekivanih koraka dlanovi bi mu se orosili znojem. Sedeo bi tako gore u svojoj sobi, sa zgužvanom maramom među prstima, brisao bi s vremena na vreme vlažne dlanove i zurio bi u vatru, znajući da ga, kad padne noć, očekuje avet nesanice.

Takvo je bilo njegovo stanje, kad mu jednog jutra dođe Deni i reče: „Najzad sam i ja, hvala bogu, slobodan. Sad možemo na put.”

Endrju nije mogao ni da pomisli na odbijanje, njegova moć otpora bila je sasvim iščezla. Nije ga čak upitao ni kuda idu. U nemoj ravnodušnosti posmatrao je Denija kako mu sprema

putničku torbu. Nakon jednog sata bili su već na putu prema železničkoj stanici u Paddingtonu.

Putovali su čitavo popodne kroz jugozapadne grofovije, promeniše voz u Njuportu i produžiše kroz Monmaut. U Abergaveniju siđoše s voza i Deni, pošto izađoše iz stanice, iznajmi automobil. Pošto se izvezoše iz gradića, prešavši reku Usk, uputiše se kroz šarolik jesenji predeo, i Deni reče:

„Ovo je jedno malo mesto gde sam ja nekad dolazio na ribarenje. Opatija Lantoni. Ja mislim da će nam tu biti prijatno.”

Kroz splet puteljaka, oivičenih leskama, stigoše u šest sati na mesto opredeljenja. Oko jednog četvorougla obraslog niskom travom, dizale su se ruševine opatije: sivo, glatko kamenje, nekoliko još preostalih lukova samostana. U susedstvu se nalazio gostinski dom, sazidan isključivo od odronjenog kamena. U blizini je proticao mali potočić, čiji je stalan, tih žubor umirivao čoveka. Dim sagorelog drveta dizao se, prav i plavičast, u miran večernji vazduh.

Sutradan ujutro Deni odvuče Endrju u šetnju. Jutro je bilo sveže, ali Endrju skršen od neprospavane noći i omlitavelih mišića, zaostao je već na prvoj uzbrdici, pa je nakon kratkog vremena hteo već da se vrati. Ali Deni je bio neumoljiv. Prvoga dana pešačio je s Endrjuom osam milja, a već sledećeg deset. Krajem prve nedelje pešačili su po dvadeset milja dnevno, pa bi se Endrju uveče kad bi se dovukao do svoje sobe, svalio odmah u postelju, mrtav umoran.

Niko ih nije uznemiravao u opatiji. Bilo je ostalo svega nekoliko ribara, jer se sezona lova na pastrmke bližila kraju. Ručavali su u trpezariji popločanoj kamenom, za dugim stolom od hrastovine, pred vatrom od panjeva. Hrana im je bila prosta i zdrava.

Za vreme svojih šetnji nisu razgovarali. Često su hodali po ceo dan i jedva bi koju reč prozborili. U početku Endrju nije uopšte obraćao pažnju na predele kroz koje su tumarali, ali malo-pomalo, lepota šuma, reka i brda obrasla papratom, postepeno je, neosetno, budila njegova zaglušena čula.

Njegov oporavak nije bio naročito brz, ali ipak, već krajem prvog meseca mogao je on da izdrži napor njihovih dugih lutanja, da jede i spava normalno, da se svakog jutra kupa u hladnoj vodi i da bez strave gleda u budućnost. Brzo je uvideo da se teško moglo naći bolje mesto u kojem bi se oporavio, nego što je baš taj usamljeni kutak, kao i bolji način života od te spartanske, manastirske jednoličnosti. Kad su prvi mrazevi žestoko zamrzli zemlju, nagonski oseti kako mu krv struji radosnije.

Odjednom postade razgovoran. Predmeti njihovih razgovora bili su u početku beznačajni. Kao što atleta radi proste vežbe pre nego što priđe većim podvizima, tako je i on oprezno prilazio novom životu. Malo-pomalo Deni ga je obaveštavao o dnevnim događajima.

Praksa je bila prodana doktoru Loriju, doduše ne za svotu koju je bio naznačio Turner, jer, s obzirom na okolnosti, nije bio uveden u posao, ali postignuta cena ipak je bila sasvim blizu te svote. Houpp odsluži najzad u potpunosti svoj rok u Kembridžu, pa se nalazio kod kuće u Birmingemu. Deni je bio takođe slobodan. Brzo je dao ostavku na službu pre nego što je došao u Lantoni. Zaključak se tako jasno nametao da Endrju naglo podiže glavu.

„Trebalo bi od Nove godine da budem već sposoban za posao.”

Počese sada da vode ozbiljne razgovore i posle nedelju dana na njegovom licu nije više bilo ni traga onoj sumornoj utučenosti. Izgledalo mu je čudno i tužno što je ljudski um kadar da se povрати od takvog smrtnog udarca kakav je bio onaj koji je njega zadesio. Ali on to nije mogao da spreči, oporavak je dolazio i protiv njegove volje. Ranije, on je posrtao sa stoičkom mirnoćom, obavljao je sve poslove nesvesno. Sada je, međutim, žudno udisao oštri vazduh, razmahivao štapom po paprati, uzimao svoju poštu iz Denijevih ruku i psovao kad ne bi

dobio Medicinski glasnik.

Uveče bi s Denijem razgledao geografsku kartu. Pomoću jednog godišnjaka, sastaviše spisak gradova, onda ga skresaše i suziše izbor na osam. Dva od tih gradova bili su u stafordskoj grofoviji, tri u nortamptonskoj i tri u Vorvikšajeru.

Jednog ponedjeljka Deni otputova na nedelju dana. Tih sedam dana Endrju je opet osećao staru žudnju za svojim vlastitim radom, onim istinskim radom kojemu se mogao posvetiti zajedno s Houpom i Denijem. Njegovo nestrpljenje postade neizdrživo. U subotu popodne odšeta čak do Abergavenija da bi sačekao poslednji voz te nedelje. Vraćajući se, razočaran, na pomisao da treba da izdrži još dve noći i jedan dan u nesnosnom iščekivanju, ugleda pred vratima gostinskog doma, jedan mali, mrki Fordov automobil. Pohita u dom. U trpezariji, osvetljenoj petrolejkom, zateče Denija i Houpa, kako piju čaj i jedu šunku i jaja, a na stolu su ih čekale i konzervisane kajsije s kajmakom.

Filipov izveštaj, podnesen još tokom gospodskog ručka, bio je vatren uvod u uzbudljivu raspravu. Napolju su kiša i grad tukli o prozorska stakla. Ali njima to nije smetalo.

Dva od onih gradova koje je Deni posetio, Franton i Stenborou bili su, kako Houp reče, zreli za poboljšanje zdravstvenih prilika. Oba su bila delom poljoprivredni gradići na koje je nedavno bila nakalemljena i neka nova industrija. U Stenborou je bila tek podignuta fabrika za izradu delova automobilskih motora, a ona u Frantonu proizvodila je velike količine šećera od repe. Kuće su nicala po predgrađima, stanovništvo se povećavalo. Ali u oba ova mesta lekarska služba bila je traljava. Franton je imao samo jednu malu bolnicu u jednoj daščari, a Stenborou ni to. Teži bolesnici slali su se u Koventri, petnaest milja daleko.

Te suve pojedinosti bile su im dovoljne da se zalete kao hrtovi kad naiđu na trag. Ali Deni je imao još uzbudljivija obaveštenja. Pokaza im plan Stenboroua, istrgnut iz nekog midlenskog vodiča, i uzgred primeti: „Žalosno je što vam moram reći, ali ovo sam ukrao u jednom hotelu u Stenborouu. To obećava dobar početak.”

„Je li?”, upita nestrpljivo nekad lakrdijaški nastrojen Houp, „kakva je ovo ovde oznaka?”

„To”, odgovori Deni, dok su se sva trojica nadneli nad plan, „to je pijaca, tako mu bar dođe, mada iz nekog razloga oni to tamo zovu Krug. U samom je središtu grada, na visini je i na lepom položaju. Vi znate kako to izgleda: u krug svrstane kuće, dućani, kancelarije, polovina poslovnih ljudi su došljaci, a polovina radnici i službenici stare trgovačke firme, kuće su sve prilično u džordžijskom stilu, s niskim prozorima i tremovima. Glavni lekar mesta je nekakva ogromna ljudeškara video sam ga lice mu je crveno, zadržiglo, sa zaliscima, a drži u službi još dva asistenta i ima svoju kuću u Krugu. Deni je govorio s lakom ironijom. „Upravo preko puta, s druge strane divnog granitnog vodoskoka, koji ulepšava sredinu Kruga, nalaze se dve prazne kuće: prostrane odaje, podovi u dobrom stanju, lepo pročelje. Na prodaju su. Meni se čini...”

„I meni”, prihvati Houp iznebuha, „i meni se čini da mi ništa ne bi bilo draže od jedne male laboratorije nasuprot tog vodoskoka.”

Razgovor se vodio i dalje. Deni ih upozna i s drugim, zanimljivim pojedinostima.

„Naravno”, zaključio on, „mi smo verovatno svi pošasavali. Ta je zamisao ostvarljiva do savršenstva u velikim američkim gradovima, zahvaljujući organizaciji koja je sprovedena do tančina i ogromnim fondovima. Ali ovde u Stenborou? A nijedan od nas nema bogzna kakvu gotovinu! Osim toga, mi ćemo se po svoj prilici i svađati među sobom kao cigani, ali ja ipak nekako...”

„Bog neka se smiluje uvaženom kolegi sa zaliscima!”, reče Houp ustajući i protežući se.

Sutradan se dogovoriše da Houp, kad u ponedjeljak pođe kući, zaobiđe malo, tako da svrati i u Stenborou, a Deni i Endrju će doći tamo u sredu, sastaće se s njim u hotelu i onda će

se jedan od njih potajno raspitati o tim kućama kod mesnog agenta za nekretnine.

Imajući u vidu poslove koji su ga čekali i koji će mu uzeti ceo dan, Houpp, ne dangubeći, krenu sutradan rano ujutro: pre nego što su njegovi prijatelji završili s doručkom, on se baci u svoj Ford i odjuri blatnjavim drumom. Nebom su se još vitlali gusti oblaci, ali snažan vetar koji je duvao obećavao je lep i vedar dan. Posle doručka Endrju pođe sam u jednočasovnu šetnju. Godilo mu je što se opet osećao bodar, što je imao pred sobom divan poduhvat, stvaranje nove klinike. Ta zamisao značila je mnogo za njega, ali on to shvati tek kad se približi njenom ostvarenju.

Kad se vratio, u jedanaest sati, pošta je već bila prispela. Čekala ga je velika hrpa pisama koja su za njim upućena iz Londona. Sede za sto da bi ih pročitao, ispunjen radoznalim očekivanjem. Deni je sedeo pored vatre i čitao jutarnje novine.

Prvo pismo koje je otvorio bilo je od Meri Boland. Dok je čitao stranice zbijenog rukopisa, lice mu se razvedri u osmeh. Izražavala mu je najpre svoje saučešće, kao i nadu da se već potpuno oporavio. Onda mu je ukratko izlagala svoje stanje: njoj je bolje, mnogo bolje, već je gotovo ozdravila. Već pet nedelja temperatura joj je potpuno normalna. Pridigla se i podvrgava se, malo po malo, raznim vežbama. Toliko je dobila u težini da bi je on jedva prepoznao. Pozvala ga je, ako može, da dođe da je vidi. Gospodin Stilman se vratio u Ameriku na nekoliko meseci, a ostavio je svoga pomoćnika, gospodina Marlanda, da upravlja poslovima. Nije mogla dovoljno da mu se zahvali što ju je smestio u „Belevi“.

Endrju odloži pismo, još uvek vedar u licu i obradovan Merinim oporavkom. Onda, sklonivši u stranu trgovačke kataloge i drugu oglasnu štampu, maši se sledećeg pisma, koje se nalazilo u velikom, dugom omotu službenog izgleda. Otvorio ga je i izvadio iz njega list debelog papira. Osmeh se s njegovog lica izgubio. Buljio je u pismo s nevericom. Zenice su mu se bile raširile. Bio je smrtno pobledo. Ceo jedan minut ostade nepokretan, buljio je, buljio neprestano u pismo. „Deni“, reče tihim glasom, „pogledaj ovo.“

Pre osam nedelja, kad je Endrju bio odvezao gospođicu Šarp do stanice u Noting Hilu, ona se otuda odvezla podzemnom železnicom do Oksford Sirkusa, a onda se ubrzanim koracima uputila u pravcu Ulice kraljice Ane. Dogovorila se sa svojom prijateljicom gospođicom Trent, koja je bila sestra-pomoćnica doktora Hamsona, da će te večeri otići u pozorište Kvins , gde je Luis Savori, koga su obe obožavale, igrao u komadu „Vojvotkinja izjavljuje“. Ali kako je već bilo osam i petnaest, a predstava je počinjala u osam i četrdeset i pet, sestri Šarp ostajalo je vrlo malo vremena da svrati do svoje prijateljice i stigne na vreme u pozorište. Osim toga, umesto da mirno večeraju nešto toplo kod Kornera, moraće da se zadovolje time što će usput prezalogajiti jedan sendvič, a možda ni to. I tako, probijajući se kroz narod Ulicom kraljice Ane, gospođica Šarp se osećala kao zlostavljana žena, pa je bila vrlo jetka i mrzovoljna. Sećajući se redom svih događaja tog popodneva, u njoj je sve kipelo od uvređenosti i zlopamćenja. Popevši se uz stepenice broja 17c, ona užurbano zazvoni.

Sestra Trent joj otvori vrata s prekorinim izrazom na licu zbog toga što je primorana da je čeka, ali pre nego što je mogla da išta zausti, gospođica Šarp joj stegnu ruku.

„Moja draga“, reče ona zadihano, „izvini, izvini, molim te! Ali šta sam danas sve preživela. Nego, pričaću ti već kasnije. Pusti me samo da skoknem unutra da ostavim kod tebe svoje stvari. Ako se ne preobučem za pozorište, nadam se da ćemo stići na vreme“.

U tom trenu, dok su dve sestre stajale u hodniku, sišao je niz stepenice Hamson, lep i otmen u svom večernjem odelu. Ugledavši ih, zastade. Fredi nije nikada hteo da propusti priliku, a da ne pokaže čari svoje ličnosti. To je bio deo njegove veštine: da ga ljudi zavole, a potom da uzme od njih sve što im zatreba.

„O, gospođice Šarp!“, uzviknu on veselo, vadeći cigaretu iz zlatne kutije. „Izgledate nešto umorno. I zašto ste obe tako zakasnile? Nisam li čuo nešto od gospođice Trent da ćete večeras poći u pozorište?“

„Da, doktore“, odgovori sestra Šarp. „Ali ja sam morala morala sam da se duže zadržim zbog neke bolesnice doktora Mensona.“

„Oh?“

U Fredijevom glasu naslućivala se neka upitna nota. To je, međutim, bilo dovoljno gospođici Šarp. Ogorčena zbog nanesene joj nepravde, mrzeći Endrjua i diveći se Hamsonu, ona najednom osu:

„Nisam još nikad u životu doživela tako nešto, doktore Hamsone. Nikad. Izvesti bolesnicu iz jedne bolnice kao što je Viktorija i strpati je krišom u taj krasni „Belevi“, a mene naterati da čekam satima, dok doktor Menson s nekom nekvalifikovanom individuum daje pneumotoraks...“ Ispričala je zatim sve što se dogodilo tog popodneva, zadržavajući s mukom gnev koji joj je navirao na oči. Kad je završila, nastade tišina.

U Fredijevim očima pojavio se neki čudan izraz.

„To je zaista neprijatno, sestro“, reče on najzad. „Ali ja se nadam da nećete zakasniti. Slušajte, sestro Trent: uzmite taksi na moj račun. Taj izdatak možete da stavite na spisak troškova. A sada, oprostite, ja moram da idem.“

„To se zove gospodin“, reče gospođica Šarp, prateći ga zadivljenim pogledom. „Hajde, draga moja, naruči taksi.“

Zamišljen, Fredi se odveze u klub. Otkako se ono sporečkao s Endrjuom, on je gotovo po nevolji bio prešao preko svog ponosa i ponovo se još prisnije združio s Didmanom i Ajvorijem. Te večeri su imali zajedničku večeru. Fredi, manje iz zlobe nego iz želje da zabavi onu dvojicu, da im se opet umili, primeti namerno:

„Čini se da Menson pravi ludorije otkako se razišao s nama. Čujem da je počeo da odvodi bolesnike onom Stilmanu.“

„Šta?“ zapita Ajvori, odloživši viljušku.

„I sarađuje s njime, kako se priča“, Hamson je slikovito prepričao događaj.

Kad završi, Ajvori ga odjednom upita oporo:

„Da li je to istina?“

„Ali, dragi moj“, odgovori Fredi uvijenim glasom, „pa to mi je ispričala njegova sestra pre nepuna pola sata.“

Nastade tišina, Ajvori nastavi da večera, gledajući u tanjir. Ispod njegove površne mirnoće krio se okrutan osećaj zloradosti. On nije mogao da zaboravi Mensonu onu njegovu poslednju primedbu koju mu je bio uputio posle neuspele operacije na Vidleru. Iako nije imao takta, Ajvori je bio naduveno gord, kao čovek koji je svestan svojih sposobnosti i ljubomorno ih krije. On je duboko u duši bio svestan da je slab hirurg, ali niko mu još nije bio rekao s tako uvredljivom žestinom do koje mere njegova nesposobnost seže. I zbog te gorke istine on je mrzeo Mensona.

Druga dvojica su nekoliko časova razgovarali međusobno, kad on podiže glavu i upita bezbojnim glasom:

„Ta Mensonova sestra... Da li biste vi mogli da dođete do njene adrese?“

Fredi prekide započeti razgovor i pogleda ga preko stola.

„Kako da ne!“

„Ja mislim“, nastavi Ajvori hladno, „da bi se u vezi s tim slučajem moralo nešto preduzeti. Među nama govoreći, Fredi, meni se nije nikad mnogo sviđao taj vaš Menson, ali to sada nije predmet razgovora. Slučajno mi je, upravo pre neko veče, Getsbi govorio o tom Stilmanu bili smo među zvanicama na svečanom banketu u Mej Fleju. O njemu hoću da kažem, o tom Stilmanu, i novine već počinju da pišu. Neko novinarsko škrabalo sastavilo je čitav spisak bolesnika koje je, tobože, izlečio taj Stilman, tobože sve slučajevi od kojih su lekari digli ruke, znate već to uobičajeno naklapanje. Getsbi je vrlo ljut zbog te larme. Meni se čini da je Čerston bio njegov pacijent pre nego što je otišao tom šarlatanu. Pa, molim vas lepo! Šta će se izroditi iz toga ako članovi komore, naše kolege, podupiru te odvratne uljeze! Do đavola, što više mislim o tome, sve mi se manje to sviđa! Ja ću odmah potražiti Getsbija. Momče! Pogledajte da li se doktor Getsbi nalazi u Klubu. Ako nije ovde, neka se vratar raspita telefonom da li je kod kuće.“ Hamson se, jednom bar, oseti nelagodno. On nije osećao nikakve mržnje ni zlovolje prema Mensonu, koga je uvek, na svoj lak i sebičan način, voleo. On promrmlja:

„Nemojte me uvlačiti u to.“

„Ne budalite, Fredi, zar ćete vi dopustiti tom čoveku da baca blato na nas, pa da mu ovo prođe tako olako?“

Momak se vrati s izveštajem da se doktor Getsbi nalazi kod kuće. Ajvori mu zahvali.

„Bojim se da ovo znači da od našeg bridža nema ništa. Osim ako Getsbi nije slučajno zauzet.“

Ali Getsbi nije bio zauzet, i, kasnije, u toku večeri, Ajvori ga poseti. Mada ta dvojica nisu bili u pravom smislu te reči prijatelji, bili su ipak toliko dobri poznanici da je Getsbi izneo svoje maltene najbolje vino i odlične cigare. Znao doktor Getsbi bilo šta o Ajvorijevom ugledu ili ne, on je u najmanju ruku bio svestan društvenog položaja jednog hirurga koji je u očima Maurisa Getsbija, željnog društvenih počasti, stajao vrlo visoko, a to je već bilo dovoljno da bi se prema njemu ophodio prisno i drugarski.

Kad Ajvori spomenu svrhu svoje posete, Getsbi nije morao da se pretvara kao da ga stvar zanima. Nagnuo se napred u fotelju, prikovao pogled svojih sitnih očiju na Ajvorija i sasluša pažljivo čitavu priču.

„E, pa neka me đavo nosi!“, uzviknu neobičnom žestinom, saslušavši priču. „Poznajem toga Mensona, bio je kratko vreme kod nas u S.U.M.R. i uveravam vas da nam je laknulo kad

smo mu videli leđa. Pravi uljez, koji ne ume da se ponaša. I vi znate sigurno da je odveo neku bolesnicu iz Viktorije, to mora da je jedna o Torougudovih bolesnica, ali čućemo već šta Torougud ima da kaže na to da bi je predao u ruke Stilmanu?”

„Još gore: on je u stvari asistirao Stilmanu pri operaciji.”

„Ako je to tačno”, reče Getsbi oprezno, „onda je za to nadležan Veliki Iekarski savet.”

„Pa”, odgovori Ajvori s lažnim ustručavanjem, „to je bilo i moje mišljenje. Ali ja sam radije ustuknuo. Vidite, nekad sam dosta dobro poznavao tog čoveka, pa bi mi stoga bilo neugodno da lično podnesem tužbu.”

„Ja ću je podneti”, reče Getsbi glasom koji nije dozvoljavao pogovora. „Ja bih smatrao da ne vršim svoju dužnost kad ne bih odmah preduzeo u tom pogledu potrebne korake. Radi se o jednoj bitnoj stvari, Ajvori. Taj Stilman je napast, ne toliko za javnost koliko za naš poziv. Čini mi se da sam vam pre neko veče na banketu ispričao šta sam sve čuo o njemu. On preti našim zakonskim odredbama, našoj nauci, našim tradicijama. On preti svemu onome za šta se mi zalažemo. Naš jedini lek protiv njega je ostrakizam. Pre ili posle on mora pasti u pitanju prava prakse. Upamtite to dobro, Ajvori! Hvala bogu, to pravo smo zadržali u našim rukama. Mi jedini možemo da potpisujemo smrtnu presudu. Ali ako pazite dobro ako ovaj čovek i drugi njemu slični mogu da osiguraju sebi stručnu saradnju lekara, onda smo mi izgubljeni. Srećom, Veliki Iekarski savet je u prošlosti najstrože postupio prema zloupotrebama te vrste. Sećate li se slučaja iscelitelja Džarvisa, kad je pre nekoliko godina našao nekog lekarskog šarlatana da daje anesteziju njegovim pacijentima? Taj šarlatan bio je odmah lišen prava prakse. Što više mislim o tom Stilmanu, sve više sam uveren da ga zbog te stvari treba primereno kazniti... Ako mi dozvolite, ja ću odmah telefonirati Torougudu. A želeo bih da sutra saslušamo i tu sestru.”

Ustade, potraži Torouguda preko telefona. Sutradan, u prisustvu doktora Torouguda, gospođica Šarp mu dade svoj iskaz i potpisa ga. Njeno svedočenje bilo je tako uverljivo da je odmah kontaktirao svoje advokate g. g. Bona i Evertona. On je mrzeo Stilmana, naravno, ali njemu je već unapred godilo prijatno predosećanje koristi i hvale kojom će biti obasut kao javni branitelj lekarskog morala. Dok se Endrju, ne sluteći opasnost koja mu je pretila, nalazio u Lantoniju, postupak protiv njega išao je svojim redovnim tokom. Istina, Fredi, pročitavši sa zaprepašćenjem belešku o istrazi povodom Kristinine smrti, telefonirao je Ajvoriju i pokušao da obustavi istragu. Ali tada je bilo već suviše kasno. Tužba je bila predata.

Kasnije je odbor za disciplinske prestupe razmotrio optužbu i po njegovu naređenju Endrjuu je upućeno pismo kojim se poziva da u novembru pristupi Savetu i odgovori na optužbe iznesene protiv njega. To pismo Endrju je sada držao u ruci, bled od zebnje pred pretećim slovom zakona:

„Da ste vi, Endrju Menson, svesno i namerno, 15. avgusta pomagali nekom Ričardu Stilmatiu, jednom neovlašćenom licu koje se bavi lečetiijem u jednoj oblasti medicuie; i da ste se združili s tim u svojstvu lekara i pomagali mu da takav rad vrši; i da ste, sledstveno tome, u vezi s tim, krivi zbog beščasnog delovanja u pogledu vašeg lekarskog zvanja.”

Istraga je bila određena za 10. novembar i Endrju je došao u London već nedelju dana ranije. Bio je sam, jer je bio zamolio Denija i Houpa da ga puste da se sam brani, pa odsede s gorkom setom u hotelu „Mjuzeum”.

Mada naizgled sabran, njegovo duševno stanje bilo je očajno. Bio je razdiran između turobne ogorčenosti i nespokojsva koje nije dolazilo samo od njegovih sumnja u budućnost, već i od živog sećanja na sve momente njegove lekarske karijere u prošlosti. Pre šest nedelja bio se našao u opasnosti, kad gaje Kristinina smrt bila bacila u očaj, pa je postao nehajan i ravnodušan prema svemu. Ali sada, kad se oporavio i nestrpljivo žudeo da se posveti svom radu, taj mu novi udarac zada okrutan i žestok bol. Budu li ga i sad izdale probuđene nade, pomisli tužna srca, onda će to biti njegov kraj. Takve i druge slične bolne misli neprestano su se kovitlale u njegovu umu i povremeno ga dovodile u stanje očajne pometenosti. Nije mogao da veruje da se on, Endrju Menson, nalazi u tako strašnom položaju, da treba da pogleda u oči noćnoj mori svakog lekara. Zašto su ga pozvali pred Savet? Zašto hoće da ga isključe iz članstva, da ga liše prava lečenja? On nije učinio ništa beščasno, nikakav prestup, nikakav zločin. Samo je izlečio Meri Boland od tuberkuloze.

Svoju odbranu predade u ruke Hopera, iz Linkoln Filda, čiju mu je advokatsku kancelariju Deni toplo preporučio. Na prvi pogled Tomas Hoper ga se ne dojmi naročito: to je bio omalen čovek, rumena lica, sa zlatom oivičenim naočarima i naizgled, vrlo službouljudan. Zbog neke nepravilnosti u krvotoku bio je podložan nastupima crvenila, što mu je davalo samozadovoljan izgled, osobenost koja začelo nije ulivala mnogo poverenja. Bilo kako mu drago, Hoper je imao svoje određene poglede na Endrjuov slučaj. Kad je Endrju u prvom izlivu povređenog ponosa hteo da pojuri ser Robertu Ebiju, svom jedinom uticajnom prijatelju u Londonu, Hoper mu kiselo ukaza na to da je Ebi član Saveta. S istim takvim neodobravanjem službouljudni mali advokat protivio se Endrjuovom besomučnom traženju da pošalju kablogram Stilmanu i da ga zamole da se odmah vrati iz Amerike: oni su imali na raspolaganju sva svedočanstva koja im je Stilman mogao dati, a prisustvo tog nekvalifikovanog lekara samo je moglo da bez potrebe ražesti članove Saveta. Iz istog je razloga i Marland, koji je u to vreme upravljao lečilištem „Belevi”, morao da ostane po strani.

Malo-pomalo Endrju počeo uviđati da se pravna strana tog pitanja sasvim razlikuje od njegovog shvatanja. Na njegovu usijanu logiku, kojom je u Hoperovoj kancelariji dokazivao svoju nevinost, advokat nabra čelo, primoran da mu kaže:

„Ako vas nešto moram naročito zamoliti, doktore Mensone, to je da se ne izražavate takvim rečima u sredu za vreme saslušanja. Uveravam vas da ništa ne bi bilo kobnije za našu stvar.”

Endrju zastade stisnutih pesnica i pogleda izbezumljeno Hopera.

„Ali ja hoću da im kažem istinu. Ja hoću da im dokažem da je izlečenje te devojke nešto najbolje što sam godinama učinio. Nakon toliko meseci u kojima sam jurio samo za zaradom, ja sam uistinu učinio nešto valjano i za to za to sam optužen.” Hoperove oči, iza stakla njegovih naočara, imale su izraz duboke zabrinutosti. Zbog razdraženosti krv mu jurnu u lice.

„Molim vas, molim vas, doktore Mensone. Vi ne shvatate ozbiljnost našeg položaja! Moram iskoristiti tu priliku da vam kažem otvoreno da ja smatram da su naši izgledi za uspeh u najboljem slučaju, vrlo vrlo mršavi. Pređašnji slučajevi sasvim su protiv nas. Kent 1909, Lauden 1913, Folger u 1919, svi su oni isključeni zbog veza s nadržilekarima. I naravno, u čuvenom Heksamovom slučaju, 1921. Heksamu je oduzeto pravo lečenja zato što je iscelitelju Džarvisu jednom pomogao u davanju anestezije. Dakle, ja bih naročito želeo da vas zamolim ovo: odgovarajte na pitanja samo potvrdno ili odrično, ili, ukoliko to ne biste mogli,

što je moguće kraće. Jer ja vas svečano upozoravam da ćemo, upustite li se u jedno od onih raspredanja koja ste tu nedavno meni izdeklamovali, mi ćemo bez svake sumnje izgubiti proces, a vi ćete biti isključeni iz lekarske komore isto tako sigurno kao što je istina da se ja zovem Tomas Hoper.”

Endrju oseti nejasno da mora nastojati da se savlada. Moraće, kao bolesnik položen na sto, da mirno podnese operaciju Saveta. Ali njemu je bilo teško da se podvrgne tom stanju. I sama pomisao da se mora odreći svakog pokušaja samoodbrane, i glupo odgovorati „da” ili „ne”, značila je više nego što je mogao da izdrži.

U utorak uveče 9. novembra, kad je njegova grozničava zebnja zbog onoga što će mu sutrašnjica doneti bila dostigla vrhunac, nađe se neobjašnjivo u Paddingtonu, hodao je u pravcu Vidlerove radnje, gonjen nekim nagonom. Duboko u njegovom umu ležala je bolesna misao, koju još nije mogao da odagna, da su sve nesreće koje su ga poslednjih meseci bile zadesile samo kazna za smrt Harvija Vidlera. Zaključak je bio nehотиčan, nepriznat. Pa ipak, on je bio tu, proizlazio je iz dubokih korena njegovih najranijih uverenja. Neodoljivo ga je vukla želja da poseti Vidlerovu udovicu, da bi, samim tim što bi je video, mogao da nađe pomoć i, nekim čudnim načinom, olakšanje svome jadu.

Vlažna, mrkla noć bila se nadvila nad zemlju, a na ulici je bilo malo sveta. Bio ga je obuzeo čudan osećaj sumnjičavosti dok je nepoznat hodao tom četvrti u kojoj je nekad bio tako dobro znan. Njegova vlastita mračna prilika bila je postala za njega senka među drugim sablastima koje su hitale, hitale kroz kišu koja je lila. Stiže do radnje upravo u vreme njenog zatvaranja. Zastade časkom, pa onda, kad je jedna mušterija izašla, brzo uđe.

Gospođa Vidler bila je sama. Stajala je iza tezge za čišćenje i peglanje i spremala jedan ženski kaput, odevena u suknju i staru bluzu, prebojenu u crno, koja je oko vrata malo zjapila. Crnina ju je činila nekako manjom. Ugledavši ga, naglo podiže oči.

„Pa to je doktor Menson!”, uzviknu, razvedrivši se u licu. „Kako ste, doktore?”

On odgovori suvo. Vide da ona ne zna ništa o njegovim jadima. Stajao je na pragu, drvenasto krut i zurio u nju, a kiša se polako cedila s oboda njegovog šešira.

„Uđite, doktore. Pa vi ste skroz mokri: kakvo užasno veče...”

On je prekide usiljenim, nestvarnim glasom:

„Gospođo Vidler, već duže vreme želeo sam da dođem da vas vidim. Često sam se pitao šta li radite...”

„Pa eto, snalazim se nekako, doktore. Ne ide tako loše. Imam jednog novog pomoćnika u obučarskoj radionici. On je dobar radnik. Ali uđite. Dozvolite mi da vas poslužim šoljicom čaja.”

On odbi odmahnuvši glavom.

„Ja sam samo tako... u prolazu.” Onda dodade, gotovo očajnički: „Mora biti da vam je vrlo teško bez Harija.”

„Pa, da, teško je. U prvo vreme bilo mi je naročito teško. Ali čudno je to”, ona mu se čak nasmešila, „čudno je kako se čovek na sve navikne.”

On reče brzo, sav zbunjen:

„U neku ruku ja sebe okrivljujem. Oh, to je za vas došlo sve tako naglo da sam često pomišljao da vi sigurno mene smatrate krivim...”

„Da vas smatram krivim!” Ona odmahnu glavom. „Kako možete tako nešto da kažete, kad ste vi učinili sve što ste mogli, pa čak našli i najboljeg hirurga...”

„Ali vidite”, zainatio se on hrapavim glasom, dok ga je prožimala jeza, „da ste vi postupili drukčije, da je Hari možda otišao u bolnicu...”

„Ja nisam htela drugo, doktore. Moj Hari je imao sve što se novcem moglo platiti. A i njegova sahrana, da ste je samo videli, doktore, pa venci...”

A što se tiče toga, kako vi velite, da bih vas morala smatrati krivim, ja sam toliko puta u

ovom dućanu rekla da Hari nije mogao imati boljeg, ni ljubaznijeg ni umešnijeg lekara nego što ste vi, doktore.”

Dok je ona i dalje govorila, on uvide s bolom u duši da mu ona, i kad bi joj on otvoreno sve priznao, nikad ne bi poverovala. Ona je živela u svojoj obmani da je njen Hari, tiho, neizbežno, i pored velikog troška, morao preminuti. Bilo bi okrutno otrgnuti je sad od tog stuba za koji se tako srećno bila uhvatila. Nakon kratke pauze on joj reče:

„Drago mi je što sam vas opet video, gospođo Vidler. Kao što sam rekao, hteo sam da vidim šta radite.”

Rukovao se s njom, pozeleo laku noć i izašao.

Taj susret nije ga nikako mogao ni umiriti ni utešiti, pa je čak pojačao njegov jad. Staje on očekivao? Oproštaj, kao što to biva u romanima? Osudu? Pomisli sav ogorčen da ona sad verovatno ima o njemu lepše mišljenje nego što ga je ikad imala. Dok se vraćao mokrim ulicama, odjednom ga obuze uverenje da će sutradan sigurno izgubiti spor. To je uverenje raslo u groznu izvesnost.

Nedaleko od svoga hotela, u jednoj tihoj sporednoj ulici bio je prošao pored otvorenih vrata neke crkve. Pod delovanjem jednog novog nagona on se zaustavi, vrati se i uđe. Crkva je bila mračna, prazna i topla, kao da se služba tek nedavno završila. Nije znao kakva je to crkva, niti ga se to ticalo. Seo je jednostavno u poslednju klupu i prikova svoj zbunjen pogled na mračnu, zasvođenu apsidu. Razmišljao je kako je Kristin u danima njihove otuđenosti tražila utehu u bogu. Nije nikad bio bogomoljac, niti je odlazio u crkvu, ali sad, eto ga tu, u jednoj nepoznatoj crkvi. Patnja dovodi ljude ovamo, dovodi ih svesti, dovodi ih na misao o bogu.

Sedeo je tako, nagnut, kao čovek koji se odmara na kraju puta. Upućivao je misli nebu: nisu to bile misli u obliku molitve, nego misli nadahnute čežnjom njegove duše. Bože, ne daj da me isključe. Oh, bože, ne daj da budem isključen! Možda je pola sata sedeo tako u čudnom razmišljanju i onda ustade i ode pravo u svoj hotel.

Sutradan, ujutro, iako je noć bio prospavao u čvrstom snu, probudi se još zabrinutiji. Dok se oblačio, ruke su mu lako podrhtavale. Korio je sebe što je odseo u hotelu koji ga je podsećao na nekadašnje ispite. Osećaj koji ga je sada obuzimao bio je upravo onaj kojim je bio obuzet u predispitnoj groznici, samo stostruko pojačan.

Nije mogao da išta okusi za doručak. Njegova je rasprava bila zakazana za jedanaest sati i Hoper ga je bio zamolio da dođe što ranije. Proceni da mu neće trebati više od dvadeset minuta da stigne u Ulicu Halam i, praveći se kao da, tobože, čita novine, vrpeljio se nemirno u hotelskom predvorju sve do deset i po. Ali kad je krenuo, dugo je morao da čeka u taksiju zbog neke saobraćajne gužve u Ulici Oksford. Upravo je izbijalo jedanaest kad stiže u prostorije Velikog lekarskog saveta.

Užurbano uđe u dvoranu Saveta, uočivši tek nejasno njenu prostranost kao i uzdignut sto za kojim je zasedao Savet pod predsedništvom ser Dženera Holideja. Daleko, na jednom kraju, sedele su „stranke”, pozvane radi njegovog slučaja, i, slično glumcima, čekale da izađu na scenu. Tu su bili Hoper, pa Meri Boland, sa svojim ocem, gospođica Šarp, doktor Torougud, gospodin Bon, gospođica Majls, bolničarka iz Viktorije on prelete pogledom red stolica i onda sede užurbano pored Hopera.

„Čini mi se da sam vam rekao da dođete ranije”, reče mu advokat nestrpljivim glasom. „Spor tek što nije završen. Zakašnjenje pred ovim Savetom može da bude kobno.”

Endrju mu ne odgovori ništa. Hoper je bio primetio tačno: predsednik je upravo izricao presudu koja se odnosila na prethodni spor: optuženi se isključuje iz članstva i oduzima mu se pravo lečenja. Endrju nije mogao da odvoji pogled od lekara osuđenog zbog neke kukavne krivice, nekog jadnika u pohabanom odelu koji je ostavljao utisak čoveka koji se teško bori da sastavi kraj s krajem. Endrjua podiđe jeza: upade mu u oči očajan i beznadan izraz čoveka

koji je stojeći slušao osudu tog uzvišenog skupa svoje sabraće.

Nije imao vremena da razmišlja. Zapljusnu ga prolazan talas sažaljenja. Odmah zatim objavljen je početak spora protiv njega, i njegovo se srce zgrči.

Optužba je pročitana u celini. Nakon toga gospodin Džordž Bon, advokat Saveta, ustade i uze reč. Bio je to visok, mršav čovek u žaketu, sa širokom crnom vrpcom privezanom za cviker. Govorio je smišljeno i odrešito:

„Gospodine predsedniče, gospodo, spor koji je pred vama nema, ja tvrdim, ništa zajedničkog s neakvom teorijom medicine, kako je ova definisana paragrafom XXVIII Zakona o lekarima. Naprotiv, on nam pruža vrlo jasan primer saradnje između jednog člana lekarskog poziva i jedne nepozvane, neovlašćene osobe, isti slučaj kao i onaj koji je Savet, ako smem primetiti, malopre imao razloga da sa žaljenjem osudi. U ovom slučaju činjenice su ove. Bolesnica Meri Boland patila je od sušice plućnog vrha, pa je dana 18. jula bila primljena u odeljenje doktora Torouguda u bolnici za grudne bolesti Viktorija. Tu je ostala pod staranjem doktora Torouguda sve do 14. septembra, kada je, po svojoj volji, ostavila bolnicu, a pod izgovorom da želi da se vrati svojoj kući. Ja kažem pod izgovorom, jer na dan njenog otpusta iz bolnice, umesto da se vrati kući, bolesnica je u vratarevoj loži sačekala doktora Mensona, koji ju je odmah odvezao u jednu ustanovu po imenu „Belevi“, a koja se, čini mi se, izdaje za lečilište plućnih bolesti. Stigavši u pomenuti „Belevi“ bolesnica je smeštena u postelju i podvrgnuta pregledu od strane doktora Mensona uz učešće vlasnika ustanove, gospodina Ričarda Stilmana, jedne nekvalifikovane osobe, a uz to hm, koliko mi je poznato još i tuđeg državljanina. Posle pregleda odlučeno je dogovorno naročito skrećem pažnju Savetu na reč dogovorno između doktora Mensona i gospodina Stilmana da će nad bolesnicom izvršiti operaciju davanja pneumotoraksa. Zatim je doktor Menson dao lokalnu anesteziju, a sama indukcija izvedena je zajednički od strane doktora Mensona i gospodina Stilmana. Sada, gospodo, pošto sam ukratko izneo ceo slučaj, predlažem, s vašim dopuštanjem, da se saslušaju svedoci. Doktor Fustaš Torougud, molim.”

Doktor Torougud ustade i priđe stolu. Skinuvši cviker, i držeći ga spretno, da bi jače podvukao bitne elemente, Bon počeo da ispituje svedoka.

„Doktore Torougud, ne želim da vas dovodim u nepriliku. Nama je sasvim dobro poznat vaš ugled, mogao bih čak reći vaša osobita sprema kao specijaliste za plućne bolesti i ja ne sumnjam da biste mogli biti rukovođeni i osećajem popustljivosti prema vašem mlađem kolegi, ali, doktore Torougude, nije li tačno da vas je u subotu pre podne, 10. septembra, doktor Menson saletao da zajedno pregledate bolesnicu Meri Boland?”

„Tačno je.”

„A nije li isto tako tačno da vas je odmah posle tog pregleda saletao da primenite jedan način lečenja koji ste vi smatrali neumesnim?”

„On je želeo da dam pneumotoraks.”

„Tačno! I vi ste, imajući u vidu interese bolesnice, to odbili.”

„Jesam.”

„Pa, je li držanje doktora Mensona, ma na koji način, bilo neobično kad ste vi to odbili?”

„Pa...” Torougud se kolebao.

„Molim, doktore! Mi poštujemo vaše razumljivo ustezanje.”

„On nije izgledao potpuno svoj tog jutra. I kao da se nije složio s mojom odlukom.”

„Hvala, doktore Torougude. Vi niste imali razloga da smatrate da je bolesnica mogla biti nezadovoljna lečenjem u bolnici”, i na samu tu pomisao jedan vodnjikav osmeh zatitra na Bonovom suvom licu „da bi zbog ičega imala razloga da se potuži na vas ili na osoblje?”

„Nikakvih pod milim bogom. Ona je uvek izgledala srećna i zadovoljna.”

„Hvala vam, doktore Torougude.” Bon se mašio sledećeg lista papira. „A sada molim sestru-bolničarku gospođicu Majls.”

Doktor Torougud sede. Kad gospođica Majls pristupi, Bon nastavi: „Sestro Majls, 12. septembra, u ponedjeljak pre podne, sutradan posle onog pregleda koji su obavili zajedno doktor Torougud i doktor Menson, da li je doktor Menson posetio bolesnicu?”

„Jeste.”

„Je li to bio uobičajen sat njegovih poseta?”

„Nije.”

„Da li je pregledao bolesnicu?”

„Nije. Toga jutra nije bilo paravana. On je samo sedeo i razgovarao s njom.”

„Tačno, sestro vodio je dug i ozbiljan razgovor, ako smem da upotrebim reči vašeg službenog iskaza. Ali

recite nam, sestro, vašim vlastitim rečima, šta se dogodilo odmah posle odlaska doktora Mensona?”

„Otprilike pola sata zatim, broj sedamnaest, to jest Meri Boland, rekla mi je: „Sestro, promislila sam dobro i naumila sam da idem odavde. Vi ste prema meni bili vrlo ljubazni, ali ja želim da odem u iduću sredu.”

Bon je naglo prekide.

„U iduću sredu, hvala vam, sestro. To je činjenica koju sam želeo da utvrdim. Dosta za sada.”

Sestra Majls vrati se na svoje mesto.

Advokat joj ućtivim pokretom svog vezanog cvikera pokaza koliko je zadovoljan.

„A sada, sestra gospođica Šarp, molim.”

Pauza.

„Gospođice Šarp, možete li da nam kažete nešto o kretanju doktora Mensona u sredu po podne, 14. septembra?”

„Mogu, ja sam bila s njim.”

„Ako se ne varam, sudeći po vašem glasu, vi ste to činili protiv svoje volje.”

„Kad sam videla kuda idemo i ko je taj Stilman, ni lekar ni ništa, ja sam prosto bila...”

„Preneražena”, pomože joj Bon.

„Da, bila sam preneražena”, reče gospođica Šarp. „Ja sam uvek imala posla samo s pravim lekarima, specijalistima, u toku čitavog svog života.” „Tako je”, uzdahnu Bon zadovoljno. „A sada, gospođice Šarp, ima samo još jedna stvar koju bih želeo, radi Saveta, da nam ponovo razjasnite. Da li je doktor Menson zaista pomogao gospodinu Stilmanu prilikom izvođenja one operacije?”

„Dabome da jeste”, odgovori gospođica Šarp osvetoljubivo. Tu se Ebi nagnu napred i, posredovanjem predsednika, ljubazno je upita:

„Nije li tačno, gospođice Šarp, da ste vi, u vreme događaja o kojem je reč, bili pod otkazom službe kod doktora Mensona?”

Gospođica Šarp žestoko pocrvene, usplahiri se i promuca:

„Da, pretpostavljam da je tako.”

Kad ona jedan minut zatim sede, Endrju oseti iskricu topline ako niko, Ebi je bar ostao njegov prijatelj.

Bon se okrenu stolu za kojim je sedeo Savet, pomalo uznemiren zbog te upadice.

„Gospodine predsedniče, gospodo, ja bih mogao i dalje da pozivam svedoke, ali ja sam suviše svestan dragocenog vremena gospode članova Saveta. Osim toga, ja smatram da sam izneo uverljive i presudne dokaze. Ne izgleda da ima i najmanje sumnje da je bolesnica, Meri Boland, u dosluhu s doktorom Mensonom i jedino na njegov nagovor, ostavila lečenje u jednoj od najboljih londonskih bolnica, u kojoj se nalazila pod staranjem jednog veoma uglednog specijaliste, da bi se podvrgla lečenju u sumnjivom zavodu što već samo po sebi sadrži ozbiljnu povredu službene dužnosti i da se tu doktor Menson promišljeno upustio u

saradnju s vlasnikom ovog zavoda i zajedno s njim izveo jednu opasnu operaciju, protiv koje se već ranije bio izrazio doktor Torougud, specijalista, koji je bio i moralno odgovoran za bolesnicu. Gospodine predsedniče, gospodo, ovde se, ja tvrdim, ne radi o jednom usamljenom primeru, o jednoj slučajnoj omaški, kao što to može izgledati na prvi pogled, već je u pitanju jedna namerna, s predumišljajem izvedena i gotovo sistematska povreda lekarskog zakonika.”

Gospodin Bon sede zatim zadovoljan i lati se poliranja stakla svog cvikera. Na trenutak zavlada tišina. Endrju je uporno gledao u pod. S teškom mukom je bio saslušao takvo pristrasno prikazivanje događaja. Pomisli ogorčeno da postupaju s njim kao s nekakvim zloglasnim zločincem.

Sad priđe stolu Mensonov branilac i pripremi se da oslovi Savet. Kao obično, Hoper je, crven u licu izgledao ušepRTLjan i mučio se da sredi svoje papire. Pa ipak, za divno čudo, izgledao je kao da je time osvojio blagonaklonost Saveta. Predsednik ga oslovi:

„Dakle, gospodine Hoperu?”

„S vašim dopuštenjem, gospodine predsedniče i gospodo, ja neću ni pokušavati da opovrgnem dokaze koje je izneo gospodin Bon. Ja nemam nameru da ponovo zalazim u činjenice. Ali način njihovog tumačenja od vrlo velikog je značenja po nas, osim toga, ima još nekoliko tačaka koje iznose na videlo nove elemente i ceo slučaj prikazuju u mnogo povoljnijoj svetlosti po mog klijenta. Tako, na primer, nije rečeno da je gospođicu Boland lečio na prvom mestu doktor Menson, pošto se ona obratila njemu 11. jula, pre nego što je videla doktora Torouguda. Osim toga, doktor Menson se lično interesovao za nju, jer je gospođica Boland kći jednoga od njegovih prisnih prijatelja. Zato se on stalno smatrao odgovornim za stanje njenog zdravlja. Mi moramo otvoreno da priznamo daje doktor Menson pogrešio, ali po mom mišljenju, u toj njegovoj radnji nema ništa beščasno ni zlonamerno. Saznali smo za neznatno razmimoilaženje u mišljenju između doktora Torouguda i doktora Mensona u pogledu lekarskog postupka u ovom određenom slučaju. Ako imamo na umu veliku zabrinutost doktora Mensona za bolesnicu, neće nam biti teško da razumemo njegovu želju da opet uzme u svoje ruke njeno lečenje. Naravno, on nije hteo da time nanese bilo kakvu uvredu svom starijem kolegi. To i ništa drugo bio je razlog okolišanja koje je gospodin Bon toliko podvukao.” Tu gospodin Hoper malo zastade, izvuče iz džepa maramicu i iskašlja se. Ličio je na čoveka koji nailazi na težu preponu. „A sad dolazimo do pitanja saradnje s gospodinom Stilmanom u „Beleviu”. Zamišljam da članovima Saveta ime gospodina Stilmana nije nepoznato. Iako bez klasifikacija, on uživa izvestan ugled, pa se čak veli daje postigao i neka izlečenja vrlo teških bolesnika.”

Predsednik ga ozbiljnim glasom upozori: „Gospodine Hoperu, šta vi, kao laik, možete da znate o tim stvarima?”

„Potpuno priznajem, gospodine”, odgovori Hoper užurbano. „Ja sam samo hteo da ukažem na to da, kako izgleda, gospodin Stilman nije čovek bez vrednosti. Desilo se da je on pre više godina napisao jedno pismo doktoru Mensonu u kojem mu čestita na nekom njegovom naučnom radu o plućnim bolestima. Tako je njihovo poznanstvo počelo. Kasnije, kad je gospodin Stilman došao iz Amerike da bi ovde podigao svoju kliniku, njih dvojica su se lično upoznali, ali to je poznanstvo bilo sasvim privatnog značenja, bez ikakve veze s pozivom. I tako, premda je to bilo nesmotreno, nije nerazumljivo što se doktor Menson, tražeći mesto u kojem bi mogao sam da leći gospođicu Boland, koristio zgodom koja mu se pružila u „Beleviu”. Moj prijatelj gospodin Bon izrazio se o lečilištu „Belevi” kao o sumnjivoj ustanovi. Smatram da bi u vezi s tim Savet možda želeo da čuje svedoke. Gospođice Boland, molim.”

Kad Meri ustade, članovi Saveta zagledaše se u nju sa živom radoznalošću. Iako je bila uzbuđena i gledala netremice u Hopera, ne osvrnuvši se nijedom na Endrjua, izgledala je

čila, potpuno zdrava.

„Gospođice Boland“, reče joj Hoper, „želeo bih da nam kažete otvoreno jeste li bili zbog nečega nezadovoljni dok ste se lečili u „Beleviu“?“

„Ne, naprotiv!“ Endrju odmah shvati da je Meri bila unapred pažljivo pripremljena. Ona odgovori sa smotrenom umerenošću.

„Niste li kasnije osetili neke loše posledice?“

„Naprotiv, meni je bolje.“

„U stvari, način lečenja kojem ste se tamo podvrgli bio je onaj koji vam je doktor Menson savetovao kad ste se prvi put njemu obratili, 11. jula?“ „Da.“

„Da li je to u kakvoj vezi s utvrđenim činjenicama?“, upita predsednik branioca.

„Ja sam gotov s ovim svedokom“, reče Hoper brzo. Kad Meri sede, Hoper na svoj ponizan način pruži ruke prema stolu zasedanja. „Ja se usuđujem da ustanovim, gospodo, da je način lečenja primenjen u „Beleviu“ zapravo način lečenja predložen po doktoru Mensonu, mada izveden možda nedozvoljeno od strane drugih lica. Zato tvrdim da, u pravom smislu reči, ne postoji delo stručne saradnje između Stilmana i doktora Mensona. Želeo bih da čujemo doktora Mensona.“

Endrju ustade, osećajući se nelagodno zbog toga što su svi pogledi prisutnih bili sad upereni u njega. Bio je smršao u licu. U šupljini želuca imao je osećaj hladne praznine. Bio je čuo Hopera kako ga je oslovio:

„Doktore Mensone, jeste li imali kakve novčane koristi zbog te navodne saradnje s gospodinom Stilmanom?“

„Ni penija.“

„Jeste li imali nekakvu skrivenu pobudu, kakvu nedostojnu nameru, kad ste tako postupili?“

„Nisam.“

„Vi niste hteli da nanesete uvredu vašem starijem kolegi, doktoru Torougudu?“

„Nisam. Mi smo se dobro slagali. Samo naša se mišljenja nisu u ovom slučaju podudarala.“

„Tako je“, umeša se brzo Hoper. „Vi onda možete, iskreno i pošteno, da izjavite ovde pred Savetom da niste imali nameru da se ogrešite o Iekarski zakonik, niti ste slutili da bi vaš postupak mogao da, i u najmanju ruku, bude beščastan.“

„To je sušta istina.“

Hoper odahnu i, klimnuvši glavom, otpusti Endrjua. Iako se smatrao obaveznim da uzme i njegov iskaz, on se plašio plahovitosti svog klijenta. Sada, kad je i to prošlo u miru, računao je da će, ako njegov izvod bude kratak, možda imati bar nešto šansi za uspeh. Zato reče skrušeno:

„Ne želim da zadržavam Savet dalje. Ja sam pokušao da dokažem da je doktor Menson učinio samo jednu zlosrećnu omašku. Ja se obraćam ne samo pravdoljubivosti već i milostivosti ovoga Saveta, a na kraju bih hteo da skrenem pažnju Savetu i na zasluge moga klijenta. Njegova prošlost je takva da bi svaki čovek mogao da se ponosi njome. Mi znamo da ima slučajeva da su i veliki i odlični ljudi jedan jedini put u životu pogrešili, pa im je kad su bili lišeni samilosnog oprostaja, cela budućnost bila upropašćena. Ja se nadam da nećete dozvoliti da se nešto tako desi u ovom slučaju o kojem ćete sada izreći svoju presudu, ja vas molim da to ne dozvolite.“

Odbrana Hoperova i ponizan ton njegovog glasa vrlo su povoljno uticali na Savet, ali utom, takoreći odjednom, skoči na noge Bon i ponovo zatraži reč od predsednika. „S vašim dopuštanjem, gospodine, želeo bih da postavim doktoru Mensonu jedno ili dva pitanja.“ Odmah se okrenuo i pokretom ruke, u kojoj je držao cviker, dade Endrjuu znak da treba da ustane. „Doktore Mensone, vaš poslednji odgovor nije mi bio potpuno jasan. Rekli ste da

niste ni slutili da bi vaš postupak i u najmanju ruku mogao da bude beščastan. Ali ipak, vi ste znali da gospodin Stilman nema lekarskih kvalifikacija."

Endrju pogleda Bona ispod obrva. Zbog držanja tog advokata i njegovog cepidlačenja u toku čitavog pretresa, on se osećao kao krivac koji je učinio besramno delo. Čedna malena iskra svetlucala je polako u ledenoj praznini koju je u sebi osećao. On reče razgovetno:

„Da, znao sam da on nije lekar.” Jedan mali, hladan smešak zadovoljstva pokaza se na Bonovom licu. On reče zajedljivo:

„Razumem, razumem. Ipak vas ni to nije sprečilo.”

„Čak ni to me nije sprečilo”, ponovi Endrju naglo ogorčen. Reči su mu zvučale kao odjek Bonovog pitanja. Osećao je kako gubi moć samosavlađivanja. Duboko udahnu. „Gospodine Bone, ja sam vas slušao kako postavljate tolika pitanja. Hoćete li mi dopustiti da vas ja nešto upitam?

Znate li nešto o Luisu Pasteru?”

„Naravno”, odgovori gospodin Bon, iznenađen tim pitanjem. „Zar ima nekog ko ne zna!”

„Tako je! Zar ima nekog ko ne zna! Vama je verovatno nepoznata činjenica, gospodine Bone, ali možda ćete mi dopustiti da vam kažem da Luis Paster, najveće ime u svojoj naučnoj medicini, nije bio lekar. Nije bio ni Erlih čovek koji je medicini dao najbolji i najsavršeniji lek u celokupnoj njenoj istoriji. Ni Hafkin, koji se borio protiv kuge u Indiji bolje nego što je i jedan gospodin s doktoratom to ikad učinio. Ni Mečnikov, koga je samo Paster nadmašio u njegovoj veličini. Oprostite što vas podsećam na te osnovne istine, gospodine Bone. One će vam možda reći da svaki čovek koji se bori protiv bolesti, a ime mu nije zapisano na službenom spisku lekarske komore, ne mora stoga da bude lupež ili budala!”

Nastade iznenada tišina. Do sada se rasprava vukla dosadno, kao u nekoj malojoj palanačkoj sudnici. Sad su, međutim, članovi za stolom zasedanja digli glave. Ebi je naročito gledao Endrjua s nekom čudnom upornošću. Prođe jedan časak. Hoper, pokrivši lice rukama, huknu preneražen. Sada je zaista bio uveren da je spor izgubljen. Bon, iako strahovito ozlojeđen, pokuša da se snađe.

„Da, da, to su sve slavna imena. To nam je poznato. Ali, svakako, vi ne upoređujete Stilmana s njima?”

„Zašto da ne?” uzviknu Endrju ponosno. „Oni su slavni zato što su mrtvi. Virhov se podsmevao Kohu za života, vređao ga! Sada mu se više ne podsmevamo. Mi ružimo ljude kao što su Špalinger i Stilman. Evo vam još jedan primer Špalinger, velik i originalan naučni mislilac. On nije lekar. On nema doktorat iz medicine, ali on je učinio više za medicinu nego hiljade ljudi s doktoratima, više nego ljudi koji se vozikaju u automobilima i po svom ćefu naplaćuju honorare; ti ljudi Špalingera napadaju, kleveću i optužuju, puštaju ga da potroši svoj imetak na naučna istraživanja i pokušaje i onda ga ostavljaju da crkava u bedi.”

„Treba li da smatramo”, reče Bon podrugljivo, „da se vi podjednako divite i Ričardu Stilmanu?”

„Da! On je veliki čovek, čovek koji je ceo svoj život posvetio dobru čovečanstva! I on je morao da se bori protiv zlobe, predrasuda i nerazumevanja. Sve je to on u svojoj zemlji pobedio, ali, kako izgleda, ne i ovde kod nas. Ali pored toga, ja sam uveren, on je učinio više za suzbijanje tuberkuloze nego ijedan živi čovek, u ovoj zemlji. On nije lekar! Tačno! Ali ima mnogo lekara koji su se u toku celog života borili protiv tuberkuloze, pa ipak nisu postigli ni trunku dobra.”

Te reči izazvaše senzaciju u dugoj, visokoj dvorani. Meri Boland gledala je Endrjua očima punim zadivljenosti i zebnje. Hoper je, polako i tužno, sabirao svoje papire i vraćao ih u kožnu torbu.

Predsednik se umeša:

„Jeste li svesni svojih reči?”

„Jesam”. Endrju stegnu čvrsto naslon stolice, svestan opasnosti kojoj se izvrgnuo svojom suviše smelom nerazboritošću, ali i rešen da ostane pri svom uverenju. Dišući ubrzano, ustreptalih živaca, bio je obuzet čudnim osećajem nehajne smelosti. Ako već hoće da ga isključe, neka im bar da razloga za to. On nastavi sav zahuktan:

„Saslušao sam optužbu koja je danas podignuta protiv mene i sve vreme sam se pitao kakvo sam to zlo učinio. Ja ne želim da radim sa šarlatanima i ne verujem u lažne lekove. Zato i ne otvaram polovinu visokonaučnih oglasnih brošura koje se sa svakom poštom sručuju u moju kutiju za pisma. Znam, govorim oštrije nego što bi trebalo, ali ne mogu da se obuzdam. Mi smo dovoljno slobodoumni. Ako budemo i dalje dokazivali da sve što dolazi izvan lekarskih krugova ne valja, a daje dobro sve što potiče od njih, mi ćemo biti krivi za smrt svakog naučnog napretka u našoj zemlji i pretvorićemo se u jedno malo zaštićeno trgovačko udruženje. Krajnje je vreme da svoju kuću uredimo i ja pritom ne mislim samo na površne stvari. Počnimo od početka. Moramo već jednom uvideti kako je jedna i nedovoljna sprema kojom raspolažu mladi lekari. Kad sam diplomirao, predstavljao sam u stvari opasnost za društvo. Sve što sam znao svodilo se na poznavanje imena nekoliko bolesti, kao i lekova kojim ih je, tobože, valjalo lečiti. Ja nisam umeo ni da sklopim par klešta. Sve što znam, naučio sam kasnije. Ali koliko lekara zaista nauče išta osim običnih, osnovnih znanja koja steknu praksom? Oni i nemaju vremena, ubogi ljudi, jer padaju s nogu trčeći na sve strane. U tome se i sastoji rana čitave naše organizacije. Trebalo bi da se svrstamo u naučne jedinice. Trebalo bi da postoje obavezni kursevi i posle ispita. Trebalo bi da se učini veliki pokušaj da se nauka dovede u prvi borbeni red, da se jednom otresemo starodrevne bočice s lekom, da se svakome lekaru praktičaru da prilika da uči, da upotpunjuje svoje znanje, da sarađuje na polju naučnog istraživanja. A šta da kažemo o trgovačkom duhu? O jalovim lečenjima u kojima se samo grabi za zlatnicima, o nepotrebnim operacijama, o hrpama i gomilama tobož naučnih specijaliteta koje upotrebljavamo, a koji ne vrede ni po lule duvana, nije li već vreme da se tome učini kraj? Čitava naša organizacija suviše je netrpeljiva, zaludena. Kao sklop mi smo statični. Mi nikad i ne pomišljamo da izmenimo naš sistem. Govorimo da ćemo preduzeti nešto, ali ne preduzimamo ništa. Godinama već blejimo o bednim prilikama pod kojima rade naše sestre, o zlehudim platicama kojima ih plaćamo. Pa? One još uvek tavore kao i ranije, još uvek primaju istu bednu crkvavicu. To je tek jedan primer. Ali ono što hoću da kažem u stvari je mnogo dublje od toga. Mi našim pionirima ne omogućavamo da rade. Doktor Heksam, koji je imao dovoljno smelosti da asistira nepoznatom iscelitelju Džarvisu kao anestetičar, lišen je prava prakse. Deset godina zatim, kad je Džarvis već bio izlečio stotine bolesnika, čiji su slučajevi dovodili u nepriliku i najbolje londonske hirurge, kad mu je podarena i plemićka titula, kad su ga „svi najbolji” ljudi proglasili genijem, onda smo tek mi ustuknuli i imenovali ga počasnim doktorom. U to vreme Heksam je već bio mrtav, presvisnuo od tuge. Ja znam da sam napravio mnogo grešaka, mnogo teških grešaka u svojoj praksi. Ja to priznajem i kajem se. Ali u slučaju Ričarda Stilmana ja nisam pogrešio. I ne kajem se za ono što sam učinio zajedno s njim. Od vas tražim samo da pogledate Meri Boland. Ona je bolovala od tuberkuloze plućnog vrha kad je otišla kod Stilmana. Ona je sada izlečena. Ako tražite opravdanje za moje beščasno delo, evo ga ovde, u ovoj prostoriji, pred vama.”

Naglo završi i sede. Za podignutim stolom za kojim je zasedavao Savet, isticalo se Ebijevo lice, ozareno nekom čudnom svetlošću. Bon, koji je još bio na nogama, pogleda Mensona u nedoumici, pa onda, pomislivši da je tom našepurenom lekaru dao dovoljno konopca da može da se njime obesi, pokloni se predsedniku i sede na svoje mesto.

Ceo jedan minut u dvorani je vladala neka čudna tišina, a onda predsednik izusti uobičajene reči:

„Molim sva strana lica da se udalje.”

Endrju izađe s drugima. Sad je već bio izgubio onu bezobzirnu nehajnost, a u glavi mu je i u čitavom telu tuklo kao u nekoj preopterećenoj mašini. Atmosfera dvorane gušila ga je. Nije mogao da podnese prisustvo Hopera, Bolanda, Meri i drugih svedoka. Naročito se osećao grozno pred setnim prekorom na licu njegovog branioca. Bio je svestan da se poneo kao budala, kao kukavna patetična budala... Uvideo je da je njegova čestitost puka ludost. Da, ludo je bilo i pokušati da se obrlati Savet onako kako je on to učinio. On nije ni trebalo da bude lekar, već nekakav nadrigovornik u Hajd Parku! Pa, uskoro neće više ni biti lekar! Pa oni će ga prosto zbrisati sa spiska.

Želeo je samo da bude sam i ode u svlačionicu gde se nasloni na ivicu jednog umivaonika, nesvesno se mašivši cigarete. Oseti neprijatnost dima na opaljenom jeziku i zgnječi petom cigaretu. Bilo je čudno, uprkos teškim i istinitim rečima koje je malopre bio izrekao protiv lekarskog poziva, kako ga sada obuze osećaj da bi mu teško palo ako bi ga isključili. Pade mu na um da bi ga možda Stilman mogao uposliti. Ali to ne bi bio rad za kojim je on čeznuo. Ne! On želi da radi s Denijem i Houpom, da sluša svoje vlastite sklonosti, da ostvari svoju zamisao, da zarije koplje u učmalost i nazadnjaštvo. Ali, da bi to postigao, on mora da ostane u kolu lekara, jer nikad, nikad, nikad u Engleskoj ne bi to mogli da urade ljudi koji se nalaze izvan lekarskog poziva. Deni i Houp moraju sad sami da uđu u trojanskog konja. Obuze ga talas ogorčenja. Pred njim se prostirala pusta i jalova budućnost. Obuze ga sad najbolniji od svih osećaja osećaj isključenosti, saznanje da je izgubljen, uništen, da je svemu kraj.

Začu žagor ljudi koji su prolazili hodnikom i savladan umorom ustade. Pridruži im se i uđe s njima u dvoranu. Bio je svestan da mu preostaje samo jedno: ne sme se poniziti. Želeo je iz sve duše da nijednim znakom ne oda svoju slabost i ne ponese se kukavički. Pogleda čvrsto prikovana za pod, neposredno pred sobom, nije video nikoga, nijednom ne pogleda uzvišeni sto, ostade miran, nepokretan. Svi slučajni šumovi odjekivali su mu u ušima škripanje stolica, kašljanje, šaputanje, čak i nečije rasejano kuckanje olovkom.

Odjednom nastade tišina. Endrju pretrnu. Kucnuo je čas, pomisli! Predsednik uze reč. Govorio je sporo, upečatljivo.

„Endrju Menson, saopštavam vam da je Savet vrlo pažljivo razmotrio optužbu iznesenu protiv vas, kao i iskaze svedoka koji vas terete. Savet je mišljenja, i pored osobitih okolnosti vašeg slučaja i na osnovu vašeg uverljivog prikaza celog događaja, da ste vi radili u punoj veri i s iskrenom željom da postupite u duhu zakona koji zahteva od svakog lekara visok moral i savesno shvatanje njegovog poziva. Stoga vam saopštavam da Savet nije našao za umesno da donese odluku da se vaše ime briše iz našeg registra.”

U prvi mah nije mogao ništa da shvati. Onda ga prože odjednom drhtavica. Nisu ga isključili. On je slobodan, ispravan, vraćen mu je ugled. Podiže nesigurno glavu i pogleda u pravcu stola. Od svih lica, neobično zamagljenih koja su gledala u njega, on najjasnije vide lik ser Roberta Ebija. Izraz razumevanja u Ebijevim očima još ga više uzbuđi. Oseti odjednom da gaje Ebi spasio. Nestade sad njegove pritvorne ravnodušnosti. Prozburi tihim, slabim glasom ali, mada je bio oslovio predsednika, on se u stvari obrati Ebiu.

„Hvala vam, gospodine”

Predsednik objavi:

„Suđenje je završeno.”

Endrju ustade. U isti čas opkoliše ga prijatelji: Kon, Meri, preneraženi Hoper, ljudi koje nikada ranije nije bio video, a sada su mu toplo stiskali ruku. Ne znajući ni sam kako, nađe se na ulici. Kon ga je stalno tapšao po leđima. Na Endrjuov uznemiren živčani sistem delovali su umirujuće autobusi koji su tutnjali, a s vremena na vreme obuzimao bi ga s izlivima radosti neverovatan zanos. Oborivši slučajno pogled, primeti Meri kako ga gleda, očiju punih

suza.

„Da su vam samo učinili nešto posle svega što ste za mene uradili, ja bih, oh... Ja bih ubila onog starog predsednika!”

„U ime oca!”, uzviknu Kon. „Ja ne znam šta si ti samo imala da tu brineš! Onoga časa kad je stari Menson ustao da govori, ja sam znao da će ih sve uništiti.”

Endrju se nasmeši blago, uzdržljivo, radosno. Bilo je prošlo jedan kad su sve troje ušli u hotel „Mjuzeum”. Tu ih je, u predvorju, čekao Deni. Priđe im ozbiljan i nasmejan. Hoper mu je bio telefonom javio novost. Ali on nije imao ništa da primeti. Reče samo:

„Ja sam gladan. Ali ovde se ne može jesti. Izvolite, molim, svi sa mnom na ručak.”

Ručali su u restoranu „Konau”. Iako nikakva iskra uzbuđenja nije bila prešla Filipovim licem, iako je uglavnom razgovarao s Konom o automobilima, on doprinese mnogo da ručak prođe kao svetkovina. Kasnije reče Endrjuu:

„Naš voz polazi u četiri. Houp je u Stenborou, čeka nas u hotelu. One kućerke možemo kupiti jeftino. Ja moram da pokupujem još neke stvarčice, ali sastaćemo se na stanici u Euston u deset do četiri.”

Endrju pogleda Denija, svestan njegovog prijateljstva, svestan svega što mu je dugovao još od onog prvog dana kad su se sreli u malom dispanzeru u Drinefiju. On reče odjednom:

„Ali, recimo, da su me isključili?”

„Ali, eto, nisu.” Filip odmahnu glavom. „Ja ću se već postarati da se to nikad ne dogodi.”

Pošto je Deni otišao u kupovinu, Endrju otprati Kona i Meri u Paddington na železničku stanicu. Dok su bez reči čekali na peronu, Endrju ponovi poziv koji im je ranije bio uputio.

„Morate nam doći u Stenborou, da nas vidite.”

„I hoćemo”, uveri ga Kon. „Tamo na proleće, čim kolica dovedem u ispravno stanje.”

Kad je njihov voz krenuo, ostade mu još ceo sat. Ni na tren ne posumnja šta još želi da učini. Pope se u autobus. Uskoro se nađe u Kensal Grinu i pođe na groblje. Dugo je vremena stajao kraj Kristininog groba i razmišljao o mnogim stvarima. Bilo je vedro popodne, pa je pirkao onaj sveži povetarac koji je ona uvek toliko volela. Nad njim, na jednoj ogoleloj grani, cvrkutao je veselo vrabac.

Kad se najzad okrenu i pođe, hitajući iz straha da ne zakasni, na nebu pred njim, u gomili svetlih oblaka, ocrtavali su se bedemi neke citadele.

Citadela Autor: A. Dž. Kronin

Urednik Vladimir Manigoda

Lektura Danilo Lučić

Grafičko oblikovanje Igor Bubanja

Štampa Karganović d. o. o.

Izdavač Kontrast, Beograd Klačnička 2. Zemun e-mail: jakkontrast@gmail.com
www.glif.rs www.facebook.com/ KontrastIzdavstvo

CIP KaTanom3auwja y ny6nnKaunjn HapoflHa 6ji6/iMOTeKa Cp6wje,
Beorpar;

821.111-31 KPOHMH, ApHw6anA Uose^), 1896-1981 Citadela / Arčibald Džozef
Cronin ; prevod Konstantin Popović. Beograd : Kontrast izdavaštvo, 2014 (Beograd :
Karganović). 219 str.; 20cm

Tiraž 500.

ISBN 978-86-89203-10-3

COBISS.SR-ID 212513036

CITADELA

„Citadela“ A.Dž. Kronina je delo koje smo upamtili po ispitivanju etičkih načela doktorskog poziva kome smo svi pre ili kasnije prepušteni. Pored svoje neprolazne vrednosti koju je potvrdila u istoriji književnosti, „Citadela“ je do danas ostala jedan od najvećih komercijalnih uspeha u istoriji britanskog izdavaštva. Mladi, posvećeni i talentovani doktor Endru Menson gradi svoju doktorsku karijeru rastrzan između strogog morala i odgovornosti s kojom pristupa tom poslu, i finansijskog potencijala ove profesije koji se stvara kada počnu da se prave kompromisi sa tim moralom. Dok prolazi kroz opasne i teške životne situacije, na putu od profesionalnog do finansijskog uspeha, doktor Menson će shvatiti da rizikuje da izgubi ženu do koje mu je stalo, kao i svoju čast, onog trenutka kada, mimo lečenja tela, zanemari lečenje ljudske duše.

Ono što Kroninove romane izdvaja od romana svog doba, i čini ih neodoljivim jeste večna poruka koja projevava i kroz ovaj roman, a to je život ne može da stane. Kuriozitet je da je ova roman uticao na osnivanje engleske nacionalne zdravstvene službe (National Health Service), državne institucije Ujedinjenog Kraljevstva.

A.DŽ. Kronin